CLASS - 6

SOCIAL SCIENCE

(ENGLISH - ODIA VERSION)

SEMESTER - 1

AP SCERT

© Government of Andhra Pradesh, Amaravati

First Published 2026

DISCLAIMER

Any form of copying of the content, information and illustrations from this textbook is a punishable offence.

All rights reserved

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission in writing of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published. Without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser. The copyright holder of this book is the Commissioner of School Education, Amaravati, Andhra Pradesh.

This book has been printed on 70 GSM, SS Maplitho, Title Page 220 GSM, White Artcard.

Published by Samagra Shiksha & SCERT - Government of Andhra Pradesh, Amaravati.

Vande Mataram

Vande Mataram!

Sujalam, suphalam, malayaja shitalam,

Shasyashyamalam, Mataram!

Vande Mataram!

Shubhrajyotsna pulakitayaminim,

Phullakusumita drumadala shobhinim,

Suhasinim sumadhura bhashinim,

Sukhadam varadam, Mataram!

Vande Mataram, Vande Mataram!

- Bankimchandra Chatterji

ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍

ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍!

ସୁଜଳାଂ ସୁଫଳାଂ ମଳୟଜ ଶୀତଳାଂ

ଶସ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳାଂ, ମାତରଂ

ବନ୍ଦେ ମାତରଂ!

ଶୁଭ୍ର ଜ୍ୟୋସ୍ନା ପୁଲକିତୟାମିନୀଂ

ଫୁଲ୍ଲକୁସୁମିତ ଦ୍ରୁମଦଳ ଶୋଭିନୀଂ

ସୁହାସିନୀଂ ସୁମଧୁର ଭାଷିଣୀଂ

ସୁଖଦାଂ ବରଦାଂ ମାତରଂ

ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍! ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍!

– ବଙ୍କିମ ଚନ୍ଦ୍ର ଚାଟାର୍ଜୀ

AP SCERT

Printed in India
at the A.P. Govt., Textbook Press,
Amaravati, Andhra Pradesh.

Our National Anthem | ଆମ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ

Jana-gana-mana-adhinayaka jaya he
Bharata-bhagya-vidhata
Panjaba-Sindhu-Gujarata-Maratha
Dravida-Utkala-Banga
Vindhya-Himachala-Yamuna-Ganga
uchchala-jaladhi-taranga
Tava Subha name jage,
tava subha asisa mage,
gahe tava jaya-gatha.
Jana-gana-mangala-dayaka jaya he
Bharata-bhagya-vidhata.
Jaya he, Jaya he, Jaya he,
jaya jaya jaya jaya he.

- Rabindranath Tagore

ଜନ ଗଣ ମନ ଅଧିନାୟକ ଜୟ ହେ !
ଭାରତ ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା !
ପଞ୍ଜାବ, ସିନ୍ଧୁ, ଗୁଜରାଟ, ମରାଠା,
ଦ୍ରାବିଡ଼, ଉତ୍କଳ, ବଙ୍ଗ !
ବିନ୍ଧ୍ୟ, ହିମାଚଳ, ଯମୁନା, ଗଙ୍ଗା !
ଉଚ୍ଛଳ ଜଳଧି ତରଙ୍ଗ !
ତବ ଶୁଭ ନାମେ ଜାଗେ !
ତବ ଶୁଭ ଆଶିଷ ମାଗେ !
ଗାହେ ତବ ଜୟ ଗାଥା !
ଜନ ଗଣ ମଙ୍ଗଳ ଦାୟକ ଜୟ ହେ !
ଭାରତ ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା !
ଜୟ ହେ ! ଜୟ ହେ ! ଜୟ ହେ !
ଜୟ ଜୟ ଜୟ ଜୟ ହେ !

– ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

AP SCERT

Pledge | ଶପଥ

"India is my country. All Indians are my brothers and sisters.
I love my country and I am proud of its rich and varied heritage.
I shall always strive to be worthy of it.
I shall give my parents, teachers and all elders respect,
and treat everyone with courtesy. I shall be kind to animals.
To my country and my people, I pledge my devotion.
In their well-being and prosperity alone lies my happiness."

- Pydimarri Venkata Subba Rao

"ଭାରତ ମୋର ମାତୃଭୂମି । ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟ ମୋର ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀ ।
ମୁଁ ମୋ ଦେଶକୁ ଭଲପାଏ ଏବଂ ଏହାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ନାନାବିଧ ପରମ୍ପରା ପାଇଁ ମୁଁ ଗର୍ବିତ ।
ମୁଁ ଏହାର ଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ହେବା ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରିବି ।
ମୁଁ ମୋର ପିତାମାତା, ଗୁରୁ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବି ଓ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇବି । ମୁଁ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସଦୟ ରହିବି ।
ମୋ ଦେଶ ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସେବା କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଶପଥ ନେଉଅଛି ।
ସେମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଓ ଉନ୍ନତିରେ ହିଁ ମୋର ସୁଖ ନିହିତ ।"

– ପାଇଡ଼ିମାରି ଭେଙ୍କାଟା ସୁବ୍ବାରାଓ

National Education Policy - 2020

This Social Science textbook is developed in accordance with the National Education Policy (NEP) 2020 and the National Curriculum Framework for School Education (NCFSE). It aims to help students gain a clear and meaningful understanding of society, history, geography, economics, and civics. As suggested in NEP 2020, Social Science learning goes beyond memorization and focuses on understanding concepts through real-life connections.

Students learn better by asking questions, participating in discussions, doing projects, and observing their local surroundings. This experiential and activity-based approach helps them relate textbook knowledge to everyday life. Through such methods, students develop critical thinking, problem-solving skills, and the ability to analyse social issues from different perspectives.

Social Science under NEP 2020 also promotes values such as empathy, respect for diversity, democratic principles, and social responsibility. It helps students understand their rights and duties as citizens and encourages active participation in community and national life. By integrating classroom learning with real-world experiences, NEP 2020 enables students to learn with interest and confidence. Overall, Social Science education under NEP 2020 prepares students to become informed, thoughtful, and responsible citizens who can contribute positively to society and nation-building.

NCF (SE) 2023 – Curricular Goals

"Learning in Social Science progresses through different stages of schooling in a structured and meaningful way. In the Foundational and Preparatory Stages, children begin by observing their immediate environment, understanding family, community, and surroundings through simple experiences and activities. This early learning is rooted in exploration and curiosity, helping learners build a basic understanding of the world around them. As students move to the Middle Stage, this understanding becomes more structured, and concepts are explored in greater depth. In the Secondary Stage, learners develop advanced analytical and critical thinking skills to understand complex social, economic, and political processes."In the Middle Stage, Social Science is introduced as a distinct curricular area with a focus on developing key competencies such as observation, analysis, interpretation, and decision-making. Learners are encouraged to examine social issues, understand cultural diversity, explore historical developments, and analyze geographical patterns. The curriculum aims to build responsible citizenship, promote values of equality and sustainability, and equip students with the knowledge and skills required to participate effectively in society.

AP SCERT

NCF(SE) 2023 - Curricular Goals (Middle Stage)

CURRICULAR GOAL (CG)	COMPETENCY (C)
CG-1: Comprehends and interprets sources related to different aspects of human life and makes meaningful interpret -ations.	**C-1.1 :** Collects and interprets multiple sources of information (primary and secondary) to understand the historical, cultural, geographical, and socio-political aspects of human life. **C-1.2 :** Represents and analyses data related to various aspects of human life given in the form of text, tables, charts, diagrams, and maps.
CG-2 : Explores the process of continuity and change in human civilisations through specific examples from their context and a few historical episodes.	**C-2.1:** Explains and analyses major changes in the past and their impact on society. **C-2.2:** Recognises elements of the continued prevalence of certain beliefs, relationships, practices, and activities in human society, notwithstanding major changes in society.
CG-3: Draws connections between the causes and effects of different social and historical events or episodes and connects them with the overall impact on human life.	**C-3.1:** Analyses the effect of various changes in early human society from nomadism to settled life and early civilisation (such as agriculture, food habits, technologies like construction, transport, pottery, metallurgy), and changes in habitation, family structures, and socio-cultural beliefs (e.g., Ahimsa, wars, invasions). **C-3.2:** Identifies reasons behind harmony and conflict among social groups and communities, in their region and elsewhere, and their impact on human societies.
CG-4: Understands the functioning of social, cultural, and political institutions and their impact on society, and the way individuals and collectives shape these institutions.	**C-4.1:** Collects, organises, and interprets information about various social, cultural, economic, and political institutions in their vicinity and region, and realises its significance for human society. **C-4.2:** Assesses the influence of social, cultural, and political institut -ions on an individual or group or community or society in general.
CG-5: Understands various forms of inequality and prejudice in society, from those prevalent in a family to those at a community or regional or national level, and also the initiatives and efforts at various levels to address these issues.	**C-5.1:** Identifies, explains, and raises questions about different forms of inequality, prejudice, and discrimination prevailing in one's own family, locality, region, and national and global levels. **C-5.2:** Identifies, explains, and appreciates efforts made at different levels through various (social, cultural, economic, and political) mechanisms and institutions, and what individuals can do to ensure equity, inclusion, and justice.
CG-6: Understands the spatial distribution of resources (from local to global), their conservation, the interdependence between natural phenomena and human life, and their environmental and other implications.	**C-6.1:** Explains key natural phenomena, such as climate, weather, ocean cycles, soil formation, and the flow of rivers, and how they are spatially distributed. **C-6.2:** Identifies the distribution of resources such as water, agriculture, raw materials, and services across geographies. **C-6.3:** Analyses Indian perspectives on and efforts towards conservation and sustainability, and advocates what more needs to be done, including in the context of global climate change. **C-6.4:** Correlates patterns of livelihoods with types of landforms, availability of resources, and climatic conditions and changes (local to global).

© NCERT

CURRICULAR GOAL (CG)	COMPETENCY (C)
CG-7: Appreciates the importance and meaning of being Indian (Bharatiya) by understanding (a) India's rich past and present including its glorious cultural unity in diversity, pluralism, heritage, traditions, literature, art, architecture, philosophy, medicine, science, and other contributions to humanity, and (b) other integrating factors despite the geographical diversity of India	**C-7.1 :** Explains India's unity in diversity by recognising commonalities in its rich and diverse cultural elements, languages, art, philosophical ideas, values, clothing, cuisines, traditions, festivals, trade, commerce, and health practices including Ayurveda and yoga. **C-7.2 :** Discovers the topographical diversity of the Indian landmass from the semiarid zone in the west and the areas of heavy rains in the northeast to the long coastal areas in the south and the snow-clad mountains in the north, as well as, the rich biodiversity of the country. **C-7.3 :** Appreciates India's tradition of inclusion across communities and social groups, and its influence in vast parts of the world through its cultural elements.
CG-8: Understands and appreciates the process of development of the Constit -ution of India and upholds its importance to promote democratic values in Indian society.	**C-8.1 :** Understands the need for a constitution for any country, especially India, and its deeper objectives. **C-8.2 :** Explains the process of formation of the Indian Constitution and understands the ideas and ideals of the national movement and India's civilisational heritage. **C-8.3 :** Explains the working of the three tiers of local self-government and appreciates its significance in upholding democracy at the grassroots level.
CG-9: Understands the processes of economic activities (production and consumption, trade, and commerce).	**C-9.1:** Explains the key elements of trade and commerce (commodity, production, consumption, and capital) and their impact on individual life and society.
CG-10: Understands and appreciates the contributions of India through history and in the present times, to the overall field of Social Science, including the different disciplines that constitute it.	**C-10.1:** Knows and explains the significant contributions of India to all matters (concepts, explanations, methods) studied within the curriculum, in an integrated manner along with the particular matter, illustratively, understands the strengths of India's democratic traditions through its history.
CG-11: In the curricular goals CG-1 to CG-10, there is a basic and adequate understanding of the history, geogr -aphy, and culture of the locality, region, and country.	***Note:*** Competencies for this Curricular Goal have already been incorporated under CG-1 to CG-10

APSCERT

CONTENTS

Chapter	Chapter Name	Month	Page No.
	Readiness (ପ୍ରସ୍ତୁତି) (Refer to Readiness book)	June&July ଜୁନ୍ & ଜୁଲାଇ	
	Introduction - Why Social Science? (ଉପକ୍ରମ: ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ କାହିଁକି ?)		2-11
Theme A – India and the World : Land and the People (ଭାରତ ଏବଂ ବିଶ୍ୱ: ଭୂମି ଏବଂ ମାନବ)			
1.	Locating Places on the Earth (ପୃଥିବୀରେ ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା)	August ଅଗଷ୍ଟ	12-45
2.	Oceans and Continents (ମହାସାଗର ଏବଂ ମହାଦେଶ)	August ଅଗଷ୍ଟ	46-69
Theme B – Tapestry of the Past (ଅତୀତର ପ୍ରତିଛବି)			
3.	Timeline and Sources of History (ଇତିହାସର ସମୟସୀମା ଏବଂ ଉତ୍ସ)	August ଅଗଷ୍ଟ	70-99
4.	India, That Is Bharat (ଇଣ୍ଡିଆ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତ)	September ସେପ୍ଟେମ୍ବର	100-119
Theme C – Our Cultural Heritage and Knowledge Traditions (ଆମ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ପରମ୍ପରା)			
5.	India's Cultural Roots (ଭାରତର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଧାର)	September ସେପ୍ଟେମ୍ବର	120-157
Theme D – Governance and Democracy (ଶାସନ ଏବଂ ଗଣତନ୍ତ୍ର)			
6.	Family and Community (ପରିବାର ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ)	September ସେପ୍ଟେମ୍ବର	158-177
Theme E – Economic Life Around Us (ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନ)			
7.	The Value of Work (କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ)	October ଅକ୍ଟୋବର	178-197
8.	Integrating AI (କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା ସହ ସମନ୍ୱୟ)	October	198-223
	Glossary (ପରିଭାଷା)	ଅକ୍ଟୋବର	224-227
	Maps & Mind Map		228-230

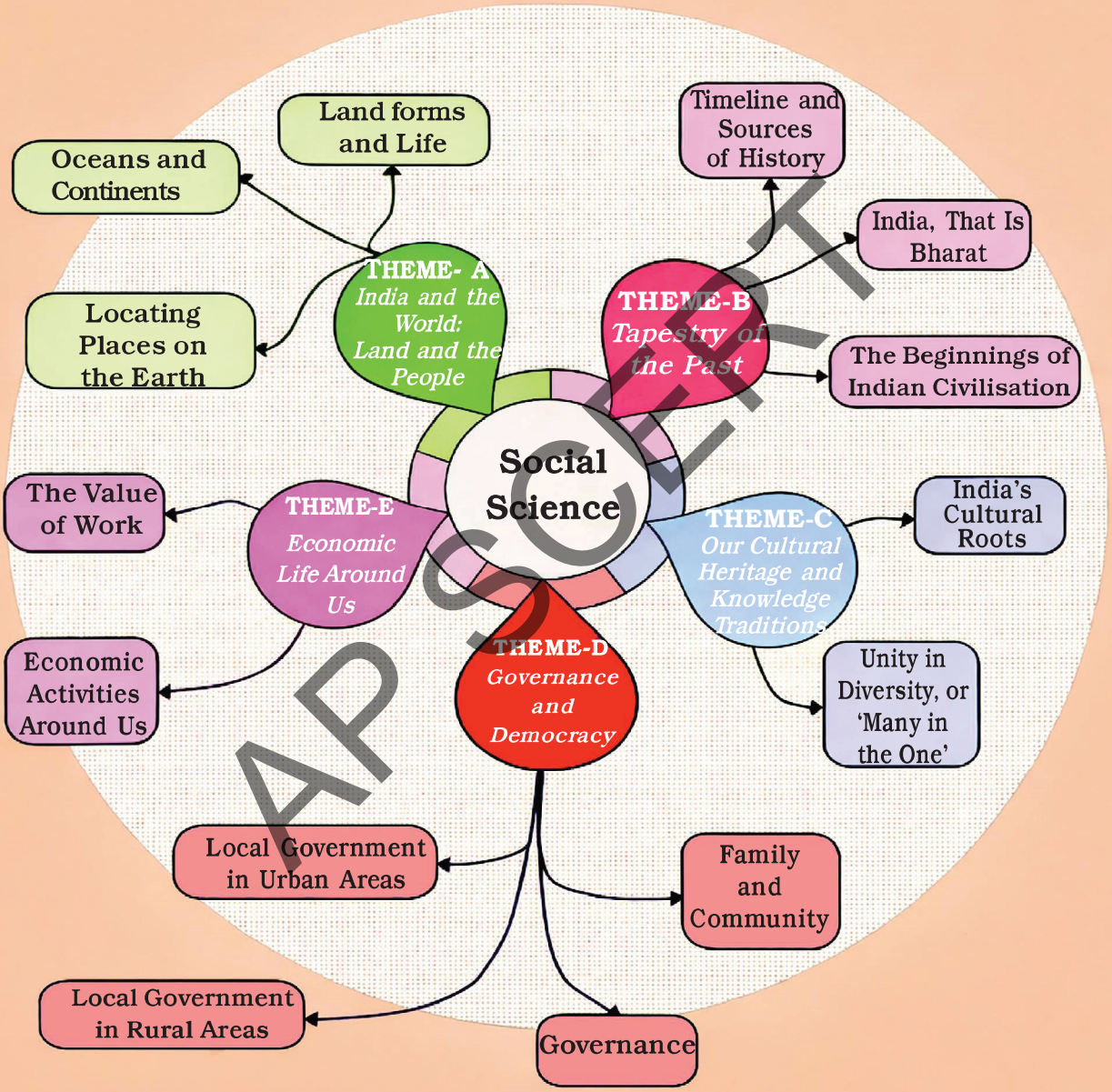
Y8N7U8
Teacher Corner

Z3G1V8
Student Corner

AP SCERT

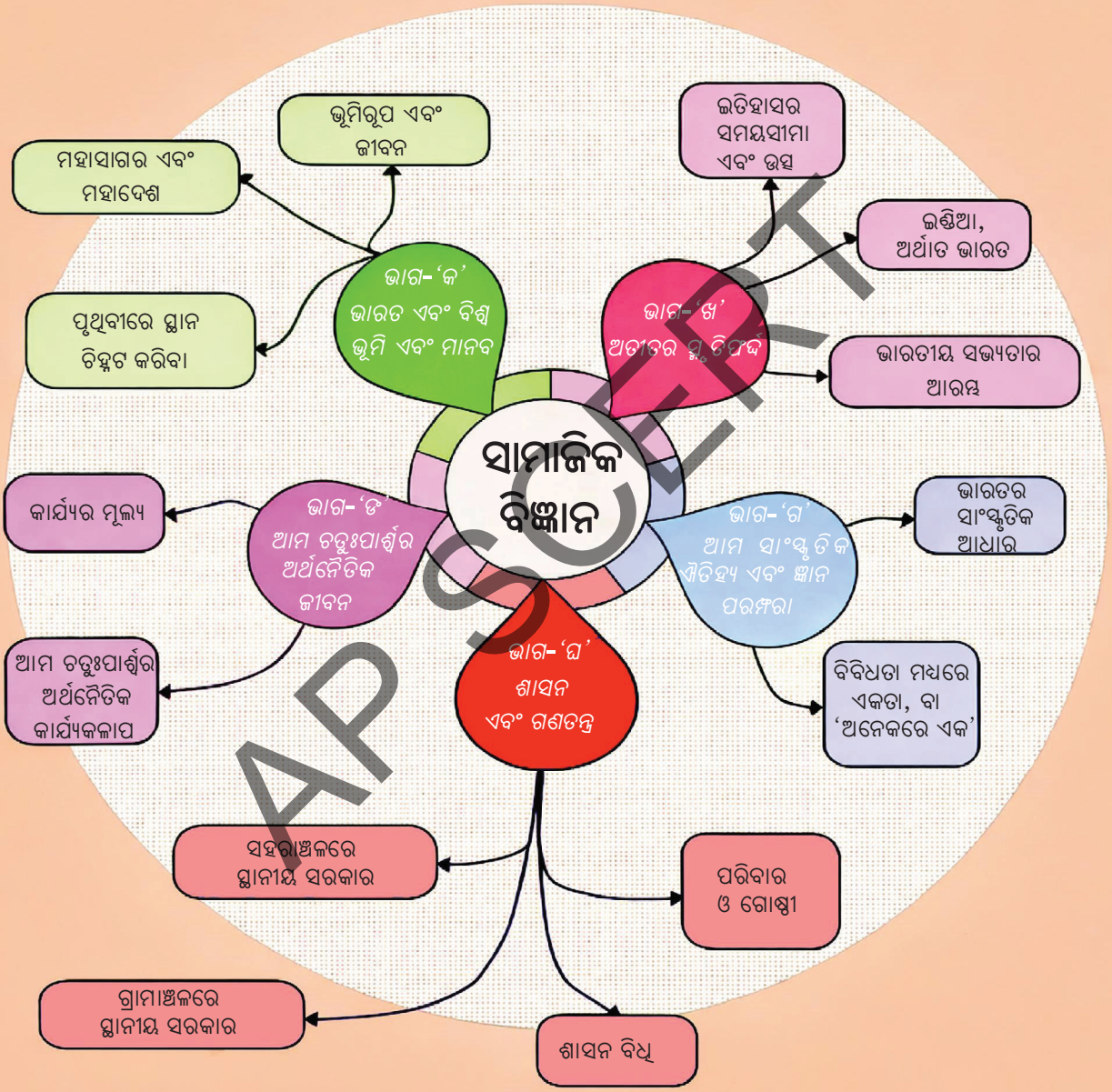
Introduction

Why Social Science?

© NCERT not to be republished

ଉପକ୍ରମ
ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ କାହିଁକି ?

APSCERT

LET'S EXPLORE

→ Observe the picture above. What do you notice?

- Where does the water in the lake come from?
- Who made the road and why?
- What could be the activities of people living in the small house? What could be their history? Their future?

→ Write down your answers and discuss them with your classmates.

→ Now, looking at the picture on the facing page, what questions come to your mind? Write them down.

→ How do you propose to find answers to the questions related to these two images?

AP SCERT

How are our questions above relevant to Social Science?

We live in the 21st century (if you do not know what this figure really means, you will soon learn about it). Everyone agrees that it is a particularly challenging time for humanity. On the one hand there is rapid progress in technology, which is changing our lives in many ways.

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ରକୁ ଦେଖ । ତୁମେ କ'ଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛ ?

- ହ୍ରଦର ପାଣି କେଉଁଠୁ ଆସିଲା ?
- କିଏ ଓ କାହିଁକି ରାସ୍ତା ତିଆରି କଲା ?
- ଛୋଟିଆ ଘରେ ରହୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ସେମାନଙ୍କ ଅତୀତ କ'ଣ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ?

→ ତୁମେ ଉତ୍ତର ଲେଖ ଏବଂ ତୁମ ସହପାଠୀଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କର ।

→ ଏବେ, ମୁଖ ପୃଷ୍ଠାରେ ବା ପାଖରେ ଥିବା ଚିତ୍ରକୁ ଦେଖିଲେ ତୁମ ମନରେ କି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି ? ସେଗୁଡ଼ିକ ଲେଖ ।

→ ତୁମେ ଏହି ଦୁଇଟି ଚିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକୁ କିପରି ଖୋଜିପାରିବ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇପାରିବ ।

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଆମର ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ କିପରି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ?

ଆମେ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବାସ କରୁଛୁ (ଯଦି ତୁମେ ଏହି ସଂଖ୍ୟାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ଜାଣ ନାହିଁ, ତେବେ ତୁମେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଏହା ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇବ ।) ମାନବିକତା ପାଇଁ ଏହା ଏକ ବିଶେଷ ଆହ୍ୱାନର ସମୟ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ସହମତ । ଗୋଟିଏ ପଟେ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଅଗ୍ରଗତି ହେଉଛି, ଯାହା ଆମ ଜୀବନକୁ ଅନେକ ଉପାୟରେ ବଦଳାଇ ଦେଉଛି ।

AP SCERT

On the other hand, the world is witnessing multiple wars, armed conflicts and rising social tensions, and our planet's natural environment is under great stress. We live in an age of great possibilities but also great challenges.

The world over, more and more people wonder, "How do we solve the problems facing humanity? How can our societies learn to live in peace and harmony? How can we protect this beautiful Earth which we all share - and protect it not only for ourselves but also for all the species that live on it?"

These fundamental questions are simple, but the answers are not. They cannot be simple, because human societies are very diverse and complex. If we wish to find answers to such questions and help build a better future, we first need to understand our world and human societies in particular. That is what "Social Science" is all about.

You may wonder whether this is a 'science' like, say, physics or chemistry. It is not. The discipline does use scientific methods wherever possible (you will see a few examples in this textbook), but its focus - human society - is, again, too diverse to allow the kind of set procedures and fixed results the sciences come up with.

Social Science has many subdisciplines: geography, history, political science, economics, sociology, anthropology, archaeology, psychology and a few more. You need not feel intimidated by all these terms! While you will study some of these subdisciplines in the Secondary Stage, in the Middle Stage we have avoided this classification. Instead, we have opted for five broad themes. Let us briefly look at them.

AP SCERT

ଅପରପକ୍ଷରେ ବିଶ୍ୱରେ ଏକାଧିକ ଯୁଦ୍ଧ, ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଘର୍ଷ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଉତ୍ତେଜନା ବଢୁଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି ଏବଂ ଆମ ପୃଥିବୀର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ବହୁତ ଚାପରେ ରହିଛି । ଆମେ ମହାନ ସମ୍ଭାବନାର ଯୁଗରେ ରହୁଛୁ କିନ୍ତୁ ତା ସହ ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନର ମଧ୍ୟ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛୁ ।

ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି, ''ଆମେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ମାନବିକତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କିପରି କରି ପାରିବା ? ଆମ ସମାଜ କିପରି ଶାନ୍ତି ଓ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟରେ ବଞ୍ଚିବାର କୌଶଳ ଶିଖିପାରିବ ? ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅଂଶୀଦାର ହୋଇଥିବା ଏହି ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀକୁ କିପରି ସୁରକ୍ଷିତ କରିପାରିବା ଏବଂ ଏହା କେବଳ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ ବରଂ ଏହା ଉପରେ ବାସ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହାର ସୁରକ୍ଷା କିପରି କରିପାରିବା ?''

ଏହି ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ସରଳ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ନୁହେଁ । ଏହା ସରଳ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, କାରଣ ମାନବ ସମାଜ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବିଧ ଏବଂ ଜଟିଳ । ଯଦି ଆମେ ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଖୋଜିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ଏବଂ ଏକ ଉନ୍ନତ ଭବିଷ୍ୟତ ଗଢ଼ିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ, ତେବେ ଆମକୁ ପ୍ରଥମେ ଆମ ଦୁନିଆକୁ ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ମାନବ ସମାଜକୁ ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ''**ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ**'' ।

ତୁମେ ଭାବୁଥିବ ଏହା ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ କିମ୍ବା ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ ଭଳି ଏକ 'ବିଜ୍ଞାନ' । ମାତ୍ର ଏହା ନୁହେଁ । ଏହି ବିଷୟବସ୍ତୁ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଯଥାସମ୍ଭବ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରେ । (ତୁମେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ କିଛି ଉଦାହରଣ ଦେଖିବ), କିନ୍ତୁ ଏହାର କେନ୍ଦ୍ରରେ ରହିଛି ମାନବ ସମାଜ–ଯାହା ଏତେ ବିବିଧତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ, ତାହା ସାଧାରଣ ବିଜ୍ଞାନ ପରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତି ଓ ଫଳାଫଳ ଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ।

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନର ଅନେକ ଉପବିଭାଗ ରହିଛି ଭୂଗୋଳ, ଇତିହାସ, ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ, ଅର୍ଥନୀତି, ସମାଜବିଜ୍ଞାନ, ନୃତତ୍ତ୍ୱବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରତ୍ନତ୍ତ୍ୱବିଜ୍ଞାନ, ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ କିଛି । ଏହିସବୁ ପାଇଁ ତୁମକୁ ଭୟଭୀତ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଯଦିଓ ତୁମେ ମାଧ୍ୟମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହି ଉପ–ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବ, ମଧ୍ୟମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆମେ ଏହି ବିଭାଗୀକରଣକୁ ଏଡ଼ାଇ ଯାଇଛୁ । ଏହା ବଦଳରେ ଆମେ **ପାଞ୍ଚଟି ବ୍ୟାପକ ବିଷୟବସ୍ତୁ** ବାଛିଛୁ । ଆସ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ନଜର ପକାଇବା ।

AP SCERT

Theme A – India and the World: Land and the People

This first theme includes the basics of the geographical world around us - some of the main features of our planet and the way to represent them on a map. Why is this theme important, when today we can get excellent maps on a mobile phone? Because it deals with much more than maps. It also asks how geographical features - oceans, mountains, rivers, etc. - have shaped entire civilisations throughout their histories. It is also, in India's case, about how its natural setting has contributed to giving this ancient civilisation a unique identity.

Theme B – Tapestry of the Past

A tapestry is a large piece of canvas-like cloth usually kept as a wall hanging, with pictures and designs on it - sometimes a historical narrative. Our tapestry is where we will be painting scenes from the past, beginning with India's past. But why should we be at all concerned with the past? Because it is the key to understanding the present, and the chapters in this theme will often make this connection clear. The past is a major source for our identities - it helps us understand who we are and where we come from.

The past is still with us, in other words. And since history is unfortunately not all about happy developments, it is useful to understand where people, governments or rulers went wrong, and why. Only then can we hope to avoid repeating those errors.

Theme C – Our Cultural Heritage and Knowledge Traditions

It has often been said that India has a rich and ancient culture. True, but what are its main characteristics? Its guiding principles? How has it manifested itself in India's history? And how can it help us to deal with issues of our times? These are some of the questions that this theme is exploring, with the objective that every student should understand some of the cultural foundations of our civilisation and learn to appreciate their value.

AP SCERT

ଭାଗ – କ: ଭାରତ ଏବଂ ବିଶ୍ୱ:
ଭୂମି ଏବଂ ମାନବ

ଏହି ପ୍ରଥମ ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଆମ ଚାରିପାଖରେ ଥିବା ଭୌଗୋଳିକ ଜଗତର ମୌଳିକତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଯେମିତି ଆମ ଗ୍ରହର କିଛି ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ମାନ୍ଚିତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବାର ଉପାୟ । ଏହି ବିଷୟବସ୍ତୁ କାହିଁକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ଯେତେବେଳେ ଆଜି ଆମେ ମୋବାଇଲ୍ ଫୋନରେ ଉତ୍ତମ ମାନଚିତ୍ର ପାଇପାରିବା? କାରଣ ଏହା ମାନଚିତ୍ର ଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ । ସମୁଦ୍ର, ପର୍ବତ, ନଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ଭୌଗୋଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କିପରି ସମଗ୍ର ସଭ୍ୟତାକୁ ସେମାନଙ୍କ ଗତିପଥରେ ଆକାର ଦେଇଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ କୁହାଯାଇଛି । ଭାରତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ କିପରି ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ଦେବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି ।

ଭାଗ – ଖ: ଅତୀତର ସ୍ମୃତି ଫର୍ଦ୍ଦ

ଟେପେଷ୍ଟ୍ରି (tapestry) ହେଉଛି କାନଭାସ୍ ପରି କପଡ଼ାର ଏକ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ ଯାହା ସାଧାରଣତଃ କାନ୍ଥ ଭାବରେ ଝୁଲୁଥାଏ, ଯେଉଁଥିରେ ଚିତ୍ର ଏବଂ ଡିଜାଇନ୍ ବା ନକ୍ସା ଥାଏ, ବେଳେବେଳେ ଏକ ଐତିହାସିକ କାହାଣୀକ ସୂଚାଏ । ଆମର ଟେପେଷ୍ଟ୍ରି ବା ସ୍ମୃତି ଫର୍ଦ୍ଦ ଭାରତର ଅତୀତଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆମେ ଅତୀତର ଦୃଶ୍ୟ ଚିତ୍ରଣ କରିବା । କିନ୍ତୁ ଆମେ କାହିଁକି ଅତୀତ ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ହେବା ଉଚିତ? କାରଣ ଏହା ହେଉଛି ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ବୁଝିବାର ଚାବିକାଠି ଏବଂ ଏହି ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଥିବା ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟତଃ ଏହି ସମ୍ପର୍କକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବ । ଅତୀତ ଆମ ପରିଚୟ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଉତ୍ସ– ଏହା ଆମକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଯେ ଆମେ କିଏ ଏବଂ ଆମେ କେଉଁଠାରୁ ଆସିଛୁ ।

ଅତୀତ ଏବେ ବି ଆମ ପାଖରେ ରହିଛି ଏବଂ ଦୁଃଖର କଥା ଯେ ଇତିହାସ ସବୁବେଳେ ସୁଖଦ ବିକାଶ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିନଥାଏ, ତେଣୁ ଲୋକ, ସରକାର କିମ୍ବା ଶାସକମାନେ କେଉଁଠାରେ ଏବଂ କାହିଁକି ଭୁଲ କରିଛନ୍ତି ତାହା ବୁଝିବା ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ତା'ହେଲେ ହିଁ ଆମେ ସେହି ତ୍ରୁଟିଗୁଡ଼ିକର ପୁନରାବୃତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିପାରିବା ବୋଲି ଆଶା କରିପାରିବା ।

ଭାଗ – ଗ: ଆମ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ପରମ୍ପରା

ଭାରତର ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତି ରହିଛି ବୋଲି ବାରମ୍ବାର କୁହାଯାଇଥାଏ ସତ, କିନ୍ତୁ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କ'ଣ ? ଏହାର ମାର୍ଗଦର୍ଶକ ନୀତି କ'ଣ ? ଭାରତର ଇତିହାସରେ ଏହା କିପରି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଏବଂ ଏହା କିପରି ଆମକୁ ଆମ ସମୟର ସମସ୍ୟାର ମୁକାବିଲା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ ? ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା । ଏହି ବିଷୟବସ୍ତୁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଆମ ସଭ୍ୟତାର କିଛି ସାଂସ୍କୃତିକ ଭିତ୍ତିଭୂମିକୁ ବୁଝିବା ସହିତ ଏହାର ମୂଲ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିପାରିବେ ।

AP SCERT

Theme D – Governance and Democracy

Citizens of any country should know how their political system functions. India, as the world's largest democracy, has an elaborate system working at different levels. What are its chief characteristics and components? How do the citizens participate in the overall governance? What are their rights and also their duties or dharma? Are there different systems in other countries, and, if so, of what type? How are different countries supposed to interact? By studying this theme, we can become more responsible citizens, understand how the organs of the government function, and learn to have a say in the policies that affect us all, whether locally or nationally.

Theme E – Economic Life Around Us

No family can be happy without the essentials of daily living - at least food, clothing, shelter, access to water in a first stage; in a second, livelihood for adults and access to education for the younger ones. Similarly, no country can develop harmoniously without a sound economy. But how does an economy work, especially in a huge country like India? What exactly is money? Where does it come from? How can it be increased? What economic activities can people engage themselves in? How are natural and human resources best managed? This theme will lay down some of the important concepts and practices that will enable us to answer these questions.

AP SCERT

❊ ◆ ❊

You will notice that there are many questions in the preceding paragraphs. This is as it should be - Social Science is also about the art of asking the right questions. Only then can we start looking for the right answers. This also explains the presence of **'Big Questions'** at the start of each chapter in this book.

You may also be intrigued to find a game of chess and some ancient Tamil poetry in chapters that apparently deal with geography; a discussion on the uses of the sari in a chapter on cultural heritage; the concept of seva and the mention of festivals in chapters focusing on economics. This is deliberate. We believe in bringing elements from diverse fields together (you will learn later that this is called **'multidisciplinarity'**). This enriches our perspective. Indeed, life constantly mixes numerous elements together, so why should we not?

By now, it should be clear that although Social Science makes constant use of the past, it seeks to make sense of the present so as to help us prepare a better future. It is an exploration and an adventure.

ଭାଗ – ଖ: ଶାସନ ଏବଂ ଗଣତନ୍ତ୍ର

ଯେକୌଣସି ଦେଶର ନାଗରିକମାନେ ଜାଣିବା ଦରକାର ଯେ ତାଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ବିଶ୍ୱର ସର୍ବବୃହତ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ପରିଗଣିତ ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ଉପାଦାନ କ'ଣ ? ସାମଗ୍ରିକ ଶାସନରେ ନାଗରିକମାନେ କିପରି ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ? ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାର କଣ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କିମ୍ବା ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ? ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ଏବଂ ଯଦି ତାହା ହୁଏ ତେବେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ? ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ କିପରି ଭାବବିନିମୟ କରିବା ଉଚିତ ? ଏହି ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଆମେ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱବାନ ନାଗରିକ ହୋଇପାରିବା, ସରକାରଙ୍କ ଅଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ତାହା ବୁଝିପାରିବା ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ହେଉ କି ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ନୀତିରେ ନିଜର ମତ ରଖିପାରିବା ଓ ଶିଖିପାରିବା ।

ଭାଗ – ଙ: ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନ

ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀ ବିନା କୌଣସି ପରିବାର ସୁଖୀ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମତଃ ଅତି କମରେ ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର, ବାସଗୃହ, ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଜଳର ଉପଲବ୍ଧତା, ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ବୟସ୍କଙ୍କ ପାଇଁ ଜୀବିକା ଏବଂ ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାର ଉପଲବ୍ଧତା । ସେହିଭଳି ସୁଦୃଢ଼ ଅର୍ଥନୀତି ବିନା କୌଣସି ଦେଶ ସୁସଂଗଠିତ ଭାବେ ବିକାଶ କରିପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବିଶେଷ କରି ଭାରତ ଭଳି ଏକ ବିଶାଳ ଦେଶରେ ଅର୍ଥନୀତି କିପରି କାମ କରେ ? ପ୍ରକୃତରେ ଟଙ୍କା କ'ଣ ? ଏହା କେଉଁଠୁ ଆସେ ? ଏହାକୁ କିପରି ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରିବ ? ଲୋକମାନେ କେଉଁ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିପାରିବେ ? ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ମାନବ ସମ୍ବଳକୁ କିପରି ଉତ୍ତମ ଭାବେ ପରିଚାଳନା କରାଯାଏ ? ଏହି ବିଷୟରେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ରଖାଯିବ ଯାହା ଆମକୁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିବ ।

❊◆❊

ତୁମେ ଦେଖିବ ଯେ, ପୂର୍ବ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ରହିଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ ଯେମିତି ହେବା ଉଚିତ । ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଏକ କଳା ଅଟେ । ଏହାପରେ ଆମେ ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଖୋଜିବା ଆରମ୍ଭ କରିପାରିବା କି ? ଏହି ପୁସ୍ତକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭରେ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ନାମରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଦିଆଯାଇଛି ।

ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଭୂଗୋଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଚେସ୍ ଖେଳ ଏବଂ କିଛି ପ୍ରାଚୀନ ତାମିଲ କବିତା ଦେଖିପାରିବ । ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ ଉପରେ ଏକ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଶାଢ଼ୀର ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଅର୍ଥନୀତି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିବା ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକରେ ବା ସେବାର ଧାରଣା ଏବଂ ପର୍ବପର୍ବାଣୀର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଏହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ । ଆମେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି କରିବାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ (ତୁମେ ପରେ ଶିଖିବ ଯେ ଏହାକୁ ବହୁବିଧ କୁହାଯାଏ) । ଏହା ଆମର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥାଏ । ବାସ୍ତବରେ, ଜୀବନ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ଅନେକ ଉପାଦାନକୁ ଏକାଠି କରିଥାଏ, ତେବେ ଆମେ କାହିଁକି ନୁହେଁ ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା, ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ ଯେ ଯଦିଓ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଅତୀତର ନିରନ୍ତର ଉପଯୋଗ କରେ, ତଥାପି ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଆମକୁ ଏକ ଉତ୍ତମ ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ । ଏହା ଏକ ଅନସନ୍ଧାନ ଏବଂ ଏକ ଦୁଃସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

AP SCERT

CHAPTER

1

LOCATING PLACES ON THE EARTH

M8T7J7

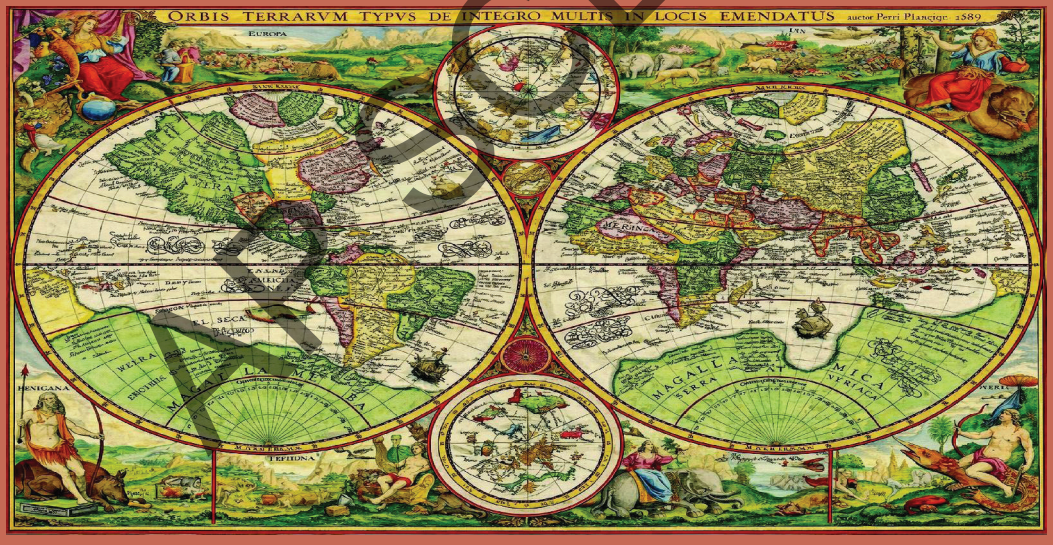
Learning Outcomes

The student will be able to-

- Define a map and explain its purpose. CG -1
- Recognise that maps provide detailed information about specific areas. CG -1
- Explain how globes and maps represent the earth's surface. CG -1
- Explain the concepts of latitudes and longitudes and analyse their significance. CG -1
- Analyse and calculate time differences between various places using longitudes or time zones. CG -1

" The globe of the Earth stands in space, made up of water, earth, fire and air and is spherical. ... It is surrounded by all creatures, terrestrial as well as aquatic."

— Aryabhata (about 500 CE)

© NCERT

The Big Questions ?

1. *What is a map and how do we use it? What are its main components?*
2. *What are coordinates? How can latitude and longitude be used to mark any location on the Earth?*
3. *How are local time and standard time related to longitude?*

ଅଧ୍ୟାୟ
1

ପୃଥିବୀରେ ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା

E4F9Q3

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

- ମାନଚିତ୍ରର ସଂଜ୍ଞା ଏବଂ ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରିବେ । CG -1
- ମାନଚିତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରେ ବୋଲି ଚିହ୍ନଟ କରିବେ । CG -1
- ଗ୍ଲୋବ୍ ଏବଂ ମାନଚିତ୍ର କିପରି ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ତାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବେ । CG -1
- ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମାର ଧାରଣାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବେ । CG -1
- ଦ୍ରାଘିମା କିମ୍ବା ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ବ୍ୟବହାର କରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମୟର ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଗଣନା କରିବେ । CG -1

''ଜଳ, ଭୂମି, ଅଗ୍ନି ଏବଂ ବାୟୁକୁ ନେଇ ଗଠିତ ଆମ ଗୋଲାକାର ପୃଥିବୀ ମହାକାଶର ଏକ ଅଂଶ ....ଏହା ସମସ୍ତ ସ୍ଥଳଚର ଓ ଜଳଚର ଜୀବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଘେରି ରହିଛି ।'' – ***ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ (ଆନୁମାନିକ 500 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)***

ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ?

1. *ମାନଚିତ୍ର କ'ଣ ଏବଂ ଆମେ ଏହାକୁ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରୁ ? ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?*
2. *ଯୋଡ଼ି ସ୍ଥାନାଙ୍କ (coordinates) କ'ଣ? ପୃଥିବୀର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା କିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ?*
3. *ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଏବଂ ମାନକ ବା ପ୍ରମାଣ ସମୟ ଦ୍ରାଘିମା ସହିତ କିପରି ସମ୍ବନ୍ଧିତ ?*

© NCERT

Imagine that you are visiting a city for the first time. How would you find the places you want to visit? You might ask a local person for help, or you might look at a map of the city. In previous grades, you learnt a little about maps, and in this chapter, we will study them in more detail.

Let us play a game. Examine the map of this small city (Fig. 1.1). Imagine that you just got off a train at the railway station, and you want to visit the bank marked on the map. Which way would you go? Are there other possible ways? Can you locate the public garden, the school and the museum? If you want to proceed from the bank to the market, which way will you go? This is where a map comes in handy!

APSCERT

Fig. 1.1. A map of a small imaginary city.

A map is like a treasure guide; it shows you where things are and how to get them. Notice the four arrows in the top right corner of the map; we will soon see how they point to some specific directions and make maps even more helpful.

ମନେକର ତୁମେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଏକ ସହର ପରିଦର୍ଶନ କରୁଛ । ତୁମେ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ କିପରି ଖୋଜିପାଇବ? ତୁମେ କୌଣସି ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିପାର, କିମ୍ବା ତୁମେ ସେହି ସହରର ମାନଚିତ୍ର ବା ରେଖାଚିତ୍ର ଦେଖିପାର । ପୂର୍ବ ଶ୍ରେଣୀରେ, ତୁମେ ମାନଚିତ୍ର ବିଷୟରେ କିଛି ଶିଖିଲ ଏବଂ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ।

ଆସ ଏକ ଖେଳ ଖେଳିବା । ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ରେଖାଚିତ୍ର ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ସହର ଅନୁଧ୍ୟାନ କର (ଚିତ୍ର 1.1) । କଳ୍ପନା କର ଯେ ତୁମେ ରେଳ ଷ୍ଟେସନରେ ଟ୍ରେନ୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇଲ ଏବଂ ତୁମେ ରେଖାଚିତ୍ରରେ ଚିହ୍ନିତ ବ୍ୟାଙ୍କକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛ । ତୁମେ କେଉଁ ବାଟ ଦେଇ ଯିବ? ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବାଟ ଅଛି କି? ତୁମେ ସର୍ବସାଧାରଣ ବଗିଚା, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବ କି? ଯଦି ତୁମେ ବ୍ୟାଙ୍କରୁ ବଜାରକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛ, ତେବେ ତୁମେ କେଉଁ ବାଟରେ ଯିବ? ଏଠାରେ ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍ କାମରେ ଆସିଥାଏ !

ଚିତ୍ର: 1.1. ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଛୋଟ ସହରର ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍

ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍ ଏକ ମାର୍ଗଦର୍ଶକ ପରି; ଏହା ତୁମକୁ ଦେଖାଇଥାଏ ଯେ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ କେଉଁଠାରେ ଅଛି ଏବଂ ସେଠାରେ କିପରି ପହଞ୍ଚିବ । ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍‌ର ଉପର ଡାହାଣ କୋଣରେ ଥିବା ଚାରୋଟି ତୀରକୁ ଧ୍ୟାନ ଦିଅ ଆମେ ଦେଖିପାରିବା ଯେ ସେଗୁଡ଼ିକ କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଗକୁ ସୂଚାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍‌କୁ ଆହୁରି ସହଜ କରୁଛନ୍ତି ।

© NCERT

LET'S EXPLORE

→ On the map in Fig. 1.1 given on page 15 -
1. Mark the hospital.
2. What is the meaning of the blue-coloured areas?
3. Which is farther away from the railway station - the school, the Nagar Panchayat or the public garden? Observe the map and identify the farther.

→ As a class activity, form groups of three or four students each. Let each group try to draw a map of your school and some of the streets or roads that lead to it, and a few neighbouring buildings. At the end, compare all the maps and discuss.

A Map and Its Components

From this simple example, we understand that a map is a representation, or a drawing, of some area - it may be a small area (a village, a town, etc.), a bigger area (say, your district or state), or a very large area like India or even the whole world. In a map, you look at the surface as if you are viewing it from the top.

An **atlas** is a book or collection of maps.

As you will discover, there are several kinds of maps -

- **Physical maps,** which mainly show some natural features such as mountains, oceans and rivers (see an example in Fig. 4.2 in this textbook)
- **Political maps,** which show details of countries or states, boundaries, cities, etc. (for instance, a map of India with all its States, Union Territories and their capitals)
- **Thematic maps,** with a specific kind of information (examples include Fig. 6.3 and Fig. 4.1 in semister 2 textbook).

In addition, there are three important components of maps- **distance, direction and symbols.** You have already experienced the first two while navigating the map in Fig. 1.1. Let us now define them more precisely.

Have you ever wondered how a huge place can fit on a small piece of paper? It is all thanks to the map's **scale.**

AP SCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ପୃଷ୍ଠା 15 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚିତ୍ର 1.1 ରେ ଥିବା ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍‌ରେ

1. ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଚିହ୍ନିତ କର ।
2. ନୀଳ ରଙ୍ଗ ଚିହ୍ନିତ ଅଞ୍ଚଳର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?
3. କେଉଁଟି ରେଳ ଷ୍ଟେସନ ଠାରୁ ବହୁତ ଦୂରରେ ରହିଛି ? ବିଦ୍ୟାଳୟ, ନଗର ପଞ୍ଚାୟତ କିମ୍ବା ସର୍ବସାଧାରଣ ବଗିଚା ? ମାନଚିତ୍ରକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଦୂରତାରେ ଥିବା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚିହ୍ନଟ କର ।

→ ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷଣକାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ, ତିନି କିମ୍ବା ଚାରି ଜଣ ଲେଖାଏଁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ଦଳ ଗଠନ କର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳକୁ ତୁମ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ଏହାକୁ ଯାଉଥିବା କିଛି ରାସ୍ତା, ସାହି ଏବଂ ଆଖପାଖରୁ କିଛି ଘରର ଏକ ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍ ଆଙ୍କିବାକୁ ଦିଅ । ଶେଷରେ, ସମସ୍ତ ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍‌କୁ ତୁଳନା କରି ଆଲୋଚନା କର ।

ମାନଚିତ୍ର ଏବଂ ଏହାର ଉପାଦାନ

ଏହି ସରଳ ଉଦାହରଣରୁ, ଆମେ ବୁଝିପାରିବା ଯେ ମାନଚିତ୍ର ହେଉଛି କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ଚିତ୍ରିତ ଉପସ୍ଥାପନା ବା ଚିତ୍ର – ଏହା ଏକ ଛୋଟ ଅଞ୍ଚଳ (ଏକ ଗାଁ, ଏକ ସହର ଇତ୍ୟାଦି), ଏକ ବୃହତ୍ ଅଞ୍ଚଳ (ଯଥା, ତୁମ ଜିଲ୍ଲା କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟ), କିମ୍ବା ଭାରତ ପରି ଏକ ବହୁତ ବଡ଼ ଅଞ୍ଚଳ କିମ୍ବା ଏପରିକି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ହୋଇପାରେ । ଗୋଟିଏ ମାନଚିତ୍ରରେ ତୁମେ ପୃଷ୍ଠଭାଗରୁ ଯେପରି ଉପରୁ ଦେଖିଲା ଭଳି ।

ଭୂଚିତ୍ରାବଳୀ ହେଉଛି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମାନଚିତ୍ରର ଏକ ସମନ୍ୱିତ ପୁସ୍ତକ ।

ତୁମେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇବ ଯେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ମାନଚିତ୍ର ଅଛି –

- **ଭୌତିକ ବା ପ୍ରାକୃତିକ ମାନଚିତ୍ର :** ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ପର୍ବତ, ମହାସାଗର ଏବଂ ନଦୀ ପରି କିଛି ପ୍ରାକୃତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଦେଖାଏ (ଏହି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ଚିତ୍ର 4.2 ରେ ଏକ ଉଦାହରଣ ଦେଖ) ।
- **ରାଜନୈତିକ ମାନଚିତ୍ର :** ଏଥିରେ ଦେଶ କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟ, ସୀମା, ସହର ଇତ୍ୟାଦିର ବିବରଣୀ ଦେଖାଯାଏ (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ, କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ସହିତ ଭାରତର ଏକ ମାନଚିତ୍ର) ।
- **ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ମାନଚିତ୍ର :** ଏଥିରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାରର ସୂଚନା ସହିତ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ବା ପ୍ରାସାଙ୍ଗିକ ଶୀର୍ଷକ ଦେଖାଯାଏ । (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, 2ୟ ସେମିଷ୍ଟାର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ଚିତ୍ର 6.3 ଏବଂ ଚିତ୍ର 4.1 ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ) ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନଚିତ୍ରର ତିନୋଟି ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ରହିଛି – **ଦୂରତା, ଦିଗ ଓ ସଙ୍କେତ** । ତୁମେ ଚିତ୍ର 1.1 ରେ ମାନଚିତ୍ର ଦେଖିବା ସମୟରେ ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ଉପାଦାନର ଅଭିଜ୍ଞତା ନିଶ୍ଚୟ ପାଇସାରିଥିବ । ଆସ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିବା ।

ତୁମେ କେବେ ଭାବିଛ କି ଏକ ଛୋଟ କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ଉପରେ ଏକ ବିଶାଳ ସ୍ଥାନ କିପରି ଚିହ୍ନିତ ହୋଇପାରୁଛି ? ଏସବୁ ମାନଚିତ୍ରର ସ୍କେଲ୍(ମାନ) ପାଇଁ ସମ୍ଭବ ।

AP SCERT

Let us go back to our map of a small city (Fig. 1.1). Each centimetre on the map, as printed here, represents a certain distance on the ground - let us suppose it is 500 metres; we say that the scale is 1 cm = 500 m. Now, turn to the map of India in Fig. 4.2 in Chapter 4 of this textbook. The scale is repre- sented in the bottom left corner by a ruler with '500' written above its length and 'km' on the side. It simply means that this ruler, which measures 2.5 cm in the printed map, corresponds to 500 kilometres on the ground.

So, the actual **distance** between two points represented on the map depends on the scale that the map is using.

LET'S EXPLORE

→ Draw a simple map of a school's playground. Let us assume it is a rectangle, 40 m in length and 30 m in width. Draw it precisely with your ruler on a scale of 1 cm = 10 m.

→ Now measure the diagonal of the rectangle. How many centimetres do you get? Using the scale, calculate the real length of the playground's diagonal, in metres.

Let us return to the four arrows at the top right of the small city's map. They point to four **directions,** which are north, at the top, and moving clockwise, east, south and west. These are called the **cardinal directions,** also **cardinal points.** Other than these, intermediate directions are also used - NorthEast (NE), SouthEast (SE), SouthWest (SW) and NorthWest (NW). Most maps simply have an arrow marked with the letter 'N', which points to the **"North"** direction.

APSCERT

LET'S EXPLORE

→ Consider the map of the small city again. Identify the correct and incorrect statements in the list below:

1. The market is north of the hospital.
2. The museum is southeast of the bank.
3. The railway station is northwest of the hospital.
4. The lake is northwest of the apartment blocks.

→ Taking your school as the starting point, do you know approximately in which cardinal direction your home is located? Discuss with your teacher and your parents.

ଆସ ଏକ ଛୋଟ ସହରର ମାନଚିତ୍ରକୁ ଦେଖିବା (ଚିତ୍ର 1.1)। ମାନଚିତ୍ରରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସେଣ୍ଟିମିଟର, ଭୂମିରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୂରତାକୁ ଦର୍ଶାଏ । ଆସ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ଏହା 500 ମିଟର; ତେଣୁ ଏଠାରେ ମାନ ବା ସ୍କେଲ୍ ହେଉଛି 1 ସେଣ୍ଟିମିଟର = 500 ମିଟର । ଏବେ ଏହି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଥିବା ଚିତ୍ର 4.2 ରେ ଥିବା ଭାରତର ମାନଚିତ୍ରକୁ ଦେଖ । ଏହି ମାନଚିତ୍ରର ନିମ୍ନରେ ବାମ କୋଣରେ ରୁଲରରେ '500' ଏବଂ ପାର୍ଶ୍ୱରେ 'କି.ମି' ଲେଖାଯାଇଥାଏ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମୁଦ୍ରିତ ମାନଚିତ୍ରରେ 2.5 ସେଣ୍ଟିମିଟର ମାପ ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ରୁଲର ଭୂମିରେ 500 କିଲୋମିଟର ସହ ସମାନ । ଅର୍ଥାତ୍, ମାନଚିତ୍ରର ଦୂରତା 2.5 ସେ.ମି. ବାସ୍ତବ ଭୂମିରେ 500 କି.ମି. ସହ ସମାନ ।

ତେଣୁ ମାନଚିତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଦୁଇଟି ବିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟରେ ବାସ୍ତବ **ଦୂରତା**, ମାନଚିତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ସ୍କେଲ୍ ବା ମାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ତୁମ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଖେଳ ପଡ଼ିଆର ଏକ ସରଳ ମାନଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କର । ଆସ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ଏହାର ଆକାର ଯଥା ଦୈର୍ଘ୍ୟ 40 ମିଟର ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥ 30 ମିଟର । 1 ସେ.ମି = 10 ମିଟର ମାନ ବା ସ୍କେଲରେ ତୁମେ ରୁଲର ଦ୍ୱାରା ଏହାକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଅଙ୍କନ କର ।

→ ଏହି ଅଙ୍କିତ ଆୟତଚିତ୍ରର କର୍ଣ୍ଣକୁ ମାପ କର । ତୁମେ କେତେ ସେଣ୍ଟିମିଟର ପାଇଲ ? ସ୍କେଲ ବ୍ୟବହାର କରି, ଖେଳ ପଡ଼ିଆର କର୍ଣ୍ଣର ବାସ୍ତବ ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ମିଟରରେ ଗଣନା କର ।

ଆସ ଆମେ ଛୋଟ ସହରର ମାନଚିତ୍ରର ଉପର ଡାହାଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଚାରୋଟି ତୀରକୁ ପୁଣି ଦେଖିବା । ସେଗୁଡ଼ିକ ଚାରୋଟି **ଦିଗ**କୁ ସୂଚାଇଥାନ୍ତି, ଏହାର ଶୀର୍ଷରେ ଉତ୍ତର ଏବଂ ଘଣ୍ଟାକଣ୍ଟାର ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ଦିଗରେ ପୂର୍ବ, ଦକ୍ଷିଣ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ତୀର ମାଧ୍ୟମରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ **କାର୍ଡିନାଲ/ଚତୁଃଦିଗ** କୁହାଯାଏ, କାର୍ଡିନାଲ ପଏଣ୍ଟ ବା **ମୁଖ୍ୟବିନ୍ଦୁ** ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦିଗଗୁଡ଼ିକ, ଯଥା ଉତ୍ତରପୂର୍ବ(**NE**), ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ(**SE**), ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ(**SW**) ଏବଂ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ(**NW**) ଦିଗଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ମାନଚିତ୍ରରେ କେବଳ '**N**' ଅକ୍ଷରରେ ଚିହ୍ନିତ ଏକ ତୀର ଥାଏ, ଯାହା '**ଉତ୍ତର**' ଦିଗକୁ ସୂଚାଇଥାଏ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ପୁଣି ଥରେ ଛୋଟ ସହରର ରେଖାଚିତ୍ର ବା ସ୍କେଚ୍ ଉପରେ ବିଚାର କର । ନିମ୍ନ ତାଲିକାରେ ଠିକ୍ ଏବଂ ଭୁଲ୍ ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟ କର ।

1. ଡାକ୍ତରଖାନା ଉତ୍ତରରେ ବଜାର ରହିଛି ।
2. ସଂଗ୍ରହାଳୟଟି ବ୍ୟାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ – ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ।
3. ରେଳଷ୍ଟେସନ ଡାକ୍ତରଖାନାର ଉତ୍ତର – ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ରହିଛି ।
4. ଜଳାଶୟ ଆପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ବ୍ଲକ ଠାରୁ ଉତ୍ତର – ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

→ ତୁମ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ମୂଳ ବିନ୍ଦୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି, ତୁମେ କହିପାରିବ କି ତୁମ ଘର କେଉଁ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ? ଶିକ୍ଷକ ଓ ପିତାମାତାଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କର ।

APSCERT

Symbols are another important component of maps. Our map has small drawings of actual buildings and a few other elements, but there would not be enough space on the map of a large city or a country to draw them all. Instead, a symbol is used to represent these features - symbols for different kinds of buildings (for instance a railway station, a school, a post office), for roads and railway lines, and for natural elements such as a river, a pond or a forest. In that way, numerous details can be shown in the limited space available on a map.

To make maps more easily understood by a variety of users, map makers use specific symbols. Different countries use different sets of symbols. The **Survey of India**, a government body, has fixed a set of symbols for maps of India (or parts of India). A small selection of them is shown in Fig. 1.2 in this page.

LET'S EXPLORE

Draw a rough map of your locality or your village, including your home, school and a few other important landmarks. Show the cardinal directions and use a few of the symbols shown in Fig. 1.2 on this page to mark some important features.

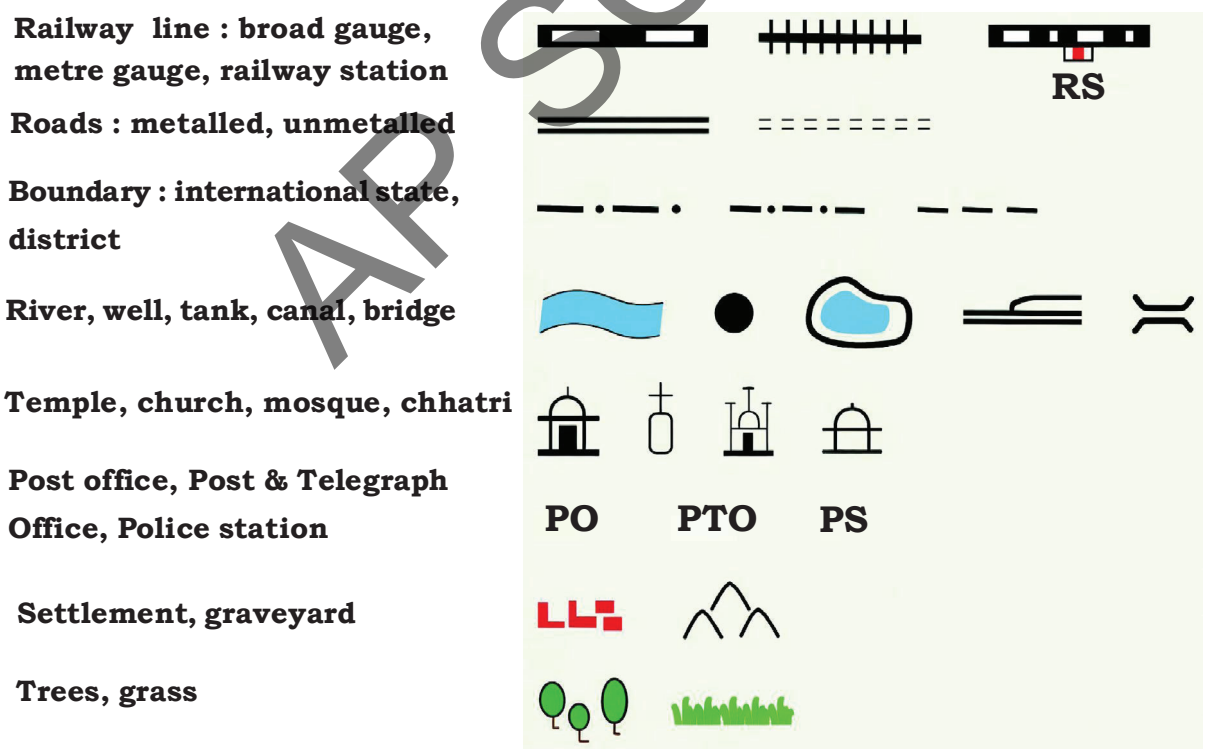

Fig. 1.2. A selection of common symbols used in maps.

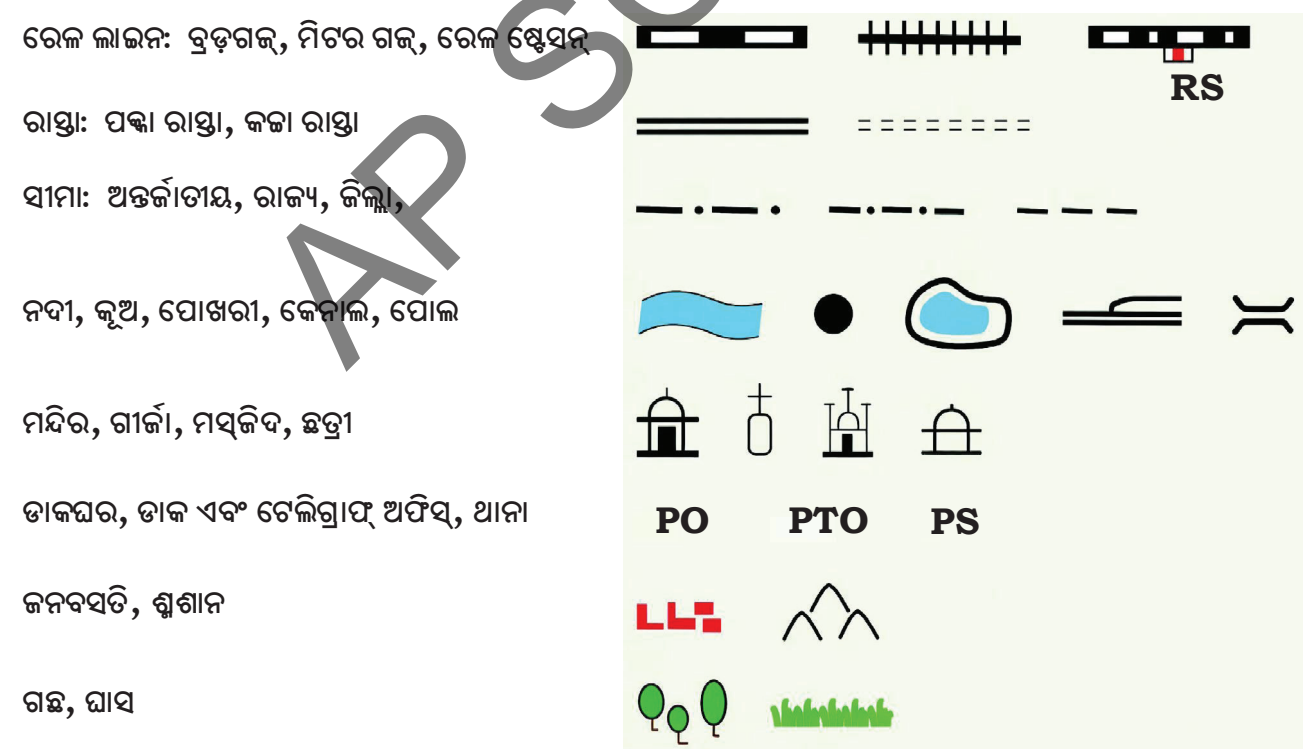
APSCERT

ସଙ୍କେତ ମାନଚିତ୍ରର ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦାନ ଅଟେ । ଆମ ମାନଚିତ୍ର କେତେକ ଛୋଟ କୋଠାର ଚିତ୍ର ଏବଂ ଅନ୍ୟ କିଛି ଉପାଦାନ ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ବୃହତ ସହର ବା ଦେଶ ଅଙ୍କନ କରିବା ପାଇଁ ମାନଚିତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସ୍ଥାନ ନଥାଏ । ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ସଙ୍କେତ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା:- ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କୋଠା (ରେଳଷ୍ଟେସନ, ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଡାକଘର), ରାସ୍ତା ଏବଂ ରେଳ ଲାଇନ ଏବଂ ନଦୀ ପୋଖରୀ କିମ୍ବା ଜଙ୍ଗଲ ପରି ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାଦାନ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଙ୍କେତ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ, ଏକ ମାନଚିତ୍ରରେ ଉପଲବ୍ଧ ସୀମିତ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ବିବରଣୀ ଦେଖାଯାଇପାରିବ ।

ମାନଚିତ୍ରକୁ ବିବିଧ ବ୍ୟବହାରକାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ସହଜରେ ବୁଝିବାପାଇଁ, ମାନଚିତ୍ରର ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଙ୍କେତ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ସଙ୍କେତ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । **ଭାରତୀୟ ସର୍ବେକ୍ଷଣ ସଂସ୍ଥା** ଏକ ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା, ଏହା ଭାରତର ମାନଚିତ୍ର(ବା ଭାରତର କିଛି ଅଂଶ) ପାଇଁ ଏକ ସଙ୍କେତ ସେଟ୍ ସ୍ଥିର କରିଛି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଛୋଟ ଚୟନ ପୃଷ୍ଠାର ଚିତ୍ର 1.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଅଛି ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ତୁମ ଘର, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ସମେତ ତୁମ ଅଞ୍ଚଳ କିମ୍ବା ତୁମ ଗାଁର ଏକ ମାନଚିତ୍ର ବା ରେଖାଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କର । ଏଥିରେ ମୁଖ୍ୟ ଦିଗଗୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶାଅ ଏବଂ କେତେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ଚିତ୍ର 1.2ରୁ କିଛି ସଙ୍କେତର ବ୍ୟବହାର କର ।

ଚିତ୍ର 1.2. ମାନଚିତ୍ରରେ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ କିଛି ଚୟନମୂଳକ ସଙ୍କେତଗୁଡ଼ିକ

AP SCERT

Mapping the Earth

Mapping the Earth is a little more difficult because our planet is not a flat surface. It nearly has the shape of a sphere. (We say 'nearly' because it is not a perfect sphere, but is slightly flattened at the poles. However, in practice, we will consider it to be spherical.) Representing a sphere accurately on a flat sheet of paper is not possible. To understand why, peel an orange in such a way that you have just three or four large pieces of the skin; then try and flatten them on a table - you will see that you cannot do it without tearing them at the edges.

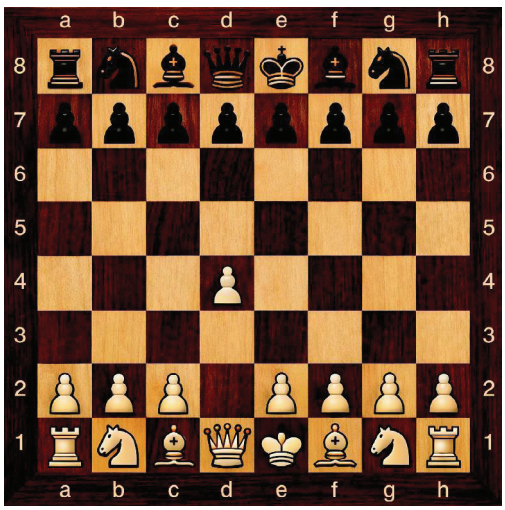
Now, consider a **globe**, which is a sphere on which a map is drawn. This may be a map of the Earth, the Moon, the planet Mars, the stars and constellations in the sky, etc. The physical object, like the one shown in the drawing on the next page, is a sphere that is generally made of metal, plastic or cardboard.

Here we will study the globe representing the Earth's geography. Because the globe and the Earth have the same spherical shape, a globe will better represent the geography of the Earth than a flat map.Let us now explore some of its features.

a)Understanding coordinates

Imagine a big market in a city or town, with neat rows of shops, all the same size. You want to meet a friend at a stationery shop inside the market. But your friend does not know where the shop is. So you would give directions like, "Meet me at 6 pm at the 7th shop in the 5th row from the entrance." This will allow your friend to precisely determine your location.

Now, consider a chessboard. To record moves by advanced players, letters are placed alongside the main pieces (from 'a' to 'h', see the image) and numbers (from 1 to 8) in between the two sides. This simple system allows players to mark each square and record every move. Here, the white side has just opened the game by moving the queen's pawn two squares forward (a very common opening). So, the pawn is said to have moved from d2 to d4.

AP SCERT

ପୃଥିବୀର ମାନଚିତ୍ର :

ପୃଥିବୀର ମାନଚିତ୍ର କରିବା ଟିକେ ଅଧିକ କଷ୍ଟକର କାରଣ ଆମ ପୃଥିବୀ ଗ୍ରହ ଏକ ସମତଳ ପୃଷ୍ଠ ନୁହେଁ । ଏହା ପାଖାପାଖି ଗୋଲାକାର । (ଆମେ 'ପାଖାପାଖି' କହିଥାଉ କାରଣ ଏହା ଏକ ଠିକ୍ ଗୋଲକ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ମେରୁରେ ସାମାନ୍ୟ ଚେପଟା ଓ ବିଷୁବ ବୃତ୍ତ ବା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଫୀତ ହୋଇଥାଏ । ତଥାପି, ଆମେ ଏହାକୁ ଗୋଲାକାର ବୋଲି ବିବେଚନା କରିଥାଉ ।) ଏକ ସମତଳ କାଗଜ ଉପରେ ଏକ ଗୋଲକୁ ସଠିକ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହାର କାରଣ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କମଳାକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଛଡ଼ାଇ ଦିଅ ଯେ ତାର ଚୋପା ତିନି ଚାରୋଟି ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ ଥିବ, ତା'ପରେ ଏହି ଚୋପାକୁ ଟେବୁଲ ଉପରେ ସିଧା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । ମାତ୍ର ଏହାକୁ ସାମାନ୍ୟ ନ ଚିରି ବା ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ନକରି କମଳାର ଚୋପାକୁ ସମତଳ କରିହେବ ନାହିଁ ।

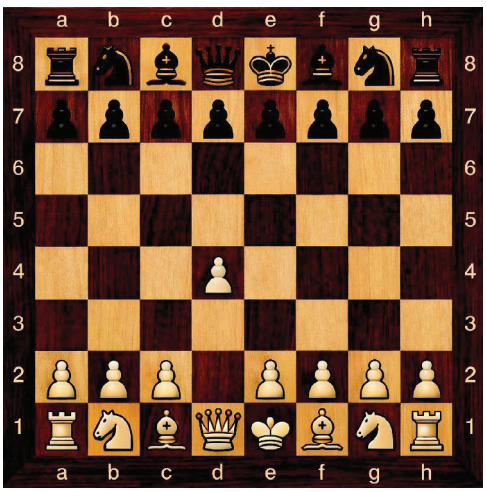
ବର୍ତ୍ତମାନ, ଏକ **ଗ୍ଲୋବ୍** ବିଷୟରେ ବିଚାର କର, ଯାହା ଏକ ଗୋଲକ ଏବଂ ଏହା ଉପରେ ଏକ ମାନଚିତ୍ର ଅଙ୍କାଯାଇଛି । ଏହା ପୃଥିବୀ, ଚନ୍ଦ୍ର, ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ ଓ ଆକାଶରେ ଥିବା ନକ୍ଷତ୍ର କିମ୍ବା ସୌରମଣ୍ଡଳ ଇତ୍ୟାଦିର ମାନଚିତ୍ର ହୋଇପାରେ । ଏହି ଗ୍ଲୋବ୍ (ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି) ସାଧାରଣତଃ ଧାତୁ, ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍ କିମ୍ବା କାର୍ଡବୋର୍ଡରେ ନିର୍ମିତ ।

ଏଠାରେ ଆମେ ପୃଥିବୀର ଭୂଗୋଳକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଗ୍ଲୋବ୍‌ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଯେହେତୁ ଗ୍ଲୋବ୍ ଏବଂ ପୃଥିବୀର ଗୋଲାକାର ଆକୃତି ପ୍ରାୟତଃ ସମାନ, ତେଣୁ ସମତଳ ମାନଚିତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ଗ୍ଲୋବ୍, ପୃଥିବୀର ଭୂଗୋଳକୁ ଭଲ ଭାବରେ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବ ଓ ବୁଝାଇପାରିବ । ଏବେ ଆସ ଏହାର କିଛି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଜାଣିବା ।

କ) ଯୋଡ଼ିସ୍ଥାନାଙ୍କକୁ ବଝିବା :

ଗୋଟିଏ ସହର କିମ୍ବା ସହରର ଏକ ବଡ଼ ବଜାର ଯେଉଁଠାରେ ସମାନ ପ୍ରକାର ସିଧା ଧାଡ଼ିରେ ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ରହିଛି । ତୁମେ ବଜାର ଭିତରେ ଥିବା ଏକ ଷ୍ଟେସନାରୀ ଦୋକାନରେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଭେଟିବାକୁ ଚାହୁଁଛ । କିନ୍ତୁ ଦୋକାନ କେଉଁଠି ଅଛି ତାହା ତୁମ ବନ୍ଧୁ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ତୁମେ ଏପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବ, ''ସନ୍ଧ୍ୟା 6 ଟାରେ ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରରୁ ପଞ୍ଚମ ଧାଡ଼ିରେ ଥିବା ସପ୍ତମ ଦୋକାନରେ ମୋତେ ଭେଟିବ ।'' ଏହା ଦ୍ୱାରା ତୁମ ବନ୍ଧୁ ତୁମକୁ ସହଜରେ ଭେଟି ପାରିବେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ, ଏକ ଚେସ୍ ବୋର୍ଡ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର । ଆଗକୁ ବଢୁଥିବା ଖେଳାଳିଙ୍କ ଗତିବିଧି ରେକର୍ଡ କରିବା ପାଇଁ, ଦୁଇ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ ଖଣ୍ଡ ('a' ରୁ 'h' ଚିତ୍ର ଦେଖ) ଏବଂ ସଂଖ୍ୟା (1 ରୁ 8 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ସହିତ ଅକ୍ଷର ରଖାଯାଇଥାଏ । ଏହି ସାଧାରଣ ପ୍ରଣାଳୀ ଖେଳାଳିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଗରୁ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗତିବିଧିକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସହଜ କରିଦିଏ । ଏଠାରେ ଧଳା ଦଳ, ରାଣୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ସୈନ୍ୟକୁ ଦୁଇ ପାଦ ଆଗକୁ ନେଇ ଖେଳ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଗୋଟିଟି ଘରରୁ d2 ରୁ d4 କୁ ଚାଲିଯାଇଥିବା କୁହାଯାଉଛି ।

AP SCERT

LET'S EXPLORE

Using the same terms, write down your move if you play black and respond with the same move.

The system used in these two examples may be called a system of **coordinates**. Thanks to their two coordinates, the stationery shop as well as the chess square on the chessboard can be precisely determined.

A similar system of coordinates is used in the world of maps to determine the location of any place on a map. Let us see how this system works.

b) Latitudes :

Let us return to the globe. It is easy to identify the North Pole and the South Pole on it. Rotate the globe; while it rotates, the fixed points at the top and bottom are the two poles. Halfway between them is the Equator; note the circle marking it (see Fig. 1.3).

Imagine that you stand on the **Equator** and travel towards one of the poles; your distance from the Equator increases. Latitude measures this distance from the Equator. At any point of this travel, you can draw an imaginary line that runs east and west, parallel to the Equator. Such a line is called a parallel of **latitude** and it draws a circle around the Earth. Again, it is easy to note on the globe that the largest circle is the Equator, while the circles marked by the parallels of latitude grow smaller as we move northward or southward (Fig. 1.3).

Latitudes are expressed in **degrees;** by convention, the Equator is latitude 0° (zero degree), while the latitudes of the two poles are 90° North and 90° South respectively; this is noted 90°N and 90°S.

There is a connection between latitude and climate. Around the Equator, the climate is generally hot (it is also called 'torrid'). As you travel away from the Equator towards one of the two poles (in other words, as your latitude increases), the climate becomes more moderate (or 'temperate'). And closer to the North or South Pole, the climate grows colder (or 'frigid'). You will learn in Science why this is so, and also why we experience different seasons in the course of a year.

AP SCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ସମାନ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି, ଯଦି ତୁମେ କଳା ଦଳ ହୋଇ ଖେଳ ତେବେ ତୁମ ଗତିବିଧିଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଡ଼ିସ୍ଥାନାଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଲେଖ ।

ଏହି ଦୁଇଟି ଉଦାହରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରଣାଳୀକୁ **ଯୋଡ଼ିସ୍ଥାନାଙ୍କ** ପ୍ରଣାଳୀ କୁହାଯାଇପାରେ । ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନାଙ୍କ ସମନ୍ୱୟ ଯୋଗୁଁ ଷ୍ଟେସନାରୀ ଦୋକାନ ଏବଂ ଚେସ୍ ବୋର୍ଡରେ ଥିବା ଚେସ୍ ଛକ ଠିକ୍ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରିଲା ।

ପୃଥିବୀ ମାନଚିତ୍ରରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଅବସ୍ଥିତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ସ୍ଥାନାଙ୍କ ପ୍ରଣାଳୀ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଆସ ଦେଖିବା ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ କିପରି କାମ କରେ ।

ଖ) ଅକ୍ଷାଂଶ :

ଆସ ଏବେ ଗ୍ଲୋବ୍ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବା । ଏହା ଉପରେ ଥିବା ଉତ୍ତର ମେରୁ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁକୁ ଚିହ୍ନିବା ସହଜ । ଗ୍ଲୋବ୍‌କୁ ଘୁରାଇ ଦିଅ, ଏହା ଘୂର୍ଣ୍ଣନଶୀଳ । କେବଳ ଉପର ଓ ତଳ ଭାଗରେ ସ୍ଥିର ବିନ୍ଦୁ ହେଉଛି ଦୁଇଟି ମେରୁ । ଏହି ଦୁଇ ବିନ୍ଦୁର ଠିକ୍ ମଝିରେ ରହିଛି ବିଷୁବ ରେଖା, ଏହାକୁ ଚିହ୍ନିତ କରୁଥିବା ବୃତ୍ତକୁ ଧ୍ୟାନ ଦିଅ (ଚିତ୍ର 1.3 ଦେଖ), ଏହା ବିଷୁବ ବୃତ୍ତ ବା ରେଖା ।

କଳ୍ପନା କର ଯେ ତୁମେ **ବିଷୁବରେଖା**ରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ମେରୁ ଆଡ଼କୁ ଯାତ୍ରା କରୁଛ; ବିଷୁବ ରେଖାରୁ ତୁମର ଦୂରତା ବଢ଼ିବ । ଅକ୍ଷାଂଶ ଦ୍ୱାରା ବିଷୁବ ରେଖାରୁ ଏହି ଦୂରତା ମପାଯାଏ । ଏହି ଯାତ୍ରାର ଯେକୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ, ତୁମେ ଏକ କାଳ୍ପନିକ ରେଖା ଆଙ୍କିପାରିବ ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ, ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ବିଷୁବ ରେଖାର ସମାନ୍ତରାଳ । ଏପରି ରେଖାକୁ **ଅକ୍ଷାଂଶ** ସମାନ୍ତରାଳ ବା ସମାକ୍ଷ ବୃତ୍ତ ବା ରେଖା କୁହାଯାଏ ଏବଂ ପୃଥିବୀ ଚାରିପଟେ ଏକ ବୃତ୍ତପରି ଅଙ୍କିତ । ପୁନର୍ବାର, ଗ୍ଲୋବ୍‌ରେ ଏହା ସହଜରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ହେବ । ସେ ବୃହତ୍ତମ ବୃତ୍ତ ହେଉଛି ବିଷୁବ ରେଖା ବା ବିଷୁବ ବୃତ୍ତ । ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଉତ୍ତର କିମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଗତି କରୁ (ଚିତ୍ର 1.3) ଏହି ବିଷୁବ ବୃତ୍ତର ଦୈର୍ଘ୍ୟ କମିକମି ଦୁଇ ମେରୁଠାରେ ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ ।

ଅକ୍ଷାଂଶ ଡିଗ୍ରୀରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ପାରମ୍ପରିକ ଭାବେ ବିଷୁବ ରେଖା 0° (ଶୂନ୍ୟ ଡିଗ୍ରୀ) ଅକ୍ଷାଂଶ ହୋଇଥିବାବେଳେ ଦୁଇ ମେରୁର ଅକ୍ଷାଂଶ ଯଥାକ୍ରମେ 90° ଉତ୍ତର ଏବଂ 90° ଦକ୍ଷିଣ ଅଟେ । ଏହାକୁ 90°ଉ ଏବଂ 90°ଦ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଏ ।

ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଜଳବାୟୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି । ବିଷୁବ ରେଖା ନିକଟରେ ଜଳବାୟୁ ସାଧାରଣତଃ ଗରମ ହୋଇଥାଏ, (ଏହାକୁ 'ଉଷ୍ଣମଣ୍ଡଳ' କୁହାଯାଏ)। ଯେତେବେଳେ ତୁମେ ବିଷୁବ ରେଖାରୁ ଦୁଇଟି ମେରୁ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼କୁ ଯାତ୍ରା କରିବ (ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଅକ୍ଷାଂଶ ବଢ଼ିବା ସହିତ), ଜଳବାୟୁ ଅଧିକ ମଧ୍ୟମ (କିମ୍ବା 'ସମଶୀତୋଷ୍ଣ') ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଉତ୍ତର କିମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ନିକଟରେ ଜଳବାୟୁ ଅଧିକ ଥଣ୍ଡା ହୁଏ, (ଯାହାକୁ 'ହିମମଣ୍ଡଳ' କୁହାଯାଏ) । ଏପରି କାହିଁକି ହୁଏ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଆମେ କାହିଁକି ବିଭିନ୍ନ ଋତୁ ଅନୁଭବ କରୁ, ତାହା ତୁମେ ବିଜ୍ଞାନରେ ଶିଖିବ ।

APSCERT

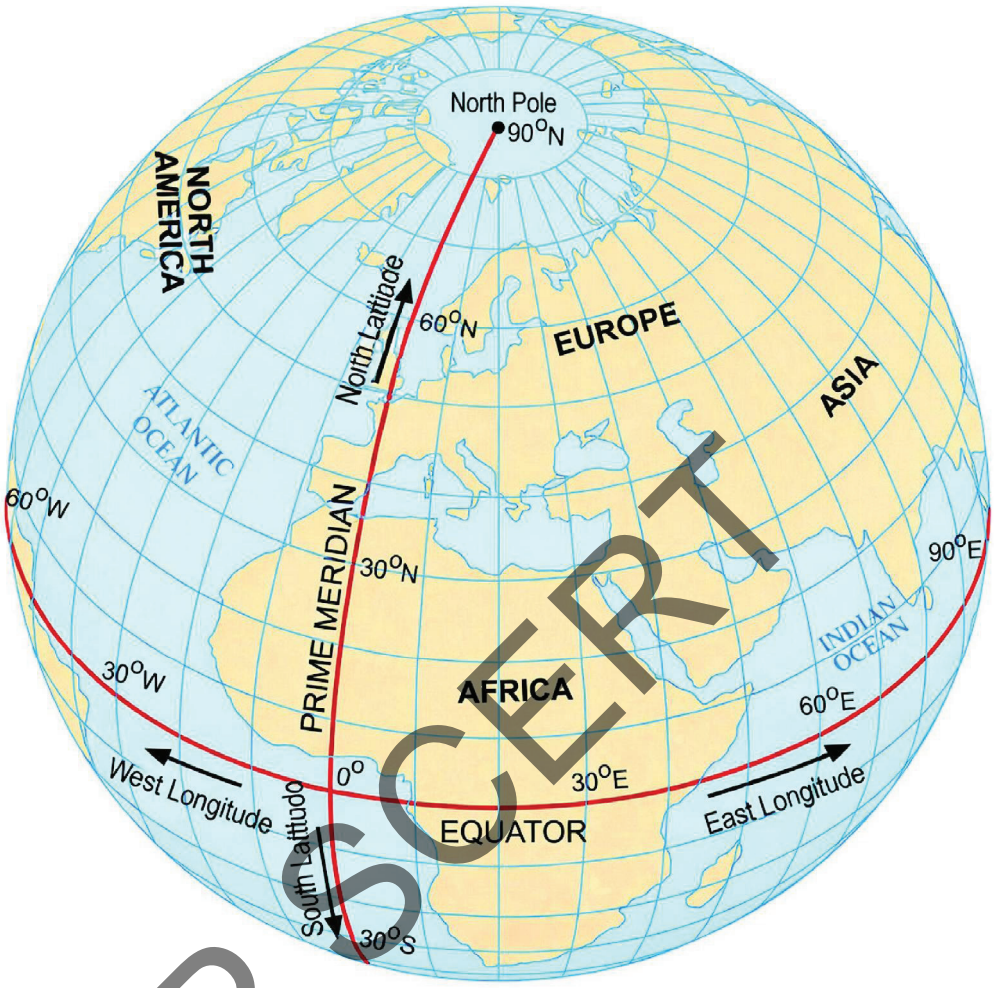

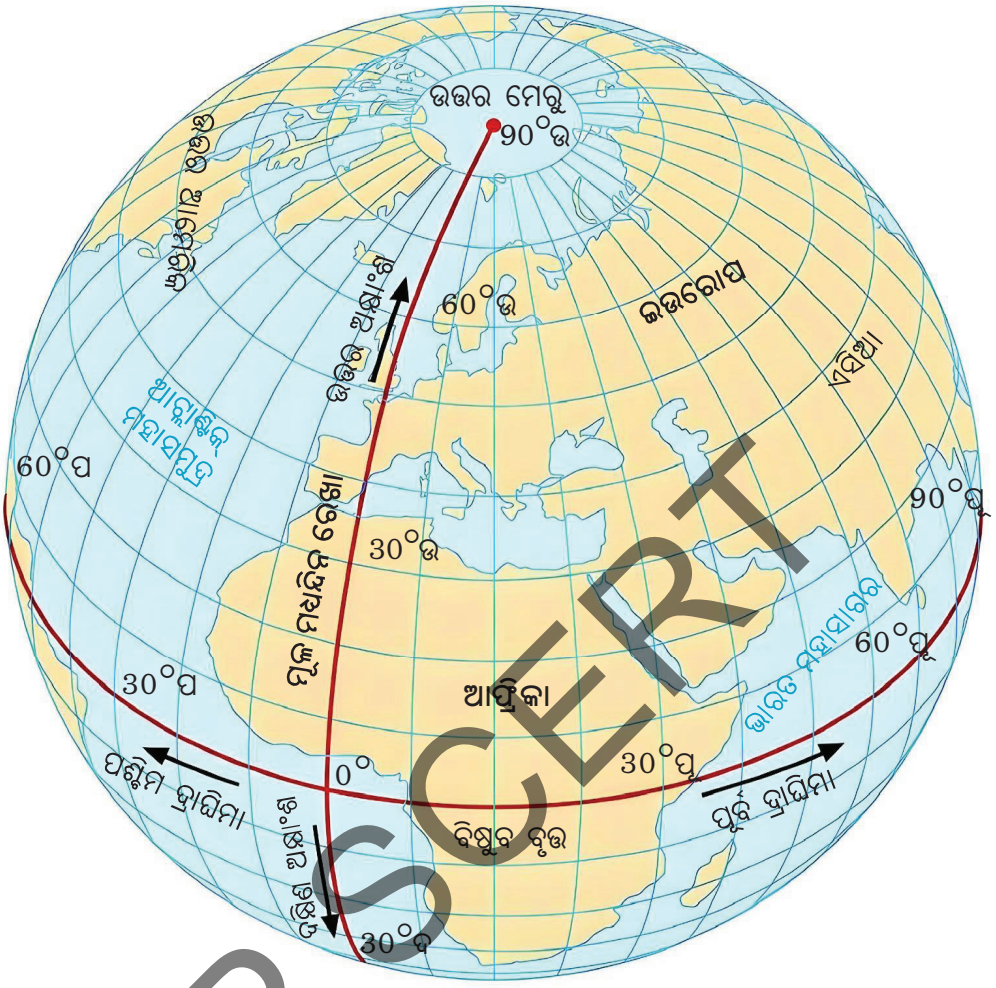
Fig. 1.3. This globe shows both parallels of latitude and meridians of longitudes

APSCERT

c) Longitudes :

Imagine now that you travel from the North Pole to the South Pole by the shortest possible line. Observe the globe: you will see that instead of passing through Europe and Africa, you could just as well pass through Asia - the distance would be the same. These lines are called **meridians of longitude** (Fig. 1.3). They are all half-circles running from one pole to the other.

You will also learn in Science that the Earth spins on its axis. To put it simply, let's place a desk lamp a little away from our globe, focused on it, and imagine that this is the Sun illuminating the Earth.

ଚିତ୍ର 1.3. ଏହି ଗ୍ଲୋବ୍ ଉଭୟ ସମାକ୍ଷରେଖା ଓ ମଧ୍ୟଦିନ ରେଖାକୁ ଦର୍ଶାଉଛି

APSCERT

ଗ) ଦ୍ରାଘିମା :

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବିନିଅ, ତୁମେ ଉତ୍ତର ମେରୁରୁ ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସବୁଠାରୁ ଛୋଟ ସରଳ ରେଖା ଦ୍ୱାରା ଯାଉଛ । ଗ୍ଲୋବ୍‌କୁ ଧ୍ୟାନପୂର୍ବକ ଦେଖ, ତୁମେ ଦେଖିବ ଯେ ୟୁରୋପ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମଧ୍ୟରୁ ଯିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ତୁମେ ଏସିଆ ମାଧ୍ୟମରେ ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରିବ କିନ୍ତୁ ଦୂରତା ସମାନ ହେବ । ଏହି ରେଖାମାନଙ୍କୁ **ଦ୍ରାଘିମା ରେଖା**(meridians of longitude) ବୋଲି କୁହାଯାଏ (ଚିତ୍ର 1.3) । ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ ଆକାରର ଯାହା ଗୋଟିଏ ଧ୍ରୁବରୁ ଅନ୍ୟ ଧ୍ରୁବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥାଏ ।

ତୁମେ ବିଜ୍ଞାନରେ ମଧ୍ୟ ଶିଖିବ ଯେ ପୃଥିବୀ ତା'ର ଅକ୍ଷରେ ବୁଲୁଛି । ସରଳ ଭାଷାରେ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଆସ ଆମ ଗ୍ଲୋବ୍ ଠାରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଏକ ଟେବୁଲ୍ ଲ୍ୟାମ୍ପ୍ ରଖି, ଏହାକୁ ଧ୍ୟାନର ସହ ଦେଖ ଏବଂ କଳ୍ପନା କର ଯେ ଏହା ହେଉଛି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯିଏ ପୃଥିବୀକୁ ଆଲୋକିତ କରୁଛି ।

Slowly rotating the globe eastward, we can note that for some places on the Earth it is morning, while for others it is mid-day, evening or night - when it's breakfast time in one country, it's lunchtime in another and in a third country people are fast asleep! That is why by measuring the longitude of a place, we will also be measuring the time at that place. Let us see how.

To measure longitudes, we need to define a reference point called the **Prime Meridian** (Fig. 1.3). It is also called Greenwich Meridian because, in the year 1884, some nations decided that the meridian passing through **Greenwich**, an area of London in England, would become the international standard for the Prime Meridian. It is marked as 0° longitude.

Just as latitude is a measure of the distance from the Equator if you travel towards one of the poles, **longitude** is a measure of the distance from the Prime Meridian if you travel along the Equator. Longitude, too, is measured in degrees. Westward or eastward, it increases in value from 0° to 180°, with the letter 'W' or 'E' added. For instance, using round figures, New York's longitude is 74°W, while Delhi's is 77°E and Tokyo's is 140°E.

AP SCERT

DON'T MISS OUT

As you can see on the globe of meridians of longitudes, 180°W and 180°E are the same longitude; so this longitude is noted 180°, omitting the letter W or E.

Latitude and longitude together are the two **coordinates** of a place. With them, you are now able to locate any place on Earth! You can now understand a statement such as "Delhi lies at 29°N latitude and 77°E longitude" (these values are rounded off, not exact).

Fig. 1.3 on page 26 shows the parallels of latitude and the meridians of longitude together on the globe as blue lines. All these lines together constitute a grid for the globe; they are also called grid lines.

ଯେତେବେଳେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗ୍ଲୋବ୍ ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଘୂରିଥାଏ, ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ସକାଳ, ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ, ସନ୍ଧ୍ୟା କିମ୍ବା ରାତି ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ଜଳଖିଆ ସମୟ ଥାଏ, ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ସମୟ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଅନେକ ଦେଶରେ ଲୋକମାନେ ଗଭୀର ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇଥାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଦ୍ରାଘିମାକୁ ଜାଣି, ଆମେ ସେହି ସ୍ଥାନର ସମୟକୁ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିପାରିବା । ଆସ ଦେଖିବା କେମିତି ଏ ସବୁ ହୋଇଥାଏ ।

ଦ୍ରାଘିମା ଜାଣିବା ପାଇଁ, ଆମକୁ **ମୂଳ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା** ନାମକ ଏକ ସୂଚକ ବିନ୍ଦୁ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ (ଚିତ୍ର 1.3) । ଏହାକୁ ଗ୍ରୀନ୍‌ୱିଚ୍ ମେରିଡିଆନ୍ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । କାରଣ 1848 ମସିହାରେ କିଛି ଦେଶର ନିଷ୍ପତ୍ତି କ୍ରମେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲଣ୍ଡନ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ସହର **ଗ୍ରୀନ୍‌ୱିଚ୍** ଦେଇ ଯାଉଥିବା ମେରିଡିଆନ୍‌କୁ ପ୍ରାଇମ୍ ମେରିଡିଆନ୍ (ମୂଳ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା) ଭାବେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସୂଚକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ 0° ଦ୍ରାଘିମା ବା ମୂଳ ଦ୍ରାଘିମା ଭାବେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇଛି ।

ଯଦି ତୁମେ ମେରୁ ଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଆଡକୁ ଯାତ୍ରା କର ତାହାକୁ ମାପିବା ପାଇଁ ଯେମିତି ଅକ୍ଷାଂଶ ହେଉଛି ବିଷୁବ ରେଖାଠାରୁ ଦୂରତାର ମାପ, ସେପରି **ଦ୍ରାଘିମା** ହେଉଛି ମୂଳ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ଠାରୁ ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମର ଦୂରତାର ମାପ । ଦ୍ରାଘିମା ମଧ୍ୟ ଡିଗ୍ରୀରେ ମାପ କରାଯାଏ । ପଶ୍ଚିମ କିମ୍ବା ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ 0° ରୁ 180° ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଯେଉଁଥିରେ 'ପ' କିମ୍ବା 'ପୂ' ଅକ୍ଷର ଯୋଡାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନ୍ୟୁୟର୍କର ଦ୍ରାଘିମା 74° ପଶ୍ଚିମ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଦିଲ୍ଲୀର ଦ୍ରାଘିମା 77° ପୂର୍ବ ଏବଂ ଟୋକିଓର ଦ୍ରାଘିମା 140° ପୂର୍ବ ଅଟେ ।

ମନେ ରଖ

ଗ୍ଲୋବରେ ଦ୍ରାଘିମା ରେଖାଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ, 180° ପଶ୍ଚିମ ଏବଂ 180° ପୂର୍ବ ହେଉଛି ଏକା ଦ୍ରାଘିମା ରେଖା । ତେଣୁ ଏହି ଦ୍ରାଘିମାକୁ କେବଳ 180° ଭାବରେ ଲେଖାଯାଏ ଏବଂ ଏଥିରେ 'ପୂ' କିମ୍ବା 'ପ' ଅକ୍ଷର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା ଏକାଠି ହୋଇ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର '**ଯୋଡ଼ିସ୍ଥାନାଙ୍କ**' କୁ ସୂଚାଏ । ତୁମେ ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ପୃଥିବୀର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ''ଦିଲ୍ଲୀ **29**°ଉତ୍ତର ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ **77**°ପୂର୍ବ ଦ୍ରାଘିମାରେ ଅବସ୍ଥିତ'' ଏହି ଉକ୍ତିରୁ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝିପାରିବା (ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁମାନିକ ଭାବେ କୁହାଯାଇଛି, ସଠିକ୍ ନୁହେଁ) ।

ପୃଷ୍ଠା 27 ରେ ଥିବା ଚିତ୍ର 1.3 ରେ ଗ୍ଲୋବ୍‌ରେ ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମାକୁ ନୀଳରେଖା ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଏହିସବୁ ରେଖା ଏକାଠି ହୋଇ ଗ୍ଲୋବ୍ ପାଇଁ ଏକ ଗ୍ରୀଡ୍ ବା ଜାଲକ ଗଠନ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରିଡ୍ ଲାଇନ୍ ବା ଜାଲକ ରେଖା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

AP SCERT

LET'S EXPLORE

If the globe or atlas in your class has well-marked latitudes and longitudes, try to note down approximate values for the latitude and longitude of (1) Mumbai, (2) Kolkata, (3) Singapore, (4) Paris.

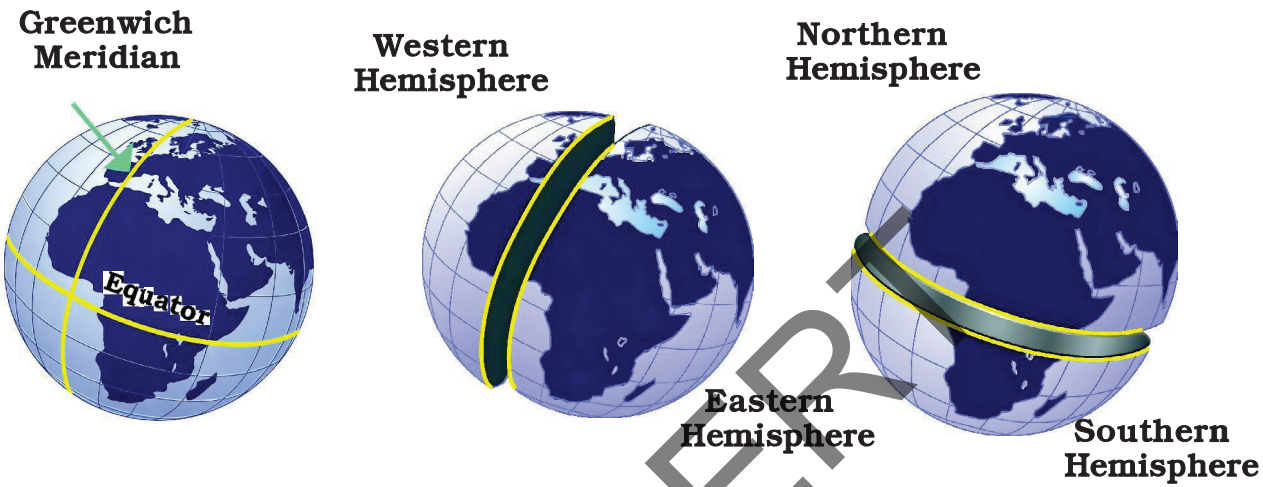

Fig. 1.4. This sketch shows how the prime Meridian divides the Earth into the Wstern and Eastern Hemispheres, while the Equator divides it into the Northern and Southern Hemispheres.

AP SCERT

DON'T MISS OUT

The Greenwich Meridian is not the first prime meridian. There were others in the past. In fact, many centuries before Europe, India had a prime meridian of its own! (Fig. 1.5) It was called madhya rekha (or 'middle line') and passed through the city of Ujjayini (today Ujjain), which was a reputed centre for astronomy over many centuries. Varahamihira, a famous astronomer, lived and worked there some 1,500 years ago.

Indian astronomers were aware of concepts of latitude and longitude, including the need for a zero or prime meridian. The Ujjayini meridian became a reference for calculations in all Indian astronomical texts.

The map shows a few ancient Indian cities close to the Ujjain? meridian. Some are very close to it, while others are a little away. That is because measuring longitude required accurate timekeeping, which was not as precise then as it is today.

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଯଦି ତୁମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଥିବା ଗ୍ଲୋବ୍ କିମ୍ବା ଆଟଲାସ୍‌ରେ ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିତ ଅଛି, ତେବେ (1) ମୁମ୍ବାଇ (2)କୋଲକାତା, (3)ସିଙ୍ଗାପୁର, (4)ପ୍ୟାରିସ୍‌ର ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମା ପାଇଁ ଆନୁମାନିକ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।

ଚିତ୍ର 1.4. ଏହି ଚିତ୍ରରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ କିପରି ମୂଳ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା ବା ପ୍ରାଇମ ମେରିଡିଆନ୍ ପୃଥିବୀକୁ ପଶ୍ଚିମ ଏବଂ ପୂର୍ବ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ବିଭକ୍ତ କରେ ଏବଂ ବିଷୁବ ରେଖା ଏହାକୁ ଉତ୍ତର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ବିଭକ୍ତ କରେ ।

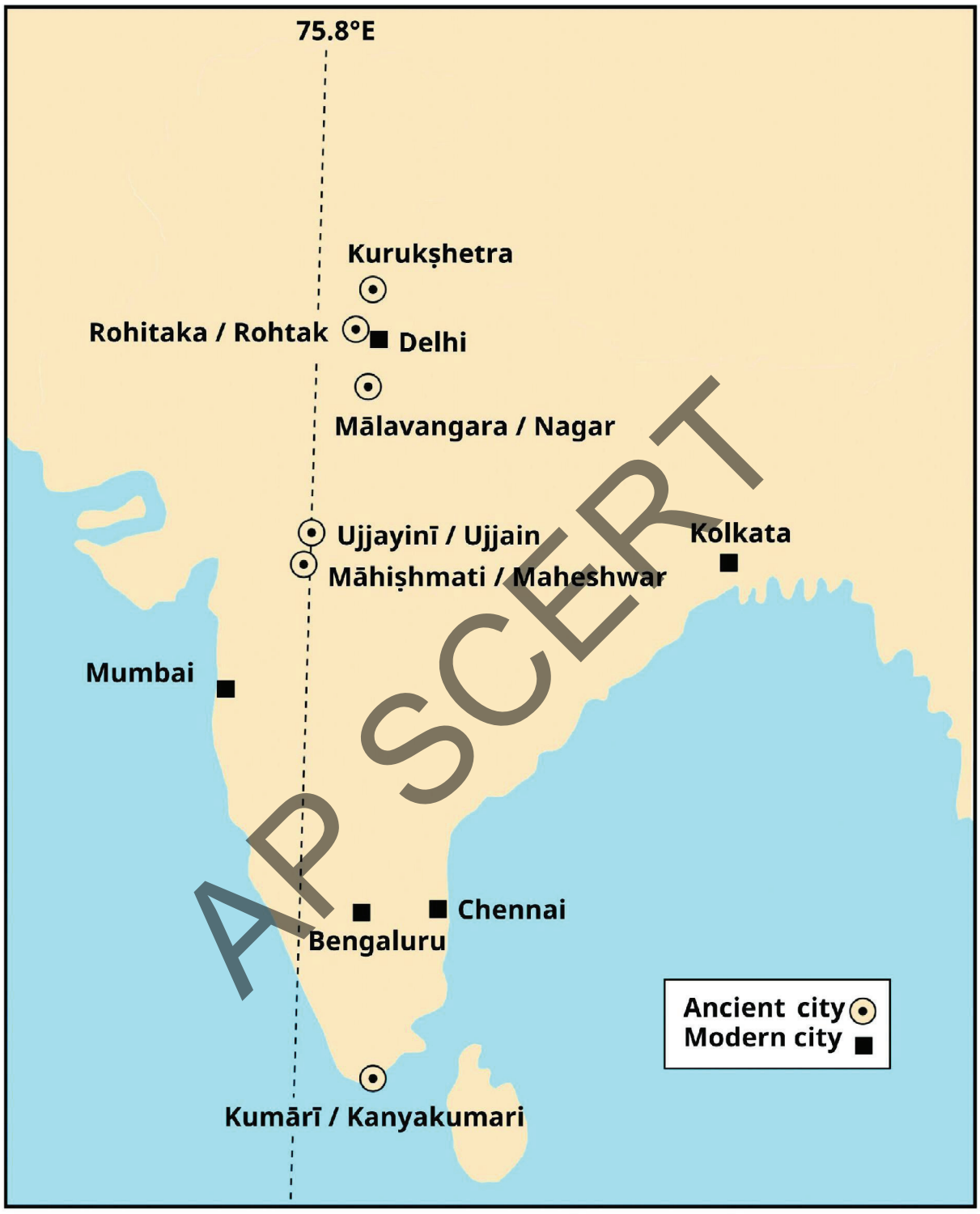
ମନେ ରଖ

ଗ୍ରୀନୱିଚ୍ ମେରିଡିଆନ୍ ପ୍ରଥମ ମୂଳ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ରେଖା ନୁହେଁ । ଅତୀତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ମେରିଡିଆନ୍ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ, ୟୁରୋପର ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତର ନିଜସ୍ୱ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ମେରିଡିଆନ୍ ଥିଲା! (ଚିତ୍ର 1.5) ଏହାକୁ ମଧ୍ୟରେଖା (ମଧ୍ୟମରେଖା) କୁହାଯାଏ ଏବଂ ଉଜ୍ଜୟିନୀ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଜ୍ଜୈନ) ସହର ଦେଇ ଅତିକ୍ରମ କରିଥିଲା, ଯାହା ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନର ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନୀ ବରାହମିହିର ପ୍ରାୟ 1500 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ରହୁଥିଲେ ଓ କାମ କରୁଥିଲେ ।

ଭାରତୀୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମାର ଧାରଣା ବିଷୟରେ ଅବଗତ ଥିଲେ, ଯେଉଁଥିରେ ଏକ ଶୂନ୍ୟ ବା ମୂଳ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନରେଖାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ସାମିଲ ଥିଲା । ଉଜ୍ଜୟିନୀ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଗଣନା ପାଇଁ ଏକ ସୂଚକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା ।

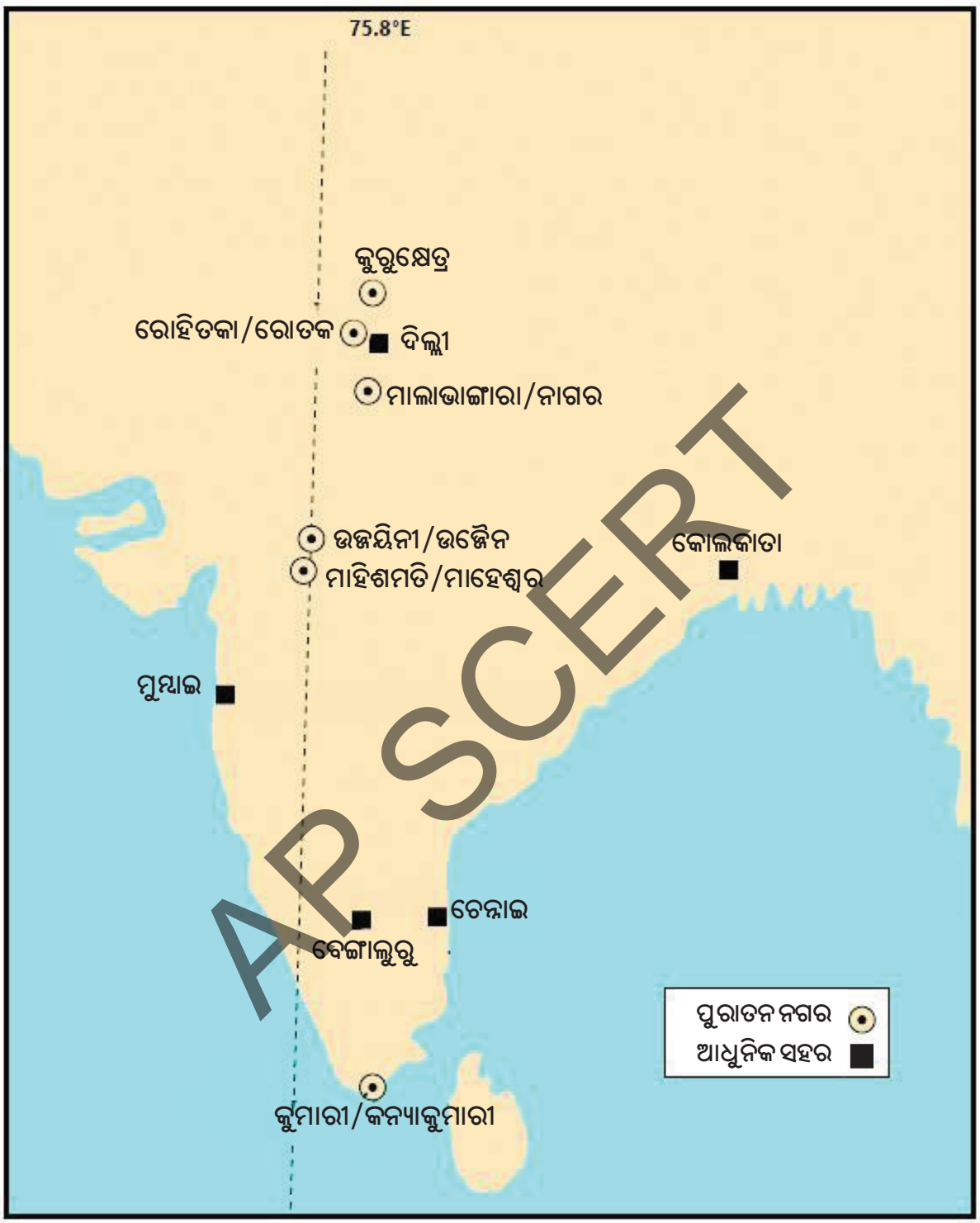
ଏହି ମାନଚିତ୍ରଟି ଉଜ୍ଜୟିନୀ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା ନିକଟରେ ଥିବା କିଛି ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ସହରକୁ ଦର୍ଶାଉଛି । କେତେକ ଏହାର ଅତି ନିକଟରେ ଥିବାବେଳେ ଆଉ କେତେକ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଅଛି । ଏହାର କାରଣ ଦ୍ରାଘିମା ମାପିବା ପାଇଁ ନିର୍ଭୁଲ ସମୟ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ଠିକ୍ ସମୟ ଗଣନା ଓ ଏହାର ପରିଚାଳନା ନଥିଲା ।

AP SCERT

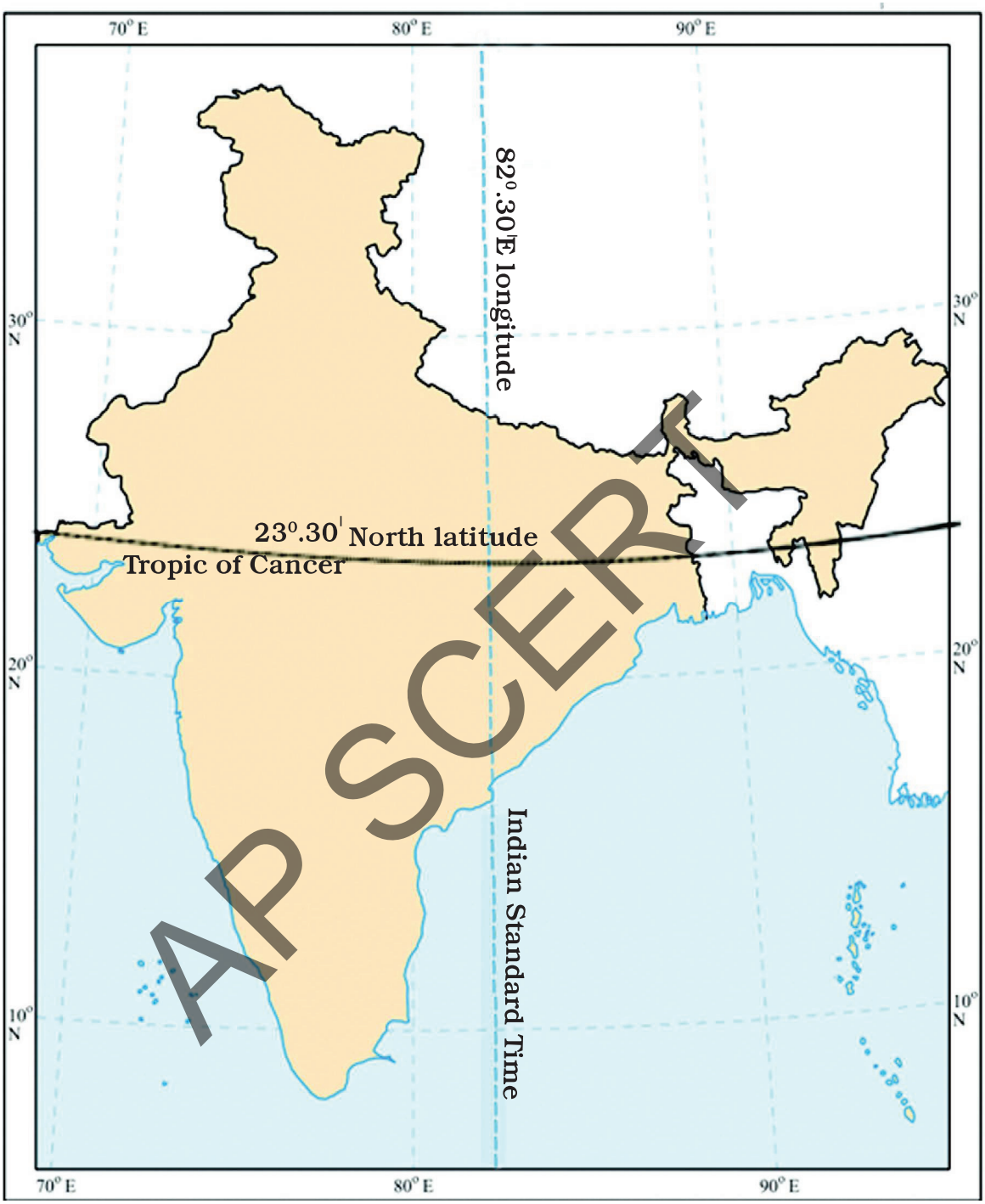
AP SCERT

Fig. 1.5. The Ujjayini prime meridian used in ancient Indian astronomy. Cities marked with a circle are mentioned in astronomical texts as being on this meridian (the modern name is given after the oblique bar).

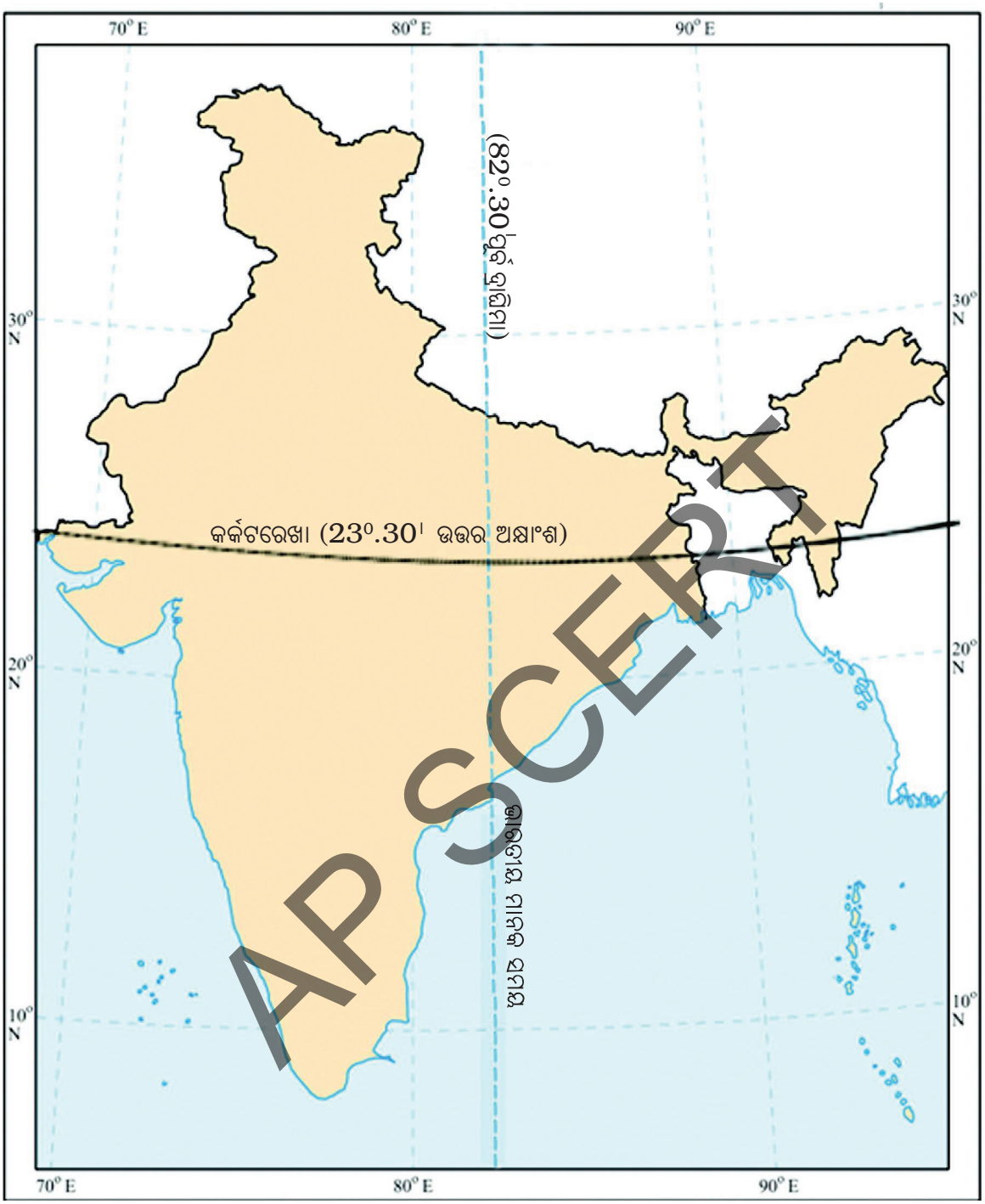
AP SCERT

ଚିତ୍ର 1.5 : ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ପ୍ରଧାନ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା । ବୃତ୍ତ ସହିତ ଚିହ୍ନିତ ସହରଗୁଡ଼ିକୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହି ମେରିଡ଼ିୟନ୍ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଅଛି (ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ ତୀକ୍ଷ୍ଣଦଣ୍ଡ "/" ବୋଲି ପରବର୍ତ୍ତି ସମୟରେ ହେଲା) ।

AP SCERT

Fig. 1.6. This map, published by the Survey of India, shows the country's outline along with a few parallels of latitude and meridians of longitude. India's latitudes extend approximately from to 8°N to 37°N, and longitudes approximately from 68°E to 97°E. (The two colours have been added.)

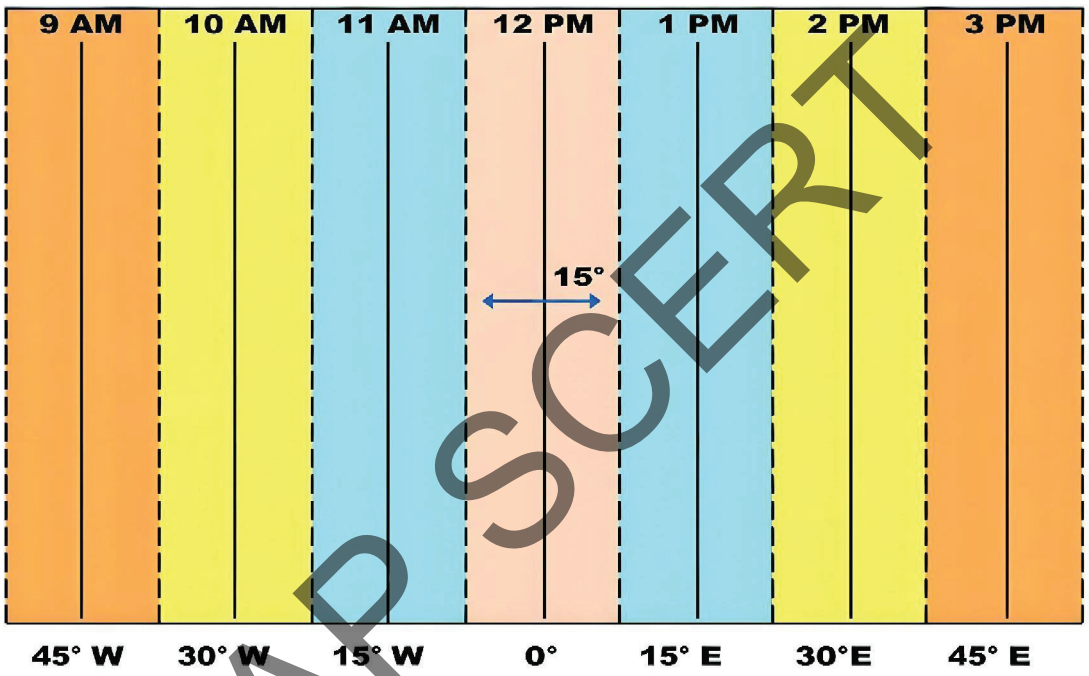

AP SCERT

ଚିତ୍ର 1.6. ସର୍ଭେ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଏହି ମାନଚିତ୍ରରେ ଦେଶର ରୂପରେଖା ସହିତ ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମାଗୁଡ଼ିକୁ କିଛି ସମାନତା ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଭାରତର ଅକ୍ଷାଂଶ ପ୍ରାୟ 8°ଉ ରୁ 37°ଉ ଓ ଦ୍ରାଘିମା 68° ପୂ ରୁ 97°ପୂ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ । (ଦୁଇଟି ରଙ୍ଗକୁ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଛି)

Understanding Time Zones

Let's make the globe rotate again from west to east - that is how our planet spins around its axis, making a full turn every 24 hours. A full turn is 360°, so this means 15° per hour (15 × 24 = 360). Let us now mark the meridians of longitude every 15°. Moving eastward from the **Prime Meridian**, we get 0°, 15°E, 30°E, 45°E, and so on every 15° up to 180°E. It is the same as adding one hour of **local time** with each meridian - if it is 12 pm or noon at Greenwich, it is 1 pm local time at 15°E, 2 pm at 30°E, and so on. But going westward, it is the other way round - 11 am local time at 15°W, 10 am at 30°W, etc.

AP SCERT

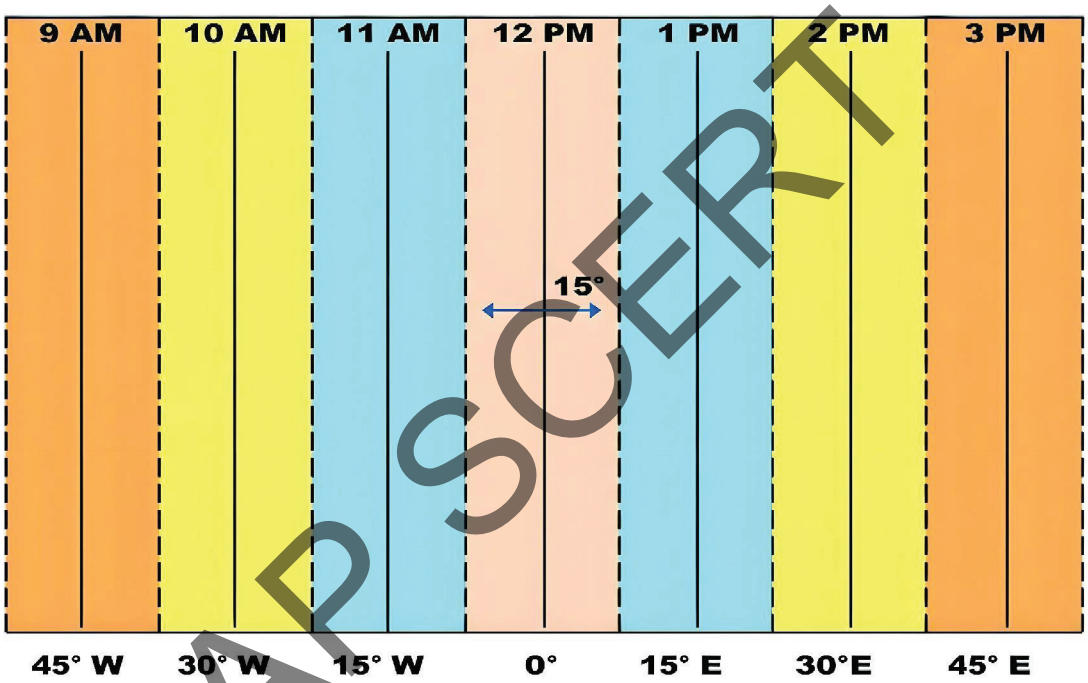
Fig. 1.7. This graph shows longitudes at the bottom and the local time at the top, with reference to the Prime Meridian at 0°. Each colour is a zone of 15° centred on a meridian.

LET'S EXPLORE

Two friends, one sitting in Porbandar (Gujarat) and the other in Tinsukia (Assam), are speaking on the phone late afternoon. The latter remarks that the sun has set in Assam and it's now dark. The former is surprised and says, "But it's still full daylight here!" Explain why. And, as a class activity, calculate the difference in local time between those two cities. *(Hint: for now, consider the difference in longitude between Porbandar and Tinsukia to be 30°; later, you can find out the precise value.)*

ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ବୁଝିବା :

ଆସ ଗ୍ଲୋବ୍‌କୁ ପୁଣିଥରେ ପଶ୍ଚିମରୁ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଘୁରାଇବା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ ପୃଥିବୀ ଏହାର ଅକ୍ଷରେ ବୁଲୁଛି ଏବଂ ପ୍ରତି 24 ଘଣ୍ଟାରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିକ୍ରମା କରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀ 24 ଘଣ୍ଟାରେ 360° ଘୂର୍ଣ୍ଣନ କରିଥାଏ । ତେବେ 1 ଘଣ୍ଟାରେ ପୃଥିବୀ 15° ଦ୍ରାଘିମା ବ୍ୟବଧାନ ଅତିକ୍ରମ କରିଥାଏ (15 × 24 = 360) । ଏବେ ଆସ ପ୍ରତି 15° ଦ୍ରାଘିମା ବ୍ୟବଧାନରେ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା ଚିହ୍ନତ କରିବା । ମୂଳ ଦ୍ରାଘିମାରୁ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଗତି କରି ଆମେ ପ୍ରତି 15°ପୂ ରୁ 180° ପୂ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 0°, 15°ପୂ, 30°ପୂ, 45°ପୂ ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଥାଉ । ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା(ମେରିଡ଼ିୟନ୍) ସହିତ ଏକ ଘଣ୍ଟା ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଯୋଡ଼ିବା ସହିତ ସମାନ । ଯଦି ଗ୍ରୀନ୍‌ୱିଚ୍‌ରେ ରାତି 12 ଟା କିମ୍ବା ମଧ୍ୟାହ୍ନ ହୁଏ, ତେବେ ଏହାର 15 ଡିଗ୍ରୀ ପୂର୍ବରେ ଅପରାହ୍ନ 1 ଟା ହେବ, 30 ଡିଗ୍ରୀ ପୂର୍ବରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ 2 ଟା ହେବ ଏବଂ ଏହିପରି ଆଗକୁ ଚାଲିବ । କିନ୍ତୁ 15 ଡିଗ୍ରୀ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଗଲେ ଓଲଟା ହୋଇଥାଏ –ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ପୂର୍ବାହ୍ନ 11 ଟା, 30 ଡିଗ୍ରୀ ପଶ୍ଚିମରେ ସକାଳ 10 ଟା ଇତ୍ୟାଦି ହେବ ।

ଚିତ୍ର 1.7. ଏହି ଗ୍ରାଫ୍‌ର ତଳଭାଗରେ ଦ୍ରାଘିମା ଏବଂ ଶୀର୍ଷରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଦର୍ଶାଯାଇଛି, ଯେଉଁଥିରେ ମୂଳ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା 0° ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଙ୍ଗ ଏକ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରିତ 0° ଜୋନ୍ ଅଟେ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଜଣେ ପୋରବନ୍ଦର (ଗୁଜରାଟ) ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ତିନସୁକିଆ (ଆସାମ)ରେ ବସିଥିବା ଦୁଇ ସାଙ୍ଗ ଅପରାହ୍ନରେ ଫୋନରେ କଥା ହେଉଛନ୍ତି । ତିନସୁକିଆରେ ଥିବା ସାଙ୍ଗ କହୁଛି ଯେ ଆସାମରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଲାଣି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ଧାର ହେଲାଣି । ପୋରବନ୍ଦରରେ ଥିବା ସାଙ୍ଗ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲେ, ''କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ଏବେ ବି ପୂରା ଦିନ ଅଛି ।'' ଏହାର କାରଣ ଦର୍ଶାଅ ଏବଂ ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟଖାତାରେ ଆଲୋଚନାକରି ନିରୂପଣ କର ଯେ ସେହି ଦୁଇଟି ସହର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟର ପାର୍ଥକ୍ୟ କେତେ ? (ସୂଚନା: ପୋରବନ୍ଦର ଏବଂ ତିନସୁକିଆ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରାଘିମାରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ 30° ବୋଲି ବିଚାର କରି ଠିକ୍ ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିହେବ)

AP SCERT

The same method can be used to calculate the local time of any place on the Earth. But it would not be convenient for a country to use many local times! That is why most countries adopt a **standard time** based on a meridian passing through them. Indian Standard Time (IST) is 5 hours 30 minutes (also noted 5.5 hours) ahead of the local time at Greenwich (called **Greenwich Mean Time** or **GMT**).

LET'S EXPLORE

Return to the two friends sitting in Gujarat and Assam. Use this example to explain the difference between local time and standard time.

All these standard times are organised in time zones, which broadly follow the zones of 15° in the graph (Fig. 1.7). But let us consider the world map below (Fig. 1.8). We can see that the lines dividing the time zones are not fully straight. This is because they have to respect each country's standard time and, therefore, tend to follow international borders.

The numbers written inside some countries are the numbers of hours to be added to **GMT** to get their standard times if they have a positive sign, or subtracted from GMT if they have a negative sign.

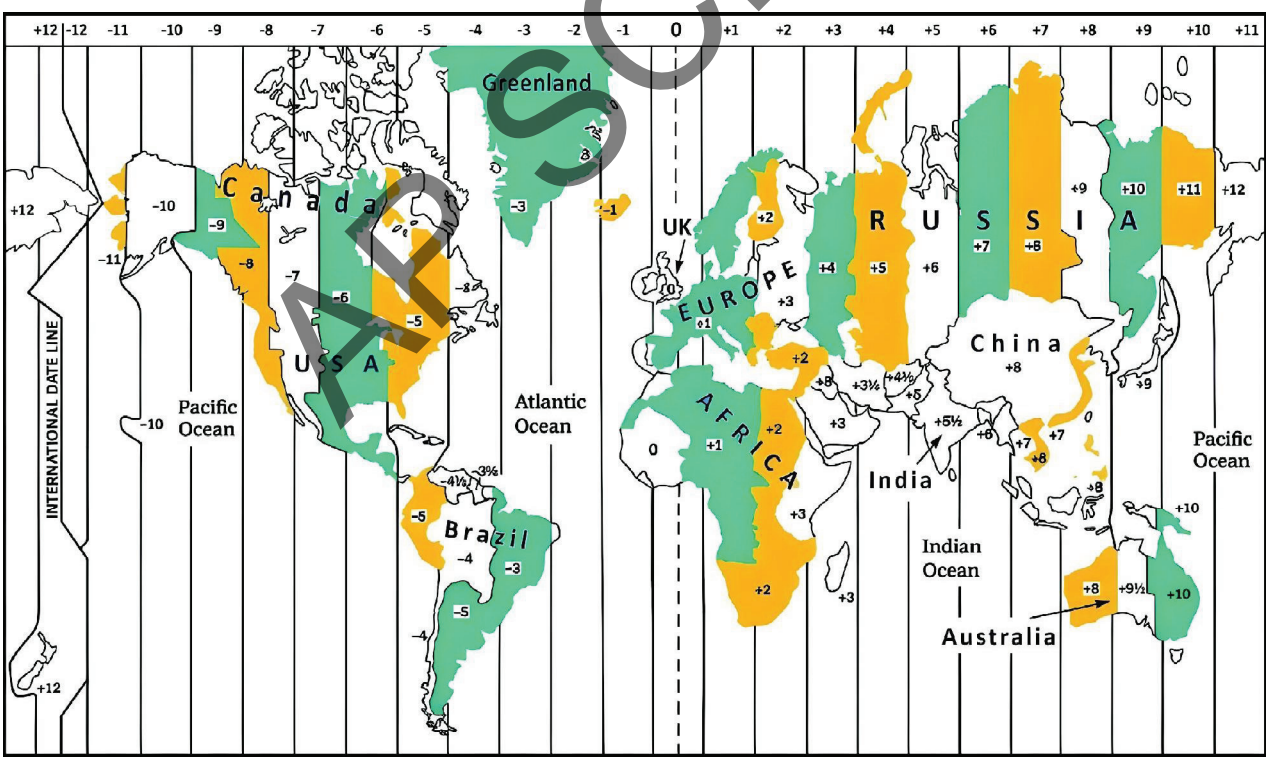

Fig. 1.8. A world map of the time zones, showing the standard times (with respect to GMT) for a few countries. (Note that international borders are approximate, not exact.)

© NCERT not to be republished

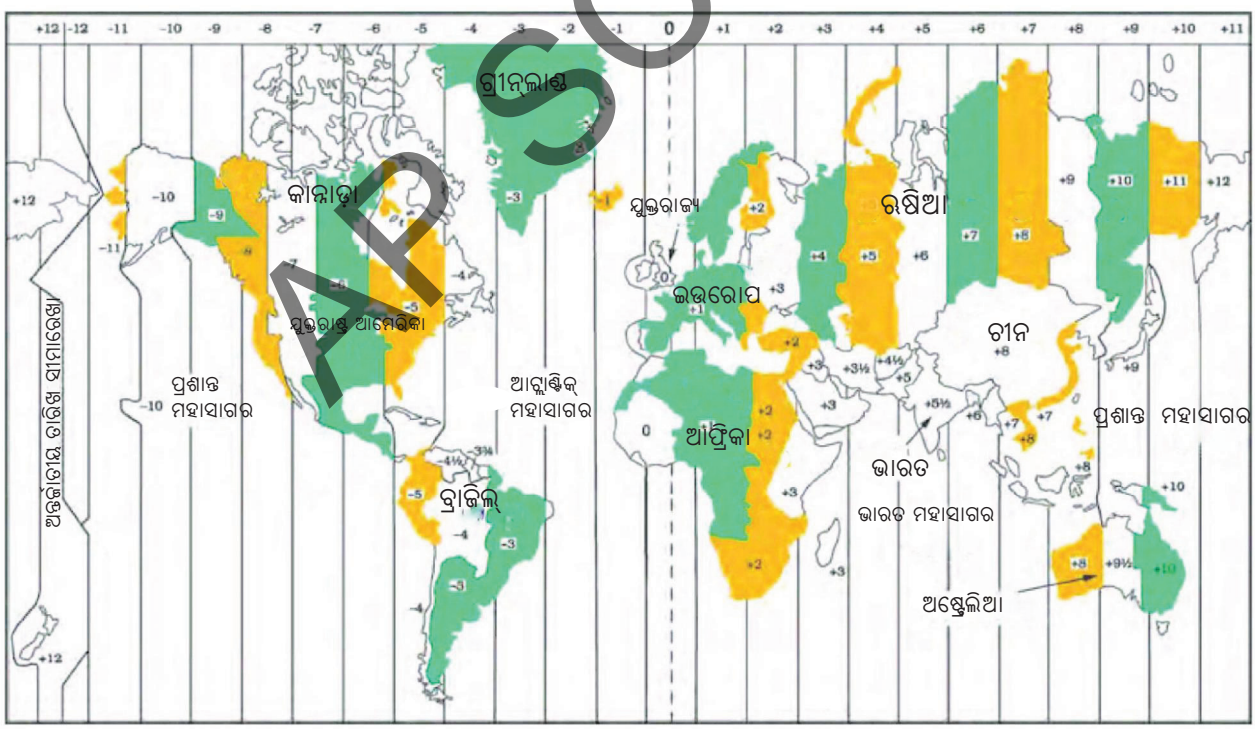
ପୃଥିବୀର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନର ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ସମାନ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏକ ଦେଶ ପାଇଁ ଅନେକ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ବ୍ୟବହାର କରିବା ସୁବିଧାଜନକ ହେବ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟଦେଇ ଯାଇଥିବା ମଧ୍ୟଦିନ ରେଖା ଆଧାରରେ ଏକ **ପ୍ରମାଣ ସମୟ** ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । **ଗ୍ରୀନ୍‌ୱିଚ୍‌ର ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ**(**Greenwich Mean Time** ବା **GMT**) ଠାରୁ ଭାରତୀୟ ମାନକ ସମୟ (**IST**) 5 ଘଣ୍ଟା 30 ମିନିଟ୍ ଆଗୁଆ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଗୁଜରାଟ ଏବଂ ଆସାମରେ ବସିଥିବା ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଉଦାହରଣକୁ ନେଇ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଏବଂ ପ୍ରମାଣ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୁଝାଅ ।

ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରମାଣ ସମୟକୁ ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନିତ କରାଯାଇଛି । ଏହି ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ଗୁଡ଼ିକୁ 15° ବ୍ୟବଧାନରେ ସ୍ଥିରୀକୃତ କରାଯାଇଅଛି ଯାହା କି (ଚିତ୍ର 1.7)ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଆସ ବିଶ୍ୱ ମାନଚିତ୍ର ଉପରେ ବିଚାର କରିବା (ଚିତ୍ର 1.8) । ଆମେ ଦେଖିପାରିବା ଯେ ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ବିଭାଜନ କରୁଥିବା ରେଖାଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଧା ନୁହେଁ । କାରଣ ଏହାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶର ପ୍ରମାଣ ସମୟକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ଗୁଡ଼ିକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସୀମା ଅନୁସାରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହୋଇଥାଏ ।

କିଛି ଦେଶ ପାଖରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୁକ୍ତାତ୍ମକ (+) ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଇଛି, ଯାହାର ଅର୍ଥ ସେଠାକାର ପ୍ରମାଣ ସମୟ ପାଇଁ **GMT** ରେ ସେତିକି ସମୟକୁ ଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ଓ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ବିଯୁକ୍ତାତ୍ମକ (−) ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଇଛି ସେଠାରେ **GMT** ରୁ ସେତିକି ସମୟକୁ ବିୟୋଗ କରାଯାଏ ।

ଚିତ୍ର. 1.8. ସମୟ ମଣ୍ଡଳର ବିଶ୍ୱମାନଚିତ୍ର, ଯେଉଁଥିରେ କିଛି ଦେଶର ପ୍ରମାଣ ସମୟ (ଆଧାରରେ) ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।
(ମନେ ରଖ ଯେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀ�ୟ ସୀମା ପ୍ରାୟତଃ ସଠିକ୍ ନୁହେଁ ।)

AP SCERT

DON'T MISS OUT

From the above explanation, it may seem as if every country has one standard time. That is not always the case. Some countries, like Russia, Canada or the USA, are too large to have a single time zone. The USA has six time zones and Russia has 11 - which means that travelling across Russia from east to west, you will need to readjust your watch 10 times to align with the local time!

Similarly, the globe in Fig. 1.9, centred on India, shows standard times with respect to GMT for a few countries. Finally, while the Prime Meridian was fixed at Greenwich, the opposite line - at approximately 180° longitude - is called the **International Date Line.**

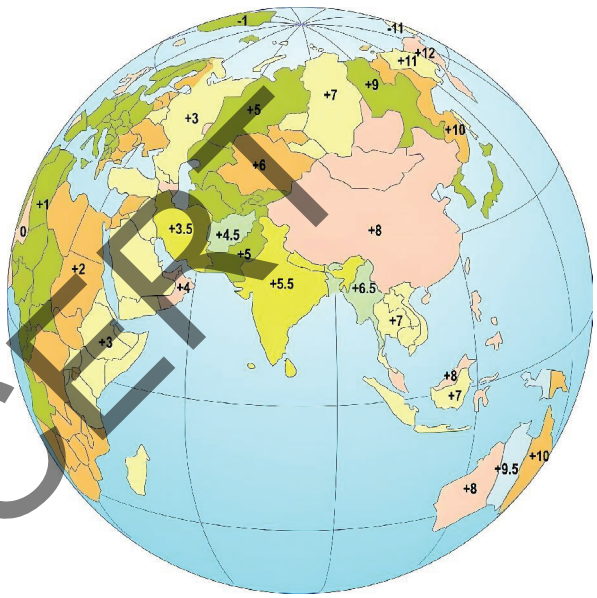

Fig. 1.9 A few time zones (with respect to GMT) in Africa and Eurasia.

As you can see on the map, the +12 and the -12 time zones touch each other at this line. If you cross it by ship or plane, you need to change the date in your watch. If you cross it travelling eastward, you subtract a day (say, from Monday to Sunday); if you cross it travelling westward, you add a day (from Sunday to Monday). We said that the International Date Line is 'approximately' at 180° longitude, as it deviates in places to avoid dividing some countries into two different days!

AP SCERT

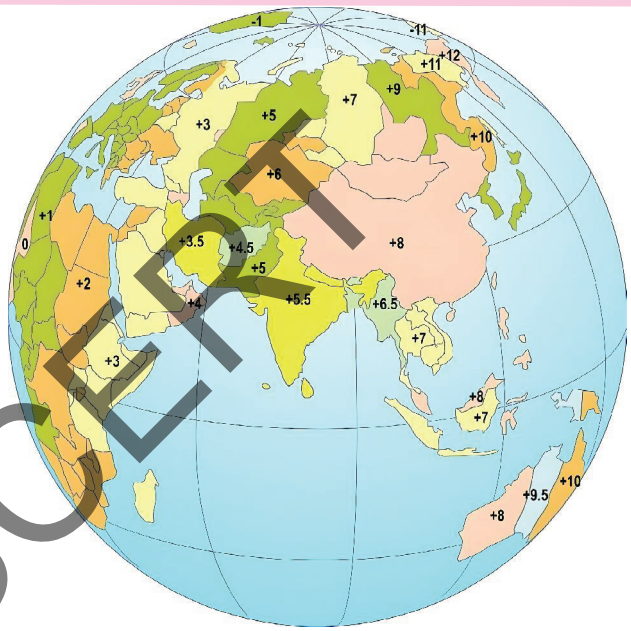
Before we move on ...

- → Maps are a very useful tool to represent an area of the Earth, whether small or large. The main components of maps are distance, direction and symbols.
- → Every place on the Earth has a location which can be precisely defined with the help of a grid of latitudes and longitudes - imaginary lines running from east to west (parallel to the Equator) and north to south (from pole to pole) respectively.

ମନେ ରଖ

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ପ୍ରମାଣ ସମୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସବୁଦେଶ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ନୁହେଁ । ରୁଷିଆ, କାନାଡ଼ା କିମ୍ବା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଭଳି କେତେକ ଦେଶ ଏତେ ବିସ୍ତୃତ ଯେ ଏଗୁଡ଼ିକର ଗୋଟିଏ ସମୟମଣ୍ଡଳ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ 6ଟି ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ରୁଷିଆରେ 11ଟି ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ରହିଛି ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ରଷିଆରେ ଭ୍ରମଣ କଲେ, ତୁମକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ସହ ଯୋଡ଼ି ହେବାପାଇଁ 10 ଥର ତୁମ ଘଣ୍ଟାର ସମୟକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ !

ଚିତ୍ର 1.9 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଗ୍ଲୋବରେ ଭାରତକୁ କେନ୍ଦ୍ରିତ କରାଯାଇଛି ଯେଉଁଥିରେ ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରମାଣ ସମୟକୁ GMT ଆଧାରରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଇଛି । ଗ୍ରୀନୱିଚ୍‌ରେ ପ୍ରଧାନ ମଧ୍ୟବିନ୍ଦ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିବାବେଳେ ଏହାର ବିପରୀତ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରାୟ 180° ଦ୍ରାଘିମାରେଖା ରହିଛି – ଏହାକୁ **ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ତାରିଖ ରେଖା** କୁହାଯାଏ ।

ଚିତ୍ର. 1.9 ଆଫ୍ରିକା ଏବଂ ୟୁରୋସିଆରେ କିଛି ଟାଇମ୍ ଜୋନ (GMT ସମ୍ବନ୍ଧରେ)

ତୁମେ ମାନଚିତ୍ରରେ ଦେଖିପାରିବ ଯେ +12 ଏବଂ -12 ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ଏହି ରେଖାରେ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି । ଯଦି ତୁମେ ଏହାକୁ ପାଣି ଜାହାଜ କିମ୍ବା ବିମାନରେ ଅତିକ୍ରମ କର, ତେବେ ତୁମକୁ ତୁମ ଘଣ୍ଟାରେ ତାରିଖ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି ତୁମେ ଏହାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଯାତ୍ରା କର, ତେବେ ତୁମେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ (ସୋମବାରରୁ ରବିବାର) ଯଦି ତୁମେ ଏହାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଯାଅ, ତେବେ ତୁମେ ଅଧିକ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ (ରବିବାରରୁ ସୋମବାର)। ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ତାରିଖ ରେଖା 180° ଦ୍ରାଘିମାରେ 'ପ୍ରାୟ' ଅଛି, ଏବଂ କେତେକ ଦେଶକୁ ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦିନରେ ବିଭକ୍ତ ନକରିବା ପାଇଁ ଏହା କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି ।

ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ...

- → ପୃଥିବୀର ଏକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ବୃହତ୍ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାପବିଶିଷ୍ଟ ମାନଚିତ୍ର ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ ଉପକରଣ । ମାନଚିତ୍ରର ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ହେଉଛି ଦୂରତା, ଦିଗ ଏବଂ ସଙ୍କେତ ।
- → ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥିତି ଅଛି ଯାହାକୁ ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମାର ଏକ ଗ୍ରିଡ୍ (ଜାଲକ) ସାହାଯ୍ୟରେ ଠିକ୍ ଭାବରେ ନିରୂପଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଯଥାକ୍ରମେ ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ (ବିଷୁବ ରେଖା ସହିତ ସମାନ୍ତରାଳ) ଏବଂ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣ (ଗୋଟିଏ ମେରୁରୁ ଅନ୍ୟ ମେରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) କୁ ଲମ୍ବିଥିବା କାଳ୍ପନିକ ରେଖା।

APSCERT

→ Longitude also marks the time and defines the time zones.

→ The International Date Line is located approximately at 180 degrees longitude, opposite the Prime Meridian. Crossing the International Date Line changes the date by one day.

Questions, activities and projects

1. Rohan is going on a trek. Which of the following will help him locate spots mentioned in his map?

A. B. C. D.

2. Name the physical object that represent the Earth.
3. Why is it 5:30 pm in India when it is 12 pm or noon in London?
4. Why do we need symbols and colours in the map?
5. Mark the following statements astrue or false; explain your answers with a sentence or two.
   - → All parallels of latitude have the same length.
   - → The length of a meridian of longitude is half of that of the Equator.
   - → The South Pole has a latitude of 90°S.
   - → In Assam, the local time and the IST are identical.
   - → Lines separating the time zones are identical with longitude.
   - → The Equator is also a parallel of latitude.
6. Two cities lie on the same longitude, one near the Equator and other closer to the North Pole. Compare and analyze how their climate and seasons would be different. Give reasons based on latitude.

Estuary: The place where a river meets the sea.

AP SCERT

→ ଦ୍ରାଘିମା ସମୟ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ସହ ସମୟ ମଣ୍ଡଳ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ ।

→ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ତାରିଖ ରେଖା 180 ଡିଗ୍ରୀ ଦ୍ରାଘିମାରେ ଅବସ୍ଥିତ, ଯାହା କି ପ୍ରଧାନ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖାର ବିପରୀତ । ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ତାରିଖ ଦିନ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତାରିଖ ଗୋଟିଏ ଦିନ ବଦଳିଯାଏ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ

1. ରୋହନ୍ ଗୋଟିଏ ଭ୍ରମଣକୁ ଯାଉଅଛି । ତାଙ୍କ ମାନଚିତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଜିବାକୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ କୌଣସି ଜିନିଷ ସହାୟତା କରିବ ?

କ

ଖ

ଗ

ଘ

2. ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଭୌତିକ ବସ୍ତୁର ନାମ କୁହ ।
3. ଲଣ୍ଡନରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ 12 ଟା ବାଜିଥିବାବେଳେ ଭାରତରେ ଅପରାହ୍ନ 5:30 କାହିଁକି ?
4. ଆମେ ମାନଚିତ୍ରରେ କାହିଁକି ସଙ୍କେତ ଓ ରଙ୍ଗର ବ୍ୟବହାର କରୁ ?
5. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଭୁଲ୍ କିମ୍ବା ଠିକ୍ ଚିହ୍ନଟ କର । ତୁମ ଉତ୍ତରକୁ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କର ।

   → ସମସ୍ତ ସମାକ୍ଷରେଖାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ସମାନ ।

   → ଏକ ଦ୍ରାଘିମାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ବିଷୁବ ବୃତ୍ତର ପ୍ରାୟ ଅଧା ଅଟେ ।

   → ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁର ଅକ୍ଷାଂଶ 90° ଦକ୍ଷିଣ ଅଟେ ।

   → ଆସାମରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଏବଂ ଭାରତର ପ୍ରମାଣ ସମୟ (IST) ସମାନ ।

   → ସମସ୍ତ ମଣ୍ଡଳକୁ ଅଲଗା କରୁଥିବା ରେଖାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା ।

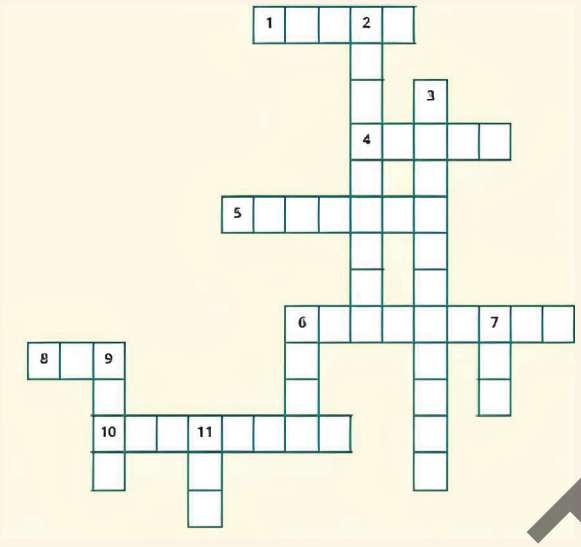
   → ବିଷୁବ ରେଖା ଏକ ସମାକ୍ଷରେଖା ଅଟେ ।

   ମୁହାଣ : ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ନଦୀ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶେ ।

6. ଦୁଇଟି ସହର ଏକ ଦ୍ରାଘିମାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୋଟିଏ ଭୂମିରେଖାର ନିକଟରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ନିକଟରେ । ସେମାନଙ୍କର ଜଳବାୟୁ ଓ ଋତୁ କିପରି ଭିନ୍ନ ହେବ ତାହା ତୁଳନା ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଅକ୍ଷାଂଶ ଆଧାରରେ କାରଣ ଦର୍ଶାଅ ।

AP SCERT

7. Solve the crossword below.

Across

1. Lets you squeeze a huge area into your map
4. A convenient sphere
5. The longest parallel of latitude
6. The place the Prime Meridian is attached to
8. So convenient to find you way
10. A measure of the distance from the Equator

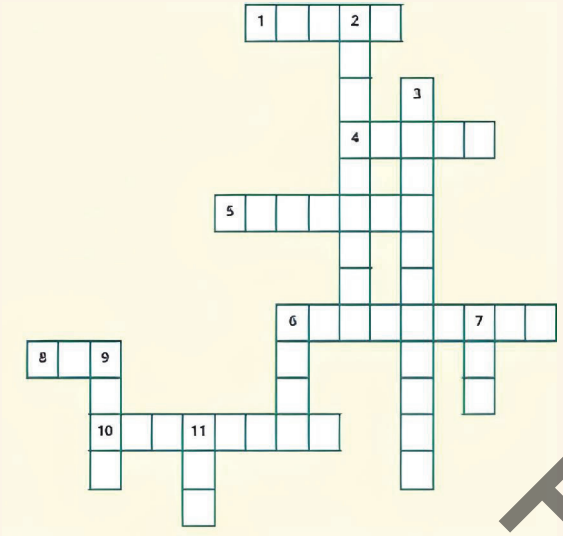
Down

2. A measure of the distance from the Prime Meridian
3. These two together allow us to locate a place
6. What latitudes and longitudes together create
7. The time we all follow in India
9. On top of the world
11. An abbreviation for a line across which the day and date change

8. Returning to page 10 and to Fig. 5.2 in Chapter 5 of this textbook, taking the scale to be 2.5 cm = 500 km, calculate the real distance from the estuary of the Narmada River to the estuary of the Ganga river. (**Hint : *round off your measurement on the map to an easy number***
9. Find out what you have in the eight directions from your home or school.
10. Delhi's and Bengaluru's latitudes are 29°N and 13°N; their longitudes are almost the same, 77°E. How much will be the difference in local time between the two cities?
11. What is the difference between local time and standard time? Discuss it in groups, Compare the answers.
write an answer in 100 to 150 words. Compare the answers.

AP SCERT

7. ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରୀଡ଼କୁ ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ପୂରଣ କର ।

ବାମରୁ ଡାହାଣକୁ

1. ଏକ ବିଶାଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମାନଚିତ୍ରରେ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ଦେଖାଇବା ।
4. ପୃଥିବୀର ପ୍ରତିରୂପ
5. ଅକ୍ଷାଂଶର ସବୁଠାରୁ ଲମ୍ବା ସମାନ୍ତରାଳ
6. ମୂଳ ମଧ୍ୟଦିନ ରେଖା ସହ ସମ୍ପର୍କିତ
8. ତୁମ ରାସ୍ତା ଖୋଜିବା ବହୁତ ସୁବିଧାଜନକ
10. ବିଷୁବରେଖା ଠାରୁ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ବିସ୍ତୃତ

ଉପରୁ ତଳକୁ

2. ମୂଳ ମଧ୍ୟଦିନ ରେଖା ଠାରୁ ଦୂରତାର ମାପ
3. ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମାର ମିଳିତ ଯୋଡ଼ିସ୍ଥାନାଙ୍କରେ କ'ଣ ତିଆରି ହୁଏ
7. ଭାରତରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅନୁସରଣ କରୁଥିବା ସମୟ
9. ପୃଥିବୀର ଶୀର୍ଷରେ
11. ଏକ ରେଖାର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ନାମ ଯେଉଁଠି ତାରିଖ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ ।

8. 2.5 ସେ.ମି = 500 କି.ମି । ଏହି ମାପକୁ ଆଧାର କରି ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଚିତ୍ର 5.2 ରେ ଥିବା ମାନଚିତ୍ରର ପୃଷ୍ଠା 10 ଅନୁସାରେ ନର୍ମଦା ନଦୀର ମୁହାଣରୁ ଗଙ୍ଗାନଦୀର ମୁହାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକୃତ ଦୂରତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କର । **(ସୂଚନା: ତୁମ ମାପଟିକୁ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶ କର ।)**
9. ତୁମ ଘର କିମ୍ବା ବିଦ୍ୟାଳୟର ଆଠଟି ଦିଗରେ କ'ଣ ଅଛି ତାହାର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।
10. ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ବେଙ୍ଗାଲୁରୁର ଅକ୍ଷାଂଶ 29° ଉ ଓ 13° ଉ; ସେମାନଙ୍କର ଦ୍ରାଘିମା ପ୍ରାୟ 77°ପୂ । ଦୁଇ ସହର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟର ପାର୍ଥକ୍ୟ କେତେ ରହିବ ?
11. ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଏବଂ ପ୍ରମାଣ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କ'ଣ ? ଏହାକୁ ଦଳରେ ଆଲୋଚନା କରି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳ 100 ରୁ 150 ଶବ୍ଦରେ ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖ ।

AP SCERT

OCEANS AND CONTINENTS

CHAPTER

2

B9C5B5

Learning Outcomes

The student will be able to-

- Explain various disasters related to oceans, such as tsunamis, cyclones and coastal erosion. CG -1
- Identify and locate the five major oceans and the seven continents on a world map. CG -1
- Explain the formation of islands using maps or diagrams. CG -1
- Analyse how oceans regulate climate produce oxygen, and support marine bio- diversity. CG -1

"The ocean is everything. It covers seven-tenths of the terrestrial globe. Its breath is pure and healthy. It is an immense desert, where man is never lonely, for he feels life stirring all around. ... The ocean is the vast reservoir of Nature. The globe began with the ocean, so to speak, and who knows if it will not end with it." ... — *Jules Verne (1870)*

© NCERT

Fig .2.1 The Earth seen from space (Photograph by the Lunar Reconnaissance Orbiter). The view is centred on the Indian Ocean, with Africa to the left, India and part of Asia at the top,Australla to the right, and Antarctica at the bottom.

The Big Questions ?

1. *What are oceans and continents? What are their names and their distribution?*
2. *In what ways do oceans and continents impact life on Earth, including human life?*

ମହାସାଗର ଏବଂ ମହାଦେଶ

ଅଧ୍ୟାୟ
2

Q6S2H9

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

- ସୁନାମୀ, ବାତ୍ୟା ଓ ତଟକ୍ଷୟ ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ମହାସାଗରୀୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବେ । CG -1
- ପୃଥିବୀ ମାନଚିତ୍ରରେ 5ଟି ମୁଖ୍ୟ ମହାସାଗର ଓ 7ଟି ମହାଦେଶକୁ ଚିହ୍ନଟ ଓ ଠାବ କରିପାରିବେ । CG -1
- ମାନଚିତ୍ର କିମ୍ବା ରେଖାଚିତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ରୂପାୟନକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବେ । CG -1
- ମହାସାଗାରଗୁଡ଼ିକ ଜଳବାୟୁ ଉପୁଜାଇବା ଅମ୍ଳଜାନକୁ କିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥିତ କରେ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୈବ ବିବିଧତାକୁ କିପରି ସମର୍ଥନ କରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବେ । CG -1

''ମହାସାଗର ହିଁ ସବୁକିଛି । ଏହା ଭୂପୃଷ୍ଠର ସାତ ଦଶମାଂଶ ଆବରି ରହିଛି । ଏହାର ବାୟୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକ ବିଶାଳ ମରୁଭୂମି ଯେଉଁଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ କେବେ ଏକା ନୁହେଁ । କାରଣ ସେ ସବୁଠି ଜୀବନର ସୃଷ୍ଟି ବା ପରିବ୍ୟାପ୍ତିକୁ ଅନୁଭବ କରେ । ସମୁଦ୍ର ହେଉଛି ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳ ଗନ୍ତାଘର । ପୃଥିବୀ ସମୁଦ୍ରରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ତେଣୁ କହିବାକୁ ଗଲେ, କିଏ ଜାଣେ ଏହା ସହିତ ଶେଷ ହେବ ନାହିଁ ତ....''

- ଜୁଲ୍‌ସ ବର୍ନ (1870)

ଚିତ୍ର: 2.1 ମହାକାଶରୁ ଦେଖାଯାଉଥିବା ପୃଥିବୀ (ଲୁନାର୍ ରିକୋନିସେନ୍ସ ଅର୍ବିଟର ଦ୍ୱାରା ଫଟୋ ।) ଏହା ଭାରତ ମହାସାଗର ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ବାମପଟେ ଆଫ୍ରିକା, ଶୀର୍ଷରେ ଭାରତ ଓ ଏସିଆର କିଛି ଅଂଶ, ଡାହାଣରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଏବଂ ତଳ ଭାଗରେ ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା ରହିଛି ।

ମଜା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ?

1. *ମହାସାଗର ଏବଂ ମହାଦେଶ କ'ଣ ? ସେଗୁଡ଼ିକ କିପରି ନାମିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ବଣ୍ଟନ କିପରି ହୋଇଛି ?*

2. *ମହାସାଗର ଓ ମହାଦେଶ ମାନବ ଜୀବନ ସମେତ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଜଗତକୁ କେଉଁ ଉପାୟରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ ?*

© SCERT

Let us return to our globe and rotate it gently. Or look at the picture of the Earth seen from the Moon. What is the most widespread colour you see? Blue, obviously, but what does it represent? You must have guessed the answer - it is 'water'. This means that most of the Earth's surface is actually covered with water - almost three-fourths of the surface, in fact. That is why, when seen from outer space, the Earth appears mostly blue. Indeed, early astronauts lovingly called the Earth the 'blue planet'.

The largest water bodies we see on the globe are called **'oceans'.**

But in the picture of the Earth (Fig. 2.1), you can see at least one other colour, brown. This colour is that of land, which covers a little over one-fourth of the globe. A large body of land is called a **'landmass'**, and a large continuous expanse of land is called a **'continent'**.

Both oceans and continents play a vital role in shaping the climate of the Earth. They affect all aspects of life, including all plants and animals, and therefore, human life too. We see their impact throughout our history and culture, and in our daily lives.

DON'T MISS OUT

The emblem of the Indian Navy contains the motto Sam noh Varunah (pronounced 'sham no Varunah'), which means, "Be auspicious to us, O Varuna." This is an invocation to Varuna, a Vedic deity associated with the oceans, the sky, and water in general.

The Distribution of Water and Land on the Earth

As it happens, oceans and continents are not distributed equally between the Northern and Southern Hemispheres.

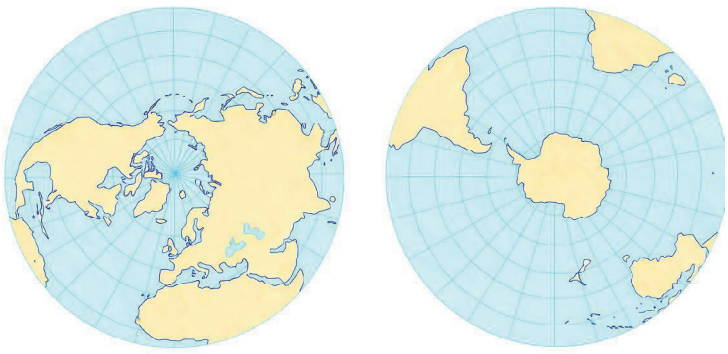

Fig. 2.2. Maps of the Earth as seen from above the North Pole (left) and above the South Pole (right).

AP SCERT

ଆସ ଆମେ ଗ୍ଲୋବ୍‌କୁ ଫେରିବା ଏବଂ ଏହାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଘୂରାଇବା । କିମ୍ବା ଚନ୍ଦ୍ରପୃଷ୍ଠରୁ ଉତ୍ତୋଳନ କରାଯାଇଥିବା ପୃଥିବୀର ଚିତ୍ରକୁ ଦେଖିବା । ତୁମେ ଦେଖୁଥିବା ଚିତ୍ରରେ କେଉଁ ରଙ୍ଗ ଅଛି ? ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ନୀଳ, କିନ୍ତୁ ଏହି ରଙ୍ଗ କ'ଣ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ? ଏହାର ଉତ୍ତର ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁମାନ କରିଥିବ–ଏହା ହେଉଛି 'ଜଳ', ଯଥାର୍ଥରେ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠର ଅଧିକାଂଶ ଅଂଶ ଜଳରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ,–ଏହା ଭୂପୃଷ୍ଠର ପ୍ରାୟ ତିନି ଚତୁର୍ଥାଂଶ । ସେଥିପାଇଁ ମହାକାଶରୁ ଦେଖିଲେ ପୃଥିବୀ ମୁଖ୍ୟତଃ ନୀଳ ଦେଖାଯାଏ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମରୁ ମହାକାଶଚାରୀମାନେ ପୃଥିବୀକୁ ସ୍ନେହରେ 'ନୀଳ ଗ୍ରହ' ବୋଲି କହୁଥିଲେ ।

ପୃଥିବୀରେ ଆମେ ଦେଖୁଥିବା ବୃହତ୍ତମ ଜଳାଶୟକୁ '**ମହାସାଗର**' କୁହାଯାଏ ।

କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀର ଚିତ୍ରରେ (ଚିତ୍ର 2.1) ତୁମେ ଅନ୍ୟ ଏକ ବାଦାମୀ ରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଦେଖିପାରୁଥିବ । ଏହି ରଙ୍ଗ ହେଉଛି ଭୂମିରୂପ, ଯାହା ପୃଥିବୀର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶରୁ କିଛି ଅଧିକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ବ୍ୟାପିଛି । ଏକ ବିଶାଳ ଭୂମିକୁ '**ଭୂଖଣ୍ଡ**' କୁହାଯାଏ ଏବଂ ନିରନ୍ତର ବିସ୍ତାରିତ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ '**ମହାଦେଶ**' କୁହାଯାଏ ।

ପୃଥିବୀର ଜଳବାୟୁ ଗଠନରେ ଉଭୟ ମହାସାଗର ଓ ମହାଦେଶ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ସକଳ ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ପ୍ରାଣୀ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଦିଗକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ସହିତ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଆମର ଇତିହାସ, ସଂସ୍କୃତି ସମେତ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

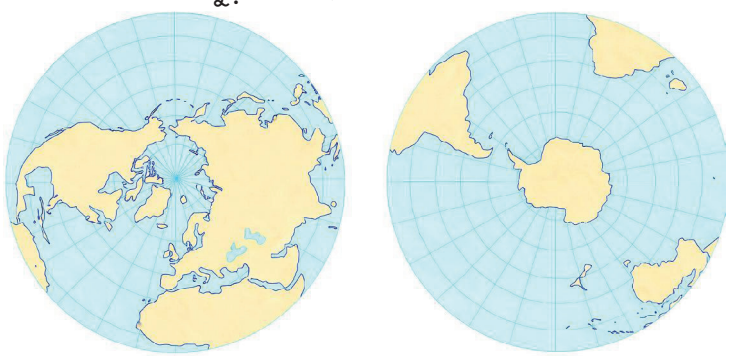
ମନେ ରଖ

ଭାରତୀୟ ନୌସେନାର ପ୍ରତୀକରେ ''ଶଂ ନୋ ବରୁଣଃ'' ଲେଖାଯାଇଛି, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ''ହେ ବରୁଣ, ଆମ ପାଇଁ ଶୁଭ ହୁଅ'' । ଏହା ସମୁଦ୍ର, ଆକାଶ ଏବଂ ଜଳ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ବୈଦିକ ଦେବତା ବରୁଣଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ତୁତି ବା ସମ୍ମାନ ।

ପୃଥିବୀର ଜଳଭାଗ ଓ ସ୍ଥଳଭାଗର ବଣ୍ଟନ

ବାସ୍ତବରେ ମହାସାଗର ଏବଂ ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକର ବଣ୍ଟନ ଉତ୍ତର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ସମାନ ନୁହେଁ ।

ଚିତ୍ର: 2.2. ପୃଥିବୀର ମାନଚିତ୍ର(ଉତ୍ତର ମେରୁ ବାମରେ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ଡାହାଣରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି)

AP SCERT

Let us examine the two maps in Fig. 2.2. Here too, the blue areas consist of oceans, along with their smaller extensions, which have various names - **'sea', 'bay', 'gulf',** etc.

LET'S EXPLORE

→ What are the circular lines in each map called? And do you know what the lines radiating out of the two poles are called? (Hint: you studied them in the previous chapter, but here they are presented differently.)

→ Which hemisphere holds more water?

→ What do you think could be the approximate proportion of water to land in the Northern Hemisphere? And in the Southern Hemisphere? Discuss in groups.

→ Are all the oceans connected with one another, or are there separations between them?

The oceans together hold most of the water available on the planet. But this seawater is salty and unfit for consumption by most land animals, including humans. On the other hand, freshwater makes up a very small proportion of the planet's water resources; it is found in glaciers, rivers, lakes, in the atmosphere and also underground (the last is called 'groundwater').

THINK ABOUT IT

✦ If there is such abundance of water on the planet, why is there so much talk of 'water scarcity' or a 'water crisis'?

✦ What ways of saving water are you aware of? Which ones have you seen practised at home, at your school, and in your village, town or city?

Marine: Related to or found in the oceans and seas.

Flora: The plant life of a particular region or period of time.

Fauna: The animal life of a particular region or period of time.

Oceans

On the world map in Fig. 2.3 on page 32, we can observe five oceans - the Pacific Ocean, the Atlantic Ocean, the Indian Ocean, the Arctic Ocean and the Southern (or Antarctic) Ocean.

Although we have listed five oceans, it is clear from the map that they are not really separate. The lines that divide them on the map are no more than conventions - the natural world does not follow such boundaries. Seawater, for example, constantly flows across different oceans, sustaining a rich diversity

APSCERT

ଚିତ୍ର 2.2 ରେ ଥିବା ଦୁଇଟି ମାନଚିତ୍ରକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ନୀଳରଙ୍ଗରେ ମହାସାଗର ଏବଂ ଏହାର ଛୋଟ ଛୋଟ ବିସ୍ତାରିତ – 'ଜଳରାଶି', 'ସାଗର', 'ଉପସାଗର' କୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନଚିତ୍ରରେ ଥିବା ବୃତ୍ତାକାର ରେଖାଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ? ଏବଂ ତୁମେ ଜାଣ କି ଦୁଇଟି ମେରୁକୁ ଯୋଗ କରୁଥିବା ରେଖାଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ? (ସୂଚନା: ତୁମେ ପୂର୍ବ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ବିଷୟରେ ପଢ଼ିଛ, କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଛି ।)

→ କେଉଁ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ଅଧିକ ଜଳ ରହିଛି ?

→ ଉତ୍ତର ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧର ଜଳଭାଗ ଓ ସ୍ଥଳଭାଗର ଆନୁମାନିକ ଅନୁପାତ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ ? ଦଳଗତ ଭାବେ ଆଲୋଚନା କର ।

→ ସବୁ ମହାସାଗର ପରସ୍ପର ସହ ସଂଯୁକ୍ତ କି, ନା ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପୃଥକୀକରଣ ରହିଛି?

ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ଉପଲବ୍ଧ ସମୁଦାୟ ଜଳଭାଗର ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ମହାସାଗରରେ ରହିଛି । ଏହି ଜଳ ଲୁଣିଆ । ସୁତରାଂ ଏହା ମନୁଷ୍ୟ ତଥା ଜୀବଜଗତର ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ । ଅପରପକ୍ଷେ, ମଧୁର ଜଳ ପୃଥିବୀର ଜଳ ସମ୍ପଦର ବହୁତ କମ୍ ଅଂଶ ଅଟେ । ପର୍ବତ ଶିଖରରେ ହିମବାହ, ନଦୀ, ହ୍ରଦ, ପୁଷ୍କରିଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଏହି ପ୍ରକାର ଜଳର ମୁଖ୍ୟ ଉତ୍ସ, ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ଜଳୀୟ ବାଷ୍ପ ଓ ଭୂତଳ ଜଳ ମଧ୍ୟ ମଧୁର ଜଳର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର

✦ ପୃଥିବୀରେ ଯଦି ଏତେ ପରିମାଣର ଜଳ ଅଛି, 'ଜଳ ଅଭାବ' ବା 'ଜଳ ସଙ୍କଟ' ବିଷୟରେ ଏତେ ଚର୍ଚ୍ଚା କାହିଁକି ?

✦ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣର କେଉଁ ଉପାୟ ବିଷୟରେ ତୁମେ ଜାଣିଛ ? ତୁମ ଘରେ, ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏବଂ ଗ୍ରାମ କିମ୍ବା ସହରରେ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣର ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ ହେଉଥିବା ଦେଖିଛ କି ?

ସାମୁଦ୍ରିକ(Marine) : ସମୁଦ୍ର ବା ମହାସାଗର ସମ୍ବନ୍ଧିତ ବା ସେଥିରେ ରହିଥିବା ।

ଉଦ୍ଭିଦକୁଳ (Flora) : ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ କିମ୍ବା ସମୟର ଉଦ୍ଭିଦ ଜୀବନ ।

ପ୍ରାଣୀକୁଳ(Fauna) : ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ କିମ୍ବା ସମୟର ପ୍ରାଣୀ ଜୀବନ ।

ମହାସାଗର

ପୃଷ୍ଠା 32 ରେ ଚିତ୍ର 2.3 ରେ ଥିବା ପୃଥିବୀ ମାନଚିତ୍ରରେ ଆମେ ପାଞ୍ଚଟି ମହାସାଗର ଯଥା – ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର, ଆଟ୍‌ଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର, ଭାରତ ମହାସାଗର, ଆର୍କଟିକ୍ ମହାସାଗର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ (କିମ୍ବା ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା) ମହାସାଗରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରିବା ।

ଯଦିଓ ଆମେ ପାଞ୍ଚଟି ମହାସାଗରକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିଛୁ, ମାନଚିତ୍ରରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ଠାରୁ ପ୍ରକୃତରେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନୁହଁନ୍ତି । ମାନଚିତ୍ରରେ ମହାସାଗର ଗୁଡ଼ିକର ବିଭାଜିତ ସୀମା ଏକ ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି ନୁହେଁ । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁନିଆ ଏପରି ସୀମା ଅନୁସରଣ କରେ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସମୁଦ୍ର ଜଳ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରବାହିତ

APSCERT

Coral reef

A star fish on a sea anemona

Shark

Sperm whale, mother and baby

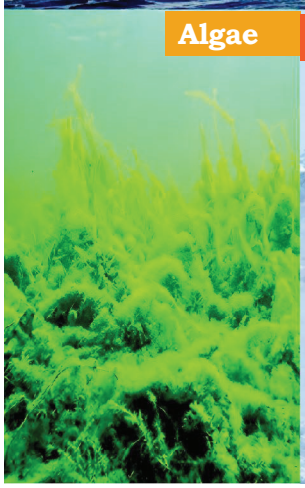
Dolphins

Shallow coral reef with colourful tropical fish

Algae

Emperor penguins

Bonaire sea turtle

© NCERT

ପ୍ରବାଳ ସ୍ତୂପ

ସମୁଦ୍ର ଆନିମୋନରେ ଏକ ତାରକା ମାଛ

ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବନ

ସାର୍କ

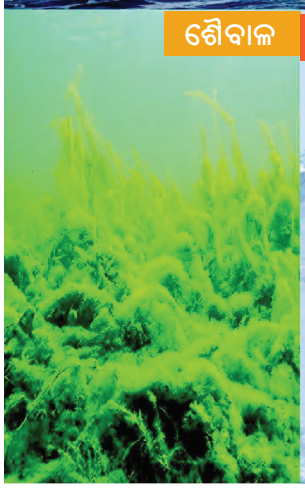
ସ୍ତନ୍ୟ ତିମି (ମାଁ ଓ ଶିଶୁ)

ଡଲଫିନ୍

ରଙ୍ଗୀନ ଗ୍ରୀଷ୍ମମଣ୍ଡଳୀୟ ମାଛ ସହିତ ଅଳ୍ପ ପ୍ରବାଳ ଶୈଳମାଳା

ଶୈବାଳ

ଏମ୍ପରର ପେଙ୍ଗୁଇନ୍

ବୋନାଇର ସମୁଦ୍ର କଇଁଛ

© SCERT

of **marine** life. Many plant and animal species can be found across multiple oceans. The marine **flora** includes tiny plants called algae and all kinds of seaweeds; the marine **fauna** consists of thousands of species of colourful fish, dolphins, whales, and countless mysterious deep-sea creatures. Each part of the ocean, from the sun-lit surface to the dark depths, has its own diverse life forms.

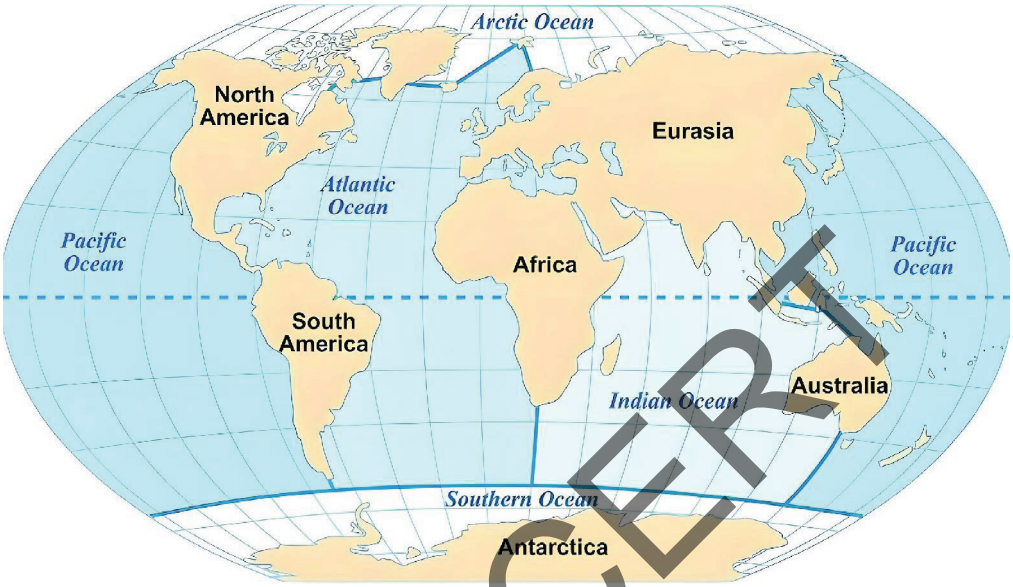

Fig. 2.3 A world map showing the five oceans, their conventional boundaries, and the continents

AP SCERT

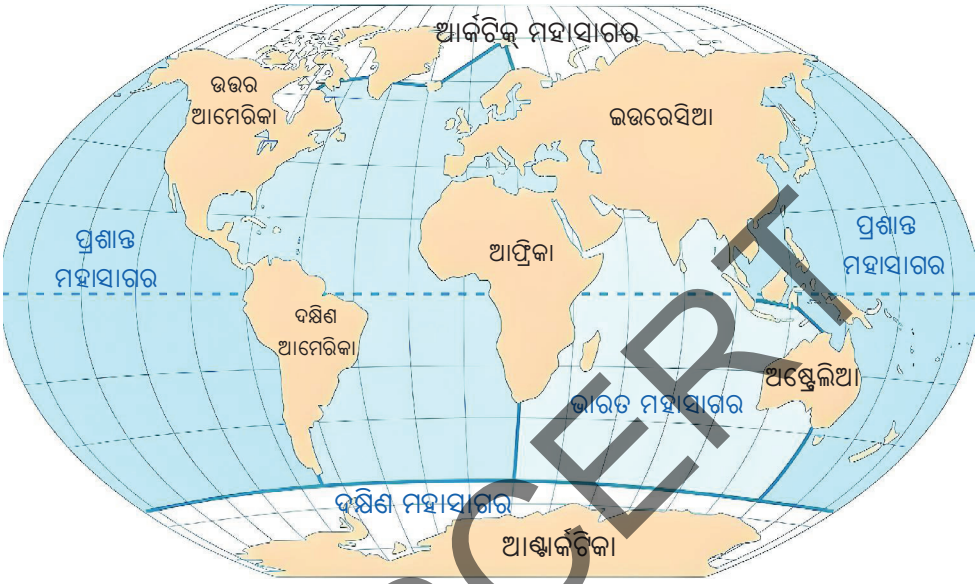
LET'S EXPLORE

Locate the five oceans and, in the table belw, mark the hemisphere or hemispheres they belong to.

	Northern Hemisphere	Southern Hemisphere
Pacific Ocean		
Atlantic Ocean		
Indian Ocean		
Southern Ocean		
Arctic Ocean		

It is visible on the map that the Pacific Ocean is the largest of all, followed by the Atlantic Ocean. The Indian Ocean is the third largest, while the Southern Ocean is the fourth. The smallest one is the Arctic Ocean.

ହୁଏ, ଯାହା **ସାମୁଦ୍ରିକ** ଜୀବନର ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ବିବିଧତାକୁ ବଜାୟ ରଖିଥାଏ । ମହାସାଗର ଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଜାତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । **ସାମୁଦ୍ରିକ ଉଦ୍ଭିଦକୁଳ** ଜଗତରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଛ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସାମୁଦ୍ରିକ ଶୈବାଳ । **ସାମୁଦ୍ରିକ ପ୍ରାଣୀକୁଳ** ମଧ୍ୟରେ ହଜାର ହଜାର ପ୍ରଜାତିର ଛୋଟ ମାଛ, ଡଲ୍‌ଫିନ୍, ତିମି ଏବଂ ଅଗଣିତ ରହସ୍ୟମୟ ଗଭୀର ସମୁଦ୍ର ଜୀବମାନ ରହିଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଲୋକିତ ପୃଷ୍ଠ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅନ୍ଧାରୁଆ ଗଭୀରତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ବିବିଧ ଜୀବଜଗତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଚିତ୍ର: 2.3. ପାଞ୍ଚୋଟି ମହାସାଗର, ସେଥିର ପାରମ୍ପରିକ ସୀମା ଏବଂ ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶାଉଥିବା ପୃଥିବୀ ମାନଚିତ୍ର

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ପାଞ୍ଚଟି ମହାସାଗରକୁ ଚିହ୍ନଟ କର ଏବଂ ନିମ୍ନରେ ଥିବା ସାରଣୀରେ, କେଉଁଟି କେଉଁ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ଅବସ୍ଥିତ ତାହା ଚିହ୍ନଟ କରି ଲେଖ ।

	ଉତ୍ତର ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧ	ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧ
ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର		
ଆଟ୍‌ଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର		
ଭାରତ ମହାସାଗର		
ଦକ୍ଷିଣ ମହାସାଗର		
ଆର୍କଟିକ୍ ମହାସାଗର		

ମାନଚିତ୍ରରେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର ସବୁ ଠାରୁ ବଡ଼ ଏବଂ ଏହାପରେ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ରହିଛି । ଭାରତ ମହାସାଗର ତୃତୀୟ ବୃହତ୍ତମ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ମହାସାଗର ଚତୁର୍ଥ । ସବୁଠାରୁ ଛୋଟ ହେଉଛି ଆର୍କଟିକ୍ ମହାସାଗର ।

APSCERT

DON'T MISS OUT

- As the map of oceans makes clear, the main limits of the Indian Ocean are Asia to the north, Africa to the west and Australia to the east, apart from the Southern Ocean in the south.
- On either side of India, we find two parts of the Indian Ocean - the Arabian Sea to the west and the Bay of Bengal to the east

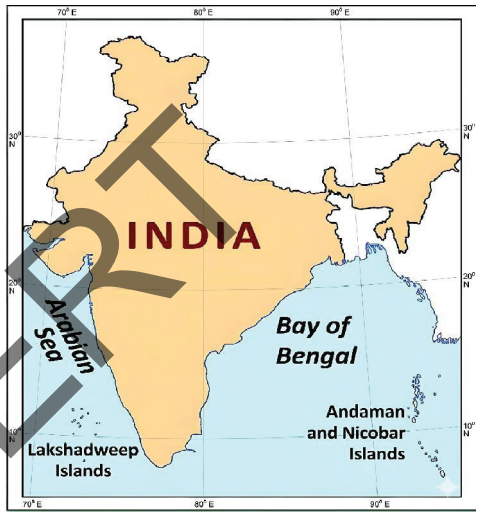

Fig. 2.4 (on the right). This map of India is the same as Fig. 1.6, but with the addition of the Arabian Sea and the Bay of Bengal. Also marked are India's two major groups of islands (see subsection on 'Islands' further below).

AP SCERT

Oceans and disasters

Returning to the picture of the Earth at the start of this chapter, you may have noticed white shapes across the globe. Did you guess what they are? They are large masses of clouds. Such clouds bring rain to the continents; for instance, the monsoon rains we in India expect every summer originate in the ocean - without such rains, our agriculture and all life will suffer. But oceans often also give rise to storms - violent events with extreme rainfall or very strong winds, such as cyclones, which can cause widespread damage to coastal regions of the world.

A tsunami is another natural disaster that originates in the ocean. It is a huge and powerful wave generally caused by a strong earthquake or a volcanic eruption at the bottom of the ocean. Tsunamis can travel thousands of kilometres and submerge coastal areas, causing widespread damage.

ମନେ ରଖ

- ✦ ପୃଥିବୀ ମାନଚିତ୍ରରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଭାରତ ମହାସାଗର ମୁଖ୍ୟତଃ ଉତ୍ତରରେ ଏସିଆ, ପଶ୍ଚିମରେ ଆଫ୍ରିକା, ପୂର୍ବରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଦକ୍ଷିଣ ମହାସାଗର ଅବସ୍ଥିତ ।
- ✦ ଭାରତର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆମେ ଭାରତ ମହାସାଗର ଦୁଇଟି ଅଂଶ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛୁ – ପଶ୍ଚିମରେ ଆରବ ସାଗର ଏବଂ ପୂର୍ବରେ ବଙ୍ଗୋପ ସାଗର ।

ଚିତ୍ର 2.4 (ଡାହାଣ ପଟରେ ଥିବା). ଭାରତର ଏହି ମାନଚିତ୍ର 1.6 ସହିତ ସମାନ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଆରବ ସାଗର ଓ ବଙ୍ଗୋପସାଗରକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଏହା ସହିତ ଭାରତର ଦୁଇ ମୁଖ୍ୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।('ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ' ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ପାଇଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୃଷ୍ଠା ଦେଖ) ।

ମହାସାଗର ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟର ଆରମ୍ଭରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚିତ୍ରକୁ ଆଉଥରେ ଦେଖ । ତୁମେ ଦେଖିପାରୁଥିବା ପୃଥିବୀ ଉପରେ କିଛି ଧଳା ରଙ୍ଗର ଆକୃତି ରହିଛି । ତୁମେ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଛ କି ସେଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ? ଏଗୁଡ଼ିକ ମେଘର ଏକ ବିଶାଳ ସମୂହ ଅଟେ । ଏଭଳି ମେଘମାଳା ମହାଦେଶରେ ବର୍ଷା ଆଣିଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଭାରତରେ ପ୍ରତି ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ଯେଉଁ ମୌସୁମୀ ବର୍ଷା ହୋଇଥାଏ, ତାହା ସମୁଦ୍ରରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏଭଳି ବର୍ଷା ନହେଲେ, ଆମର ଚାଷ ଏବଂ ସମଗ୍ର ଜୀବନ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବ । କିନ୍ତୁ ମହାସାଗର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ଅତ୍ୟଧିକ ବୃଷ୍ଟିପାତ କିମ୍ବା ବାତ୍ୟା ଅତି ପ୍ରବଳ ପବନ ସହିତ ଉଗ୍ରରୂପ ନେଇ ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାଣ୍ଡବ ରଚି ବ୍ୟାପକ କ୍ଷୟକ୍ଷତି କରିଥାଏ ।

ସୁନାମି ହେଉଛି ସମୁଦ୍ରରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ । ଏହା ଏକ ବିରାଟ ଏବଂ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ତରଙ୍ଗ ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ସମୁଦ୍ର ତଳ ଭାଗରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭୂମିକମ୍ପ କିମ୍ବା ଆଗ୍ନେୟଗିରି ବିସ୍ଫୋରଣର କାରଣରୁ ହୋଇଥାଏ । ସୁନାମି ହଜାର ହଜାର କିଲୋମିଟର ଅତିକ୍ରମ କରି ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଜଳମଗ୍ନ କରି ବ୍ୟାପକ କ୍ଷୟକ୍ଷତି କରେ ।

AP SCERT

DON'T MISS OUT

- On 26 December 2004, India and another 13 countries around the Indian Ocean were struck by a powerful tsunami caused by an earthquake in Indonesia. More than two lakh people lost their lives. In India, the Andaman and Nicobar Islands (see Fig. 2.4 above, and also the subsection 'Islands' further below) and the coasts of Tamil Nadu and Kerala were severely affected and suffered much damage and loss of life.
- Such tsunamis are rare but very destructive. Luckily, they can often be detected before they hit a coast. Many countries collaborate in such 'early warning systems'. There is, in particular, an Indian Ocean Tsunami Warning System, to which many countries, including India, contribute. This helps to take measures to protect lives and property.
- Events that lead to loss of life and property are handled under disaster management. India has its own 'National Disaster Management Authority' to deal with all kinds of disasters (we will see more examples in the next chapter).

AP SCERT

Continents

Continents are visible on the map of oceans (Fig. 2.3). How many can you count? The answer is not so simple, as they can be counted in several ways. Depending on our choice, we may list any number of continents between four and seven! Here is why:

- North America and South America are generally considered to be two continents; but if seen as a single landmass, they can also be considered as one.
- Europe and Asia are generally considered as twocontinents, although the map makes it clear that they form a single landmass. For historical and cultural reasons, Europe's evolution has been very different from Asia's, which is why they can be seen as two continents. Geologists, however, often regard them as a single continent called **'Eurasia'**.
- Africa and Eurasia are generally regarded as two continents, but sometimes as one.

ମନେ ରଖ

- 26 ଡିସେମ୍ବର, 2004 ମସିହାରେ ଭାରତ ଓ ଭାରତ ମହାସାଗର ଚାରିପାଖରେ ଥିବା 13ଟି ଦେଶ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସୁନାମି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଇଣ୍ଡୋନେସିଆରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଭୂମିକମ୍ପ କାରଣରୁ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ 2 ଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ । ଭାରତରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ନିକୋବାର୍ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ (ଚିତ୍ର 2.4 ଓ ତଳଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ ଦେଖ), ତାମିଲନାଡୁ ଓ କେରଳ ଉପକୂଳ ଗୁରୁତର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ବହୁ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ଓ ଜନଜୀବନ ହାନି ହୋଇଥିଲା ।
- ଏଭଳି ସୁନାମି ବିରଳ ଭାବେ ଦେଇଥାଏ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିନାଶକାରୀ ଅଟେ । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ, ଉପକୂଳ ଛୁଇଁବା ପୂର୍ବରୁ ଏହାକୁ ପ୍ରାୟତଃ ପାଠ କରାଯାଇ ପାରିଥାଏ । ଏଭଳି 'ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଚେତାବନୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା'ରେ ଅନେକ ଦେଶ ସହଯୋଗ କରିଥାନ୍ତି । ବିଶେଷ କରି ଭାରତ ମହାସାଗରରେ ସୁନାମି ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସୂଚନା ପ୍ରଣାଳୀ(**Early warning systems**) ରହିଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଭାରତ ସମେତ ଅନେକ ଦେଶର ଯୋଗଦାନ ରହିଛି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଧନ ଜୀବନ ଓ ସମ୍ପତ୍ତିର ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରୁଛି ।
- ଧନ ଜୀବନ ଓ ବ୍ୟାପକ ସମ୍ପତ୍ତି କ୍ଷୟକ୍ଷତି ଘଟାଉଥିବା ଘଟଣାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପରିଚାଳନା କୁହାଯାଏ । ସବୁ ପ୍ରକାର ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ମୁକାବିଲା ପାଇଁ ଭାରତର ନିଜସ୍ୱ 'ଜାତୀୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପରିଚାଳନା ପ୍ରାଧୀକରଣ (**National Disaster Management Authority**) ଅଛି (ଆମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅଧିକ ଉଦାହରଣ ଦେଖିବା) ।

ମହାଦେଶ

ପୃଥିବୀ ମାନଚିତ୍ରରେ (ଚିତ୍ର 2.3) ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ତୁମେ କେତୋଟି ମହାଦେଶକୁ ଗଣିପାରିବ ? ଏହାର ଉତ୍ତର ସେତେ ସହଜ ନୁହେଁ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ଗଣନା କରାଯାଇପାରେ । ଆମର ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ, ମହାଦେଶ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ 4 ରୁ 7 ମଧ୍ୟରେ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିପାରିବା । ଏହାର କାରଣ: କ'ଣ ଜାଣିବା ।

- ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାକୁ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟି ମହାଦେଶ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେ ଦୁଇକୁ ଏକକ ଭୂଖଣ୍ଡ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ, ତେବେ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ ।
- ୟୁରୋପ ଏବଂ ଏସିଆକୁ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟି ମହାଦେଶ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ, ଯଦିଓ ମାନଚିତ୍ରରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି ଯେ ମହାଦେଶ ଦୁଇଟି ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡ ଗଠନ କରନ୍ତି । ଐତିହାସିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ କାରଣରୁ ୟୁରୋପର ବିକାଶ ଏସିଆଠାରୁ ବହୁତ ଭିନ୍ନ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଏହାକୁ ଦୁଇଟି ମହାଦେଶ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଇପାରେ । ତେବେ ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଏହାକୁ '**ୟୁରେସିଆ**' ନାମକ ଏକ ମହାଦେଶ ବୋଲି ବିବେଚନା କରନ୍ତି ।
- ଆଫ୍ରିକା ଓ ୟୁରେସିଆକୁ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟି ମହାଦେଶ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ବେଳେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରାଯାଏ ।

AP SCERT

Let us summarise the different counts in a table

Count of continents (in alphabetical order)	
Four continents	Africa-Eurasia, America, Antarctica, Australia
Five continents	Africa, America, Antarctica, Australia, Eurasia
Six continents	Africa, Antarctica, Australia, Eurasia, North America, South America (this is reflected in Fig. 2.3 on page 54)
Seven continents Europe,	Africa, Antarctica, Asia, Australia, North America, South America

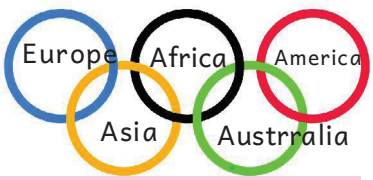
In practice, the last list of seven continents is the one most widely adopted and used.

DON'T MISS OUT

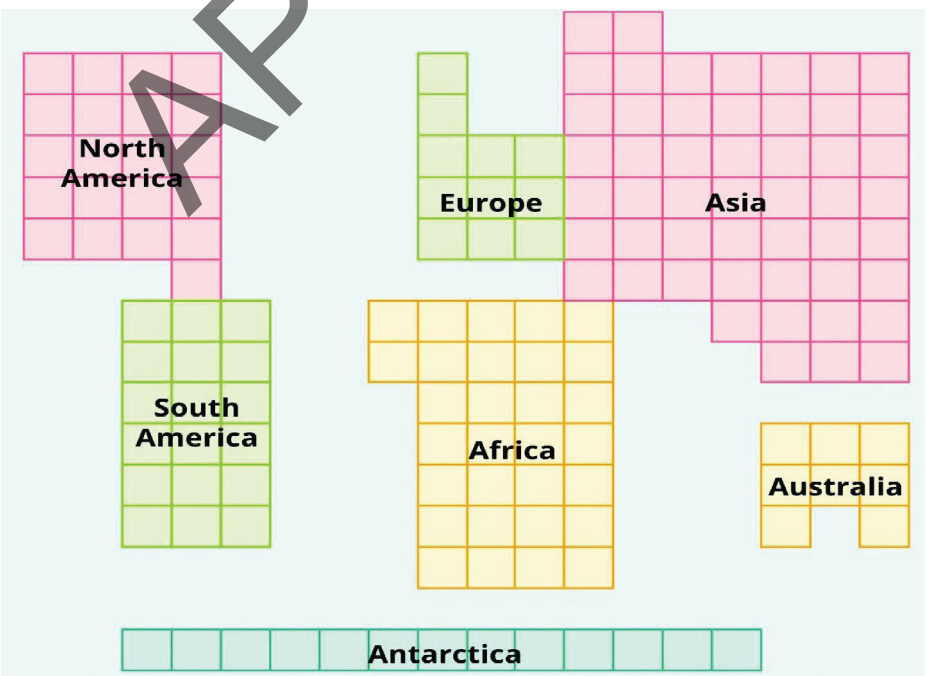

You may have seen the five Olympic rings, one of the symbols of the Olympic Games. They symbolise the gathering of sportspeople from all over the world. The rings were chosen to represent five inhabited continents

- Africa, America, Asia, Australia and Europe.

Now let us look at the diagram on page 36, which is based on the list of seven continents. It does not show their actual shapes, but their relative sizes.

APSCERT

ଆସ ନିମ୍ନ ସାରଣୀରେ ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକର ଗଣନାକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରିବା :

ମହାଦେଶର ଗଣନା(ବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁକ୍ରମରେ)

ଚାରୋଟି ମହାଦେଶ	ଆଫ୍ରିକା–ୟୁରେସିଆ, ଆମେରିକା, ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ
ପାଞ୍ଚଟି ମହାଦେଶ	ଆଫ୍ରିକା, ଆମେରିକା, ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ୟୁରେସିଆ
ଛଅଟି ମହାଦେଶ	ଆଫ୍ରିକା, ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ୟୁରେସିଆ, ଉତ୍ତର ଆମେରିକା, ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା (ପୃଷ୍ଠା 55ର ଚିତ୍ର 2.3)
ସାତଟି ମହାଦେଶ	ଆଫ୍ରିକା, ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା, ଏସିଆ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ୟୁରୋପ, ଉତ୍ତର ଆମେରିକା, ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା

ସାତଟି ମହାଦେଶର ଶେଷ ତାଲିକା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଗ୍ରହଣୀୟ ଏବଂ ବ୍ୟବହୃତ ।

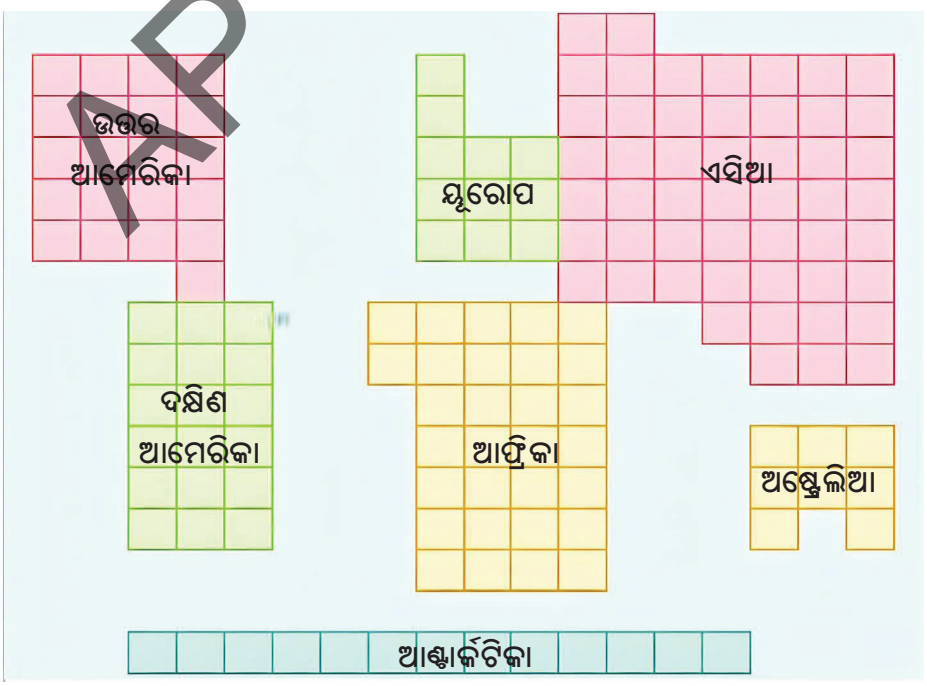
ମନେ ରଖ

ଅଲିମ୍ପିକ୍ସ କ୍ରୀଡ଼ାର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରତୀକ ପାଞ୍ଚଟି ଅଲିମ୍ପିକ୍ ଚକ୍ର ବା ରିଙ୍ଗ୍ ତୁମେ ଦେଖିଥିବ । ଏହା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର କ୍ରୀଡ଼ାବିତ୍ ସମାବେଶର ପ୍ରତୀକ । ପାଞ୍ଚଟି ଜନବହୁଳ ମହାଦେଶକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଚକ୍ର ବା ରିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା ।

– ଆଫ୍ରିକା, ଆମେରିକା, ଏସିଆ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଏବଂ ୟୁରୋପ

ଏବେ ଆସ ପୃଷ୍ଠା 36ରେ ଥିବା ଚିତ୍ର ଉପରେ ନଜର ପକାଇବା, ଯାହା ସାତଟି ମହାଦେଶର ତାଲିକା ଓ ଏହାର ଆକାର ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏହା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଆକାର ଦେଖାଉ ନାହିଁ ବରଂ ସେମାନଙ୍କର ଆପେକ୍ଷିକ ଆକାରକୁ ଦର୍ଶାଉଛି ।

APSCERT

LET'S EXPLORE

→ Counting the numbers of squares, name the largest continent and the smallest.

→ Which one is larger - North America or South America? Africa or North America? Antarctica or Australia?

→ Re-colour the diagram by having a single colour for Europe and Asia and rename the result as 'Eurasia'. Compare its size with South America's.

→ Write down the list of continents from the smallest to the largest.

Islands

If you have carefully observed the two maps earlier in this chapter (Fig. 2.2 and 2.3), you may have noticed that the continents do not include all landmass. Some smaller pieces of land are left out; surrounded by water on all sides, they are called **islands.** (Continents are also surrounded by water, but because they are so large, they are not considered islands.) There are lakhs of islands on the planet, of very different sizes.

DON'T MISS OUT

✦ **Greenland** is the largest island in the world (locate it on a globe or a map). You would have to add the areas of the 10 largest states of India to reach its size.

✦ India has more than 1,300 small islands! Those include two major groups - Andaman and Nicobar Islands in the Bay of Bengal and Lakshadweep Islands in the Arabian Sea (see Fig. 2.4).

✦ Since 1981, the Indian Antarctica Programme has been exploring Antarctica, a continent with a very cold climate and harsh environment (see the white expanse at the bottom of Fig. 2.1, which is mostly ice). In 1983, India established its first scientific base station there, called **'Dakshin Gangotri'** (two more bases were established later). About 40 teams of Indian scientists have conducted research in this faraway region, especially on the evolution of climate and environment. The settlement where the scientists live has a library and even a post office!

AP SCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଗଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା କରି ବୃହତ୍ତମ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ମହାଦେଶର ନାମ ଲେଖ ।

→ କେଉଁଟି ବଡ଼ – ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ନା ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା ?

ଆଫ୍ରିକା ନା ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ? ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା ନା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ?

→ ୟୁରୋପ ଏବଂ ଏସିଆ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ରଙ୍ଗ ଦେଇ ଚିତ୍ରକୁ ପୁନଃ ରଙ୍ଗ କର ଏବଂ ଏହାକୁ 'ୟୁରେସିଆ' ନାମରେ ନାମିତ କର । ଏହାର ଆକାରକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା ସହ ତୁଳନା କର ।

→ କ୍ଷୁଦ୍ରରୁ ବୃହତ୍ତମ କ୍ରମରେ ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକର ତାଲିକା କର ।

ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ

ଯଦି ତୁମେ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟ (ଚିତ୍ର 2.2 ଏବଂ 2.3) ର ପୂର୍ବ ଦୁଇଟି ମାନଚିତ୍ରକୁ ଧ୍ୟାନର ସହ ଦେଖିଛ, ତେବେ ତୁମେ ଦେଖିଥିବ ଯେ ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକରେ ସମସ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇ ନାହିଁ । କିଛି ଛୋଟ ଭୂଭାଗ ବାଦ୍ ପଡ଼ିଛି, ଯାହାକୁ ଜଳଭାଗ ଚାରିପାଖରୁ ଘେରି ରହିଛି ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ କୁହାଯାଏ । (ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଜଳ ଦ୍ୱାରା ଘେରି ରହିଛି କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏତେ ବଡ଼ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱୀପ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ନାହିଁ ।) ପୃଥିବୀର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦ୍ୱୀପ ରହିଛି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଆକାର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ।

ମନେ ରଖ

- ଗ୍ରୀନଲ୍ୟାଣ୍ଡ ହେଉଛି ପୃଥିବୀର ସର୍ବବୃହତ୍ ଦ୍ୱୀପ (ଏହାକୁ ଏକ ଗ୍ଲୋବ୍ କିମ୍ବା ମାନଚିତ୍ରରେ ଚିହ୍ନଟ କର) । ଏହାର ଆକାର ଭାରତର 10 ଟି ବୃହତ୍ତମ ରାଜ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସହ ପ୍ରାୟତଃ ସମାନ ।
- ଭାରତରେ 1300ରୁ ଅଧିକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରମୁଖ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ— ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ଓ ନିକୋବାର୍ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଏବଂ ଆରବ ସାଗରରେ ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ (ଚିତ୍ର 2.4 ଦେଖ) ।
- 1981 ମସିହାରୁ 'ଭାରତୀୟ ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ' ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକାରେ ବିଭିନ୍ନ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ଗବେଷଣା କରୁଛି, ଯାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଳ ଜଳବାୟୁ ଏବଂ କଠୋର ପରିବେଶ ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ମହାଦେଶ (ଚିତ୍ର 2.1ର ତଳଭାଗରେ ଥିବା ଧଳା ରଙ୍ଗର ବିସ୍ତୃତ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଖ, ଯାହା ଅଧିକାଂଶ ବରଫ ଅଟେ) । 1883 ମସିହାରେ ଭାରତ ସେଠାରେ ନିଜର ପ୍ରଥମ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର (ବେସ୍ ଷ୍ଟେସନ) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲା, ଯାହାର ନାମ ଥିଲା 'ଦକ୍ଷିଣ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ' (ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା) । ଭାରତୀୟ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ପ୍ରାୟ 40ଟି ଟିମ୍ ଏହି ସୁଦୂର ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶେଷ କରି ଜଳବାୟୁ ଓ ପରିବେଶର ବିଷୟ ଉପରେ ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ରହୁଥିବା ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଏକ ପାଠାଗାର ଏବଂ ଡାକଘର ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

AP SCERT

Oceans and Life

Oceans and continents are vital parts of the environment and affect most aspects of our lives, even if we do not notice it. We have mentioned that oceans send rain to the continents; this is part of the Earth's water cycle, which you will further study in Science. Without oceans, for instance, there would be no rainfall! The Earth would be a desert. Moreover, more than half of the world's oxygen is produced by the oceans' flora, which is why they are called **'the planet's lungs'**. The oceans, therefore, play a crucial role in regulating the climate and sustaining life on Earth.

Oceans have deeply impacted humanity in many other ways. From early times, people have used oceans and seas to migrate to other regions, to trade in all kinds of goods, to conduct military campaigns, and as a source of food through **fishing**. Oceans have also nourished the cultures of coastal people all over the world. Almost all of them have tales and legends about the sea, sea gods and goddesses, sea monsters and treasures from the sea - the oceans' dangers but also their blessings.

DON'T MISS OUT

The United Nations has designated **June 8 as World Oceans Day** to "remind us all of the major role the ocean plays in everyday life. It serves as the lungs of our planet, a major source of food and medicine and a critical part of the biosphere." Scientific studies have shown how the oceans are polluted by human activity - we throw several million tonnes of plastic waste into the oceans every year, choking marine life. There are several other forms of pollution. As a result, the marine environment is under threat. Overfishing (excessive fishing) is another cause for the decline of marine life. It is our collective responsibility to protect oceans for the future of the planet and of humanity.

Before we move on ...

- → The Earth's surface has vast water bodies called 'oceans' and large land-masses called 'continents'. Oceans are interconnected. Continents may be counted in various ways; the most common count is seven.
- → The Northern Hemisphere has more land than the Southern Hemisphere.
- → Oceans support all kinds of marine life and play a critical role in the world climate. They are now seriously affected by human activity and need our collective protection.

AP SCERT

ମହାସାଗର ଓ ଜୀବନ

ମହାସାଗର ଓ ମହାଦେଶ, ପରିବେଶର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ଏବଂ ଏହା ଆମ ଜୀବନର ଅଧିକାଂଶ ଦିଗକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ, ଯଦିଓ ଆମେ ଏହାକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇନଥାଉ । ସାଧାରଣତଃ ସମୁଦ୍ର ଯୋଗୁଁ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ବର୍ଷା ହୋଇଥାଏ, ଏହା ପୃଥିବୀର ଜଳ ଚକ୍ରର ଏକ ଅଂଶ, ଯାହାକୁ ତୁମେ ବିଜ୍ଞାନରେ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ସମୁଦ୍ର ନଥାନ୍ତା, ତେବେ ପୃଥିବୀ ଏକ ମରୁଭୂମିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପୃଥିବୀର ଅଧାରୁ ଅଧିକ ଅମ୍ଳଜାନ ସମୁଦ୍ର ଉଦ୍ଭିଦକୁଳ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ '**ଗ୍ରହର ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍**' କୁହାଯାଏ । ତେଣୁ ଜଳବାୟୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଏବଂ ପୃଥିବୀରେ ଜୀବନକୁ ବଜାୟ ରଖିବାରେ ମହାସାଗର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ।

ମହାସାଗର ମାନବ ସମାଜକୁ ଅନେକ ଉପାୟରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ଅତୀତ କାଳରୁ ଲୋକମାନେ ମହାସାଗର ଓ ସାଗରକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗସ୍ତ କରିବା, ସବୁ ପ୍ରକାର ଦ୍ରବ୍ୟର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା, ସାମରିକ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇବା ଏବଂ **ମାଛ ଧରିବା** ମାଧ୍ୟମରେ ଖାଦ୍ୟର ଉତ୍ସ ଯେଉଁ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅଭ୍ୟାସ କରିଆସୁଛନ୍ତି । ମହାସାଗର ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଲୋକଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିକୁ ପରିପୋଷଣ କରିଆଛି । ଅନେକ ସାଂସ୍କୃତିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ କାହାଣୀ ଗୁଡ଼ିକରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସମୁଦ୍ର, ସମୁଦ୍ର ଦେବାଦେବୀ, ସମୁଦ୍ର ରାକ୍ଷସ ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ସମ୍ପର୍କିତ ଘଟଣା ତଥା ମହାସାଗର ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବିପଦ ଓ ଉପକାର ବିଷୟରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ମିଳିଥାଏ ।

ମନେ ରଖ

ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ମହାସାଗରର ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକାକୁ ମନେ ପକାଇବା ପାଇଁ ଜାତିସଂଘ **ଜୁନ୍ ୫କୁ 'ବିଶ୍ୱ ମହାସାଗର ଦିବସ'** ଭାବେ ଘୋଷଣା କରିଛି । ଏହା ଆମ ଗ୍ରହର ଫୁସଫୁସ ଅଟେ । ଖାଦ୍ୟ ଓ ଔଷଧର ଏହା ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଉତ୍ସ ଏବଂ ଜୈବମଣ୍ଡଳର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ୱାରା ସାଗର ଓ ମହାସାଗର ପ୍ରଦୂଷିତ ହୁଏ । ଆମେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନେକ ନିୟୁତ ଟନ୍, ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଫିଙ୍ଗିଥାଉ, ଯାହା ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବନକୁ ଦୂଷିତ କରିବା ସହିତ ବିପଦରେ ପକାଇଥାଏ । ପ୍ରଦୂଷଣର ଆହୁରି ଅନେକ ରୂପ ରହିଛି, ଯାହା ଫଳରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ପରିବେଶ ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଅତ୍ୟଧିକ ମାଛ ଧରିବା ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବନ ହ୍ରାସର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ । ପୃଥିବୀ ଓ ମାନବ ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ସମୁଦ୍ରର ସୁରକ୍ଷା କରିବା ଆମର ସାମୂହିକ ଦାୟିତ୍ୱ ।

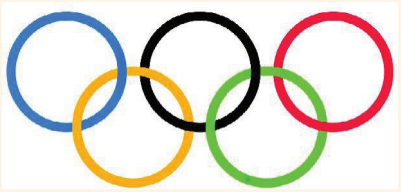
ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ...

- → ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ 'ମହାସାଗର' ନାମକ ବିଶାଳ ଜଳଭାଗ ଏବଂ 'ମହାଦେଶ' ନାମକ ବୃହତ୍ ସ୍ଥଳଭାଗ ରହିଛି । ମହାସାଗର ପରସ୍ପର ସହ ସଂଯୁକ୍ତ । ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ଗଣନା କରାଯାଉଅଛି । ସବୁଠାରୁ ସାଧାରଣ ଗଣନା ହେଉଛି ସାତ, ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀରେ ସାତଟି ମହାଦେଶ ରହିଛି ।
- → ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧ ତୁଳନାରେ ଉତ୍ତର ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ଅଧିକ ସ୍ଥଳଭାଗ ରହିଛି ।
- → ମହାସାଗର ସବୁ ପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବନକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଥାଏ ଏବଂ ବିଶ୍ୱ ଜଳବାୟୁରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ମହାସାଗରଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ୱାରା ଗୁରୁତର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହାର ସୁରକ୍ଷା ସାମୂହିକ ସ୍ତରରେ ହେବା ଉଚିତ୍ ।

AP SCERT

Questions, activities and projects

1. The given Picture shows the symbol of the Olympic Games. What do these rings symbolise? [ ]

A. The five most popular sports B. The five continents of the world
C. The five major oceans of the world
D. The five host countries of the Olympics

2. Assertion (A): India has established scientific research stations in Antarctica.
Reason (R): Scientists study climate and environmental changes there.
A. Both A and R are true, and R is the correct explanation of A.
B. Both A and R are true, but R is not the correct explanation of A.
C. A is true, but R is false. D. A is false, but R is true.

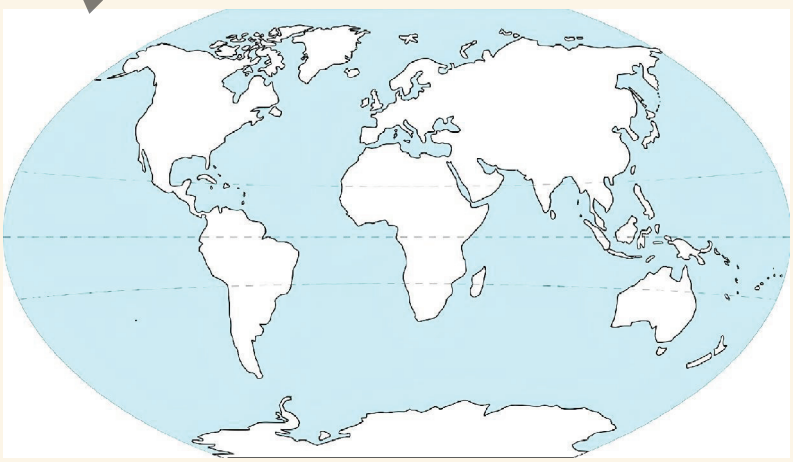
3. If most of earth's surface was covered by land instead of water, which of the following statement would likely be true? [ ]
A) Oceans would become larger B) The earth would still look blue
C)There would be no change in appearance
D) The earth would appear brown from space

4. Explain the following terms :
(A) Continent (B) Ocean (C) Island

5. "Oceans are often called the planet's lungs and climate regulators."Evaluate this statement by analysing the role of oceans in the Earth's water cycle and human life. Also, justify why protecting oceans is essential for the future of humanity.

6. Create a short awareness message for coastal people explaining what a tsunami is and how to stay safe.

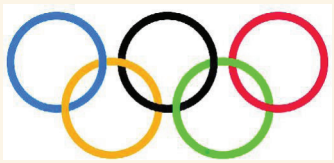
7. Let us do - On the outline map of the world given below, label all the continents and oceans.

AP SCERT

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ

1. ନିମ୍ନ ପ୍ରଦତ୍ତ ଚିତ୍ର ଓଲିମ୍ପିକ୍ ଖେଳର ପ୍ରତୀକ(ଲୋଗୋ)କୁ ଦର୍ଶାଏ । ଏହି ବଳୟଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ପ୍ରତୀକିତ(ସଙ୍କେତ ଦେବା) କରେ ?

[ ]

A) ପାଞ୍ଚଟି ଅତି ଲୋକପ୍ରିୟ କ୍ରୀଡ଼ା
B) ପୃଥିବୀର ପାଞ୍ଚଟି ମହାଦେଶ
C) ପୃଥିବୀର ପାଞ୍ଚଟି ମୁଖ୍ୟ ମହାସାଗର
D) ଓଲିମ୍ପିକ୍ ପାଇଁ ଆତିଥ୍ୟ ଦେଇଥିବା ପାଞ୍ଚଟି ଦେଶ

2. ଘୋଷଣା(A): ଭାରତ ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଅଛି ।
କାରଣ(R): ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ସେଠାକାର ଜଳବାୟୁ ଓ ପରିବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।
A) ଉଭୟ A ଓ R ସତ୍ୟ ଅଟେ ଓ R ହେଉଛି A ର ଠିକ୍ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ।
B) ଉଭୟ A ଓ R ସତ୍ୟ ଅଟେ କିନ୍ତୁ R ହେଉଛି A ର ଠିକ୍ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ନୁହେଁ ।
C) A ସତ୍ୟ ଅଟେ କିନ୍ତୁ R ମିଥ୍ୟା ଅଟେ ।
D) A ମିଥ୍ୟା ଅଟେ କିନ୍ତୁ R ସତ୍ୟ ଅଟେ ।

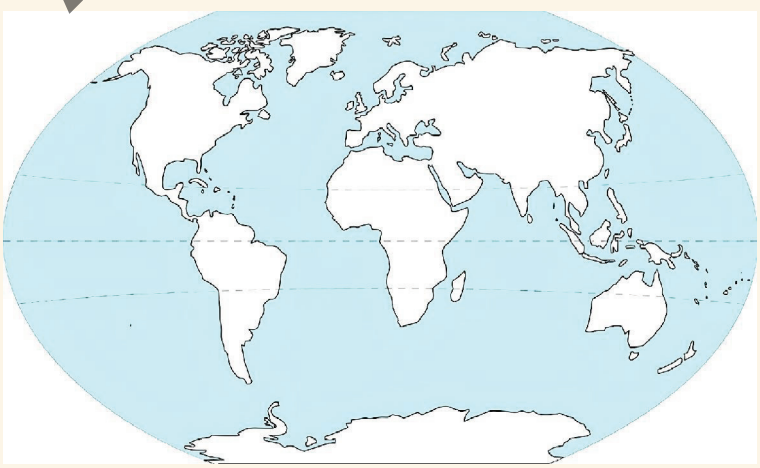
3. ପୃଥିବୀର ଉପରିପୃଷ୍ଠ ଜଳ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୃତ୍ତିକା(ଭୂମି) ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇଥିଲେ ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟି ସତ୍ୟ ହେବା ଆଶଙ୍କା ରହିଛି ? [ ]
A) ମହାସାଗରଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତି । B) ପୃଥିବୀ ଆହୁରି ନୀଳ ରଙ୍ଗରେ ଦେଖାଦିଅନ୍ତା ।
C) ଦେଖାଯିବା ଦୃଶ୍ୟରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଥାନ୍ତା ।
D) ମହାକାଶରୁ ପୃଥିବୀ ବାଦାମୀ ରଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତା ।

4. ନିମ୍ନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କର ।
A) ମହାଦେଶ B) ମହାସାଗର C) ଦ୍ୱୀପ

5. ''ମହାସାଗରଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଭୂଗ୍ରହର ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ଓ ଜଳବାୟୁ ନିୟନ୍ତ୍ରକ ଭାବେ କୁହାଯାଏ ।''ପୃଥିବୀର ଜଳଚକ୍ର ଓ ମାନବ ଜୀବନରେ ମହାସାଗରଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିକାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଏହି ଉକ୍ତିଟିର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କର । ମାନବ ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ମହାସାଗରଗୁଡ଼ିକର ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା କାହିଁକି ମୁଖ୍ୟ ଅଟେ ସମର୍ଥନ କର ।

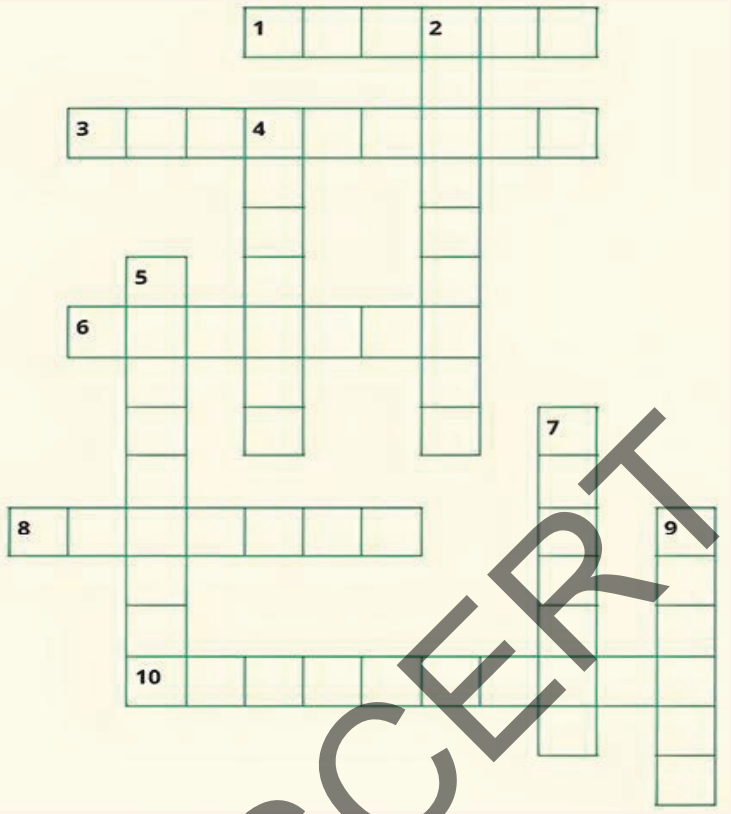
6. ତଟବର୍ତ୍ତୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ସୁନାମୀ କ'ଣ ? ଆମେ ସୁରକ୍ଷିତ ଭାବେ କିପରି ରହିବା ସେଥି ବିଷୟ ନେଇ ଏକ ଜାଗରୁକ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

7. ଏହା କରିବା – ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ପୃଥିବୀର ବାହ୍ୟରେଖା ମାନଚିତ୍ରରେ ସମସ୍ତ ମହାଦେଶ ଓ ମହାସାଗରକୁ ଚିହ୍ନଟ କର ।

APSCERT

8. Slove this crossword.

Across

1. Abundantly produced by the oceans
3. A large expanse of landmass
6. A large continent of which India is a part
8. A major source of pollution of the oceans
10. The coldest continent

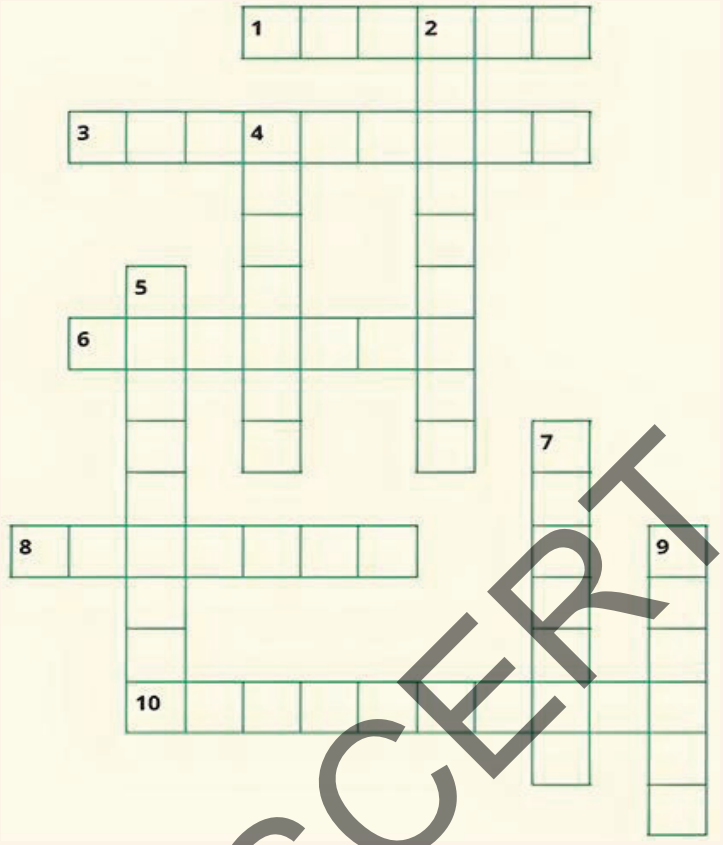
Down

2. The largest island on Earth
4. A huge destructive wave from the ocean
5. The smallest continent
7. The largest body of water on the Earth
9. A landmass (but not a continent) surrounded by the sea or ocean

9. Let us draw - without looking at the maps in the chapter draw the continents on a piece of paper and color them. After words compare the picture you draw with the map of oceans and continents found in the chapter.

AP SCERT

୪. ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରୀଡ଼କୁ ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ପୂରଣ କର ।

ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ

1. ସମୁଦ୍ରର ବିସ୍ତୃତି ।
3. ଭୂଖଣ୍ଡର ଏକ ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତି
6. ଏକ ବିଶାଳ ମହାଦେଶ ଯାହାର ଭାରତ ଏକ ଅଂଶ ଅଟେ ।
8. ସମୁଦ୍ର ପ୍ରଦୂଷଣର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଉତ୍ସ ।
10. ସବୁଠାରୁ ଥଣ୍ଡା ମହାଦେଶ ।

ଅନୁଲମ୍ବ

2. ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଦ୍ୱୀପ ।
4. ସମୁଦ୍ରରୁ ଏକ ବିରାଟ ବିନାଶକାରୀ ତରଙ୍ଗ ।
5. ସବୁଠାରୁ ଛୋଟ ମହାଦେଶ ।
7. ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଜଳାଶୟ ।
9. ସମୁଦ୍ର ଦ୍ୱାରା ଘେରି ରହିଥିବା ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡ(କିନ୍ତୁ ଏକ ମହାଦେଶ ନୁହେଁ) ।

୯. ଆସ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା – ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଥିବା ମାନଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ନଦେଖି, ଏକ କାଗଜରେ ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଅଙ୍କନ କର ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରଙ୍ଗ ଦିଅ । ତା'ପରେ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ମହାସାଗର ଓ ମହାଦେଶର ମାନଚିତ୍ର ସହିତ ତୁମ ଚିତ୍ରକୁ ତୁଳନା କର ।

AP SCERT

CHAPTER

3

TIMELINE AND SOURCES OF HISTORY

N3L1K7

Learning Outcomes

The student will be able to-

- Define the term history and explain the importance of studying the past and the significance of historical sources. CG -1
- Differentiate between BC (Before Christ)/ BCE (Before Common Era) and AD (Anno Domini) / CE (Common Era) and explain their use in historical timelines. CG -1
- Explain how archaeological sources help to reconstruct and interpret historical events. CG -2
- Describe the growth of complexity in early societies and examines the factors contributing to these changes. CG -2

"History is "an unending dialogue between the present and the past ... between the society of today and the society of yesterday. ... We can fully understand the present only in the light of the past." — *E.H. Carr*

AP SCERT

National museum, New Delhi : Such museums preserve objects from the fast, such as statues, coins and ornaments, all of which help iius and undersand out history.

The Big Questions ?

1. *How do we measure historical time?*
2. *How can various sources help us understand history?*
3. *How did early humans live?*

ଅଧ୍ୟାୟ
3

ଇତିହାସର ସୟସୀମା ଏବଂ ଉତ୍ସ

J4T9G9

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

- ଇତିହାସ ଶବ୍ଦର ସଂଜ୍ଞା ନିରୁପଣ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଅତୀତକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ଐତିହାସିକ ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ବୁଝାଇ ପାରିବେ । CG -1
- BC (ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ) / BCE (ବିଫୋର୍ କମନ୍ ଏରା) ଏବଂ AD (ଏନୋ ଡ଼ୋମିନି) / CE (କମନ୍ ଏରା) ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଐତିହାସିକ ସମୟରେଖାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାରକୁ ବୁଝିପାରିବେ । CG -1
- ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକର ସାହାଯ୍ୟରେ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ କିପରି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ପୁନଃ ନିର୍ମାଣ କରିହୁଏ ବୁଝାଇପାରିବେ । CG -2
- ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ସମୟ କ୍ରମେ କିପରି ଜଟିଳ ହେଲା ଏବଂ ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବା କାରକଗୁଡ଼ିକୁ ପରୀକ୍ଷଣ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବେ । CG -2

APSCERT

*"ଇତିହାସ ହେଉଛି... ବର୍ତ୍ତମାନ ଏବଂ ଅତୀତ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଅସୀମ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ ... ଆଜିର ସମାଜ ଓ ଗତକାଲିର ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ... କେବଳ ଅତୀତକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖିଲେ ହିଁ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବୁଝିପାରିବା ।"--- **E.H.** କାର୍*

ନୂଆଦିଲ୍ଲୀର ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ: ଏହା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଯାହାକି ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ଐତିହ୍ୟ ଅଟେ । ଆମ ଭାରତରେ ଏହିପରି ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ, ଅତୀତର ମୂର୍ତ୍ତି, ମୁଦ୍ରା ଏବଂ ଅଳଙ୍କାର ଭଳି ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରିଥାଏ, ଯାହାକି ଆମ ଇତିହାସକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ ।

ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ?

1. ଐତିହାସିକ ସମୟକୁ ଆମେ କିପରି ମାପିପାରିବା ?
2. ଇତିହାସକୁ ବୁଝିବାରେ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସ ଆମକୁ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ ?
3. ଆଦିମ ମଣିଷମାନେ କିପରି ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ?

How Do We Learn About the Past?

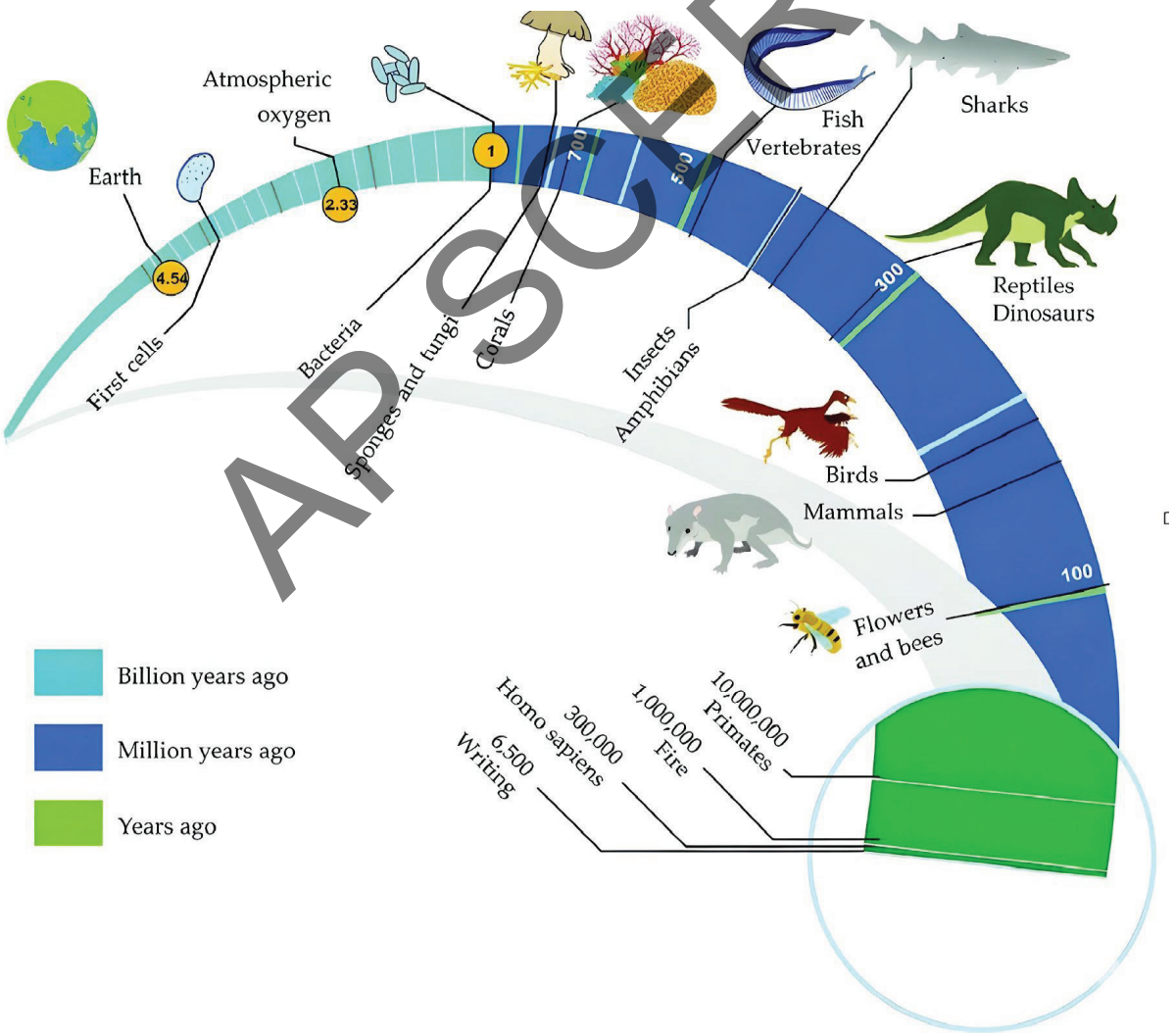
THINK ABOUT IT

- What is the earliest memory you can recollect? Do you remember how old you were at that time? Those memories together are a part of your past, maybe going five or six years back.
- How do you think understanding the past will help us contineed understand the present world?

You will discover in Science that the Earth has a very, very long **history**, of which we humans occupy only a tiny part - the most recent one.

History: The study of the human past.

APSCERT

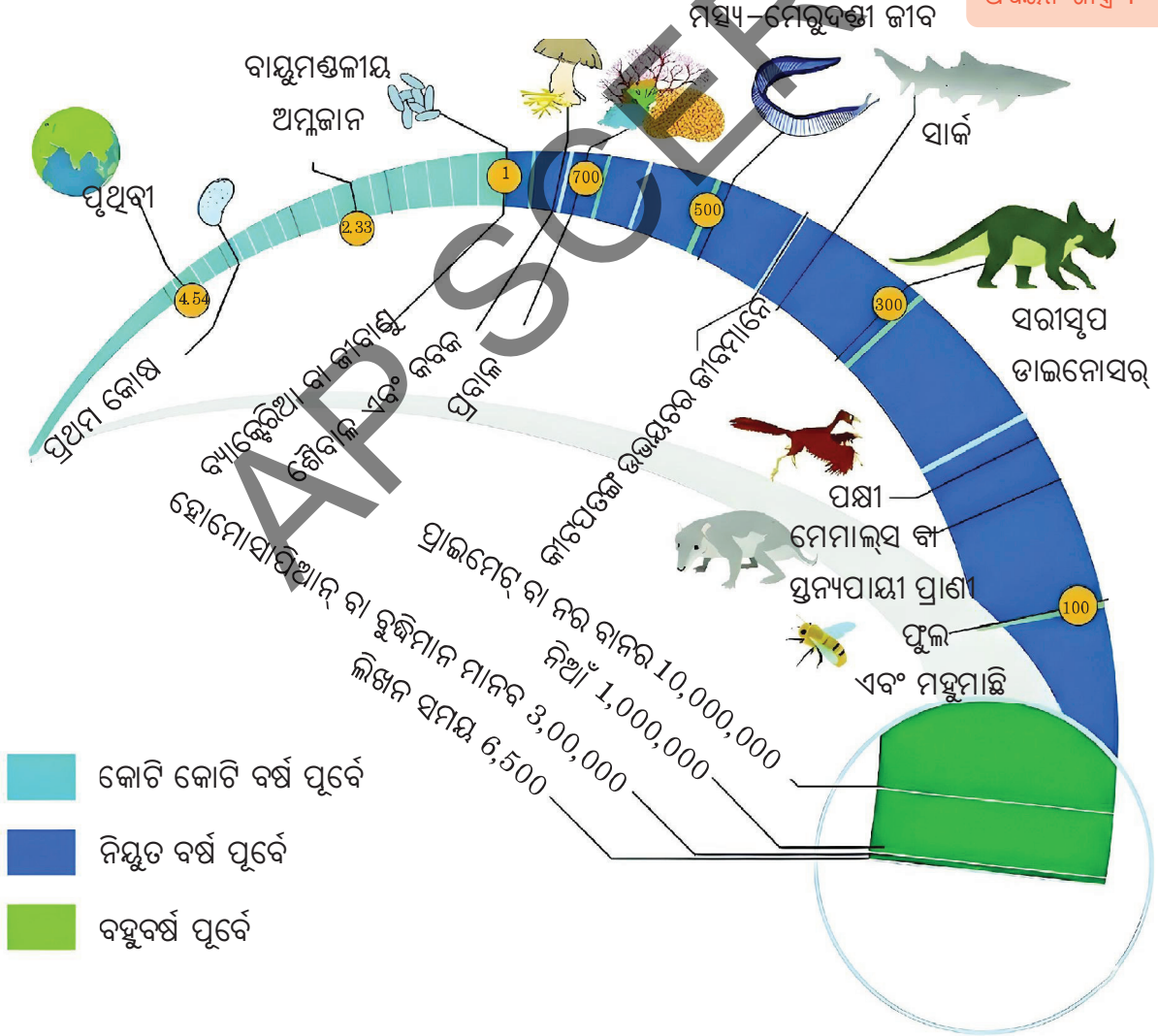
ଆମେ ଅତୀତ ବିଷୟରେ କିପରି ଜାଣିବା ?

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର

- ଏମିତି କିଛି ପୁରୁଣା ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକ ଅଛି, ଯାହାକୁ କି ତୁମେ ମନେ ପକାଇ ପାରିବ ? ତୁମର ମନେ ଅଛି କି, ସେ ସମୟରେ ତୁମର ବୟସ କେତେ ଥିବ ? ପାଞ୍ଚ ବା ଛଅ ବର୍ଷ ତଳର ସେହି ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକ ତୁମ ଅତୀତ ଜୀବନର ଅଂଶ ବିଶେଷ ହୋଇପାରେ ।
- ଅତୀତକୁ ବୁଝିବା ଦ୍ୱାରା ଆମକୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦୁନିଆକୁ ବୁଝିବାରେ କିପରି ଉପଯୋଗୀ ହେବ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ ?

ତୁମେ ବିଜ୍ଞାନରେ ଆବିଷ୍କାର କରି ଜାଣିପାରିବ ଯେ, ପୃଥିବୀର ବହୁତ **ଲମ୍ବା ଇତିହାସ** ଅଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଆମେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ କେବଳ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ଦଖଲ କରିଅଛୁ–ଯାହାକୁ ସଦ୍ୟତମ ବୋଲି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ।

ଇତିହାସ:
ମାନବ ଅତୀତର ଅଧ୍ୟୟନ ଶାସ୍ତ୍ର ।

APSCERT

Many people study the history of the Earth. Some of them are trained to uncover the secrets left beneath the Earth's surface and help us learn about its past - and also our past.

Fig.3.2.1: Geologists

Fig.3.2.2: Palaeontologists

Fig.3.2.3: Anthropologists

Fig.3.2.4: Archaeologists

Observe these four pictures and the activities involved. From top left:

- **Geologists** (Fig. 3.2.1) study the physical features of the Earth, like the soil, stones, hills, mountains,rivers, seas, oceans and other such parts of the Earth.
- **Palaeontologists** (Fig. 3.2.2) study the remains of plants, animals and humans from millions of years ago in the form of **fossils**.
- **Anthropologists** (Fig. 3.2.3) study human societies and cultures from the oldest times to the present.
- **Archaeologists** (Fig. 3.2.4) study the past by digging up remains that people, plants and animals left behind, such as tools, pots, beads, figurines, toys, bones and teeth of animals and humans, burnt grains, parts of houses or bricks, among others.

Fossils: Impressions of footprints, or parts of plants or animals that are found preserved within layers of soil or rocks.

Era: A distinct period of time.

How Is Time Measured in History?

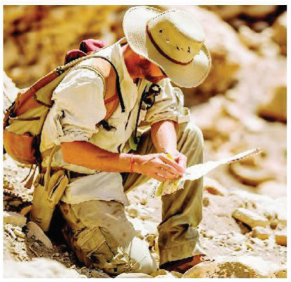
Each society and culture has had its own ways of measuring time. Major events, such as the birth of an important person or the start of a ruler's reign, have often marked the beginning of a new **era**. At present, the **Gregorian** calender is Commonly world wide.

AP SCERT

ଅନେକ ଲୋକ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠ ତଳେ ଥିବା ଅବଶିଷ୍ଟ ରହସ୍ୟକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରିବା, ଏହାର ଅତୀତ ଏବଂ ଆମର ଅତୀତ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାରେ ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ଅଟନ୍ତି ।

ଚିତ୍ର 3.2.1:
ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ବିଜ୍ଞାନୀ

ଚିତ୍ର 3.2.2:
ଜୀବାଶ୍ମ ବିଜ୍ଞାନୀ

ଚିତ୍ର 3.2.3:
ନୃତତ୍ତ୍ୱବିତ୍

ଚିତ୍ର 3.2.4:
ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍

ଏହି ଚାରୋଟି ଫଟୋ ଏବଂ ଏଥିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଗୁଡ଼ିକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କର । (ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବାମରୁ ଡାହାଣକୁ)

- **ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ବିଜ୍ଞାନୀ**(ଚିତ୍ର 3.2.1) ପୃଥିବୀର ଭୌତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଯଥା ମାଟି, ପଥର, ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର, ମହାସାଗର ଏବଂ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶର ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।
- **ପାଲିଓଣ୍ଟୋଲୋଜିଷ୍ଟ ବା ଜୀବାଶ୍ମ ବିଜ୍ଞାନୀ** (ଚିତ୍ର 3.2.2) ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ଉଦ୍ଭିଦ, ଜୀବଜନ୍ତୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ଅବଶେଷକୁ ଜୀବାଶ୍ମ ଆକାରରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।
- **ଆନ୍ଥ୍ରୋପୋଲୋଜିଷ୍ଟ ବା ନୃତତ୍ତ୍ୱବିତ୍**(ଚିତ୍ର 3.2.3) ପୁରାତନ କାଳରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନବ ସମାଜ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।
- **ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍** (ଚିତ୍ର 3.2.4) ପଶୁ ଓ ମଣିଷର ଉପକରଣ, ପାତ୍ର, ମାଳି, ମୂର୍ତ୍ତି, ଖେଳନା, ହାଡ଼ ଓ ଦାନ୍ତ, ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଶସ୍ୟ, ଘର କିମ୍ବା ଇଟା ଆଦି ଭଳି ଲୋକ, ଗଛ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁମାନେ ଛାଡ଼ିଯାଇଥିବା ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶକୁ ଖୋଳି ଅତୀତର ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।

ଜୀବାଶ୍ମ : ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ, ପାଦଚିହ୍ନ, ଉଦ୍ଭିଦ କିମ୍ବା ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ଅଂଶ ଯାହା ମାଟି କିମ୍ବା ପଥର ସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ସଂରକ୍ଷିତ ଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ତାହାକୁ ଜୀବାଶ୍ମ କୁହାଯାଏ ।

ଯୁଗ: କାଳ ବା ସମୟର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବଧିକୁ ଯୁଗ କୁହାଯାଏ ।

ଇତିହାସରେ ସମୟକୁ କିପରି ଗଣନା କରାଯାଏ ?

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ସମୟ ଗଣନା କରିବାର ନିଜସ୍ୱ ଉପାୟ ରହିଛି । ପ୍ରମୁଖ ଘଟଣା ଯେପରିକି ଜଣେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜନ୍ମ କିମ୍ବା ଶାସକଙ୍କ ଶାସନ ଆରମ୍ଭ ଭଳି ଏକ ନୂତନ **ଯୁଗର** ଆରମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ, **ଗ୍ରେଗୋରିଆନ୍** କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ସାଧାରଣତଃ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି ।

AP SCERT

side by side, Hindu, Muslim, Jewish, Chinese and other calendars are also used for calculating the dates of festivals and other **auspicious** events.

In the West, the conventional year for Jesus Christ's birth has generally been taken to be the starting point for this calendar. Years are counted forward from this point and used to be marked with 'AD' (an abbreviation for a Latin phrase that refers to the years after Jesus' birth). However, this is now called the **Common Era** or **CE** across the world. For example, 1947, the year India gained independence, can be written as 1947 AD (sometimes AD 1947) or 1947 CE.

Similarly, the years before the conventional date for the birth of Jesus are counted backward and used to be marked with BC (or Before Christ). They are now called **Before Common Era** or **BCE**. For example, 560 BCE is an approximate year of birth of Gautama Buddha

Gregorian calendar: The calendar now used the world over; it has 12 months adding up to 365 days, and a leap year every four years. However, century years- for example, 1800, 1900, 2000 - are leap years only if they are multiples of 400; so in the three centenary years above, only 2000 is a leap year.

Auspicious: favourable or bringing luck; for instance, 'an auspicious beginning'.

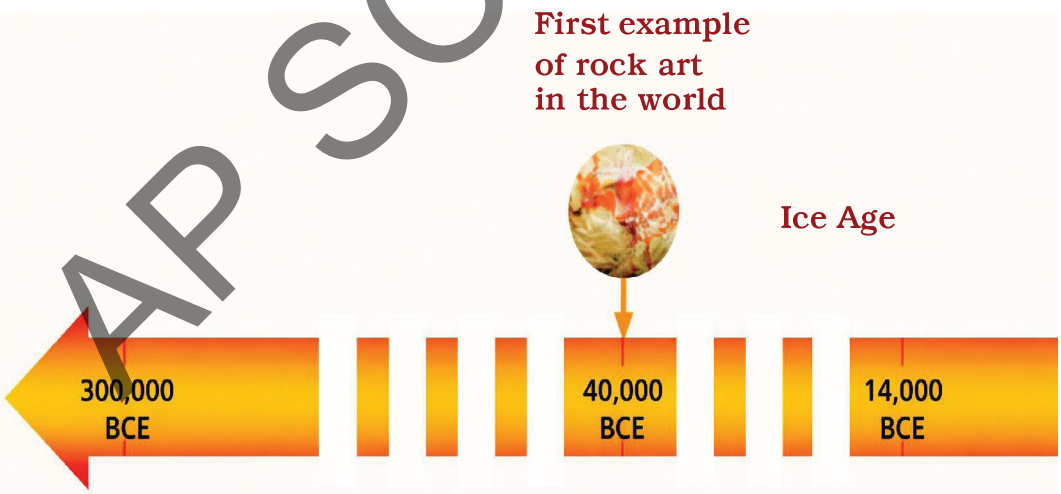

Fig : 3.4. Time line of some main events since 300,000 BCE

AP SCERT

ଏହା ସହିତ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଇହୁଦୀ, ଚାଇନିଜ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ **ଶୁଭ ଘଟଣା**ର ତାରିଖ ଗଣନା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରେ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ପାରମ୍ପରିକ ବର୍ଷକୁ ସାଧାରଣତଃ ଏହି କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବିନ୍ଦୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଗଣନା କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହାକୁ AD (ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକୁ ସୂଚିତ କରୁଥିବା ଲାଟିନ୍ ବାକ୍ୟର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ନାମ) ସହିତ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ତେବେ ଏହାକୁ ଏବେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ **ସାଧାରଣ ଅବ୍ଦ** ବା CE (Common Era) କୁହାଯାଉଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ 1947ମସିହା, ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିଥିଲା, ତାହାକୁ, 1947 AD (ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ AD 1947) କିମ୍ବା 1947 CE ଭାବରେ ଲେଖାଯାଇପାରିବ ।

ସେହିଭଳି ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ପାଇଁ ପାରମ୍ପରିକ ତାରିଖର ପୂର୍ବ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକୁ ପଛୁଆ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ(କିମ୍ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ) ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାକୁ **ପୂର୍ବ ସାଧାରଣ ଅବ୍ଦ** କିମ୍ବା BCE(Before Common Era) କୁହାଯାଉଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ 560 ହେଉଛି ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ(ଯାହାଙ୍କୁ ଆମେ ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଜାଣିବା)

ଚିତ୍ର : 3.4. 3,00,000 BCE ପୂର୍ବରୁ ମୁଖ୍ୟ ଘଟଣାର ସମୟ କ୍ରମ

ଗ୍ରେଗୋରିଆନ୍ ପାଞ୍ଜି : ଗ୍ରେଗୋରି ପାଞ୍ଜି ଅନୁସାରେ ଏହି କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ଏବେ ସାରା ବିଶ୍ୱରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଏଥିରେ 365 ଦିନକୁ ମିଶାଇ 12 ମାସ ଏବଂ ପ୍ରତି ଚାରି ବର୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଅଧିବର୍ଷ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଶତାବ୍ଦୀ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଅଧିବର୍ଷ ନୁହଁନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, 1800, 1900, 2000 - କେବଳ 400ର ଗୁଣିତକ ହେଲେ ଯାଇ ତାକୁ ଅଧିବର୍ଷ କହିପାରିବା, ତେଣୁ ଉପରୋକ୍ତ ତିନୋଟି ଶତାବ୍ଦୀ ବର୍ଷରେ କେବଳ 2000 ଏକ ଅଧିବର୍ଷ ଅଟେ ।

ମାଙ୍ଗଳିକ : ଅନୁକୂଳ କିମ୍ବା ଆଗମନ;ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, 'ଏକ ଶୁଭ ଆରମ୍ଭ' ।

AP SCERT

(whom we will meet in Chapter 5). Can you calculate how many years ago that was?

LET'S EXPLORE

→ Such calculations are simple, but there is a catch. In the Gregorian calendar, there is no 'year zero'. The year 1 CE follows immediately the year 1 BCE. Draw a simple timeline marking every year from 2 BCE to 2 CE; you will see that because of the absence of a year zero, only 3 years have passed between those two dates.

→ So to calculate the number of years between a BCE date and a CE date, you should add them but subtract 1 - in the above case, 2 + 2 - 1 = 3.

→ Practice a few examples with your classmates. For example, to return to the question about the Buddha, suppose we are now in the year 2024 CE, then the Buddha was born 560 + 2024 - 1 = 2,583 years ago.

APSCERT

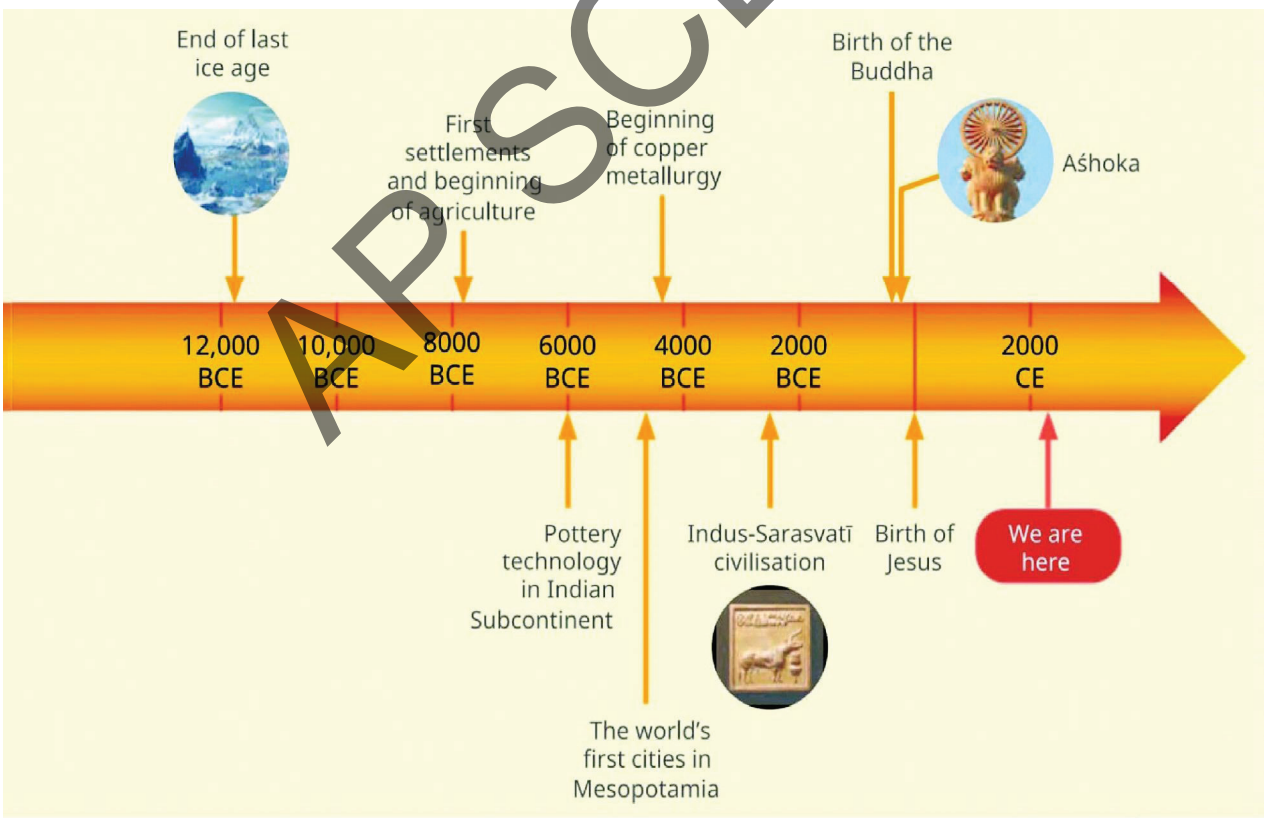

Fig: 3.3 Timeline of some main events since 300,000 BCE

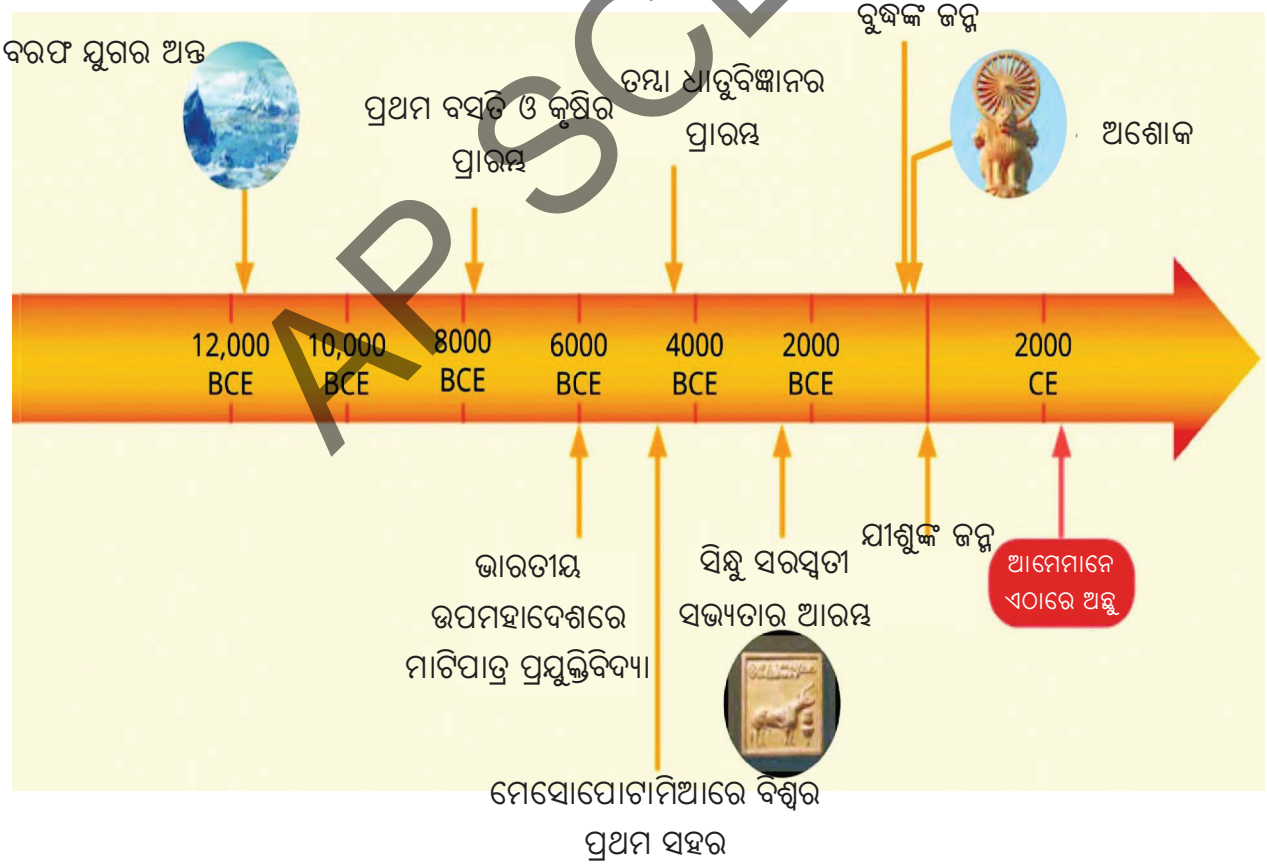
5ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆମେ ଯାହାଙ୍କୁ ଜାଣିବା । ତୁମେ ହିସାବ କରିପାରିବ କି ଏହା କେତେ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଥିଲା ?

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ଏଭଳି ହିସାବ ସରଳ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଏକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଗ୍ରେଗୋରିଆନ୍ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରରେ କୌଣସି ବର୍ଷ 'ଶୂନ୍ୟ ବର୍ଷ' ଭାବେ ଗଣନା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବର(1 **BCE**) ଅବଧି ପରେ ପରେ ପ୍ରଥମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (1 **CE**) ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗଣନା ହୋଇଥାଏ । 2 **BCE** ରୁ 2 **CE** ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପ୍ରତିବର୍ଷକୁ ଚିହ୍ନଟ କରି ଏକ ସମୟରେଖା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର । ତୁମେ ଦେଖିବ ଯେ, ଶୂନ୍ୟ ବର୍ଷ ନ ଥିବାରୁ, ସେହି ଦୁଇଟି ତାରିଖ ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ର 3 ବର୍ଷ ହୋଇଛି ।

→ ତେଣୁ ଏକ ବିଫୋର୍ କମନ୍ ଏରା (**BCE**) ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବର ତାରିଖ ଏବଂ ଏକ କମନ୍ ଏରା(**CE**) ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ତାରିଖ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଷ ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା କରିବାକୁ, ତୁମେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗ କରି, 1 ବିୟୋଗ କରିବ । ଉପରୋକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ, 2 + 2 – 1 = 3 ଉତ୍ତର ଅଟେ ।

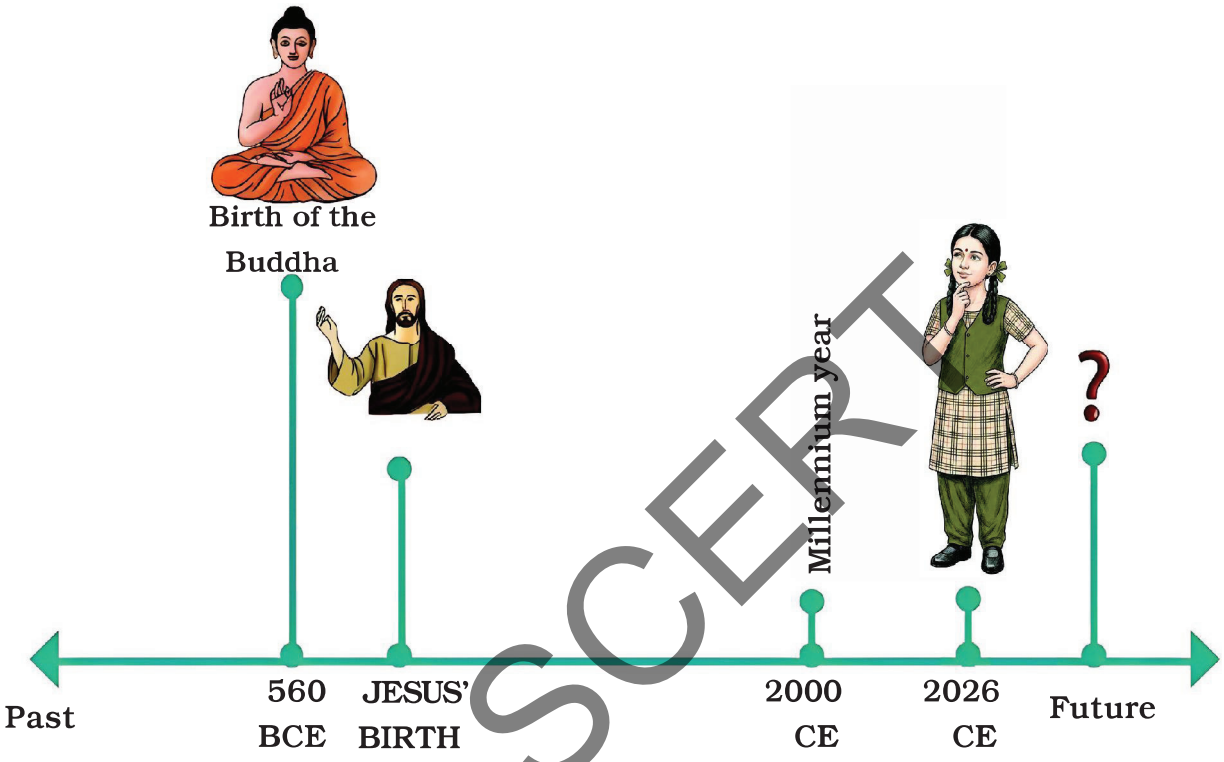
→ ତୁମ ସହପାଠୀଙ୍କ ସହିତ କିଛି ଉଦାହରଣ ଅଭ୍ୟାସ କର । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ମନେକର ଯେ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ 2024 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ବୁଦ୍ଧ 560 + 2024 – 1 = 2,583 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଚିତ୍ର 3.3. BCE 300,000 ଠାରୁ କେତେକ ପ୍ରମୁଖ ଘଟଣାକୁ ସୂଚାଉଥିବା ସମୟରେଖା

APSCERT

A timeline (see Fig. 3.3 on pages 78) is a convenient tool to mark such events, as it shows a sequence of dates and events covering any particular period. It runs from the beginning of humanity to the present, with a few important landmarks. Note that the dotted portion marks a skipped period; otherwise, this timeline would have to be almost 3 metres long!

A timeline also helps in understanding the order in which historical events take place. For example, even without looking at dates, you can now see that the birth of Buddha occurs before that of Jesus

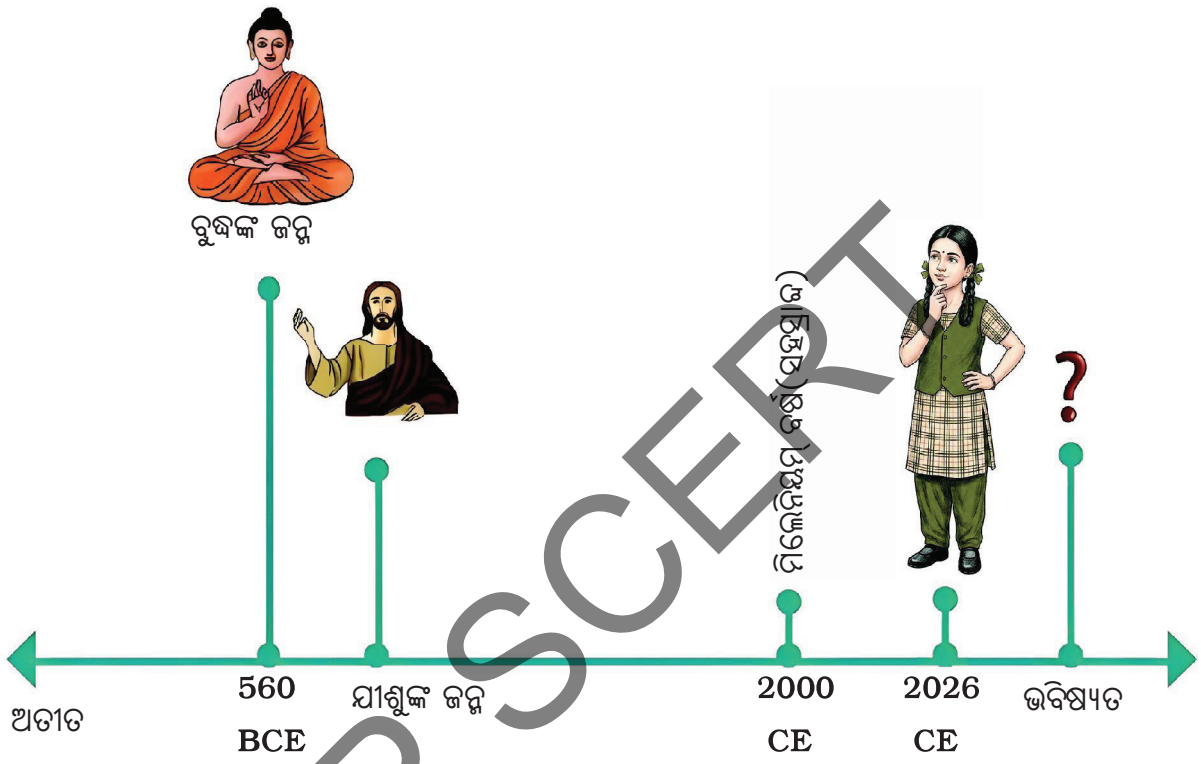
AP SCERT

DON'T MISS OUT

Along with a year and a decade (a period of ten years), we often use other terms to understand longer durations of time. Two of these are quite commonly used when learning about history.

1. **Century:** It is any period of 100 years. In history, specific centuries are counted every 100 years starting from the year 1 CE. For instance, we are currently in the 21st century CE, which runs from 2001 to 2100.

ଏକ ସମୟରେଖା (ପୃଷ୍ଠା 79 ରେ ଥିବା ଚିତ୍ର. 3.3 କୁ ଦେଖ), ଏପରି ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସୁବିଧାଜନକ ଉପକରଣ ଅଟେ, କାରଣ ଏହା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବଧି ବା ସମୟସୀମାକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରୁଥିବା ତାରିଖ ଏବଂ ଘଟଣାକ୍ରମ ଦେଖାଏ । ଏହା ମାନବ ଜାତିର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲି ଆସିଛି, ଯେଉଁଥିରେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣାବଳୀ ରହିଛି । ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ଚିହ୍ନିତ ଅଂଶ ଏକ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅବଧିକୁ ଚିହ୍ନିତ କରେ; ନଚେତ୍ ଏହି ସମୟରେଖା ପାଖାପାଖି 3 ମିଟର ଲମ୍ବା ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଏକ ସମୟରେଖା ଐତିହାସିକ ଘଟଣା ଘଟିବାର କ୍ରମକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ତାରିଖ ନ ଦେଖି ମଧ୍ୟ, ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖିପାରିବ ଯେ, ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମ ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ହୋଇଥିଲା ।

AP SCERT

ମନେ ରଖ

ଏକ ବର୍ଷ ଏବଂ ଏକ ଦଶନ୍ଧି(ଦଶ ବର୍ଷର ଅବଧି) ସହିତ, ଆମେ ପ୍ରାୟତଃ ସମୟର ଲମ୍ବା ଅବଧି ବୁଝିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ସମୟରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

1. **ଶତାବ୍ଦୀ :** ଏହା 100 ବର୍ଷର ଯେକୌଣସି ଅବଧି ଅଟେ । ଇତିହାସରେ 1 **CE** ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରତି 100 ବର୍ଷରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶତାବ୍ଦୀ ଗଣନା କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅଛୁ, ଯାହା 2001 ରୁ 2100 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିବ ।

The centuries BCE are calculated beginning from the year 1 BCE and keep going back in time. For example, the 3rd century BCE would include the years 300 BCE to 201 BCE.

2. **Millennium:** It is any period of 1,000 years. In history, specific centuries are counted every 1,000 years from the year 1 CE. For instance, we are currently in the 3rd millennium CE, which began in 2001 CE and will go up to 3000 CE.
As with centuries, millenniums BCE are also calculated beginning from 1 BCE and go backwards. So the 1st millennium BCE would include the years 1 BCE to 1000 BCE.
In the timeline given on page 78 (Fig. 3.3), can you mark the beginning of the 8th millennium BCE? (Note: In English, the plural of 'millennium' is 'millenniums' or 'millennia'; both are correct.)

LET'S EXPLORE

Create a timeline stretching from 1900 CE to the current year and place the dates of birth of your grandparents, parents, siblings and yourself. Also, mark the years that the 20th century CE begins with and ends with.

DON'T MISS OUT

Do you know how calendars have been traditionally made in India? Many Indian calendars rely on the positions of the sun and the moon to define the months of the year. A 'panchanga' is a book of tables which lists the days of each month along with related astronomical data; for instance, it precisely predicts events like solar and lunar eclipses, times for sunrise and sunset, etc. Panchangas, still widely used in India, often also give weather predictions for the year, dates and timings of festivals, and more...

What Are the Sources of History?

LET'S EXPLORE

Can you collect information about at least three generations of your family on your mother's and father's sides? Create a family tree with your parents, grandparents and great-grandparents. Find out their names, what they did for a living and where they were born. Also, write the sources from where you got this information.

Source of history: A place, person, text or an object from which we gather information about some past event or period.

APSCERT

ସେହିପରି ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ (**BCE**) ଶତାବ୍ଦୀ ଗଣନା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ (1 **BCE**) ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସମୟକ୍ରମରେ ପଛକୁ ପଛ ହିସାବ କରାଯାଏ ।

ଯଥା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ତୃତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀ ନିମନ୍ତେ ଗଣନା କରାଯାଇଥିବା ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକ 300 **BCE** ରୁ 201 **BCE** ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରହିଥାନ୍ତି ।

2. **ସହସ୍ରାବ୍ଦ:** 1,000 ବର୍ଷର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମାକୁ ସହସ୍ରାବ୍ଦ କୁହାଯାଏ । ଇତିହାସରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ 1 ତାରିଖରୁ ପ୍ରତି 1,000 ବର୍ଷରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସହସ୍ରାବ୍ଦ ଗଣନା କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୃତୀୟ ସହସ୍ରାବ୍ଦରେ ଅଛୁ, ଯାହା 2001 **CE** ରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ 3000 **CE** ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଣନା କରାଯାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଶତାବ୍ଦୀ ଭଳି ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ସହସ୍ରାବ୍ଦ 1 **BCE** ରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ପଛକୁ ଗଣନା କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ସହସ୍ରାବ୍ଦରେ 1 **BCE** ରୁ 1000 **BCE** ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଷ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ପୃଷ୍ଠା 79 (ଚିତ୍ର 3.3)ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ସମୟସୀମାରେ, ତୁମେ **BCE** ଅଷ୍ଟମ ସହସ୍ରାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିପାରିବ କି ? (ଟିପ୍ପଣୀ: ଇଂରାଜୀରେ 'ସହସ୍ରାବ୍ଦ' (**millennium**) ର ବହୁବଚନ ହେଉଛି 'ମିଲ୍ଲେନିୟମ୍' ବା 'ମିଲ୍ଲେନିଆ' (**millenniums or millennia**); ଉଭୟ ଠିକ୍ ଅଟେ ।)

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

1900 CE ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ଚଳିତ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସମୟରେଖା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଏବଂ ତୁମ ଜେଜେବାପା, ଜେଜେମାଆ, ବାପାମାଆ, ଭାଇଭଉଣୀ ଏବଂ ତୁମ ଜନ୍ମ ତାରିଖ ଚିହ୍ନଟ କର । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିବା ବର୍ଷ ଏବଂ ଶେଷ ହେଉଥିବା ବର୍ଷକୁ ଚିହ୍ନଟ କର ।

ମନେ ରଖ

ପାରମ୍ପରିକ ଭାବେ ଭାରତରେ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ଗୁଡ଼ିକ କିପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି ତୁମେ ଜାଣ କି ? ଅନେକ ଭାରତୀୟ, କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ବର୍ଷର ମାସଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରର ସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । 'ପଞ୍ଜାଙ୍ଗ' ହେଉଛି ସାରଣୀର ଏକ ପୁସ୍ତକ ଯେଉଁଥିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନୀ ତଥ୍ୟ ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାସର ଦିନଗୁଡ଼ିକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟ ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ସଠିକ୍ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରେ । ଭାରତରେ ଏବେ ବି ବହୁଳ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ପଞ୍ଜାଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟତଃ ବର୍ଷ, ତାରିଖ ଏବଂ ସମୟ ପାଇଁ ପାଣିପାଗର ପୂର୍ବାନୁମାନ, ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ତଥ୍ୟ ଯୋଗାଇଥାଏ ।

ଇତିହାସର ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ତୁମ ମାଆଙ୍କ ଏବଂ ବାପାଙ୍କ ପକ୍ଷର ପରିବାରର ଅତି କମରେ ତିନି ପିଢ଼ି ବିଷୟରେ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିବ କି? ତୁମ ବାପା ମାଆ, ଜେଜେ ବାପା, ଜେଜେମା, ଗୋସେଇଁ ଜେଜେମାଆ ଏବଂ ଗୋସେଇଁ ଜେଜେବାପାଙ୍କ ଓ ଜେଜେମା ସହିତ ଏକ ପାରିବାରିକ ବଂଶ ବୃକ୍ଷ ତିଆରି କର । ସେମାନଙ୍କ ନାମ, ଜୀବିକା ପାଇଁ ସେମାନେ କ'ଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର ଏଥିସହ ତୁମେ କେଉଁ ସୂତ୍ରରୁ ଏହି ସୂଚନା ପାଇଲ ତାହା ଲେଖ ।

ଇତିହାସର ଉତ୍ସ :
ଏହା ସ୍ଥାନ, ବ୍ୟକ୍ତି, କିଛି ଲେଖା କିମ୍ବା ଏକ ବସ୍ତୁ ଯେଉଁଠାରୁ ଆମେ କୌଣସି ଅତୀତର ଘଟଣା କିମ୍ବା ଅବଧି ବିଷୟରେ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ କରିଥାଉ ।

AP SCERT

Relation	Name	Occupation	Place of birth	Source of information
Grandparents (paternal)				
Grandparents (maternal)				
Relation Great-grandparents (paternal)				
Great-grandparents (maternal)				

AP SCERT

How did you find details about your family's past? Did you rely on things like photographs, diaries, ID cards or memories from your parents and relatives?

THINK ABOUT IT

Have you ever seen old coins, books, clothes, jewellery or utensils in and around your house? What type of information can we gain from such objects? Or from old houses or buildings?

Every object or structure tells a story and is like a piece in a jigsaw puzzle. The objects that you see around your house convey something of the history of your family. Similarly, we can put together historical events through a variety of sources. But keep in mind that in the case of history, quite a few pieces of the puzzle may remain missing!

Observe the figure in the next page. It brings together the main sources of history. You do not need to remember them all now; we will use some of them as we go along.

ସମ୍ପର୍କ	ନାମ	ବୃତ୍ତି	ଜନ୍ମସ୍ଥାନ	ସୂଚନାର ଉତ୍ସ
ଜେଜେବାପା–ଜେଜେମା' (ପୈତୃକ)				
ଅଜା–ଆଈ (ମାତୃକ)				
ଗୋସେଇଁ ଜେଜେବାପା–ଜେଜେମା' (ପୈତୃକ)				
ଗୋସେଇଁ ଅଜା–ଆଈ (ମାତୃକ)				

ତୁମ ପରିବାରର ଅତୀତ ବିଷୟରେ ତୁମେ କିପରି ବିବରଣୀ ପାଇଲ ? ତୁମେ ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍, ଡାଏରୀ, ପରିଚୟ ପତ୍ର କିମ୍ବା ତୁମ ପିତାମାତା ଏବଂ ସମ୍ପର୍କୀୟଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଭଳି ଜିନିଷ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଛ କି ?

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର

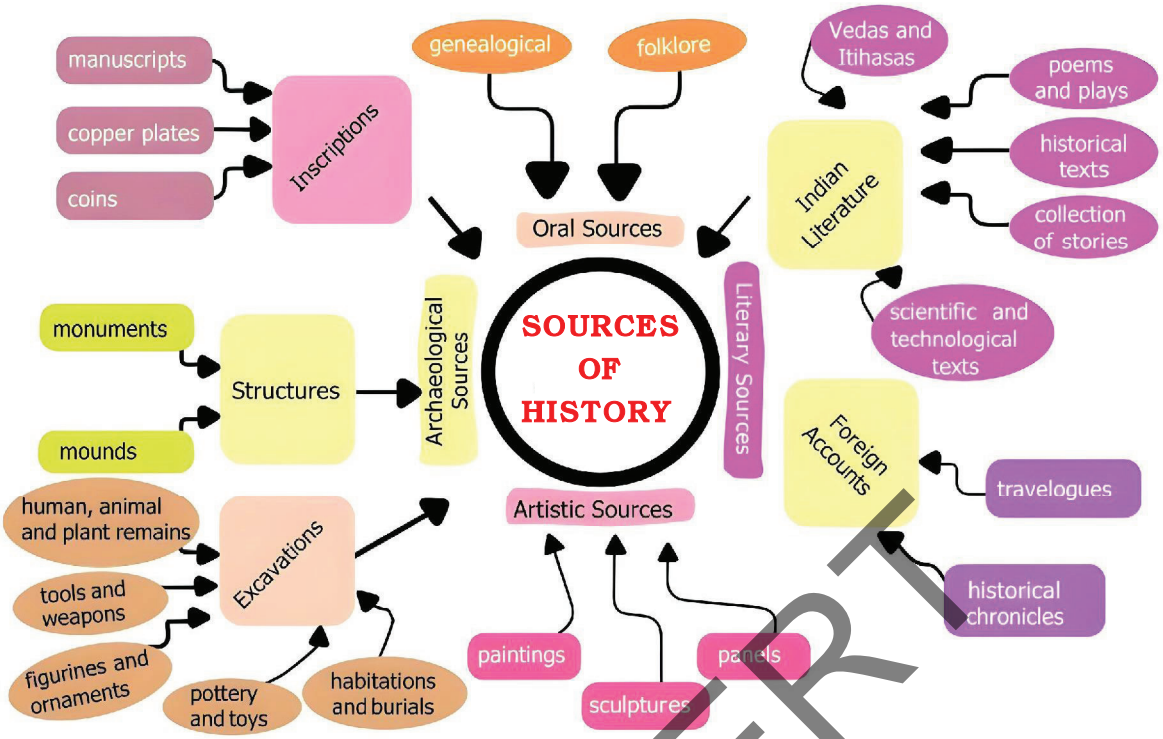

ତୁମେ କେବେ ତୁମ ଘର ଭିତରେ ବା ତୁମ ଚାରିପାଖରେ ପୁରୁଣା ମୁଦ୍ରା, ବହି, ପୋଷାକ, ଅଳଙ୍କାର କିମ୍ବା ବାସନକୁସନ ଦେଖିଛ କି ? ଏଭଳି ପୁରୁଣା ଘର କିମ୍ବା କୋଠା ଭଳି ବସ୍ତୁରୁ ଆମେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ସୂଚନା ପାଇପାରିବା ?

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ବା ତା'ର ଗଠନର କିଛି କାହାଣୀ ରହିଛି ଯାହାକି, ଜିଗ୍ସୋ ପଜଲ୍‌ରେ(**jigsaw puzzle**) ଏକ ଖଣ୍ଡ ପରି ଅଟେ । ତୁମେ ତୁମ ଘର ଚାରିପାଖରେ ଦେଖୁଥିବା ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ତୁମ ପରିବାରର ଇତିହାସକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ସେହିଭଳି ଐତିହାସିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସ ମାଧ୍ୟମରେ ଏକାଠି କରିପାରିବା । କିନ୍ତୁ ମନେରଖ ଇତିହାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଜଲର କିଛି ଖଣ୍ଡ ହଜିଯାଇପାରେ ।

"ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଚିତ୍ରକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କର । ଏହା ଇତିହାସର ମୁଖ୍ୟ ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି କରିଥାଏ ।" ତୁମକୁ ଏବେ ସେସବୁକୁ ମନେ ରଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ଆମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକକୁ ଉପଯୋଗ କରିବା ।

AP SCERT

When historians study, say, a king or queen of 1,500 years ago, an ancient monument, a war or some items of trade, they take great care to gather information from as many sources as they can find and consult. Sometimes, the sources confirm each other (the jigsaw pieces match); at other times, sources may give contradictory information (the jigsaw pieces don't match), in which case they need to decide which source they can trust more. That is how they try to re-create the history of the period they are studying.

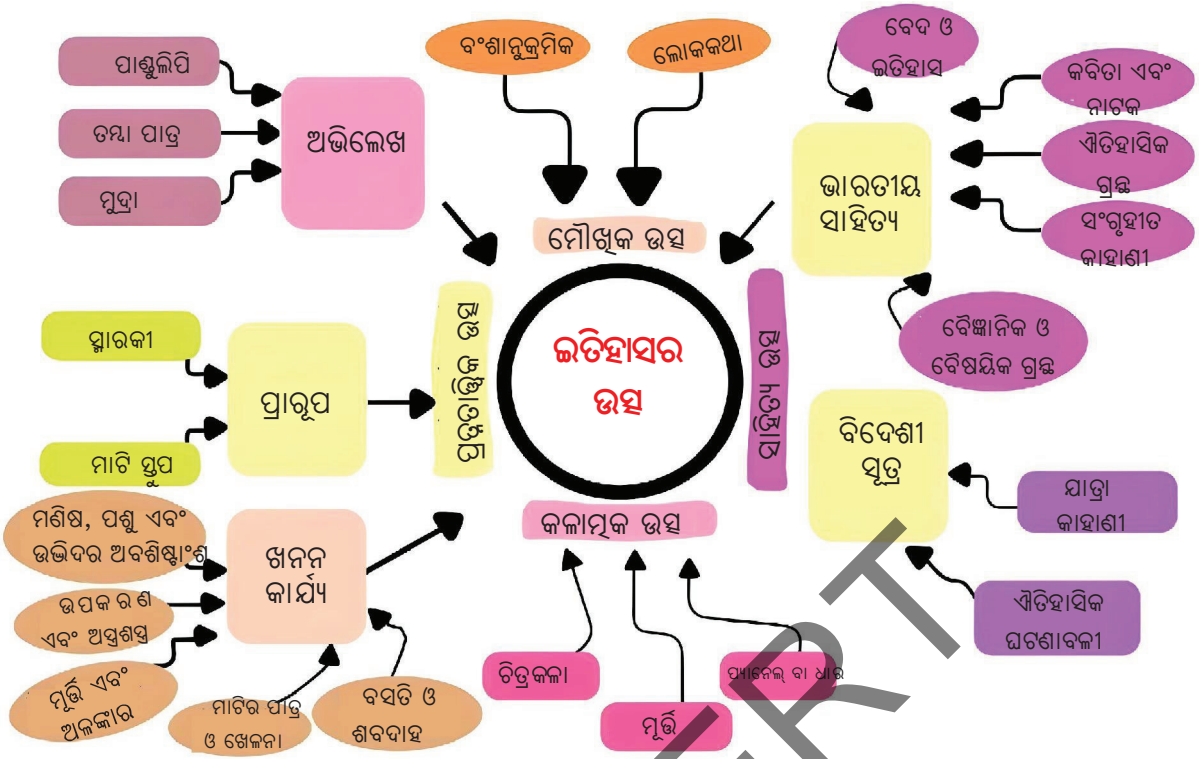
Historian: A person who studies and writes about the past.

Who contributes to all these sources of history? Historians themselves, but also archaeologists, epigraphists (who study ancient inscriptions), anthropologists (who study human societies and their cultures), experts in literature and languages, and some more. In addition, in the last 50 years or so, scientific studies have been contributing more and more to the reconstruction of the past.

Genetics : The branch of biology that studies how, in plants, animals or humans, certain features and characteristics get passed down from one generation to the next

For example, studies of ancient climates, chemical studies of excavated materials and studies of the genetics of ancient people have provided fresh insights, which supplement the more usual sources. And when historians study recent history (which usually means the last two or three centuries), another source is newspapers; for the last few decades, electronic media (television, the internet, etc.) can also be consulted.

APSCERT

ଯେତେବେଳେ ଐତିହାସିକମାନେ 1,500 ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ରାଜା ବା ରାଣୀ, ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ମାରକୀ, ଯୁଦ୍ଧ କିମ୍ବା ବାଣିଜ୍ୟର କିଛି ଜିନିଷ ଉପରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଉତ୍ସରୁ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ପରାମର୍ଶ ପାଇଁ ବହୁତ ଯତ୍ନବାନ ହୁଅନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ, ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରନ୍ତି(ଜିଗ୍ସୋ ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ମେଳ ଖାଉଥିଲେ); ଅନ୍ୟ ସମୟରେ, ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ବିରୋଧରେ ସୂଚନା ଦେଇପାରେ(ଜିଗ୍ସୋ ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ମେଳ ଖାଉନଥିଲେ) । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ କେଉଁ ଉତ୍ସ ଉପରେ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବେ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହିପରି ସେମାନେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ସମୟର ଇତିହାସକୁ ପୁନଃ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ।

ଐତିହାସିକ: ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଅତୀତ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଲେଖନ୍ତି ।

ଇତିହାସର ଏହିସବୁ ଉତ୍ସରେ କିଏ ଯୋଗଦାନ କରେ ? ଐତିହାସିକମାନେ ନିଜେ, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍, ଏପିଗ୍ରାଫିଷ୍ଟ(ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳାଲେଖ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି), ନୃତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ବା ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଭାଷାର ବିଶେଷଜ୍ଞ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ମଧ୍ୟ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଗତ 50 ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅଧ୍ୟୟନ ଅତୀତର ପୁନର୍ଗଠନରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯୋଗଦାନ ଦେଇ ଆସୁଛି ।

ଜେନେଟିକ୍ସ(ଆନୁବଂଶିକ): ଜୀବବିଜ୍ଞାନର ଏହି ଶାଖା ଯେଉଁଥିରେ ଉଦ୍ଭିଦ, ପ୍ରାଣୀ କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଠାରେ କେତେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷଣ ଗୋଟିଏ ପିଢ଼ିରୁ ଅନ୍ୟ ପିଢ଼ିକୁ କିପରି ଯାଇଥାଏ ତାହା ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଏ ।

ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରାଚୀନ ଜଳବାୟୁର ଅଧ୍ୟୟନ, ଖନନ ସାମଗ୍ରୀର ରାସାୟନିକ ଅଧ୍ୟୟନ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକଙ୍କ ବଂଶାନୁକ୍ରମର ଅଧ୍ୟୟନ ଅନେକ ନୂତନ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି, ଯାହାକି ମୂଳ ଉତ୍ସକୁ ଅଧିକ ପ୍ରତିପାଦିତ କରେ । ଐତିହାସିକମାନେ ଯେତେବେଳେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଇତିହାସ(ଯାହାର ଅର୍ଥ ସାଧାରଣତଃ ଗତ ଦୁଇ କିମ୍ବା ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ) ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ସ ହେଉଛି ଖବରକାଗଜ ଏବଂ ଗତ କିଛି ଦଶନ୍ଧି ଧରି ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଗଣମାଧ୍ୟମ (ଟେଲିଭିଜନ, ଇଣ୍ଟରନେଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି) ର ମଧ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ନିଆଯାଇପାରୁଛି ।

© SCERT

LET'S EXPLORE

There are a few images of different sources of history on the next page. Who and what do you think the objects show? Write down in the boxes next to the images any information that you get from these objects.

1

2

3

© NCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

"ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ଇତିହାସର ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସର କିଛି ଚିତ୍ର ଅଛି । ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ଏବଂ କାହାକୁ ସୂଚାଏ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ ? ତୁମେ ଏହି ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକରୁ ପାଇଥିବା ସୂଚନାକୁ ଛବି ପାଖରେ ଥିବା ବାକ୍ସଗୁଡ଼ିକରେ ଲେଖ ।"

1

2

3

© SCERT

The Beginnings of Human History

Modern humans **(Homo sapiens)** have walked the planet for about 300,000 (three lakh) years. This appears to be a very long time, yet it is only a tiny fraction of the Earth's history. Let us have a quick look at our early history.

APSCERT

LET'S EXPLORE

In the above picture, look at some activities of early humans in a rock shelter. Which ones can you recognise? Give a brief description for each.

Early humans faced many challenges from nature and lived in bands or groups to help each other. They were constantly seeking shelter and food, and were mainly hunters and gatherers; this means that they relied on hunting and collecting edible plants and fruits for their survival. Our early ancestors also had certain beliefs about the natural elements and possibly also some notion of **afterlife.**

Afterlife: A life that begins after death.

ମାନବ ଇତିହାସର ଆରମ୍ଭ

ଆଧୁନିକ ମଣିଷ (ହୋମୋ ସେପିୟନ୍ସ) ପାଖାପାଖି ୩,୦୦,୦୦୦ (ତିନିଲକ୍ଷ) ବର୍ଷ ଧରି ପୃଥିବୀରେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଲାଣି । ଏହା ବହୁତ ଲମ୍ବା ସମୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ, ତଥାପି ଏହା ପୃଥିବୀ ଇତିହାସର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ମାତ୍ର । ଆସ ଆମେ, ଆମର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବା ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

"ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ରରେ, ଏକ ପଥର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀରେ ଆଦିମାନବର କିଛି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଦେଖ । କେଉଁଗୁଡ଼ିକ ତୁମେ ଚିହ୍ନିପାରୁଛ ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।

ଆଦିମମାନବମାନେ ପ୍ରକୃତିର ଅନେକ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଦଳରେ କିମ୍ବା ଗୋଷ୍ଠୀରେ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନେ ନିରନ୍ତର ଆଶ୍ରୟ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ସନ୍ଧାନରେ ଥିଲେ ଏବଂ ମୁଖ୍ୟତଃ ଶିକାରୀ ଏବଂ ସଂଗ୍ରହକାରୀ ଥିଲେ; ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ନିଜେ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଖାଇବା ଯୋଗ୍ୟ ଗଛ ଓ ଫଳ, ଶିକାର ଓ ସଂଗ୍ରହ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାଦାନ ବିଷୟରେ ଆମର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର କିଛି ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ **ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ** ର କିଛି ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ: ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିବା ଜୀବନ ।

APSCERT

These groups lived in temporary camps, rock shelters or caves, and communicated with each other using languages that are now lost. They used fire and started making objects that made their lives easier, like improved stone axes and blades, arrowheads and other tools. Aspects of their life are visible in rock paintings found in hundreds of caves all over the world. Some of those paintings depict simple figures or a few symbols; others are more detailed and represent scenes with animals or humans. In time, these early humans learned to make simple ornaments such as stone or shell beads, pendants made of animal teeth, and sometimes exchanged them with other groups.

The First Crops

Over long ages, the Earth's climate has gone through many changes. At certain times, it was very cold and much of the Earth was covered with ice - this is called an 'Ice Age', as you will learn in greater detail in Science. Later, when the climate warmed up, this ice partly melted, and the resulting waters swelled the existing rivers and eventually drained into the oceans. The last Ice Age lasted from over 100,000 (one lakh) years ago to around 12,000 years ago.

Afterwards, living conditions improved for humans; in many parts of the world, they started settling down and cultivating cereals and grains. They also domesticated animals such as cattle, goats, etc. With more food available, these communities grew in size and number, and often settled down near rivers. This was not only because of the availability of water, but also because the soil would be more fertile there. It made the process of growing crops easier.

AP SCERT

LET'S EXPLORE

"Observe the scene on the next page. It depicts an agricultural community from a few millenniums ago. List the main activities you can identify"

ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ଅସ୍ଥାୟୀ ଶିବିର, ପଥର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ କିମ୍ବା ଗୁମ୍ଫାରେ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ହଜିଯାଇଥିବା ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରି ପରସ୍ପର ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଆଁ ବ୍ୟବହାର କରି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ସହଜ କରୁଥିବା ଜିନିଷ ତିଆରି କରିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ, ଯେପରିକି ଉନ୍ନତ ପଥର କୁରାଢ଼ୀ, ବ୍ଲେଡ୍ ବା ପାତ ତୀରର ଅଗ୍ରଭାଗ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଶତାଧିକ ଗୁମ୍ଫାରେ ମିଳୁଥିବା ପଥର ଚିତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ପ୍ରତିଛବି ତଥା ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେଉଥିଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଚିତ୍ରରେ ସରଳ ଚିତ୍ର ବା କିଛି ପ୍ରତୀକ ଦର୍ଶାଯାଇଛି; ଅନ୍ୟ ଚିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା ଏବଂ ପଶୁ କିମ୍ବା ମଣିଷଙ୍କ ସହ ଦୃଶ୍ୟକୁ ପରିପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ, ଏହି ଆଦିମ ମଣିଷମାନେ ପଥର କିମ୍ବା ଶାମୁକା, ଶଙ୍ଖ ଆଦି ଓ ପଶୁ ଦାନ୍ତରେ ନିର୍ମିତ ଝୁମୁକା ଭଳି ସରଳ ଅଳଙ୍କାର ତିଆରି କରିବା ଶିଖିଲେ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ସହିତ ମଧ୍ୟ ବିନିମୟ କଲେ ।

ପ୍ରଥମ ଫସଲ

ସମୟକ୍ରମେ ପୃଥିବୀର ଜଳବାୟୁରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଏହା ବହୁତ ଥଣ୍ଡା ଥିଲା ଏବଂ ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ଅଂଶ ବରଫରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ **'ବରଫ ଯୁଗ'** କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ତୁମେ ବିଜ୍ଞାନରେ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଶିଖି ପାରିବ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ, ଜଳବାୟୁ ଉତ୍ତପ୍ତ ହେବା ପରେ, ବରଫଗୁଡ଼ିକ ଆଂଶିକ ତରଳିଗଲା ଏବଂ ଏହାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ରହିଥିବା ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପ୍ରବାହିତ ହେବା ପରେ ସମୁଦ୍ରରେ ନିଷ୍କାସିତ ହେଲା । ବରଫ ଯୁଗ, ପ୍ରାୟତଃ 1,00,000 ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ 12,000 ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ମଣିଷର ଜୀବନଶୈଳୀରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲା । ପୃଥିବୀର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ବସବାସ କରିବା ସହ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ଚାଷ କରିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେମାନେ ଗାଈଗୋରୁ, ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା ଇତ୍ୟାଦି ପଶୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗୃହରେ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ଅତ୍ୟଧିକ ଖାଦ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ଥିବାରୁ, ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଆକାର ଏବଂ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ନଦୀ ନିକଟରେ ବସବାସ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଏହା କେବଳ ଜଳର ଉପଲବ୍ଧତା କାରଣରୁ ନୁହେଁ, ବରଂ ସେଠାରେ ମାଟି ଅଧିକ ଉର୍ବର ଥିବା କାରଣରୁ । ଫଳରେ, ଫସଲ ଚାଷ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିକାଶ କରିବା ସହଜସାଧ୍ୟ ହୋଇପାରିଥିଲା ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

"ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୃଷ୍ଠାର ଚିତ୍ରକୁ ଦେଖ । ଏଥିରେ ସହସ୍ରାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବର ଏକ କୃଷି ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଗୁଡ଼ିକ ତୁମେ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରୁଛ, ତାହାକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର ।"

AP SCERT

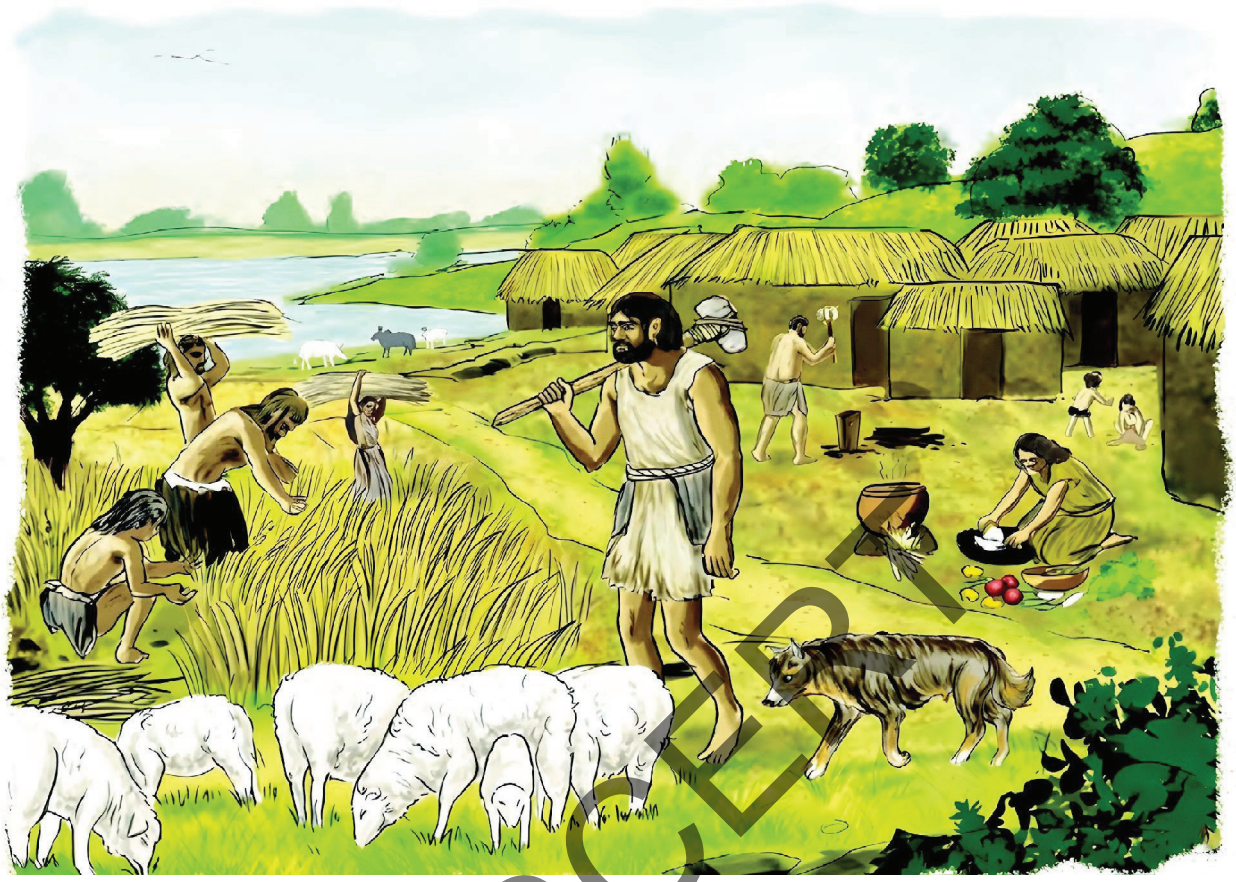
THINK ABOUT IT

- Both in the earlier picture of a rock shelter and in this one, men and women are given certain roles. While they may appear to be 'natural', they are not necessarily accurate and do not cover all situations. For instance, in a rock shelter, women may have helped prepare colours for painting the rock or may have done some of the painting. In both scenes, men may have done some of the cooking or may have helped take care of children.
- Keeping in mind that we have only limited information, think about such roles and situations, and discuss in class.

As communities grew, so did their social complexity. Leaders or **'chieftains'** were responsible for the well-being of the people, and everyone collectively worked towards the community's **welfare**. For example, there was no sense of individual ownership; the lands were collectively sowed and harvested.

Welfare: Health, prosperity and well-being.

AP SCERT

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର

- ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିବା ପଥରର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ଓ ଏହି ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା, ଉଭୟ ଚିତ୍ରରେ ପୁରୁଷ ଏବଂ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମିକାକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଯଦିଓ ଚିତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଛି ତଥାପି ଏହା ପୁରାପୁରି ଠିକ୍ ନୁହେଁ ଓ ଏଠାରେ ସମସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇନାହିଁ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଏକ ପଥର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀରେ, ମହିଳାମାନେ ପଥରକୁ ରଙ୍ଗ କରିବା ପାଇଁ ରଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଇପାରନ୍ତି କିମ୍ବା କିଛି ଚିତ୍ରକଳା କରିଥାଇପାରନ୍ତି । ଉଭୟ ଦୃଶ୍ୟରେ ପୁରୁଷମାନେ କିଛି ରୋଷେଇ କରିଥାଇପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ପିଲାମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଇପାରନ୍ତି ।
- ଆମ ପାଖରେ କେବଳ ସେ ସମୟର ସୀମିତ ସୂଚନା ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି । ଏଭଳି ଭୂମିକା ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର ଏବଂ ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଲୋଚନା କର ।

ଯେତିକି ସଂପ୍ରଦାୟ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା, ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଜଟିଳତା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ମୁଖିଆ ବା **'ସର୍ଦ୍ଦାର'** ଲୋକଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ମିଳିତ ଭାବରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର **କଲ୍ୟାଣ** ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ସେ ସମୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାଲିକାନାର କୌଣସି ଭାବନା ନ ଥିଲା । ଚାଷ ଜମିଗୁଡ଼ିକୁ ସାମୁହିକ ଭାବରେ ବୁଣାଯାଇ ଅମଳ କରାଯାଉଥିଲା ।

କଲ୍ୟାଣ :
ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସମୃଦ୍ଧି ଓ କଲ୍ୟାଣ ।

AP SCERT

As time went by, **hamlets** grew into sizeable villages that exchanged goods - mostly food, clothing and tools. Slowly, networks of communication and exchange were established among those villages, and some of them grew into small towns. New technologies appeared - for example pottery, for making pots and other clay objects; and the use of metal (copper first, iron later), which helped make durable tools, objects of daily use and ornaments.

Hamlet: A small settlement or small village.

We will see in Chapter 2 semister 2 (The begging of Indian Civilisation) how this stage prepared for the emergence of what is called **'civilisation'**. For now, it is important to remember that this early progress of humanity had to face many challenges. At some critical times, humanity could have almost disappeared, as some earlier species did. We will never know those early humans to whose courage and persistence we owe our existence today.

AP SCERT

Before we move on ...

- We have explored some ways to learn more about our pasts. The concept of a timeline helps us understand the sequence of historical events at different times.
- There are different ways of measuring time: years, decades, centuries, millenniums.
- Sources of history are many; they help us reconstruct and interpret historical events.
- We have also had a brief look into the lives of early humans and how human societies grew more complex in time.

ସମୟ ବିତିବା ସହ, **ବସ୍ତୁ ବା ପଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ** ଏକ ବଡ଼ ଗ୍ରାମରେ ପରିଣତ ହେଲା, ଯେଉଁଠାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ ଏବଂ ଉପକରଣ ଆଦି – ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ବିନିମୟ କରିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସେହି ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଗାଯୋଗ ଏବଂ ବିନିମୟର ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଏବଂ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଛୋଟ ସହର ପରିଣତ ହେଲା । ନୂତନ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ମାଟିକାମ, ପାତ୍ର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ମାଟି ସାମଗ୍ରୀ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ; ଏବଂ ଧାତୁର ବ୍ୟବହାର(ପ୍ରଥମେ ତମ୍ବା, ପରେ ଲୁହା), ଯାହା ସ୍ଥାୟୀ ଉପକରଣ, ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହୃତ ବସ୍ତୁ ଏବଂ ଅଳଙ୍କାର ତିଆରି କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

ବସ୍ତି ବା ପଡ଼ା :
ଏକ ଛୋଟ ବସ୍ତି ବା ଛୋଟ ଗାଁ

'ସଭ୍ୟତା' ନାମରେ ପରିଚିତ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ତାହା ଆମେ **2**ୟ ଅଧ୍ୟାୟ, ସେମିଷ୍ଟର–**2**(ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ)ରେ ଦେଖିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ, ଏହା ମନେ ରଖିବା ଜରୁରୀ ଯେ ମାନବିକତାର ଏହି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରଗତିକୁ ଅନେକ ଆହ୍ୱାନକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହି ଜଟିଳ ସମୟରେ ପୂର୍ବରୁ କିଛି ପ୍ରଜାତି ଭଳି ମାନବ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଲୋପ ପାଇଯାଇଥାନ୍ତା । ଆମେ ସେହି ଆଦିମାନବ ମାନଙ୍କୁ କେବେ ବି ଜାଣିପାରିବୁ ନାହିଁ, ଯାହାର ସାହସ ଏବଂ ନିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଆଜି ଆମ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ।

AP SCERT

ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ...

→ ଆମେ ଆମର ଅତୀତ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଜାଣିବା ପାଇଁ କିଛି ଉପାୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିଛୁ । ଏକ ସମୟରେଖା/ ସମୟସୀମାର ଧାରଣା ଆମକୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାର କ୍ରମକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

→ ସମୟକୁ ମାପିବାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉପାୟ ଅଛି; ବର୍ଷ, ଦଶବ୍ଦି, ଶତାବ୍ଦୀ, ସହସ୍ରାବ୍ଦୀ ।

→ ଇତିହାସର ଉତ୍ସ ଅନେକ; ସେଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ପୁନଃ ନିର୍ମାଣ ଏବଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

→ ଆଦି ମାନବମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଏବଂ ସମୟ କ୍ରମେ ମାନବ ସମାଜ କିପରି ଅଧିକ ଜଟିଳ ହେଲା ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିଛୁ ।

Questions, activities and projects

1. Describe the ways early humans communicated with each other before written language was developed?
2. Can we compare historians to detectives? Give reasons for your answers.
3. A few exercises with dates:
   i) Place these dates chronologically on the timeline: 323 CE, 323 BCE, 100 CE, 100 BCE, 1900 BCE, 1090 CE, 2024 CE.)
   ii) If King Chandragupta was born in 320 CE, which century did he belong to? And how many years was that after the Buddha's birth?
   iii) Rani of Jhansi was born in 1828 C.E. Which century did she belong to? How many years was that before India's Independence?
   iv) Turn '12,000 years ago' into a date.
4. Invite to your school an archaeologist or a historian and ask them to speak on the history of your region and why it's important to know it.
5. As a project, write the history of your family or village if you live in one, using sources of history at your disposal. Ask your teacher to guide you.
6. Plan a visit to a nearby museum: the visit should be prepared with some prior research on the kind of exhibits the museum holds. Keep notes during the visit. Write a brief report afterwards, highlighting what was unexpected / interesting / fun about the visit and the exhibits.

Write down the kind of exbits in the museum

AP SCERT

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ

1. ଲିଖିତ ଭାଷାର ବିକାଶ ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଦିମ ମାନବମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ କିପରି ଭାବ ବିନିମୟ କରୁଥିଲେ ବୁଝାଅ ।
2. ଆମେ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତଚରଙ୍କ ସହ ତୁଳନା କରିପାରିବା କି ? କାରଣ ସହ ଉତ୍ତର ଦର୍ଶାଅ ।
3. ତାରିଖ ସହିତ କିଛି ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ:
   - **i)** ଏହି ତାରିଖଗୁଡ଼ିକୁ ସମୟ ରେଖାରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ରଖ: (323 **CE**, 323 **BCE**, 100 **CE**, 100 **BCE**, 1900 **BCE**, 1090 **CE**, 2024 **CE**.)
   - **ii)** ଯଦି ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ 320 **CE** ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେ କେଉଁ ଶତାବ୍ଦୀର ବୋଲି ଗଣାଯାଆନ୍ତି ? ଏବଂ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମ ପରେ ଏହା କେତେ ବର୍ଷ ଥିଲା ?
   - **iii)** ଝାନ୍ସୀର ରାଣୀ 1828 **CE** ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ କେଉଁ ଶତାବ୍ଦୀର ଥିଲେ ? ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଏହା କେତେ ବର୍ଷ ଥିଲା ?
   - **iv)** '12,000 ବର୍ଷ ପୂର୍ବକୁ' ଏକ ତାରିଖରେ ପରିଣତ କର ।
4. ତୁମ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଜଣେ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ କିମ୍ବା ଐତିହାସିକଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଏବଂ ଏହା ଜାଣିବା କାହିଁକି ଆବଶ୍ୟକ ଅଟେ, ସେ ବିଷୟରେ କହିବାକୁ କୁହ ।
5. ଏକ ପ୍ରକଳ୍ପ ଭାବରେ, ତୁମ ପାଖରେ ଥିବା ଇତିହାସର ଉତ୍ସ ବ୍ୟବହାର କରି ତୁମ ପରିବାର(କିମ୍ବା ଯଦି ତୁମେ ଗ୍ରାମରେ ରହୁଛ, ତେବେ ଗ୍ରାମ)ର ଇତିହାସ ଲେଖ । ତୁମ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ତୁମକୁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରିବାକୁ କୁହ ।
6. ନିକଟସ୍ଥ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ପରିଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଯୋଜନା କର । ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ରହିଛି ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ପୂର୍ବ ଗବେଷଣା ସହିତ ପରିଦର୍ଶନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ଭ୍ରମଣ ସମୟର ଅନୁଭୂତିକୁ ଖାତାରେ ଲେଖ । ପରିଦର୍ଶନ ଏବଂ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ବିଷୟରେ କ'ଣ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ/ଆକର୍ଷଣୀୟ/ ମଜାଦାର ଥିଲା ତାହା ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରି ପରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଲେଖ ।

ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରଦର୍ଶନ ବିଷୟରେ ଲେଖ

AP SCERT

CHAPTER

4

INDIA, THAT IS BHARAT

R2R8R6

Learning Outcomes

The student will be able to-

- Identify the names of places of inhabitants mentioned in ancient texts and inhabitants. CG -1
- Explain how the foreign visitors and invaders named the country. CG -1
- Understand the history behind the names Bharata and Jambudvipa. CG -1
- Know that India had many names like Sindhu, Hindustan, Bharat, Jambudvipa in the course of its history. CG -1

"In India at a very early time the spiritual and cultural unity was made complete and became the very stuff of the life of all this great surge of humanity between the Himalayas and the two seas." *- Sri Aurobindo*

© NCERT

Fig. 4.1 A scene from rural India bout 2,300 years ago (north gate of teh Great Sanchi Stupa)

The Big Questions ?

1. *How do we define India?*
2. *What were the ancient names for India?*

ଅଧ୍ୟାୟ

4

ଇଣ୍ଡିଆ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତ

M4R4S6

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

- ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିବା ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ନାମଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବେ । CG -1
- ବିଦେଶୀ ପରିଦର୍ଶକ ଏବଂ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ ଦେଶକୁ କିପରି ନାମକରଣ କରିଥିଲେ ତାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରିବେ । CG -1
- ଭାରତ ଏବଂ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ନାମକରଣର ଇତିହାସକୁ ବୁଝିପାରିବେ । CG -1
- ଭାରତ ଇତିହାସ କ୍ରମରେ ସିନ୍ଧୁ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ, ଭାରତ, ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ଇତ୍ୟାଦି ନାମକରଣକୁ ଜାଣିପାରିବେ । CG -1

"ଭାରତରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମୟରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଏକତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ହିମାଳୟ ଓ ଦୁଇ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ମାନବ ଜାତିର ମହାନ ଉତ୍‌ଥାନ ଘଟିଥିଲା ।"

--- ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ

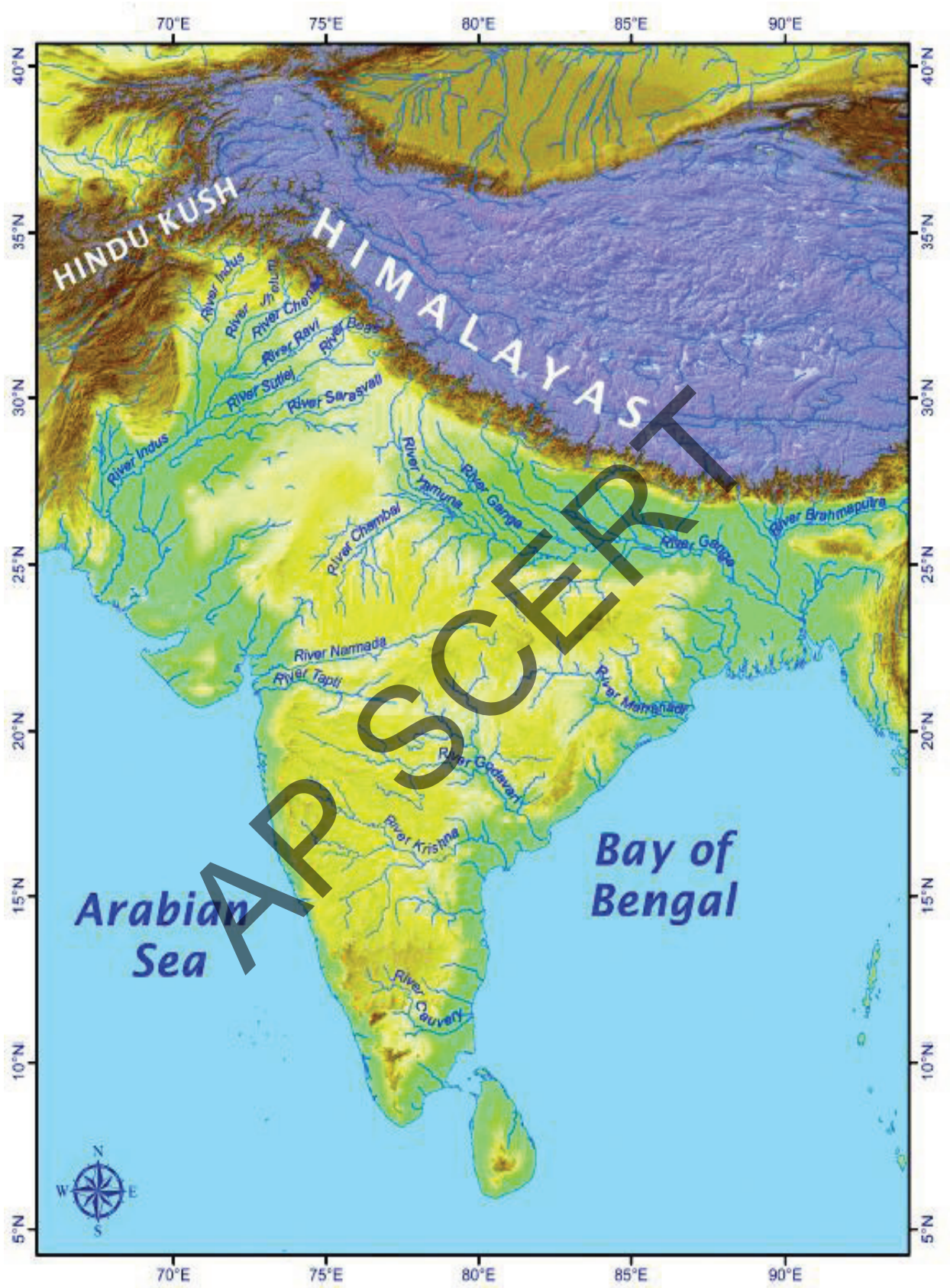
© NCERT

ଚିତ୍ର 4.1. ପ୍ରାୟ 2,300 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଗ୍ରାମୀଣ ଭାରତର ଏକ ଦୃଶ୍ୟ
(ମହାନ ସାଞ୍ଚି ସ୍ତୁପର ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାର)

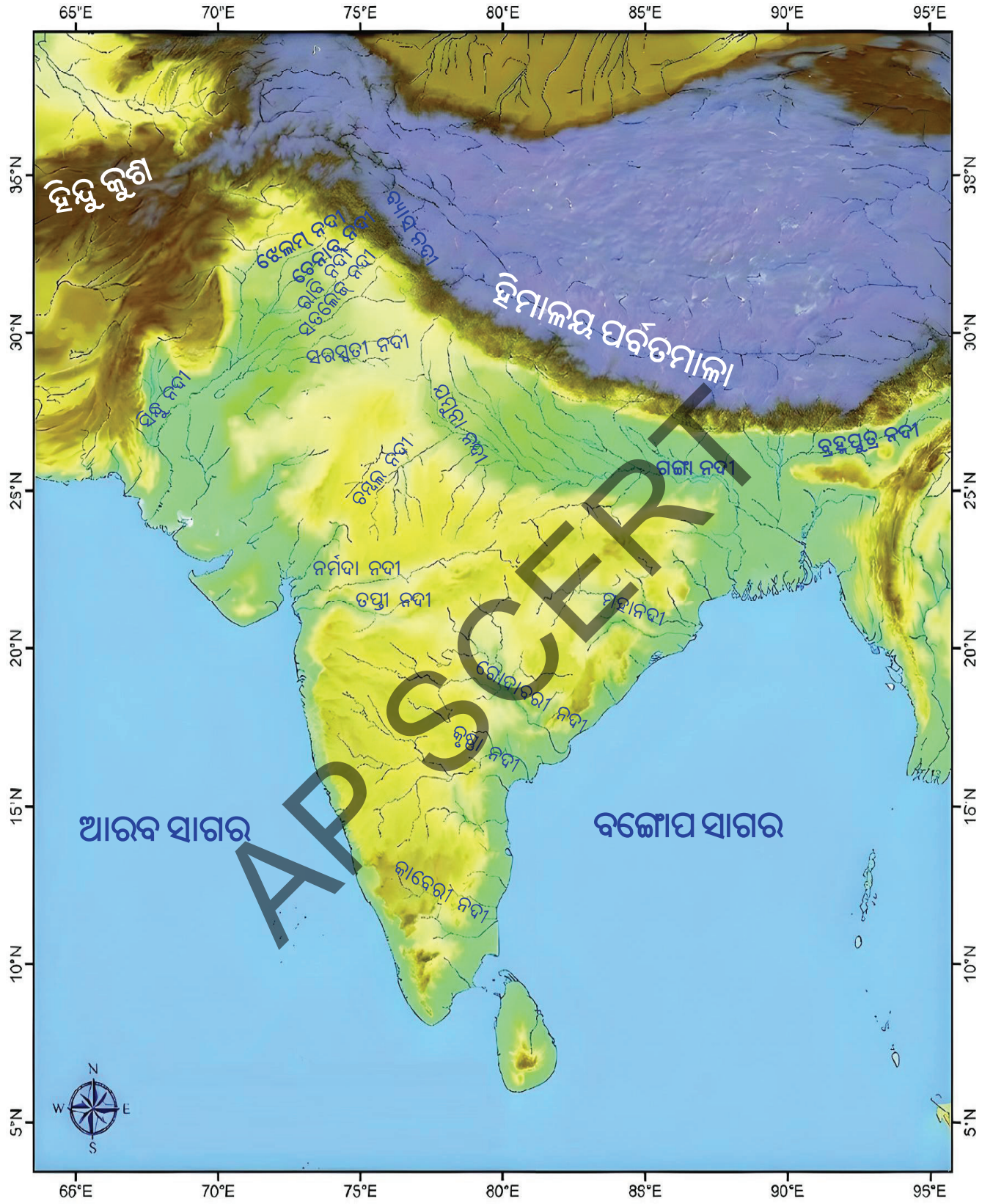
ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ?

1. ଆମେ ଭାରତର ସଂଜ୍ଞା କିପରି ନିରୂପଣ କରିବା ?
2. ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ନାମଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ଥିଲା ?

AP SCERT

Fig.4.2 A physical map of the Indian sub continent, with some of its rivers.

AP SCERT

ଚିତ୍ର. 4.2 ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର କିଛି ନଦୀ ସହିତ ଏକ ଭୌତିକ ମାନଚିତ୍ର

Today, the India we know is a modern nation, with defined borders, defined states and a known population. However, it was very different 500 years ago, 2,000 years ago or even 5,000 years ago. This region of the world, which we often call the 'Indian Subcontinent', has had many different names and shifting boundaries. We can learn about India's past and evolution from many different sources. Let us explore.

THINK ABOUT IT

Consider the physical map of the Indian Subcontinentat the start of the chapter. What are its natural boundaries that you can make out?

In the course of history, India has been called by many names - both by its **inhabitants** and by visitors from outside. These names come to us from ancient texts, accounts of travellers and pilgrims, and inscriptions.

How Indians Named India

The Rig Veda is India's most ancient text; as we will see in Chapter 5, (Indias, cultural roots) it is several thousand years old. It gives the northwest region of the Subcontinent the name 'Sapta Sindhava', that is, the 'land of the seven rivers'. The word 'Sindhava' comes from 'Sindhu', which refers to the Indus River, or at times to a river in general.

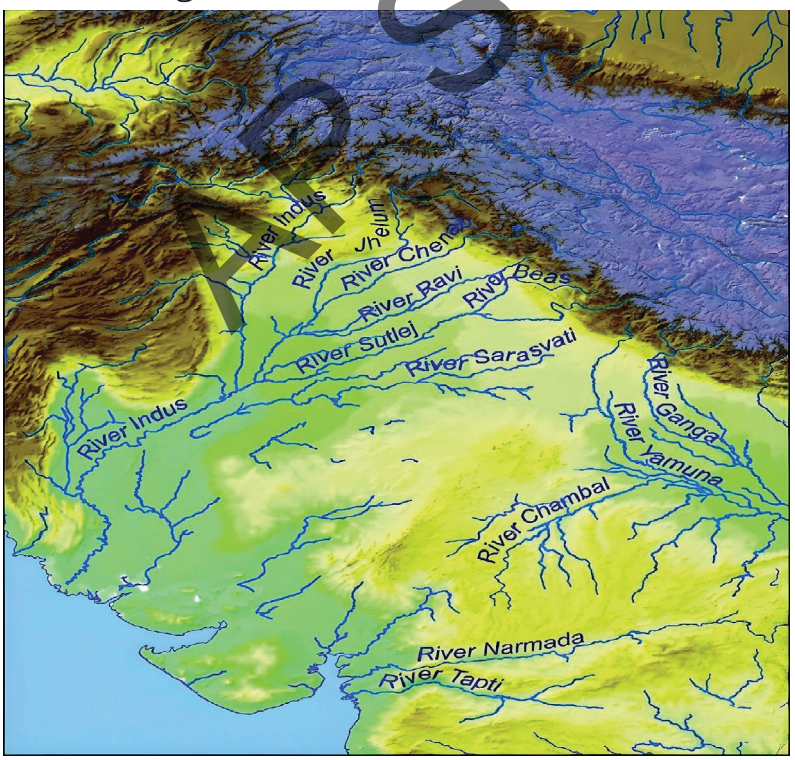

Fig.4.3 The north west region of the Indian sub-continent

Inhabitants: People who live in a particular place.

© NCERT

ଆଜି ଆମେ ଜାଣିଛେ ଯେ, ଭାରତ ଏକ ଆଧୁନିକ ରାଷ୍ଟ୍ର, ଯାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଜ୍ୟ ସମୂହ ଏବଂ ଜ୍ଞାତ ଜନସଂଖ୍ୟା ରହିଛି । ତେବେ, 500 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ, 2,000 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ କିମ୍ବା 5,000 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ, ଏହା ଅଧିକନ୍ତୁ ଭିନ୍ନ ଥିଲା । ପୃଥିବୀର ଏହି ଅଞ୍ଚଳ, ଯାହାକୁ ଆମେ ପ୍ରାୟତଃ 'ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶ' ବୋଲି କହିଥାଉ, ଏହାର ଅନେକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ରହିଛି ଏବଂ ସୀମା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ଭାରତର ଅତୀତ ଓ ବିକାଶ ବିଷୟରେ ଆମେ ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରରୁ ଜାଣିପାରିବା । ତେବେ ଆସ ଆମ ଦେଶ ଭାରତକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିବା ।

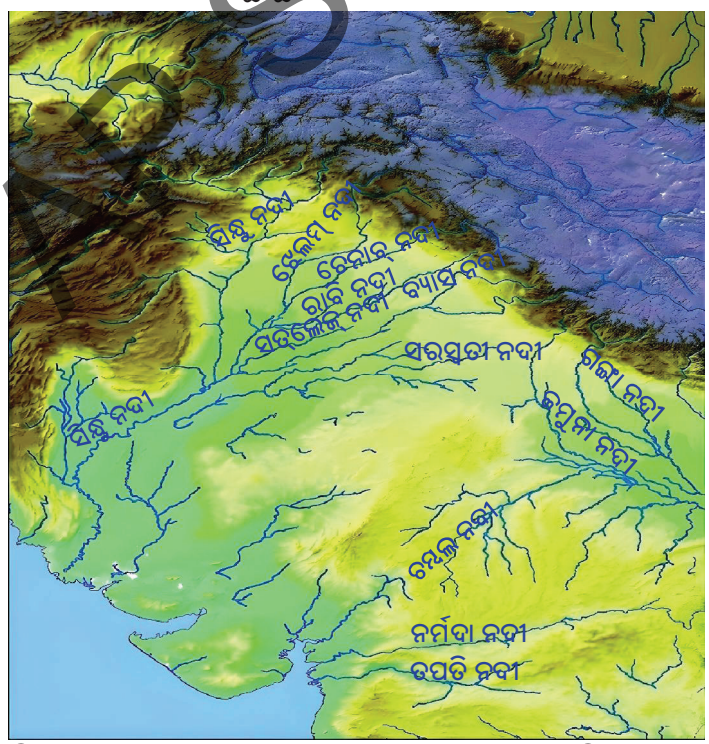
ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର

ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭରେ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ଭୌତିକ ମାନଚିତ୍ର ଉପରେ ବିଚାର କରାଯାଉ । ଏହାର ପ୍ରାକୃତିକ ସୀମାଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ଯାହା ତୁମେ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବ ?

ଇତିହାସ କ୍ରମରେ, ଏହାର **ଅଧିବାସୀ** ଏବଂ ବାହାରୁ ଆସୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତକୁ ଅନେକ ନାମରେ ନାମିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଯାହା ଆମେ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ, ପରିବ୍ରାଜକ ଓ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଙ୍କ ବିବରଣୀ ଏବଂ ଶିଳାଲେଖରୁ ଜାଣିପାରିବା ।

ଭାରତୀୟମାନେ କିପରି ଭାରତର ନାମ କରଣ କରିଥିଲେ ?

ଋକ୍ ବେଦ ହେଉଛି ଭାରତର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହା ଅନେକ ହଜାର ବର୍ଷର ପୁରୁଣା, ଯାହାକୁ ଆମେ **5**ମ ଅଧ୍ୟାୟ(ଭାରତର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଧାର)ରେ ପଢ଼ିବା । ଏହା ଉପମହାଦେଶର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳର 'ସପ୍ତ ସିନ୍ଧବ' ଅର୍ଥାତ୍ 'ସାତଟି ନଦୀର ଭୂମି' ବୋଲି ନାମିତ କରାଯାଇଛି । 'ସିନ୍ଧବ' ଶବ୍ଦଟି 'ସିନ୍ଧୁ'ରୁ ଆସିଛି, ଯାହା ସିନ୍ଧୁ ନଦୀକୁ ବୁଝାଏ, କିମ୍ବା ବେଳେବେଳେ ସାଧାରଣତଃ କୌଣସି ଏକ ନଦୀକୁ ବୁଝାଏ ।

ଚିତ୍ର 4.3. ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳ

ଅଧିବାସୀ : ଯେଉଁମାନେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବସବାସ କରନ୍ତି ।

© NCERT

Moving on in time, we see names for other parts of India appear in the literature. The Mahabharata is one of India's most famous texts (we read about it in the theme 'Our Cultural Heritage and Knowledge Traditions'). Interestingly, it lists many regions, such as Kashmera (more or less today's Kashmir), Kurukehetra (parts of Haryana today), Vanga (parts of Bengal), Pragjyotisha (roughly today's Assam), Kaccha (today's Kutch), Kerala (more or less today's Kerala), and so on.

LET'S EXPLORE

Do you recognise the names of any regions given in the map (Fig. 4.4) Page 108. List the ones that you have heard.

But when do we come across a name for the entire Indian Subcontinent? Because ancient Indian texts are difficult to date, this is not an easy question to answer. The Mahabharata uses the terms 'Bhartavarsha' and 'Jambudveipa', and scholars generally agree that this long poem was written from a few centuries BCE onward.

The first term, **'Bharatavarsha'**, clearly extends to the entire Subcontinent, and the text includes the names of numerous rivers and peoples. 'Bharatavarsha' means 'the country of the Bharatas'. 'Bharata' is a name that first appears in the Rig Veda, where it refers to one of the main Vedic groups of people. In later literature, several kings named 'Bharata' are mentioned.

The second term, **'Jambudvepa'**, means 'the island of the fruit of the jamun tree'. This is indeed a common tree native to India, also called 'jambul tree', 'Malabar plum tree', etc. 'Jambudvepa' came to mean the Indian Subcontinent.

In fact, we get a good clue from an Indian emperor - his name is Ashoka and we will meet him later; for now, we can take his date to be about 250 BCE. As we will see, he left us many inscriptions. In one of them, he used the same name **'Jambudvepa'** to describe the whole of India, which at the time included what is today Bangladesh, Pakistan, as well as parts of Afghanistan.

AP SCERT

ସମୟ ସହିତ ଆଗକୁ ବଢ଼ିଲେ, ସାହିତ୍ୟରେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ନାମ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ମହାଭାରତ ଭାରତର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ(ଆମେ 'ଆମ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ପରମ୍ପରା' ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଏହି ବିଷୟରେ ପଢ଼ିବା) । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ହେଉଛି, ଏଥିରେ କାଶ୍ମୀର(ପ୍ରାୟ ଆଜିର କାଶ୍ମୀର), କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର(ଆଜି ହରିଆଣାର କିଛି ଅଂଶ), ବଙ୍ଗ(ବଙ୍ଗଳାର କିଛି ଅଂଶ), ପ୍ରାଗ୍ ଜ୍ୟୋତିଷ(ପ୍ରାୟ ଆଜିର ଆସାମ), କଚ୍ଛ(ଆଜିର କୁଚ୍ଛ), କେରଳ(ପ୍ରାୟତଃ ଆଜିର କେରଳ) ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ତୁମେ ପୃଷ୍ଠା 109 ର (ଚିତ୍ର 4.4) ମାନଚିତ୍ରରେ ଦିଆଯାଇଥିବା କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ନାମ ଚିହ୍ନି ପାରିବ କି ?
ଯାହା ବିଷୟରେ ତୁମେ ଶୁଣିଛ ସେଗୁଡ଼ିକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

କିନ୍ତୁ ଆମେ ସମଗ୍ର ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ନାମ କେବେ ଜାଣିପାରିଲୁ ? ଯେହେତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକର ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କଷ୍ଟକର, ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମହାଭାରତରେ ଏହାକୁ 'ଭାରତବର୍ଷ' ଓ 'ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ' ଭାବରେ ନାମିତ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସହମତ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ଏହି ମହାକାବ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ (ପୂ.ସା.ଅ. - BCE) ରେ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ଶବ୍ଦ **ଭାରତବର୍ଷ** ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ସମଗ୍ର ଉପମହାଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନେକ ନଦୀ ଏବଂ ଲୋକଙ୍କ ନାମ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । 'ଭାରତବର୍ଷ'ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି 'ଭରତଙ୍କ ଦେଶ' । 'ଭରତ' ହେଉଛି ଏକ ନାମ ଯାହା ପ୍ରଥମେ ଋକ୍‌ବେଦରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ । ଯାହା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ବୈଦିକ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକଙ୍କୁ ସୂଚୀତ କରେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସାହିତ୍ୟରେ 'ଭରତ' ନାମରେ ଅନେକ ରାଜାଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦ **'ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ'** ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, 'ଜାମୁ-କୋଳି ଗଛର ଦ୍ୱୀପ' । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଭାରତର ଏକ ସାଧାରଣ ବୃକ୍ଷ, ଯାହାକୁ 'ଜମୁଲ ଗଛ', 'ମାଲାବାର ଗଛ' ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । 'ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ' ଅର୍ଥ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶକୁ ଅବିହିତ କରାଯାଇଥିଲା ।

ବାସ୍ତବରେ, ଆମେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଠାରୁ ଏକ ଭଲ ସୂତ୍ର ପାଇଥାଉ - ତାଙ୍କ ନାମ ଅଶୋକ ଏବଂ ଆମେ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ପରେ ଜାଣିବା, ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ, ଆମେ ତାଙ୍କ ତାରିଖକୁ ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ 250 BCE ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇପାରିବା । ସେ ଛାଡ଼ିଯାଇଥିବା ଅନେକ ଶିଳାଲିପି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଶିଳାଲିପିରେ 'ଭାରତବର୍ଷ'କୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ସମାନ ନାମ **'ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ'** ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ, ଯେଉଁଥିରେ ସେତେବେଳେ ବାଂଲାଦେଶ, ପାକିସ୍ତାନ ଏବଂ ଆଫଗାନିସ୍ତାନର କିଛି ଅଂଶ ସାମିଲ ଥିଲା ।

AP SCERT

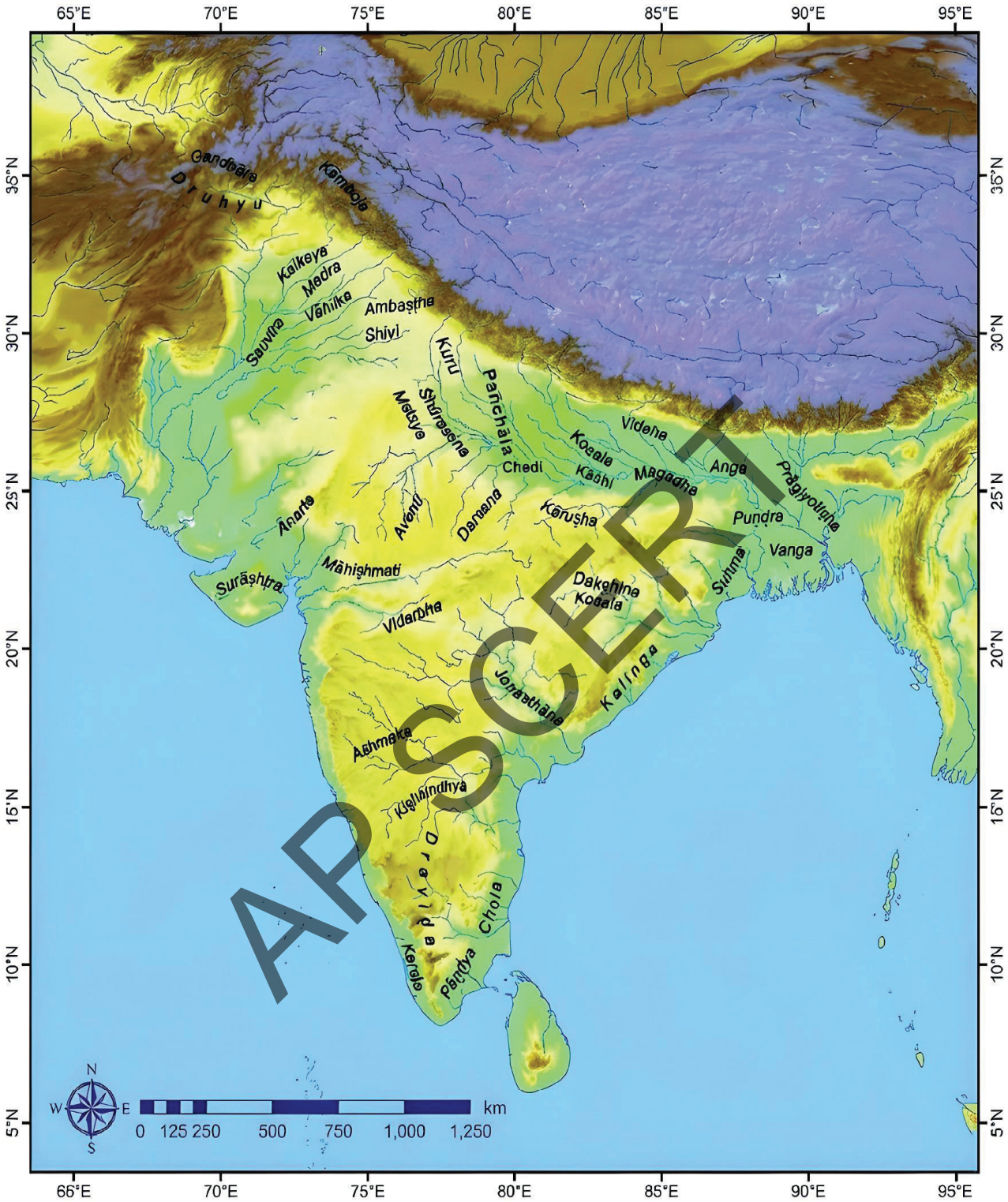
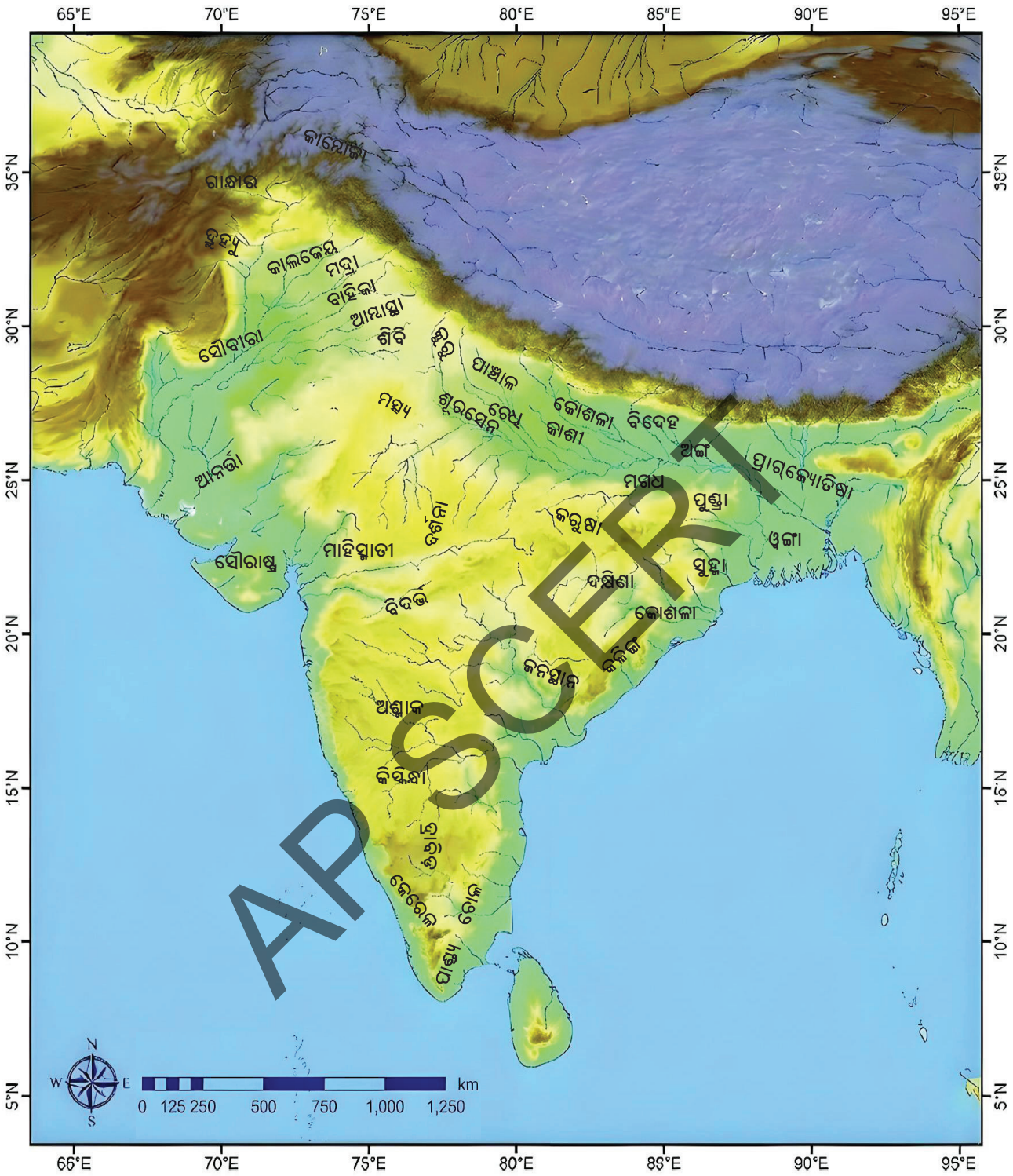

Fig. 4.4. Map of a few regions listed in the Mahabharata. (Many of them are also mentioned in the text as kingdoms.) You do not need to remember those regions, but notice how they cover the entire geography of the Subcontinent.

AP SCERT

ଚିତ୍ର 4.4 ମହାଭାରତରେ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳର ମାନଚିତ୍ର ।(ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ପାଠରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।) ତୁମକୁ ସେହି ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ମନେ ରଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଧ୍ୟାନ ଦିଅ ଯେ ସେମାନେ ଉପମହାଦେଶର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂଗୋଳକୁ କିପରି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ।

A few centuries later, **'Bharata'** became the name generally used for the Indian Subcontinent. For instance, in an ancient text called the **Viishnu Purana**, we read:

uttaram yat samudrasya himâdreúcaiva
dakshinam varcham tad bhâratam nâma ...
"The country that lies north of the ocean and south of the snowy mountains is called Bhârata."

This name, 'Bharata' remains in use even today. In north India, it is generally written as 'Bharat', while in south India, it is often **'Bharatam'**.

THINK ABOUT IT

Have you identified the 'snowy mountains'? Do you think this brief description of Bharata is correct?

It is interesting to note that different parts of the country adopted a similar definition for India. For instance, a poem of ancient Tamil literature, from about 2,000 years ago, praises a king whose name is known "from [Cape] Kumari in the south, from the great mountain in the north, from the oceans on the east and on the west..." You can now recognise 'the great mountain in the north', and it should not be difficult to identify 'Cape Kumari'. It looks like ancient Indians knew their geography well!

AP SCERT

ଏହାର କିଛି ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶ ପାଇଁ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ ନାମ ହେଲା **'ଭାରତ'** । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, **ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ** ନାମକ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆମେ ଏ ବିଷୟରେ ଯାହା ପଢ଼ିଥାଉ, ତାହା ନିମ୍ନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି :

ଉତ୍ତରଂ ଯତ୍ ସମୁଦ୍ରସ୍ୟ ହିମାଦ୍ରେଶ୍ଚୈବ
ଦକ୍ଷିଣମ୍ ବର୍ଷମ ତତ୍ ଭାରତଂ ନାମ.....
''ଯେଉଁ ଦେଶ ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତରରେ ଓ ହିମାଳୟ ପର୍ବତର
ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ ତାହାକୁ ଭାରତ କୁହାଯାଏ ।''

ଏହି ନାମ 'ଭାରତ' ଆଜି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି । ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଏହାକୁ ସାଧାରଣତଃ **'ଭାରତ'** ନାମରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା ବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଏହାକୁ ପ୍ରାୟତଃ 'ଭାରତମ୍' ଭାବରେ ଲେଖାଯାଏ ।

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର

ତୁମେ ହିମାଳୟକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିଛ କି ? ଭାରତର ଏହି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଠିକ୍ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ କି ?

କୌତୁହଳ ବିଷୟ ଏହି କି ଯେ, ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଭାରତ ପାଇଁ ସମାନ ସଂଜ୍ଞା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରାୟ ୨,୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପ୍ରାଚୀନ ତାମିଲ ସାହିତ୍ୟର ଏକ କବିତା, ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଯାହାଙ୍କ ନାମ''ଦକ୍ଷିଣରେ କୁମାରୀ ଅନ୍ତରୀପ(କେପ୍) ଠାରୁ, ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ମହାନ ପର୍ବତ ସହିତ ପୂର୍ବ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ସମୁଦ୍ର'' ଯାଏଁ ଖ୍ୟାତ ଥିଲେ । ଏବେ ତୁମେ ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ମହାନ ପର୍ବତକୁ ଚିହ୍ନିପାରିବ ଏବଂ 'କୁମାରୀ' ଅନ୍ତରୀପକୁ ଚିହ୍ନିବା କଷ୍ଟକର ହେବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଲାଗୁଛି ଯେ, ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଭୂଗୋଳକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ ।

AP SCERT

DON'T MISS OUT

The Indian Constitution, which was first written in English, uses the phrase 'India, that is Bharat' right at the beginning. Similarly, the Hindi version of the Constitution mentions the same as *'Bhārat arthāth India'*.

LET'S EXPLORE

In this reproduction of the first page of the original Constitution of India in Fig. 4.5 (page 114), can you make out the phrase 'India, that is Bharat'?

How Foreigners Named India?

The first foreigners to mention India were the Persians, the ancient inhabitants of Iran. In the 6th century BCE, a Persian emperor launched a military campaign and gained control of the region of the Indus River, which, as we saw, was earlier called 'Sindhu'. So, it is no surprise that in their earliest records and stone inscriptions, the Persians referred to India as 'Hind', 'Hidu' or 'Hindu', which are adaptations in their language of 'Sindhu'. (Note that in ancient Persian, 'Hindu' is a purely geographical term; it does not refer here to the Hindu religion.)

Based on these Persian sources, the ancient Greeks named the region 'Indoi' or 'Indike'. They dropped the initial letter 'h' of 'Hindu' because this letter did not exist in their Greek language.

Sindhu → Hindhu → Indoi / Indike

The ancient Chinese also interacted with India. In several texts, they refer to India as 'Yintu' or 'Yindu'. This word also originally comes from 'Sindhu', in the following manner:

Sindhu → Hindhu → Indu → Yindu

AP SCERT

ମନେ ରଖ

ଆମ ଭାରତର **ସମ୍ବିଧାନ**, ପ୍ରଥମେ ଇଂରାଜୀରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା । ଯାହାର ଆରମ୍ଭରେ 'ଇଣ୍ଡିଆ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି । ସେହିଭଳି ସମ୍ବିଧାନର ହିନ୍ଦୀ ସଂସ୍କରଣରେ ମଧ୍ୟ ଏହା **'ଭାରତ ଅର୍ଥାତ୍ ଇଣ୍ଡିଆ'** ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଚିତ୍ର 4.5 (ପୃଷ୍ଠା 115) ରେ ଥିବା ମୂଳ ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠାର ଏହି ପୁନଃପ୍ରକାଶନରେ ତୁମେ 'ଇଣ୍ଡିଆ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତ' ଶବ୍ଦ ବାହାର କରିପାରିବ କି ?

ବିଦେଶୀମାନେ ଭାରତର ନାମକରଣ କିପରି କଲେ ?

ପ୍ରଥମ ବିଦେଶୀମାନେ ଯିଏ ଭାରତ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ପାର୍ସୀ ଏବଂ ଇରାନର ପ୍ରାଚୀନ ବାସିନ୍ଦା ଥିଲେ । 6ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀ **BCE** ରେ ଜଣେ ପାର୍ସୀ ସମ୍ରାଟ ସାମରିକ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରି ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ଅଞ୍ଚଳ ନିଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ନେଇଥିଲେ, ଯାହାକୁ ପୂର୍ବରୁ ସିନ୍ଧୁ କୁହାଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ରେକର୍ଡ ବା ଅଭିଲେଖ ଏବଂ ପଥର ଶିଳାଲେଖରେ ପାରସୀମାନେ ଭାରତକୁ 'ହିନ୍ଦ', 'ହିନ୍ଦୁ' କିମ୍ବା 'ହିନ୍ଦୁ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧିତ କରିଥିଲେ, ଯାହାକୁ ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ 'ସିନ୍ଧୁ'ର ରୂପାନ୍ତରଣ ମାତ୍ର । (ମନେରଖ ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ପାରସୀ ଭାଷାରେ 'ହିନ୍ଦୁ' ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୌଗୋଳିକ ଶବ୍ଦ, ଏହା ଏଠାରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ ସୂଚିତ କରେ ନାହିଁ ।)

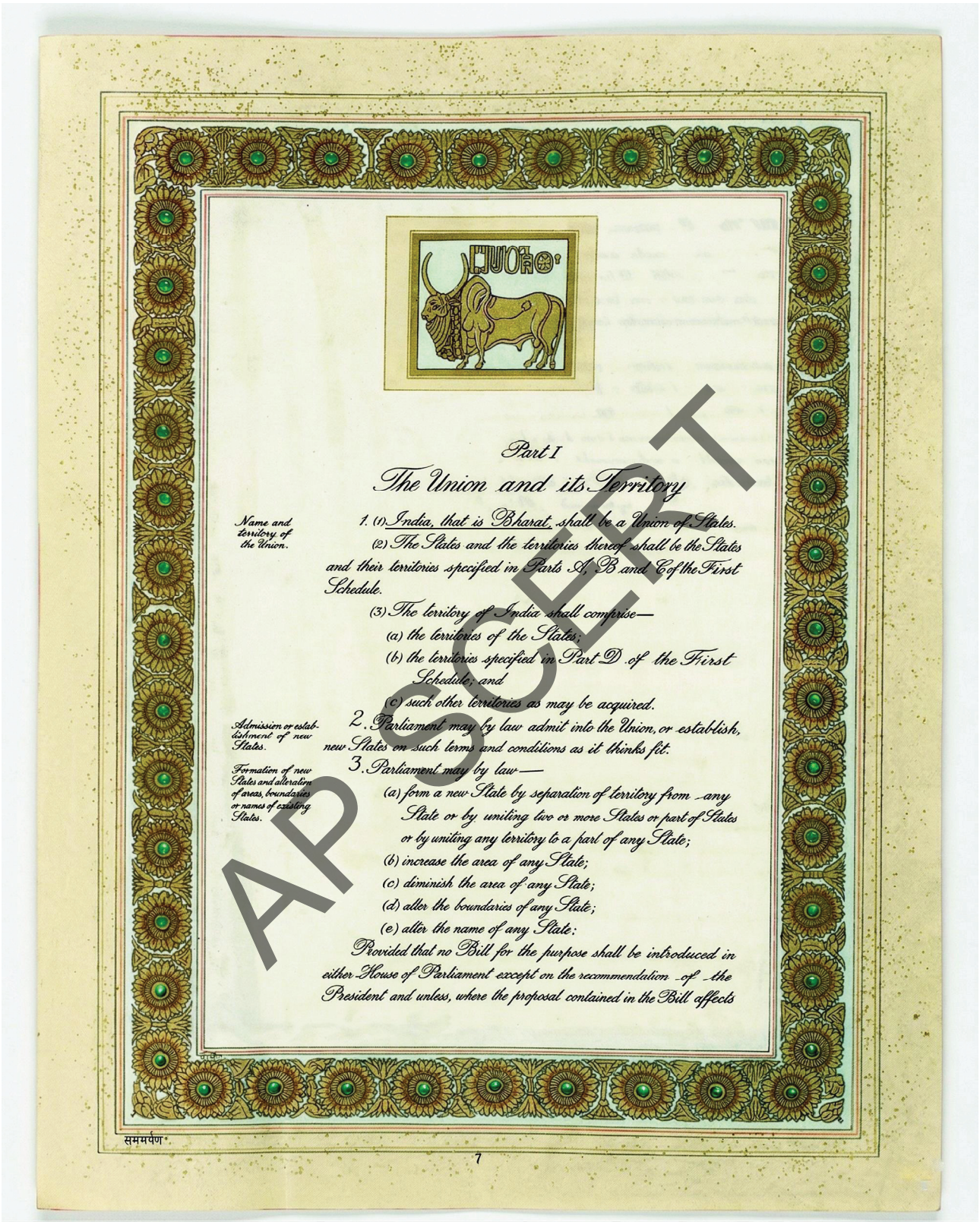
ଏହି ପାରସୀ ସୂତ୍ରକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ନାମ 'ଇଣ୍ଡୋଇ' ବା 'ଇଣ୍ଡିକେ' ରଖିଥିଲେ । ଏହି ଅକ୍ଷର ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରୀକ୍ ଭାଷାରେ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ 'ହିନ୍ଦୁ'ର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଅକ୍ଷର **'ହ'** ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ।

ସିନ୍ଧୁ → ହିନ୍ଦୁ → ଇଣ୍ଡୋଇ/ଇଣ୍ଡିକେ

ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନ୍ ମଧ୍ୟ ଭାରତ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ଥିଲା । ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସେମାନେ ଭାରତକୁ 'ୟିଣ୍ଡୁ' ବା 'ୟିନ୍ଦୁ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧିତ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଶବ୍ଦଟି ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଢଙ୍ଗରେ 'ସିନ୍ଧୁ'ରୁ ଆସିଛି ।

ସିନ୍ଧୁ → ହିନ୍ଦୁ → ଇନ୍ଦୁ → ୟିନ୍ଦୁ

AP SCERT

Part I

The Union and its Territory

Name and territory of the Union.

1. (1) India, that is Bharat, shall be a Union of States.

(2) The States and the territories thereof shall be the States and their territories specified in Parts A, B and C of the First Schedule.

(3) The territory of India shall comprise—

(a) the territories of the States;

(b) the territories specified in Part D of the First Schedule; and

(c) such other territories as may be acquired.

Admission or establishment of new States.

2. Parliament may by law admit into the Union, or establish, new States on such terms and conditions as it thinks fit.

Formation of new States and alteration of areas, boundaries or names of existing States.

3. Parliament may by law—

(a) form a new State by separation of territory from any State or by uniting two or more States or part of States or by uniting any territory to a part of any State;

(b) increase the area of any State;

(c) diminish the area of any State;

(d) alter the boundaries of any State;

(e) alter the name of any State:

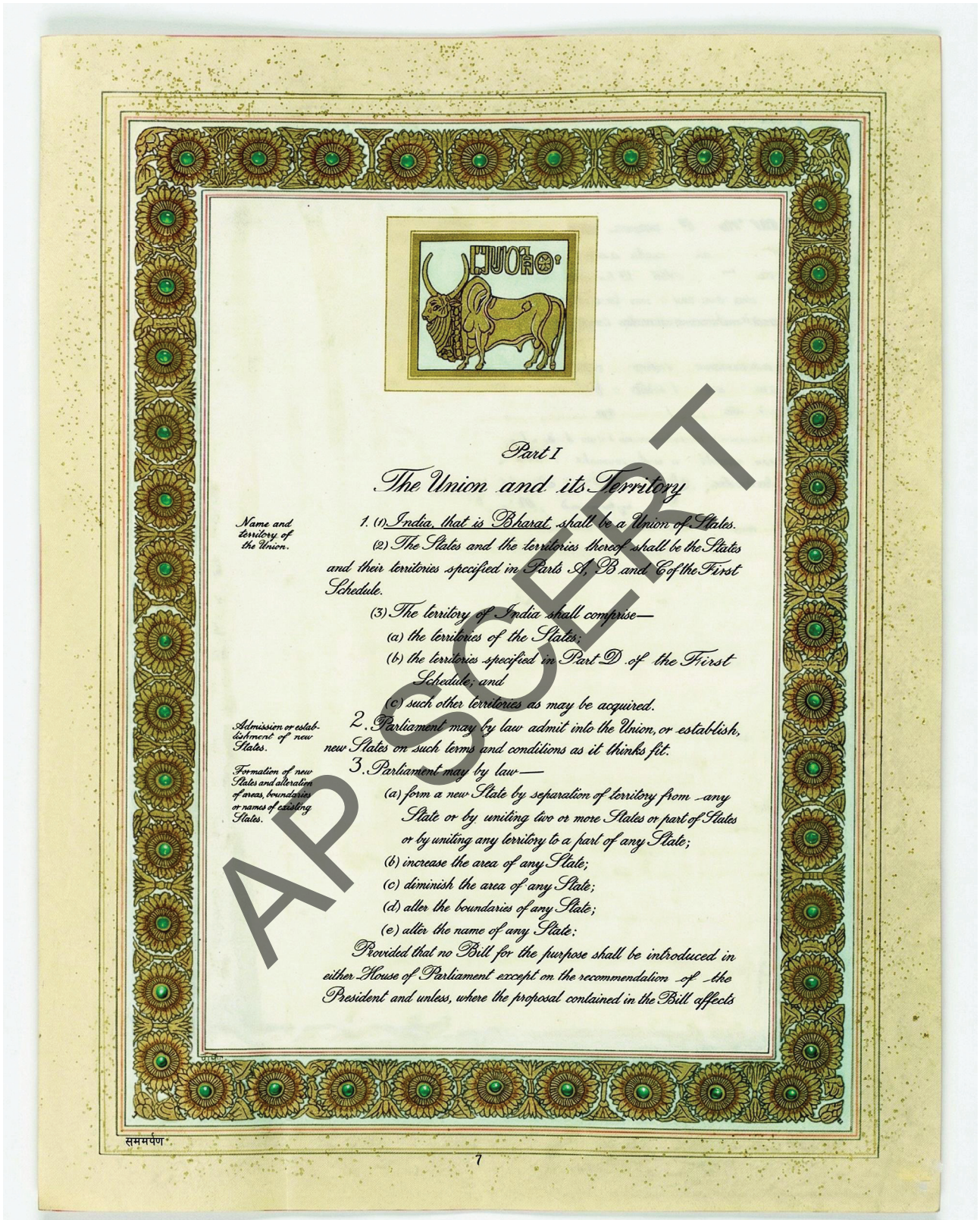
Provided that no Bill for the purpose shall be introduced in either House of Parliament except on the recommendation of the President and unless, where the proposal contained in the Bill affects

समर्पण

7

APSCERT

Fig.4.5 First page of the constitution of India (source: Reprint of the origineal constitution of India, Ministry of Culture, Government of India, 2000)

Part I

The Union and its Territory

Name and territory of the Union.

1. (1) India, that is Bharat, shall be a Union of States.

(2) The States and the territories thereof shall be the States and their territories specified in Parts A, B and C of the First Schedule.

(3) The territory of India shall comprise—

(a) the territories of the States;

(b) the territories specified in Part D of the First Schedule; and

(c) such other territories as may be acquired.

Admission or establishment of new States.

2. Parliament may by law admit into the Union, or establish, new States on such terms and conditions as it thinks fit.

Formation of new States and alteration of areas, boundaries or names of existing States.

3. Parliament may by law—

(a) form a new State by separation of territory from any State or by uniting two or more States or part of States or by uniting any territory to a part of any State;

(b) increase the area of any State;

(c) diminish the area of any State;

(d) alter the boundaries of any State;

(e) alter the name of any State:

Provided that no Bill for the purpose shall be introduced in either House of Parliament except on the recommendation of the President and unless, where the proposal contained in the Bill affects

APSCERT

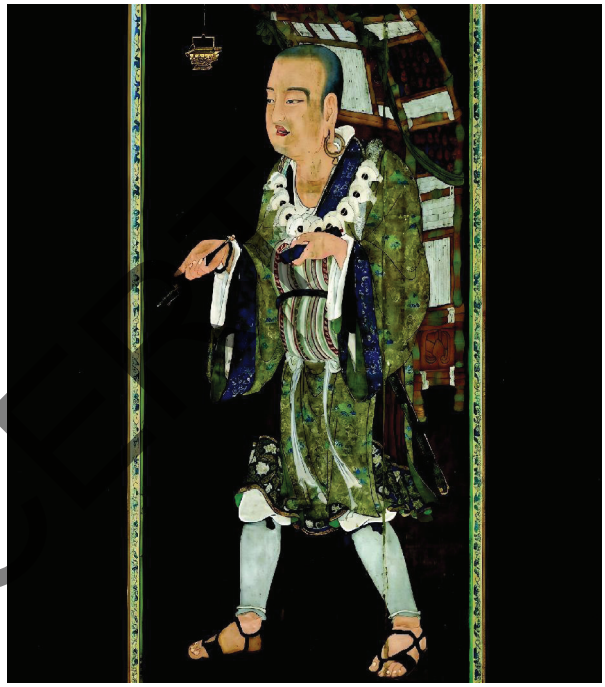
ସମ୍ମର୍ପଣ

7

ଚିତ୍ର 4.5 ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠା(ଉତ୍ସ: ଭାରତର ମୂଳ ସମ୍ବିଧାନର ପୁନଃମୁଦ୍ରଣ, ସଂସ୍କୃତି ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ, ଭାରତ ସରକାର, 2000)

DON'T MISS OUT

Xuanzang (formerly spelt Hiuen Tsang, Hsuan Tsang, etc.) travelled from China to India in the 7th century CE. He visited many parts of India, met scholars, collected Buddhist texts, and returned to China after 17 years. There, he translated the manuscripts he took back with him from Sanskrit into Chinese. Several other Chinese scholars visited India over the centuries.

Another Chinese word, also derived from **'Sindhu'**, was **'Tianzhu';** but this word could also be understood as **'heavenly master'**. This reflects the respect the ancient Chinese had for India as the land of the Buddha.

You are probably quite familiar with a more recent term, **'Hindustan'**, but you may not know that it was first used in a Persian inscription some 1,800 years ago! Later on, this became the term used by most invaders of India to describe the Indian Subcontinent.

LET'S EXPLORE

Can you complete this table of the many names of India?

Persian	
Greek	
Latin	India
Chinese	
Arabic & Persian	
English	India
French	India

APSCE

ମନେ ରଖ

ଜୁଆନଜାଙ୍ଗ୍(ପୂର୍ବରୁ ହୁଏନ୍ ସାଙ୍ଗ୍, ସୁଆନ୍ ସାଙ୍ଗ୍ ଇତ୍ୟାଦି କୁହାଯାଏ) 7ମ ଶତାବ୍ଦୀ **CE** ରେ ଚୀନରୁ ଭାରତକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ସେ ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ, ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ, ବୌଦ୍ଧ ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ ଏବଂ 17 ବର୍ଷ ପରେ ଚୀନକୁ ଫେରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ନିଜ ସହ ନେଇଥିବା ପାଣ୍ଡୁଲିପିଗୁଡ଼ିକୁ ସଂସ୍କୃତରୁ ଚାଇନିଜ୍ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଚୀନ୍‌ର ଅନେକ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭାରତ ଗସ୍ତରେ ଆସିଥିଲେ ।

ଆଉ ଏକ ଚାଇନିଜ୍ ଶବ୍ଦ, ଯାହା 'ସିନ୍ଧୁ'ରୁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି, ତାହାହେଲା 'ତିଆନ୍‌ଝୁ' କିନ୍ତୁ ଏହି ଶବ୍ଦକୁ 'ଦିବ୍ୟ ଗୁରୁ' **(heavenly master)** ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଯାଇପାରେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଦେଶ ଭାବରେ ଭାରତ ପ୍ରତି ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନର ସମ୍ମାନ ଏହି ଶବ୍ଦରୁ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ।

ତୁମେ ବୋଧହୁଏ 'ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ' ନାମକ ଏକ ଶବ୍ଦ ସହିତ ବେଶ୍ ପରିଚିତ, କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଜାଣି ନଥିବ ଯେ ଏହା ପ୍ରାୟ 1,800 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏକ ପାର୍ସି ଶିଳାଲେଖରେ ପ୍ରଥମେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା ଅନୁସାରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ନାମ ଲେଖି ଏହି ସାରଣୀକୁ ତୁମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିବ କି ?

ପର୍ସିଆନ୍	
ଗ୍ରୀକ୍	
ଲାଟିନ୍	ଇଣ୍ଡିଆ
ଚାଇନିଜ୍	
ଆରବୀ ଓ ପାର୍ସୀ	
ଇଂରାଜୀ	ଇଣ୍ଡିଆ
ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍	ଇଣ୍ଡିଆ

APSCERT

Before we move on ...

- India is an ancient land, which has had many names in the course of its history.
- The names given by the ancient inhabitants of India include 'Jambudvipa' and 'Bharata'. The latter became widespread in time and is the name of India in most Indian languages.
- Foreign visitors to, or invaders of, India mostly adopted names derived from the Sindhu or Indus River; this resulted in names like 'Hindu', 'Indoi', and eventually 'India'.

Questions, activities and projects

1. True or false?
   - The Rig Veda describes the entire geography of India.
   - The Vishnu Purana describes the entire Subcontinent.
   - In Ashoka's time, 'Jambudvipa' included what is today India, parts of Afghanistan, Bangladesh and Pakistan.
   - The Mahabharata lists many regions, including Kashmir, Kutch, and Kerala.
   - The term 'Hindustan' first appeared in a Greek inscription more than 2,000 years ago.
   - In ancient Persian, the word 'Hindu' refers to the Hindu religion.
   - Bharata' is a name given to India by foreign travellers.
2. Discuss what could be the meaning of the quotation at the start of the chapter.
3. Why did people travel to India from various parts of the world in ancient times? What could be their motivations in undertaking such long journeys?

   (Hint: There could be at least four or five motivations)
4. If you were born some 2,000 years ago and had the chance to name our country, what name or names might you have chosen, and why? Use your imagination!

AP SCERT

ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ...

→ ଭାରତ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଭୂମି, ଯାହାର ଇତିହାସରେ ଅନେକ ନାମ ରହିଛି ।

→ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବା ନାମଗୁଡ଼ିକ ହେଲା 'ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ' ଏବଂ 'ଭାରତ' ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହା ବ୍ୟାପକ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ଏହାର ନାମ ଭାରତ ଅଟେ ।

→ ଭାରତକୁ ଆସୁଥିବା ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସିନ୍ଧୁ ବା ଇଣ୍ଡୁ ନଦୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ଫଳରେ 'ହିନ୍ଦୁ', 'ଇଣ୍ଡୋଇ' ଏବଂ ଶେଷରେ 'ଇଣ୍ଡିଆ' ଭଳି ନାମ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ

1. 'ଭୁଲ୍' କିମ୍ବା 'ଠିକ୍' ଲେଖ ।

   → ଋକ୍‌ବେଦରେ ଭାରତର ସମଗ୍ର ଭୂଗୋଳ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

   → ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣରେ ସମଗ୍ର ଉପମହାଦେଶର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

   → ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟରେ 'ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ'ରେ ଆଜିର ଭାରତ, ଆଫଗାନିସ୍ତାନର କିଛି ଅଂଶ, ବାଂଲାଦେଶ ଏବଂ ପାକିସ୍ତାନର କିଛି ଅଂଶ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ।

   → ମହାଭାରତରେ କାଶ୍ମୀର, କଚ୍ଛ ଓ କେରଳ ସମେତ ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳର ତାଲିକା ରହିଛି ।

   → 'ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ' ଶବ୍ଦଟି 2,000 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏକ ଗ୍ରୀକ୍ ଶିଳାଲେଖରେ ପ୍ରଥମେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା ।

   → ପ୍ରାଚୀନ ପାରସ୍ୟ ଭାଷାରେ 'ହିନ୍ଦୁ' ଶବ୍ଦ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ ବୁଝାଏ ।

   → ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଭାରତକୁ ଦେଇଥିବା ଏକ ନାମ ହେଉଛି 'ଭାରତ' ।

2. ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭରେ ଥିବା ଉଦ୍ଧୃତିର ଅର୍ଥ କ'ଣ ହୋଇପାରେ, ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର ।

3. ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଲୋକମାନେ ଭାରତକୁ କାହିଁକି ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ ? ଏତେ ଲମ୍ବା ଯାତ୍ରା କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରେରଣା କ'ଣ ହୋଇପାରେ ?
   (ସୂଚନା : ଅତିକମ୍‌ରେ ଚାରି କିମ୍ବା ପାଞ୍ଚଟି ଅଭିପ୍ରେରଣା ହୋଇପାରେ)

4. ଯଦି ତୁମେ ପ୍ରାୟ 2,000 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତ ଏବଂ ଆମ ଦେଶର ନାମ ରଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥାନ୍ତ, ତେବେ ତୁମେ କେଉଁ ନାମ ଚୟନ କରିଥାନ୍ତ ଏବଂ କାହିଁକି ? ତୁମ କଳ୍ପନାର ବ୍ୟବହାର କର ।

AP SCERT

CHAPTER

5

INDIA'S CULTURAL ROOTS

Z7I4M9

Learning Outcomes

The student will be able to-

- Identify the Vedas as the earliest texts. CG -1
- Learn about the emergence of new schools of thought namely Jainism and Buddhism and analyse their core principles. CG -1
- Explain about the interaction of the tribal belief systems and art with Hinduism over millennia. CG - 4

"That which cannot be stolen; that which cannot be confiscated by rulers; ... that which is not a burden as it does not weigh anything; that which, though it is used, only grows every day - that is the greatest wealth of all, the wealth of true knowledge."

- Subhashita (Wise Saying)

A rishi (from Hampi, Karnataka) / The Buddha (from Bhutan) / Mahavira (from Bihar)

© NCERT not to be republished

The Big Questions ?

1. *What are the Vedas? What is their message?*
2. *What new schools of thought emerged in India in the 1st millennium BCE? What are their core principles?*
3. *What is the contribution of folk and tribal traditions to Indian culture?*

ଅଧ୍ୟାୟ
5

ଭାରତର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଧାର

S7H2Y6

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

- ବେଦକୁ ସର୍ବ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାବରେ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବେ । CG -1
- ଜୈନ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଭଳି ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ବିଷୟରେ ଜାଣିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମୂଳ ନୀତିଗୁଡିକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିପାରିବେ । CG -1
- ସହସ୍ର ବର୍ଷଧରି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ସହିତ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଣାଳୀ ଏବଂ କଳାର ପାରସ୍ପରିକ କ୍ରିୟା ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବେ । CG -4

" ଜ୍ଞାନ ହେଉଛି ପ୍ରକୃତ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ସବୁଠାରୁ ବଡଧନ ଯାହା ଚୋରି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ଯାହାକୁ ଶାସକମାନେ ବାଜ୍ୟାପ୍ତି କରିପାରିବେ ନାହିଁ,.... ଯାହା ଏକ ବୋଝ ନୁହେଁ କାରଣ ଏହାର କୌଣସି ଓଜନ ନାହିଁ, ଯାହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସର୍ବଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଏ । "

– ଶୁଭାଷିତ(ନୀତି ଶତକ)

ଋଷି (କର୍ଣ୍ଣାଟକର ହାମ୍ପିରୁ ଆବିଷ୍କୃତ)

ବୁଦ୍ଧ (ଭୂଟାନରୁ ଆବିଷ୍କୃତ)

ମହାବୀର (ବିହାରରୁ ଆବିଷ୍କୃତ)

ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ?

1. ବେଦ ଗୁଡିକ କ'ଣ ? ସେମାନଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତା କ'ଣ ?
2. ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ସହସ୍ରାବ୍ଦରେ ଭାରତରେ କେଉଁ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା ? ସେମାନଙ୍କର ମୂଳ ନୀତି କ'ଣ ?
3. ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଲୋକ ଓ ଆଦିବାସୀ ପରମ୍ପରାର ଅବଦାନ କ'ଣ ?

APSCERT

Indian culture, by any estimate, is several millenniums old. Like any ancient tree, it has many roots and many branches. The roots nurture a common trunk. And from the trunk emerge many branches, which are different manifestations of Indian culture, yet united by a common trunk.

Some of these branches are about art, literature, science, medicine, religion, the art of governance, martial arts, and so on. There are also 'schools of thought', by which we mean groups of thinkers or **spiritual seekers** who share similar ideas about human life, the world, etc.

Spiritual: Concerned with the spirit or soul (atman in Sanskrit and many Indian languages). Spirituality is the search for a deeper or higher dimension beyond our current personality.

Many archaeologists and scholars have pointed out that some of India's cultural roots go all the way to the Indus or Harappan or Sindhu-Sarasvati civilisation (which we visit in Chapter 6). Later on, over time, hundreds of **schools of thought** emerged in India. We will see here a few early schools, which have shaped India into a country with a unique personality. By understanding them and their roots, we can understand **'India, that is Bharat'** better.

Seeker: Someone who seeks the truths of this world. This could be a sage, a saint, a yogi, a philosopher, etc.

AP SCERT

The Vedas and Vedic Culture

a. What are the Vedas?

The word **"Veda"** comes from the Sanskrit **vid** which means **'knowledge'** (hence vidya, for instance). We briefly mentioned the Rig Veda in earlier chapters. In fact, there are four Vedas - the Rig Veda, the Yajur Veda, the Sama Veda and the Atharva Veda. They are the most ancient texts of India, and indeed among the most ancient in the world.

The Vedas consist of thousands of hymns - prayers in the form of poems and songs - that were recited orally, not written. Those hymns were composed in the Sapta Sindhava region (which we visit in Chapter 5). It is difficult to say when exactly the Rig Veda, the most ancient of the four, was composed; experts have proposed dates ranging from the 5th to the 2nd millennium BCE.

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଯେକୌଣସି ଆକଳନ ଅନୁଯାୟୀ ଅନେକ ସହସ୍ରାବ୍ଦ ପୁରୁଣା । ଯେକୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ ଗଛ ପରି ଏହାର ଅନେକ ଚେର ଓ ଅନେକ ଶାଖା ରହିଛି। ମୂଳ ସାଧାରଣତଃ ଗଣ୍ଡିକୁ ପୋଷଣ କରିଥାଏ । ଆଉ ଏଥିରୁ ଅନେକ ଶାଖା ବାହାରିଥାଏ , ଯାହା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୂପ, ତଥାପି ଏହା ଏକତ୍ରିତ ।

କଳା , ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଚିକିତ୍ସା ଓ ଔଷଧ, ଧର୍ମ, ଶାସନ କଳା, ଯୁଦ୍ଧକଳା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ କିଛି ଶାଖା ରହିଛି । ଏଠାରେ ଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ଅଛି, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଚିନ୍ତକ କିମ୍ବା **ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସନ୍ଧାନୀ**ଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ବୁଝାଇଥାଉ , ଯେଉଁମାନେ ମାନବ ଜୀବନ, ଜଗତ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିଥାଆନ୍ତି ।

ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ: ଆତ୍ମା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ (ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଅନେକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ଆତ୍ମନ୍)। ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ହେଉଛି ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବାହାରେ ଏକ ଗଭୀର କିମ୍ବା ଉଚ୍ଚ ଦିଗର ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ଅନେକ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ୍ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ ଭାରତର କିଛି ସାଂସ୍କୃତିକ ମତ ମୂଳ ସିନ୍ଧୁ କିମ୍ବା ହରପ୍ପା କିମ୍ବା ସିନ୍ଧୁ–ସରସ୍ୱତୀ ସଭ୍ୟତା ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ ।(ଯାହାକୁ ଆମେ ଅଧ୍ୟାୟ–6 ରେ ପାଠ କରିଛନ୍ତି)। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଭାରତରେ ଶତାଧିକ **ଚିନ୍ତାଧାରା ବା ଦାର୍ଶନିକ ପରମ୍ପରା** ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା । ଆମେ ଏଠାରେ କିଛି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଦେଖିବା, ଯାହା ଭାରତକୁ ଏକ ଅନନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିଶିଷ୍ଟ ଦେଶରେ ପରିଣତ କରିଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ଓ ସେମାନଙ୍କ ମୂଳକୁ ବୁଝିଲେ ଆମେ **ଇଣ୍ଡିଆ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତ**କୁ ଭଲ ଭାବେ ବୁଝିପାରିବା ।

ସାଧକ: ଯିଏ ଏ ଦୁନିଆର ସତ୍ୟକୁ ଖୋଜୁଛି । ସେ ଜଣେ ଋଷି, ସାଧୁ, ଯୋଗୀ, ଦାର୍ଶନିକ ଇତ୍ୟାଦି ହୋଇପାରନ୍ତି ।

ବେଦ ଓ ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି

a. ବେଦ କ'ଣ ?

"ବେଦ" ଶବ୍ଦଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ **ବିଦ୍**ରୁ ଆସିଛି ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି "ଜ୍ଞାନ" (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ବିଦ୍ୟା)। ଆମେ ପୂର୍ବ ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡିକରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ରକ୍ ବେଦ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲୁ । ବାସ୍ତବରେ ଏଠାରେ ଚାରିଟି ବେଦ ରହିଛି–ରକ୍‌ବେଦ, ଯଜୁର୍ବେଦ, ସାମବେଦ ଓ ଅଥର୍ବ ବେଦ । ଏହା ଭାରତର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ବିଶ୍ୱର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ।

ବେଦରେ ହଜାର ହଜାର ମନ୍ତ୍ର ରହିଛି–କବିତା ଏବଂ ଗୀତ ଆକାରରେ ପ୍ରାର୍ଥନା–ଯାହା ମୌଖିକ ଆବୃତ୍ତି ବା ଗାନ କରାଯାଏ , ଲିଖିତ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଏହାକୁ ଶ୍ରୁତି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେହି ମନ୍ତ୍ରଗୁଡିକ ସପ୍ତ ସିନ୍ଧୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା (ଯାହାକୁ ଆମେ ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ପଢି ଆସିଛନ୍ତି) । ଏହି ଚାରୋଟି ବେଦ ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ରକ୍‌ବେଦ କେବେ ରଚନା କରାଗଲା ତାହା କହିବା କଷ୍ଟକର । ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ 5ମରୁ 2ୟ (BCE)ସହସ୍ରାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛନ୍ତି ।

AP SCERT

UNESCO: UNESCO stands for 'United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization'. It promotes dialogue between people and nations through education, science and culture.

So, for anything between 100 and 200 generations, these texts have been committed to memory through rigorous training and passed on orally with hardly any alterations!

DON'T MISS OUT

This meticulous transmission over thousands of years explains why, in 2008, UNESCO recognised Vedic chanting as 'a masterpiece of the oral and intangible heritage of humanity'.

Cosmos: The world or the universe as an ordered and harmonious system.

The Vedic hymns were composed by rishis (male seers or sages) and rishikas (female ones) in an early form of the Sanskrit language. They were addressed in poetical form to many deities (gods or goddesses), such as Indra, Agni, Varuna, Mitra, Sarasvati, Ushas, and many more. Together with the seers, these deities sustained ritam, or truth and order in human life and in the 'cosmos'.The early rishis and rishikas saw those **gods and goddesses** as one, not separate beings. As one famous hymn puts it,

Worldview: A certain view or understanding of the world, its origin, or its workings.

ekam sat vipra bahudha vadanti ...

-Rigveda

The Existent [that is, the supreme reality] is one, but sages give it many names.

(This conveys the profound meaning with in Indian Philosophy - it means that although God or Supreme Truth is one, people worship it in various forms and by different names according to their own understanding)

In this worldview, some values were especially important, beginning with 'Truth', which was often another name for God. The last mantras (verses) of the Rig Veda also call for unity among people:

AP SCERT

ତେଣୁ, 100 ରୁ 200 ପିଢି ମଧ୍ୟରେ, ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡିକ କଠୋର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ମୃତି ପରମ୍ପରାରେ ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଏଥିରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ ।

ୟୁନେସ୍କୋ: ୟୁନେସ୍କୋର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ ଶିକ୍ଷା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ସାସ୍କୃତିକ ସଂଗଠନ । ଏହା ଶିକ୍ଷା, ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତି ମାଧ୍ୟମରେ ଲୋକ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବାର୍ତ୍ତାଳପକୁ ପ୍ରେସାହିତ କରେ ।

ମନେରଖ

ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ଚାଲିଥିବା ଏହି ପରମ୍ପରା ସ୍ପଷ୍ଟ କରୁଛି ଯେ, 2008 ମସିହାରେ ୟୁନେସ୍କୋ (UNESCO) କାହିଁକି ବୈଦିକ ଉଚ୍ଚାରଣକୁ ମାନବିକତାର ମୌଖିକ ଏବଂ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଐତିହ୍ୟର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠକୃତି ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲା ।

ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ରଗୁଡିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ରୂପରେ ଋଷି(ପୁରୁଷ ସନ୍ଥ କିମ୍ବା ଋଷି ଏବଂ ଋଷିକା(ନାରୀ) ଦ୍ୱାରା ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଇନ୍ଦ୍ର, ଅଗ୍ନି, ବରୁଣ, ମିତ୍ର, ସରସ୍ୱତୀ, ଉଷାଙ୍କ ଭଳି ଅନେକ ଦେବତା(ଦେବାଦେବୀ)ଙ୍କୁ କବିତାତ୍ମକ ରୂପରେ ସମ୍ବୋଧିତ କରାଯାଇଛି । ସାଧୁମାନଙ୍କ ସହ ମିଶି ଏହି ଦେବତାମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଋତମ୍ ସତ୍ୟ(ଇତମ୍) ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ । ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଋଷି ଓ ଋଷିକାମାନେ ସେହି ଦେବଦେବୀମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ଭାବରେ ନୁହେଁ ବରଂ ଏକ ଭାବରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ: ସଂସାର ବା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଏବଂ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ।

ବିଶ୍ୱଦର୍ଶନ: ପୃଥିବୀ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି, କିମ୍ବା ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ।

" ଏକଂ ସତ୍ ବିପ୍ରା ବହୁଧା ବଦନ୍ତି " -- ଋକ୍ ବେଦ

ଅର୍ଥାତ୍ ପରମ ସତ୍ତା(ପରମ ବାସ୍ତବତା) ଗୋଟିଏ କିନ୍ତୁ ଋଷିମାନେ ଏହାକୁ ଅନେକ ନାମ ଦିଅନ୍ତି ।

(ଏହା ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ ଏକ ଗଭୀର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ – ଯଦିଓ ଈଶ୍ୱର କିମ୍ବା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସତ୍ୟ ଏକ, ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବୁଝାମଣା ଉପରେ ନିର୍ଭରକରି ତାଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ପୂଜା କରନ୍ତି ।)

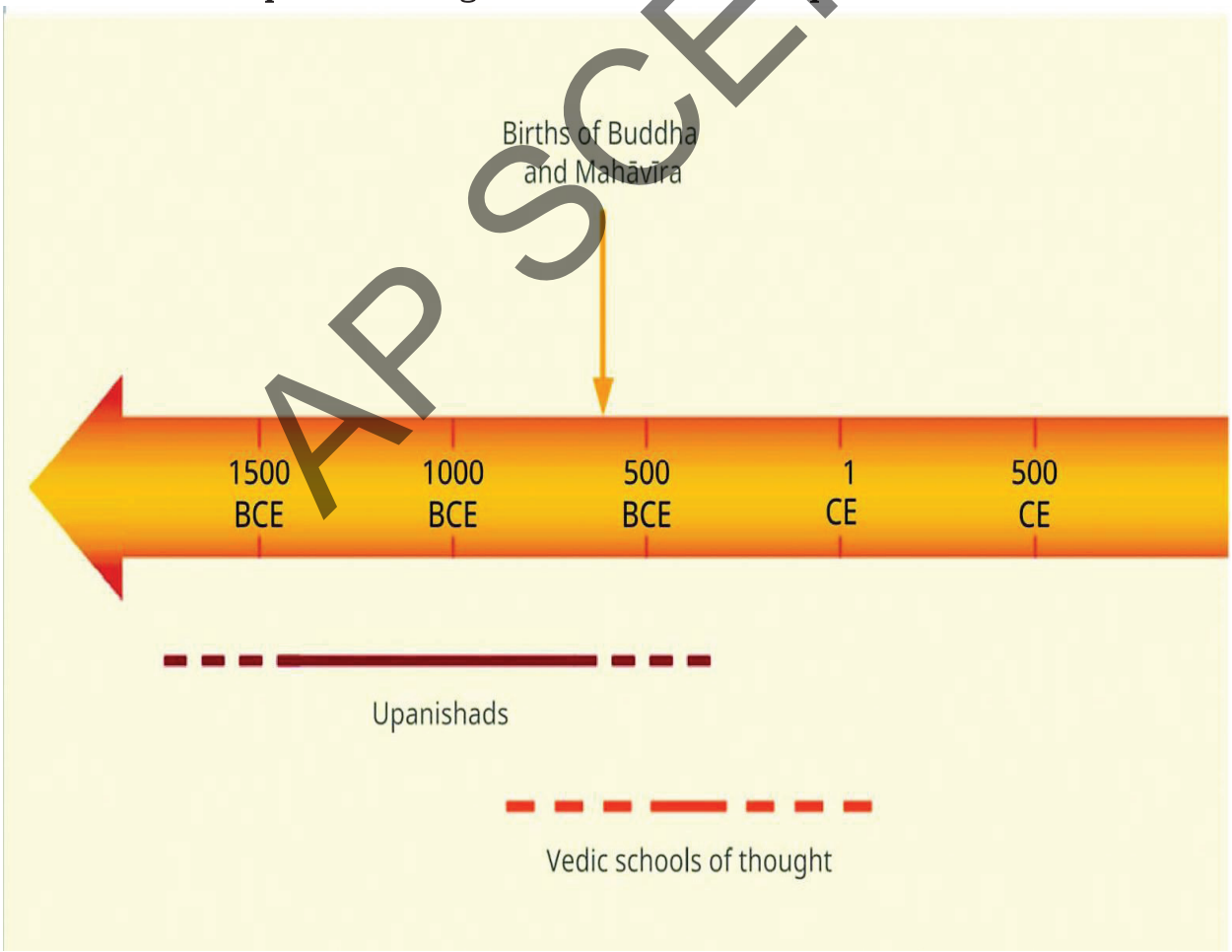
ଏଥିରେ ବିଶ୍ୱଦର୍ଶନ କିଛି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା, ଏହା ସତ୍ୟରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ଯାହା ପ୍ରାୟତଃ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଥିଲା । ଋକ୍‌ବେଦର ଶେଷ ମନ୍ତ୍ର(ପଦ) ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥାଏ ।

AP SCERT

Come together, speak together;
common be your mind, may your thoughts agree ...
United be your purpose, united your heart ...
may your thoughts be united, so all may agree!

b. Vedic society

Early Vedic society was organised in different **Janas** or **'clans'**, that is, larger groups of people. The Rig Veda alone lists over 30 such **Janas** - for instance, the Bharatas, the Purus, the Kurus, the Yadus, the Turvashas etc. Each clan was associated with a particular region of the northwest part of the Subcontinent.

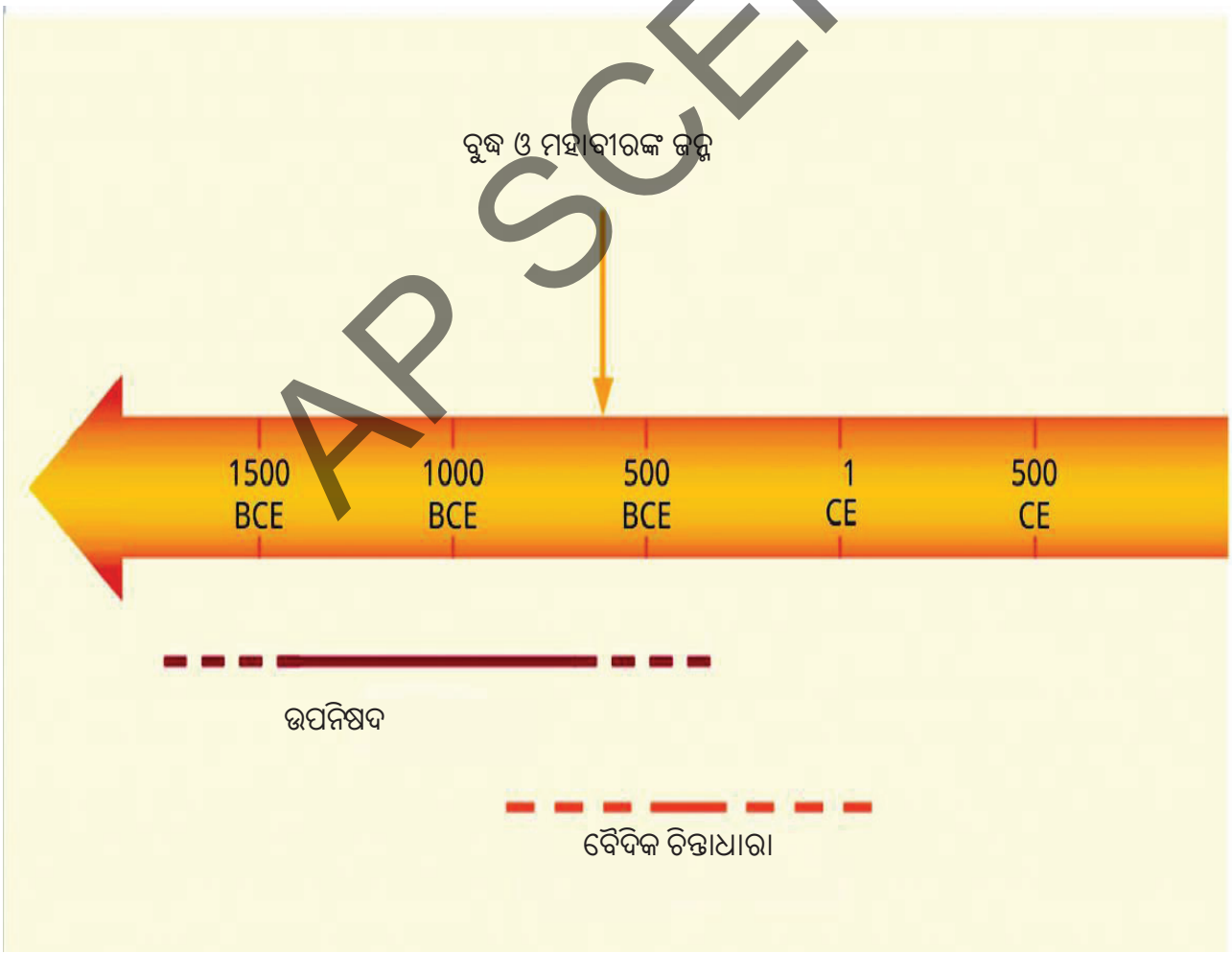

AP SCERT

ଏକତ୍ରିତ ହୁଅ, ଏକତ୍ରିତ କଥା ହୁଅ, ତୁମର ମନ ଏକ ହେଉ,
ତୁମର ଚିନ୍ତାଧାରା ଏକ ହେଉ... ଏକଜୁଟ ହେବା ତୁମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ହେଉ, ତୁମର ହୃଦୟକୁ ଏକଜୁଟ କର... ତୁମର ଚିନ୍ତାଧାରା ଏକ
ହେଉ, ସମସ୍ତେ ସହମତି ହୁଅ ।

b. ବୈଦିକ ସମାଜ

ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବୈଦିକ ସମାଜ ବିଭିନ୍ନ **ଜନ** ବା **ବଂଶ**ରେ , ଅର୍ଥାତ୍ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀରେ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । କେବଳ ଋକ୍ ବେଦରେ ଏଭଳି **30**ରୁ ଅଧିକ **ଜନ**ଙ୍କୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଭରତ, ପୁରୁଷ କୁରୁ, ଯଦୁ , ତୁର୍ବସସ୍ ପ୍ରମୁଖ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଂଶ ଉପମହାଦେଶର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚି ଭାଗର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଜଡିତ ଥିଲେ ।

AP SCERT

Healer: Someone who uses traditional practices to relieve or heal diseases.

Not much is known of how these **'janas'** governed their society. The Vedas only give us a few clues through words like raja (a king or ruler), sabha and samithi, both of which refer to a collective gathering or assembly.

Many professions are mentioned in the Vedic texts, such as agriculturist, weaver, potter, builder, carpenter, healer, dancer, barber, priest, etc.

LET'S EXPLORE

Do you know the term for a society where people select their leaders? How do you think people can benefit from such a situation? What could happen if they live under leaders that they did not choose? (Hint: Think back to what you're learning in the theme 'Governance and Democracy'!) Write your thoughts in a paragraph of 100-150 words.

c. Vedic schools of thought

Vedic culture also developed many rituals (yajna, often read as 'yagya') directed towards various deities (gods or goddesses) for individual or collective benefit and wellbeing. Daily rituals were generally in the form of prayers and offerings to Agni, the deity associated with fire, but those rituals became more and more complex in the course of time.

A group of texts known as **'Upanishads'** built upon Vedic concepts and introduced new ones, such as Rebirth (taking birth again and again) and karma (our actions or their results). According to one school of thought, generally known as 'Vedanta', everything - human life, nature and the universe - is one divine essence called brahman (not to be confused with the god Brahma) or sometimes just tat ('that'). Two well-known mantras express this in a simple but profound way:

aham brahmasmi
"I am brahman" (that is to say, I am divine)
tat tvam asi...
"You are That"

AP SCERT

ଏହି ଜନମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମାଜକୁ କିପରି ଶାସନ କରୁଥିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ଅଧିକ କିଛି ଜଣାନାହିଁ । ବେଦରେ ଆମକୁ କେବଳ ରାଜା(ରାଜା ବା ଶାସକ), ସଭା ଓ ସମିତି ଭଳି ଶବ୍ଦ ମାଧ୍ୟମରେ କିଛି ସୂତ୍ର ମିଳେ, ଯାହା ଉଭୟ ସାମୂହିକ ସମାବେଶକୁ ସୂଚାଇଥାଏ ।

ବୈଦିକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅନେକ ବୃତ୍ତି ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ଯେପରିକି କୃଷିବିତ୍ , ବୁଣାକାର, କୁମ୍ଭାର, ନିର୍ମାତା, ବଢେଇ, ବୈଦ, ନୃତ୍ୟଶିଳ୍ପୀ, ବାରିକ, ପୂଜକ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବୈଦ: ଯିଏ ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତି କିମ୍ବା ଉପଶମ ପାଇଁ ପାରମ୍ପରିକ ଉପଚାର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି।

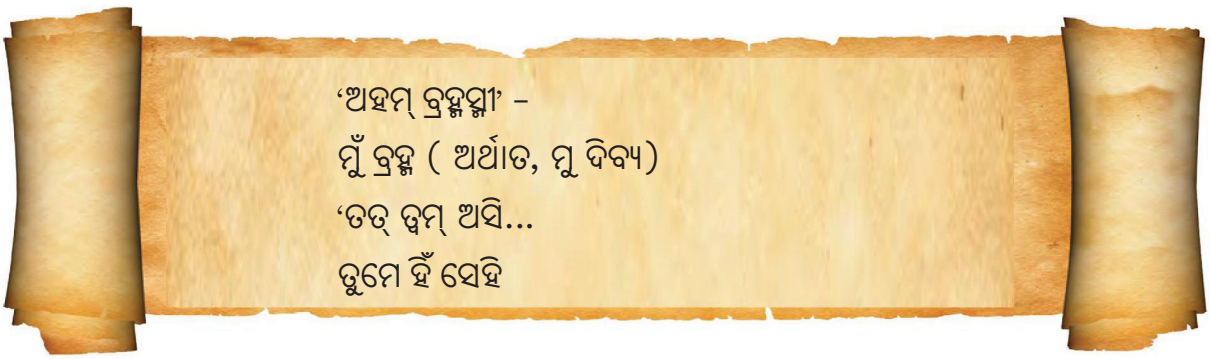
ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଲୋକମାନେ ନିଜର ନେତା ଚୟନ କରନ୍ତି ତା ପାଇଁ କୌଣସି କୌଶଳ ତୁମେ ଜାଣ କି ? ତୁମ ମତରେ ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଲୋକମାନେ କିପରି ଉପକୃତ ହୋଇପାରିବେ ? ଯଦି ସେମାନେ ଚୟନ କରିନଥିବା ନେତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହୁଛନ୍ତି ତେବେ କଣ ହୋଇପାରେ ? (ସଙ୍କେତ: ଶାସନ ଏବଂ ଗଣତନ୍ତ୍ର ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ତୁମେ ଯାହା ଶିଖୁଛ ତାହା ଉପରେ ଚିନ୍ତା କର ।) ନିଜର ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ 100-150 ଶବ୍ଦରେ ଏକ ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଲେଖ ।

c. ବୈଦିକ ଚିନ୍ତାଧାରା

ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କିମ୍ବା ସାମୂହିକ ଲାଭ ଏବଂ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଦେବତା (ଦେବଦେବୀ) ପ୍ରତି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନେକ ରୀତିନୀତି(ଯଜ୍ଞ) ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଦୈନନ୍ଦିନ ରୀତିନୀତି ସାଧାରଣତଃ ଅଗ୍ନି ସହ ଜଡିତ ଦେବତା ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ପ୍ରାଥନା ଓ ଅର୍ପଣ ଆକାରରେ ହେଉଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସମୟ କ୍ରମେ ସେହି ରୀତିନୀତି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜଟିଳ ହୋଇଗଲା ।

ବୈଦିକ ଧାରଣା ଉପରେ ରଚିତ ଉପନିଷଦ ନାମ ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ପୁନର୍ଜନ୍ମ (ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମ ନେବା) ଏବଂ କର୍ମ(ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ସେମାନଙ୍କର ଫଳାଫଳ) ପରି ନୂତନ ବିଷୟର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ, ବେଦାନ୍ତ ନାମରେ ପରିଚିତ ଏକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁଯାୟୀ, ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ, ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ– ହେଉଛି ଏକ ଦିବ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ ଯାହାକୁ ବ୍ରହ୍ମ କୁହାଯାଏ ।(ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସହ ଦ୍ୱନ୍ଦ ନ ହୋଇ) କିମ୍ବା ବେଳେବେଳେ କେବଳ ତତ୍ (ତାହା) । ଦୁଇଟି ଜଣାଶୁଣା ମନ୍ତ୍ର ଏହାକୁ ସରଳ କିନ୍ତୁ ଗଭୀର ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ ।

AP SCERT

The Upanishads also introduced the concept of Atman or Self - the divine essence that resides in every being but is ultimately one with brahman. It follows that everything in this world is connected and interdependent. This explains a common prayer that begins with **sarve bhavantu sukhinah,** or "May all creatures be happy", and goes on to wish them all to be free from disease and sorrow.

THINK ABOUT IT

Have you heard or read any other story that conveyed an important message? What values did it teach you?

Early in the 1st millennium BCE, several more schools of thought grew out of the Vedas. One of them was Yoga, which developed methods intended to achieve the realisation of brahman in one's consciousness. Together, these schools of thought became the foundations for what we call 'Hinduism' today.

Buddhism

Other schools of thought also emerged, which did not accept the authority of the Vedas and developed their own systems. One of them is Buddhism.

Consciousness
The state of being aware, for instance of something within oneself.

About two-and-a-half millenniums ago, a young prince named Siddhartha Gautama was born in Lumbini (today in Nepal)

Depending on the sources they use, scholars have come up with widely different conclusions as regards the precise year of his birth. In Chapter 3, (Timeline and sourses of History) we chose 560 BCE as an approximate year. In any case, it makes no difference to our story here. As the story goes, then, Siddhartha (Gautama) grew up living a protected life in the palace. One day, at the age of 29, he asked to be driven through the city in a chariot, and for the first time in his life came across an old man, a sick man, and a dead body. He also saw an ascetic, who appeared to be happy and at peace.

AP SCERT

ଉପନିଷଦ୍ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମାର ଧାରଣା ପ୍ରଚାର କରିଥାଏ । ସେହି ପରମତତ୍ତ୍ୱ ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବରେ ବାସ କରେ କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ବ୍ରହ୍ମ ସହିତ ଏକ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ପ୍ରମାଣିତ କରେ ଯେ ଏହି ଦୁନିଆରେ ସବୁକିଛି ସଂଯୁକ୍ତ ଏବଂ ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ଯାହା **ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ** ବା ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତୁ , ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରୋଗ ଏବଂ ଦୁଃଖରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ କାମନା କରେ ।

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର

ତୁମେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାହାଣୀ ଶୁଣିଛ କିମ୍ବା ପଢିଛ କି ଯାହା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥାଏ ? ଏହା ତୁମକୁ କେଉଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଶିଖାଏ ?

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ସହସ୍ରାବ୍ଦର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ବେଦରୁ ଆହୁରି ଅନେକ ଚିନ୍ତାଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଥିଲା ଯୋଗ, ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିର ଚେତନାରେ ବ୍ରହ୍ମର ଅନୁଭବ ହାସଲ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଦ୍ଧତି ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାଗୁଡିକ ସନାତନ ଧର୍ମର ମୂଳଭିତ୍ତି ଯାହାକୁ ଆମେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ବୋଲି ଆଜି କହୁଛୁ ।

ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧାର୍ମିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟ ଉଭା ହେଲା, ଯେଉଁମାନେ ବେଦର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନଥିଲେ ଏବଂ ନିଜର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିକାଶ କରିଥିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ।

ଚେତନା: ସଚେତନା ହେବାର ଗୁଣ ବା ଅବସ୍ଥା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନିଜ ଭିତରେ ବା ସ୍ୱଂୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଗତ ହେବା ।

ପ୍ରାୟ ଅଢେଇ ଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ବା ଗୌତମ ନାମକ ଜଣେ ରାଜକୁମାର ଲୁମ୍ବିନୀ(ବର୍ତ୍ତମାନ ନେପାଳରେ) ଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

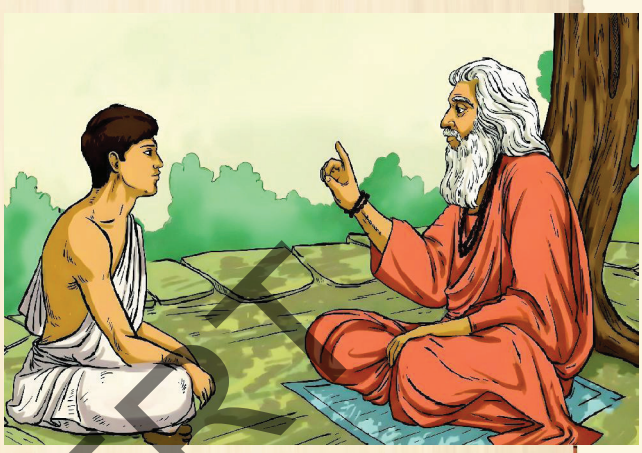
ସେମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଉତ୍ସ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ପଣ୍ଡିତମାନେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଷ ବିଷୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ(ସମୟରେଖା ଓ ଐତିହାସିକ ଉତ୍ସ) ଆମେ ଏକ ଆନୁମାନିକ ବର୍ଷଭାବରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ **560** ଚୟନ କରିଥିଲୁ । ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ଏଠାରେ ଆମ କାହାଣୀରେ କିଛି ଫରକ ପଡେନାହିଁ । କାହାଣୀ ଅନୁଯାୟୀ ସେତେବେଳେ **ସିଦ୍ଧାର୍ଥ(ଗୌତମ)** ରାଜପ୍ରସାଦରେ ଏକ ସୁରକ୍ଷିତ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରି ବଡ ହୋଇଥିଲେ । ଦିନେ **29** ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ରଥରେ ପରିକ୍ରମା କରିବାକୁ କହିଲେ ଏବଂ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଜଣେ ରୋଗୀ ଏବଂ ଏକ ଶବ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ । ସେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ, ଯେ ସୁଖୀ ଏବଂ ଶାନ୍ତିରେ ଥିଲାଭଳି ଜଣାପଡୁଥିଲେ ।

AP SCERT

Many stories from the Upanishads tell us the importance of asking questions, whether these questions come from men, women or children.

Shvetaketu and the seed of reality

(Chhandogya Upanishad)

Rishi Uddalaka Aruni sent his son, shvetaketu, to a gurukula to learn the Vedas. When Shvetaketu returned 12 years later, his father realised he had become very proud of his learning. So Uddalaka tested him with questions on the nature of brahman, which shvetaketu could not answer.

Uddalaka proceeded to explain how brahman, though invisible, is everywhere, just as the seed of a banyan fruit seems empty when you open it, but already contains the future banyan tree; or just as all kinds of different pots can be made out of the same clay. Similarly, everything around us has emerged from the same essence - brahman. He concluded his teaching with these words, "Everything consists of this subtle essence. ... You are That, Shvetaketu."

Nachiketa and his quest (Katha Upanishad)

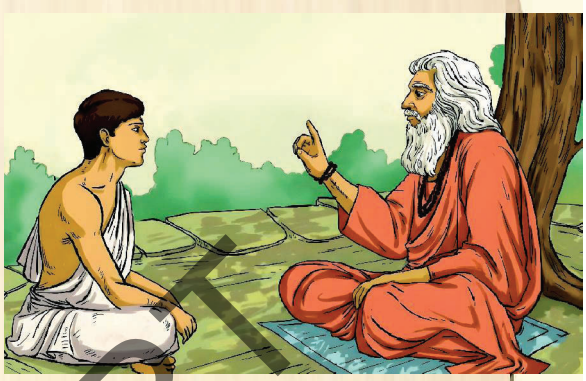
Once, a man was giving away all his possessions in a ritual. As his son Nachiketa kept asking him which god he would be offered to, the father became angry and answered, "I give you to Yama" - that is, to the god of death.

Nachiketa, then, proceeded to Yama's world and, after a long wait, met the mighty god. One question was on his mind - "What happens after the death of the body?"

APSCERT

ଉପନିଷଦର ଅନେକ କାହାଣୀ ଆମକୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ମହତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଜଣା ପଡିଥାଏ , ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡିକ ପୁରୁଷ, ମହିଳା କିମ୍ବା ଶିଶୁମାନେ ପଚାରି ଥାଇପାରନ୍ତି ।

ଶ୍ୱେତକେତୁ ଏବଂ ବାସ୍ତବତାର ବୀଜ (ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଉପନିଷଦ)

ଋଷି ଉଦ୍ଦାଳକ ଆରୁଣୀ, ବେଦ ଶିଖିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ୱେତକେତୁଙ୍କ ଏକ ଗୁରୁକୁଳକୁ ପଠାଇଥିଲେ । 12 ବର୍ଷ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ୱେତକେତୁ ଫେରଲେ, ତାଙ୍କ ପିତା ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ, ସେ ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାକୁ ନେଇ ବହୁତ ଗର୍ବିତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଉଦ୍ଦାଳକ ତାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ଯାହାର ଉତ୍ତର ଶ୍ୱେତକେତୁ ଦେଇ ପାରିନଥିଲେ । ଉଦ୍ଦାଳକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ, ବ୍ରହ୍ମ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁସ୍ଥାନରେ କିପରି ଅଛନ୍ତି, ଯେମିତି ବରଫଳର ମଞ୍ଜିକୁ ଯଦି ଖୋଲିବା ତାହା ଶୂନ୍ୟ ଲାଗେ , କିନ୍ତୁ ତା ମଧ୍ୟରେ ଭବିଷ୍ୟତର ବରଗଛ ରହିଛି, କିମ୍ବା ଯେମତି ଗୋଟିଏ ମାଟିର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପାତ୍ର ତିଆରି କରାଯାଇପାରିବ । ସେହିଭଳି ଆମ ପାଖରେ ଥିବା ସବୁ କିଛି ସେହି ସମାନ ତତ୍ତ୍ୱରୁ ଉଭା ହୋଇଛି , ତାହାହିଁ ବ୍ରହ୍ମ । ସେ ଏହି ଶବ୍ଦଗୁଡିକ ମାଧ୍ୟମରେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରିଥିଲେ , "ସବୁକିଛି ଏହି ସୂକ୍ଷ୍ମ ବ୍ରହ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଗଠିତ । .... ତୁମେ ମଧ୍ୟ, ଶ୍ୱେତକେତୁ.... ।"

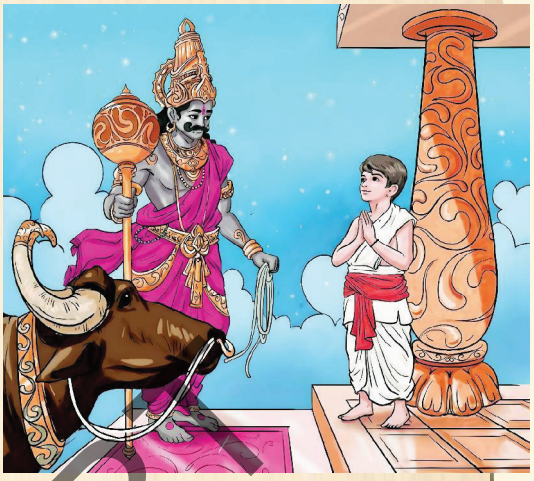
ନଚିକେତା ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧାନ(କଥୋପନିଷଦ)

ଥରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜରସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଏକ ୟଜ୍ଞରେ ଦାନ ଦେଉଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ନଚିକେତା ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ ଯେ, ସେ ତାଙ୍କୁ କେଉଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିବେ? ପିତା କ୍ରୋଧିତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ମୁଁ ତୁମକୁ ଯମଙ୍କୁ ଦେବି" – ଅର୍ଥାତ୍ ମୃତ୍ୟୁର ଦେବତାଙ୍କୁ ।

ତାପରେ ନଚିକେତା ଯମଙ୍କ ଦୁନିଆକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ପରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଯମ ଦେବତାଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା– "ଦେହର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କଣ ହୁଏ?"

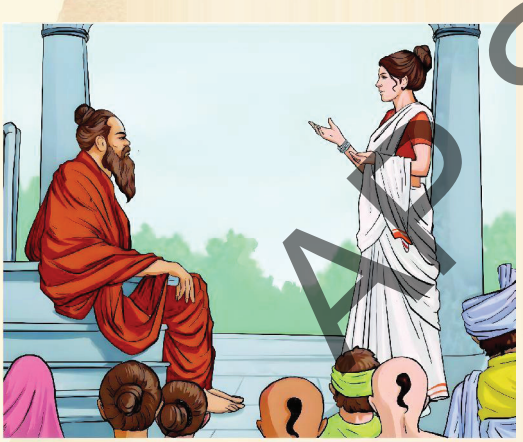
APSCERT

Yama tried to avoid answering, but the boy persisted. Pleased, Yama explained that the Atman, or self, is hidden within all creatures. It is neither born, nor does it die; it is immortal. Having acquired this profound knowledge, Nachiketa returned to his father, who welcomed him joyfully.

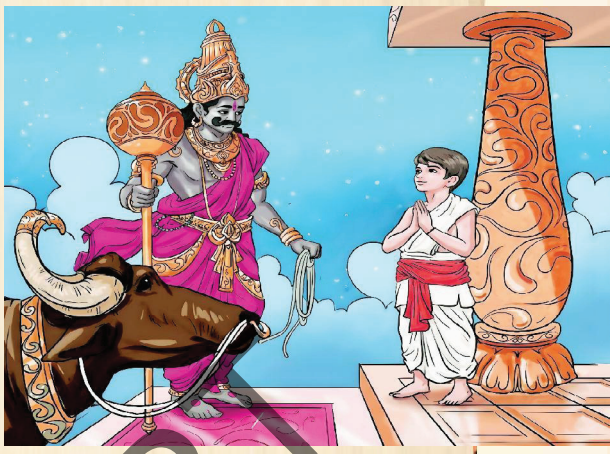
The debate of Gargi and Yajnavalkya (Brihadaranyaka Upanishad)

Once, the wise king Janaka announced a prize for the winner of a philosophical debate. Yajnavalkya, a renowned rishi, came to the king's court and defeated many scholars until Gargi, a rishika, asked him a series of questions on the nature of the world, and finally on the nature of brahman. At that point, Yajnavalkya asked her to stop asking further questions. Later, however, Gargi resumed her questions and Yajnavalkya went on to explain how brahman is what makes the world, the seasons, the rivers and everything else possible.

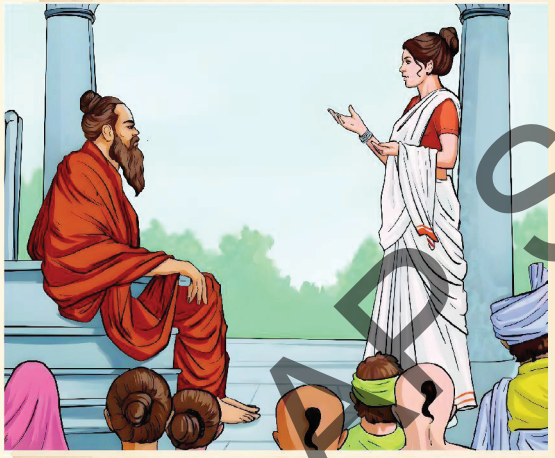

AP SCERT

ଯମ ଉତ୍ତର ନଦେଇ, ଟାଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ, କିନ୍ତୁ ବାଳକଟି ଅଟଳ ରହିଲା । ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଯମ ବୁଝାଇଲେ ଯେ, ଆତ୍ମା ସବୁ ଜୀବଙ୍କ ଭିତରେ ଗୁପ୍ତରେ ରହିଥାଏ । ଏହା ଜନ୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ, ନା ମରିଥାଏ । ଏହା ଅମର ଅଟେ । ଏହି ଗଭୀର ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବା ପରେ ନଚିକେତା ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରିଆସିଲେ, ଯିଏ ତାଙ୍କୁ ଖୁସିରେ ସ୍ୱାଗତ କରିଥିଲେ ।

ଗାର୍ଗୀ ଏବଂ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ସମ୍ବାଦ (ବୃହଦାରଣ୍ୟକ ଉପନିଷଦ)

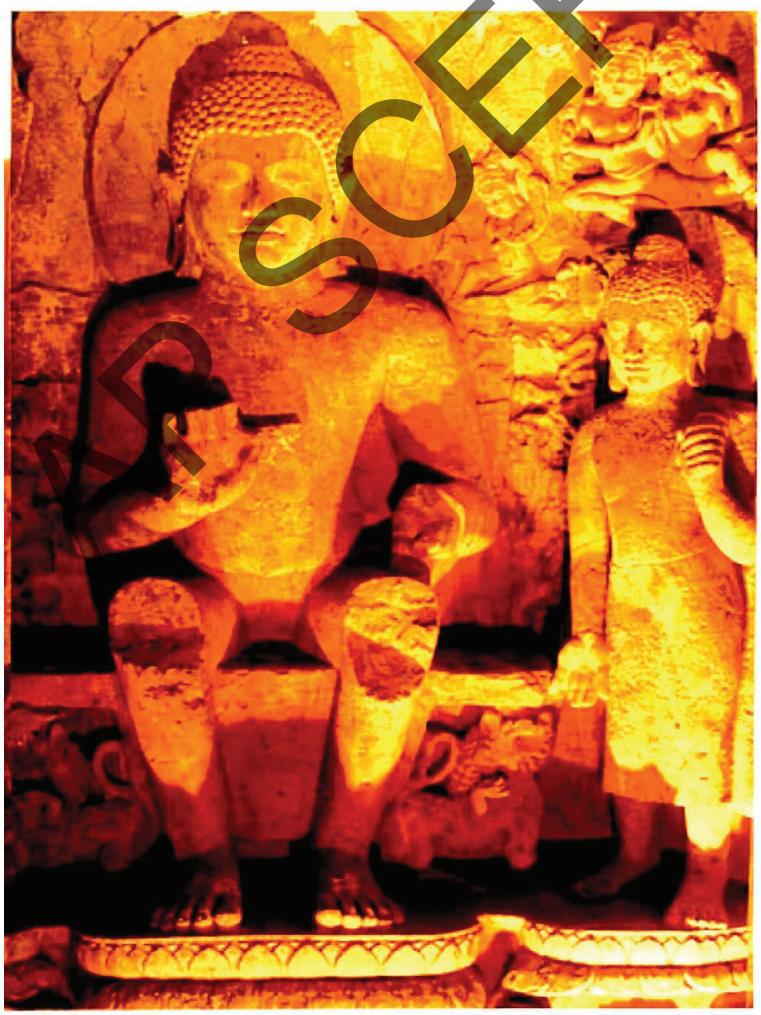

ଥରେ ଜ୍ଞାନୀ ରାଜା ଜନକ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ବିତର୍କର ବିଜେତାଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କଲେ । ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଋଷି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ଦରବାରକୁ ଆସି ଅନେକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଋଷିକା ଗାର୍ଗୀ ତାଙ୍କୁ ସଂସାରର ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ଏବଂ ଶେଷରେ ବ୍ରହ୍ମର ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ନଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ କହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଗାର୍ଗୀ ନିଜର ପ୍ରଶ୍ନ ପୁନର୍ବାର ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ବୁଝାଇଲେ ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ହିଁ ସଂସାର, ଯାହାକି ଋତୁ, ନଦୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସବୁ କିଛିର ମୂଳ କାରଣ ଅଟନ୍ତି ।

© NCERT

Following this experience, Siddhartha decided to give up his palace life, leaving behind his wife and son. Travelling on foot as an ascetic, meeting other ascetics and scholars, he searched for the root cause of suffering in human life. After meditating for many days under a **pipal** tree at **Bodh Gaya** (today in Bihar), he attained enlightenment; he realised that avidya (ignorance) and attachment are the source of human suffering and conceived a method to remove these two causes. Siddhartha, then, became known as the **'Buddha'**, which means the **'enlightened'** or **'awakened'** one.

The Buddha started teaching what he had realised, including the idea of ahimsa, which is generally translated as **'non- violence'**, but originally means 'non-hurting' or 'non-injuring'. He also insisted on a sincere inner discipline. The following saying of his expresses this simply:

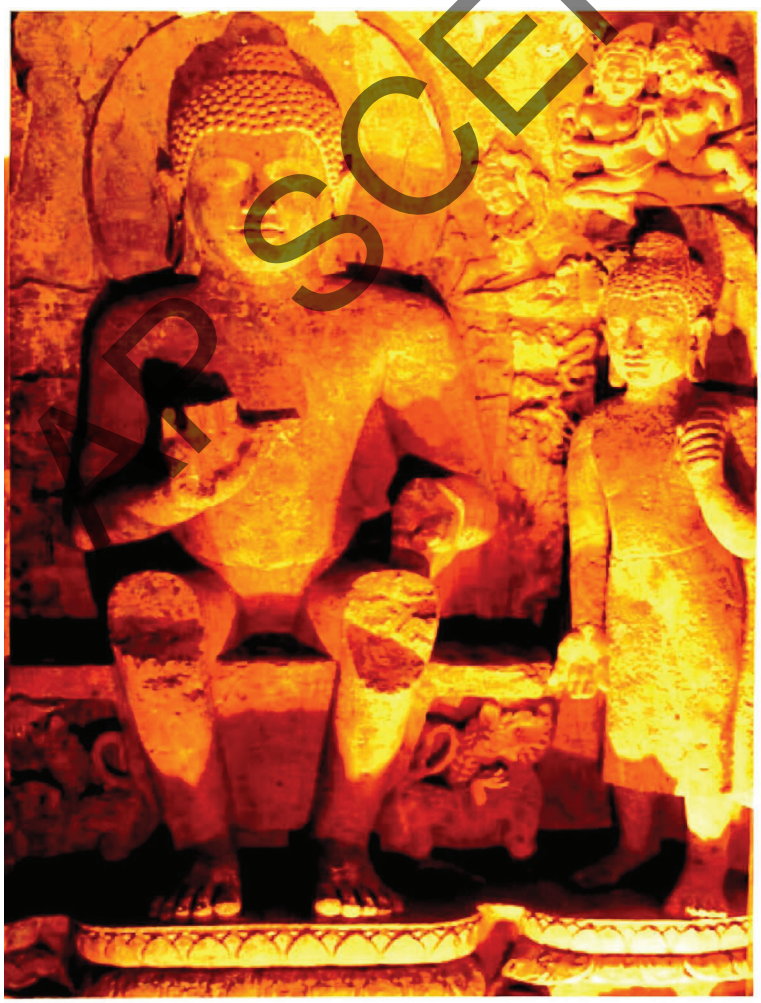
Ascetic: Someone who engages in a rigorous discipline to attain a higher consciousness.

Attachment: The condition of having a bond with someone or something, usually through sentiment or habit.

© NCERT

ଏହି ଅନୁଭୂତିକୁ ଅନୁସରଣ କରି ସିଦ୍ଧାର୍ଥ, ପତ୍ନୀ ଓ ପୁତ୍ରକୁ ତଥା ନିଜ ରାଜମହଲ ଜୀବନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭାବରେ ପାଦରେ ଯାତ୍ରା କରି, ଅନ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଭେଟି ସେ ମାନବ ଜୀବନରେ ଦୁଃଖର ମୂଳ କାରଣ ଖୋଜିଥିଲେ । **ବୋଧଗୟା**(ଆଜି ବିହାରରେ) ଏକ **ପିପ୍ପଳ ଗଛ** ତଳେ ଅନେକ ଦିନ ଧ୍ୟାନ କରିବା ପରେ ସେ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି କରିଥିଲେ । ସେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ , ଅବିଦ୍ୟା(ଅଜ୍ଞତା) ଏବଂ ଆକର୍ଷଣ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖର ଉତ୍ସ ଏବଂ ଦୁଇଟି କାରଣକୁ ଦୁର କରିବାପାଇଁ ଏକ ନିୟମ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଏହାପରଠାରୁ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ **ବୁଦ୍ଧ** ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଲା **ସୁଜ୍ଞାନୀ କିମ୍ବା ଜାଗ୍ରତ** ବ୍ୟକ୍ତି ।

ବୁଦ୍ଧ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ, ତାକୁ ଉପଦେଶ ଆକାରରେ ଶିଖାଇବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଖ୍ୟତଃ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶରେ **ଅହିଂସାର** ସୁତ୍ର ନିହିତ ଅଛି । ଯାହାର ମୂଳ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ, କାହାରିକୁ ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଭାବେ ଆଘାତ ନ ଦେବା କିମ୍ବା କ୍ଷତି ନ କରିବା । ସେ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବେ ଆନ୍ତରିକ ଶୃଙ୍ଖଳା, ତଥା ସଂଯମତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିମ୍ନଲିଖିତ କଥା ଏହାକୁ ସରଳ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ:
ଯିଏ ଉଚ୍ଚ ଚେତନା ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ କଠୋର ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ନିୟୋଜିତ ହୁଏ ।

ଆକର୍ଷଣ:
ସାଧାରଣତଃ ଭାବନା ବା ଅଭ୍ୟାସ ମାଧ୍ୟମରେ କାହା ସହିତ କିମ୍ବା କୌଣସି ଜିନିଷ ସହିତ ବନ୍ଧନରେ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

© SCERT

"Not by water is one made pure, though
many people may bathe here [in sacred rivers].
But one is pure in whom truth and dharma reside.
Conquering oneself is greater than conquering
a thousand men on the battlefield a thousand times."

Monk: A man who, giving up the usual life in the world, dedicates himself to religious or spiritual pursuits. A monk usually takes vows, that is, commits himself to follow strict rules for a disciplined life.

Nun: The female equivalent of a monk.

The Buddha founded the **Sangha**, a community of bhikshus or monks (and, later, **bhikshunis** or **nuns**) who dedicated themselves to practising and spreading his teachings. His influence on India, and indeed the whole of Asia, was enormous, as we will discover later; it is still perceptible today.

This stone panel, some 1,800 years old, shows the Buddha teaching

© NCERT

ଜଳ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ଯଦିଓ ଅନେକ ଲୋକ ପବିତ୍ର ନଦୀରେ ଗାଧୋଇ ଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ହିଁ ପବିତ୍ର, ଯାହା ପାଖରେ ସତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ବାସ କରେ । ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହଜାରେ ଲୋକଙ୍କୁ ହଜାର ଥର ଜିତିବା ଠାରୁ ନିଜକୁ ନିଜେ ଜିତିବା ହେଉଛି ସବୁଠାରୁ ବଡ ଉପଲବ୍ଧି ।

ବୁଦ୍ଧ **ସଂଘ** ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ଯାହା **ସନ୍ନ୍ୟାସୀ** ବା **ଭିକ୍ଷୁ** (ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ, ଭିକ୍ଷୁଣୀ ବା ସାଧ୍ୱୀ) ମାନଙ୍କର ଏକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ବାଣୀ ଓ ଉପଦେଶର ଅଭ୍ୟାସ ଏବଂ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ଭାରତ ଏବଂ ସମଗ୍ର ଏସିଆ ଉପରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ବହୁ ମାତ୍ରାରେ ଥିଲା, ଯାହା ଆମେ ପରେ ଆଲୋଚନା କରିବା । ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଆଜି ବି ଅନୁଭବ କରାଯାଇପାରୁଛି ।

ସାଧୁ: ଏମିତି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ସଂସାରର ସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନକୁ ତ୍ୟାଗକରି ଧାର୍ମିକ କିମ୍ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରନ୍ତି । ଜଣେ ସାଧୁ ସାଧାରଣତଃ ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନ ପାଇଁ କଠୋର ନିୟମ ପାଳନ କରିବାକୁ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଅନ୍ତି ।

ସାଧ୍ୱୀ: ଜଣେ ସାଧୁଙ୍କ ସମକକ୍ଷର ନାରୀ ।

ପ୍ରାୟ **1800** ବର୍ଷ ପୁରୁଣା ଏହି ପଥର ଚିତ୍ରରେ ବୁଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷାକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

© NCERT

LET'S EXPLORE

→ Discuss the way the Buddha is depicted in the above panel.

→ Can you name some states of India or some other countries where Buddhism is a major religion even today? Try to plot these on a world map.

Jainism

Jainism is another important school of thought that became widespread at the same time, although its roots are said to be much more ancient. Just like Siddhartha Gautama, Prince **Vardhamana** was born into a royal family in the early 6th century BCE. His birthplace was near the city of **Vaishali**, in modern-day Bihar. At the age of 30, he decided to leave his home and go in search of spiritual knowledge. He practised an ascetic discipline and, after 12 years, achieved **'infinite knowledge'** or **supreme wisdom**. He became known as **'Mahavira'**, or **'great hero'**, and started preaching what he had realised.

A tradional painting of Mahavira

APSCERT

DON'T MISS OUT

The word 'Jain' or jaina comes from **jina,** meaning **'conqueror'.** This does not refer to the conquest of territory or enemies, but to the conquest of ignorance and attachments, so as to reach enlightenment.

Jain teachings include ahimsa, anekantavada and aparigraha. These ideas, shared to a large extent with Buddhism and the Vedantic school of thought, are central to Indian culture. The first may be illustrated by this saying of Mahavira,

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ରରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ କିପରି ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଇଛି ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର ।

→ ତୁମେ ଭାରତର କିଛି ରାଜ୍ୟ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେତେକ ଦେଶର ନାମ କହିପାରିବ କି ଯେଉଁଠାରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଆଜି ବି ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଧର୍ମ ଅଟେ । ଏଗୁଡିକୁ ପୃଥିବୀ ମାନଚିତ୍ରରେ ଚିହ୍ନଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।

ଜୈନ ଧର୍ମ

ଜୈନ ଧର୍ମ ହେଉଛି ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦର୍ଶନ ବା ଚିନ୍ତାଧାରା ଯାହା ସେହି ସମୟରେ ବ୍ୟାପକ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲା, ଯଦିଓ ଏହାର ମୂଳ ଅଧିକ ପ୍ରାଚୀନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଗୌତମଙ୍କ ପରି ରାଜକୁମାର **ବର୍ଦ୍ଧମାନ** ମଧ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଏକ ରାଜା ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଆଧୁନିକ ବିହାରର **ବୈଶାଳି** ସହର ନିକଟରେ ଥିଲା । ମାତ୍ର **30** ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ନିଜ ଘର ଛାଡି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ସନ୍ଧାନରେ ଯିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ସେ ଏକ ସନ୍ୟାସୀ ଜୀବନର ଅନୁଶାସନକୁ ପାଳନ କରିଥିଲେ ଏବଂ **12** ବର୍ଷ ପରେ **'ଅସୀମ ଜ୍ଞାନ '** ବା **'ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଜ୍ଞାନ'** ହାସଲ କରିଥିଲେ । ସେ **'ମହାବୀର'** ବା **'ମହାନାୟକ '** ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ ଏବଂ ସେ ଅର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନରୁ ଯାହା ଅନୁଭବ କଲେ ତାହା ସେ ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

ମହାବୀରଙ୍କ ଏକ ପାରମ୍ପରିକ ଚିତ୍ର

APSCERT

ମନେରଖ

'ଜୈନ୍' ବା 'ଜୈନା' ଶବ୍ଦଟି **ଜିନ**ରୁ ଅସିଛି, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, **'ବିଜେତା'** । ଏହା କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ଶତ୍ରୁଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟକୁ ବୁଝାଏ ନାହିଁ, ବରଂ ଅଜ୍ଞତା ଏବଂ ମୋହର ବିଜୟକୁ ସୂଚିତ କରେ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା କି ଜ୍ଞାନର ପ୍ରାପ୍ତି ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ ।

'ଜୈନ୍' ଶିକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଅହିଂସା, ଅନେକାନ୍ତବାଦ ଓ ଅପରିଗ୍ରହ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଓ ବେଦାନ୍ତିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ସହିତ ବହୁ ମାତ୍ରାରେ ସମାନ ହୋଇଥିବା ଏହି ଧାରଣା ଗୁଡିକ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅଟେ । ମହାବୀରଙ୍କ ପ୍ରଥମ ବିଚାରଧାରକୁ ଏହି ଉକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବୁଝାଯାଇପାରେ ।

"All breathing, existing, living, sentient creatures should not be slain, nor treated with violence, nor abused, nor tormented, nor driven away."

Let us define the last two in simple terms:

- **Anekantavada** means 'not just one' aspect or perspective. That is, the truth has many aspects and cannot be fully described by any single statement.
- **'Aparigraha'** means 'non-possession' and advises detachment from material possessions, limiting oneself to what is truly necessary in life. Jainism also insists on the interconnectedness and interdependence of all creatures, from humans to invisible organisms, as they support each other and cannot live without one another. Scientists studying nature, flora and fauna, have again and again confirmed this deep truth.

The Jataka tales, which have delighted generations of Indian children and adults, tell stories of the Buddha's former births and express in simple terms the Buddhist values.

In a well-known tale, the Buddha was the king of a large troop of monkeys. They lived near a huge tree which bore fruit of divine fragrance and taste. Despite the monkey- king's instructions that no fruit should escape, one day a ripe fruit fell into the stream below. Carried by the current, it was caught in a net and taken to the palace.

AP SCERT

" ନିଶ୍ୱାସ ନେଉଥିବା, ବିଦ୍ୟମାନ, ଜୀବିତ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ହିଂସା ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଅପମାନ ଦିଆଯାବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, କଷ୍ଟ ଦେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ହେୟଜ୍ଞାନ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।"

ଆସ ଶେଷ ଦୁଇଟିକୁ ସରଳ ଶବ୍ଦରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା :

- **ଅନେକାନ୍ତବାଦ**ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି କେବଳ 'ଗୋଟିଏ ନୁହେଁ' ଏପରି ଦିଗ ବା ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ । ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟର ଅନେକ ଦିଗ ରହିଛି ଏବଂ ଏହାକୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।
- **'ଅପରିଗ୍ରହ'** ଅର୍ଥ ହେଉଛି 'ଅନ–ଅଧିକାର' ଏବଂ ଏହା ଭୌତିକ ସମ୍ପତ୍ତିଠାରୁ ଅଲଗା ହେବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଏ, ଜୀବନରେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ ସେଥିରେ ନିଜକୁ ସୀମିତ ରଖିବା ଉଚିତ । ଜୈନ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଦୃଶ୍ୟ ଜୀବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ପରସ୍ପରକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି ଏବଂ ପରସ୍ପର ବିନା ବଞ୍ଚି ପାରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତି, ଉଦ୍ଭିଦକୁଳ ଓ ପ୍ରାଣୀକୁଳଙ୍କ ଉପରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଏହି ଗଭୀର ସତ୍ୟକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରମାଣିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଭାରତୀୟ ପିଲା ଓ ବୟସ୍କଙ୍କ ପିଢିକୁ ଆନନ୍ଦିତ କରୁଥିବା ଜାତକ କାହାଣୀଗୁଡିକ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର କାହାଣୀ କୁହାଯାଏ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ସରଳ ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ ।

ଏକ ଜଣାଶୁଣା କାହାଣୀରେ ବୁଦ୍ଧ ମାଙ୍କଡମାନଙ୍କର ଏକ ବିଶାଳ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ରାଜା ଥିଲେ । ସେମାନେ ଏକ ବିରାଟ ଗଛ ନିକଟରେ ରହୁଥିଲେ ଯାହା ଦିବ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧ ଏବଂ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଫଳଯୁକ୍ତ ଥିଲା । ମାଙ୍କଡ ରାଜାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବିନା କୌଣସି ଫଳ ତୋଳା ହେଉ ନ ଥିଲା, ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଦିନେ ତଳେ ବହିଯାଉଥିବା ଝରଣାରେ ଏକ ପାଚିଲା ଫଳ ଖସିପଡିଲା । ସ୍ରୋତରେ ବହି ଯାଇ ଜାଲରେ ଲାଗିବାରୁ ମହଲକୁ ନିଆଯାଇଥିଲା ।

AP SCERT

The king was so enchanted by its taste that he ordered his soldiers to locate the tree it came from.

After a long search, they found the tree - and the monkeys enjoying the tree's fruits. The soldiers attacked the monkeys. The only way for the monkey-king to save his monkeys was to help them cross the stream, but they could not do so on their own. Being much larger than them, the monkey-king caught hold of a tree on the other bank and let them use his body as a bridge to cross the stream, although he was severely bruised in the process and eventually died.

A name panel (at Bhathat in Madhya Pradesh) depicting the story of the monkey king.

The king, who watched the scene from a distance, was greatly moved by the monkey-king's selfless sacrifice. He thought about the role of a king with respect to his subjects.

A Jain story

Rohineya was an extraordinarily skilled burglar who evaded all attempts to catch him. On his way to a city, he accidentally heard a few sentences from a sermon that Mahavera was giving about achieving liberation from the ordinary life of ignorance. Reaching the city, Rohineya was recognised and arrested. He pretended to be a simple farmer. A minister devised a clever plan to force him to confess his identity. But Rohineya, remembering Mahavira's words, was able to detect the minister's plan and defeat it.

Feeling remorseful, Rohineya approached Mahavera, confessed his crimes, returned the stolen treasures, and asked for forgiveness. He became a monk, realised the illusion he was living in and focused on acquiring higher knowledge.

The story illustrates the importance of right action and right thinking, and also illustrates the fact that everyone should have a second chance.

AP SCERT

ରାଜା ଏହାର ସ୍ୱାଦରେ ଏତେ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ସେ ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେହି ଗଛକୁ ଠାବ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଯେଉଁଥିରୁ ଏହା ଆସିଥିଲା ।

ବହୁ ଖୋଜାଖୋଜି କରିବା ପରେ ସେମାନେ ଗଛଟିକୁ ପାଇଲେ ଏବଂ ମାଙ୍କଡମାନେ ଗଛର ଫଳକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସୈନିକମାନେ ମାଙ୍କଡ଼ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ମାଙ୍କଡ ରାଜା ନିଜ ମାଙ୍କଡ଼ମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ଥିଲା ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଝରଣା ଅତିକ୍ରମ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ନିଜେ ତାହା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ବହୁତ ବଡ଼ ହୋଇଥିବାରୁ ମାଙ୍କଡ଼–ରାଜା ଅନ୍ୟ କୂଳରେ ଥିବା ଏକ ଗଛକୁ ଧରି ନିଜ ଶରୀରକୁ ଝରଣା ଅତିକ୍ରମ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ପୋଲ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଦେଇଥିଲେ, ଯଦିଓ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସେ ଗୁରୁତର ଆହତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ଘଟିଥିଲା ।

ମାଙ୍କଡ଼ ରାଜାଙ୍କ କାହାଣୀକୁ ଦର୍ଶାଉଥିବା ଏକ ପଥର ଚିତ୍ର (ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଭାରୁତରେ ଠାବ କରାଯାଇଛି)

ଦୂରରୁ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥିବା ରାଜା, ମାଙ୍କଡ଼–ରାଜାଙ୍କ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ବଳିଦାନରେ ବହୁତ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ରାଜାର ଭୂମିକା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କଲେ ।

ଏକ ଜୈନ କାହାଣୀ

ରୋହିଣେୟ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ଦକ୍ଷ ଚୋର ଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରୟାସକୁ ବିଫଳ କରି ଦେଇଥିଲା । ଏକ ସହରକୁ ଯିବା ବାଟରେ ସେ ହଠାତ୍ ମହାବୀରଙ୍କ ଏକ ଉପଦେଶରୁ କିଛି ବାକ୍ୟ ଶୁଣିଲା ଯାହା କି ଅଜ୍ଞାନ ରୂପକ ଅଜ୍ଞାନତାର ସାଧାରଣ ଜୀବନରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ଦେଉଥିଲେ । ସହରରେ ରୋହିଣେୟଙ୍କ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇ ଗିରଫ କରାଗଲା । ସେ ଜଣେ ସରଳ କୃଷକ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପରିଚୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଚତୁର ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରୋହିଣେୟ ମହାବୀରଙ୍କ କଥାକୁ ମନେ ପକାର ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଯୋଜନାକୁ ଠାବ କରି ଏହାକୁ ବିଫଳ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ।

ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରି ରୋହିଣେୟ ମହାବୀରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ନିଜର ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ସହ ସେ ଚୋରି କରିଥିବା ଧନ ଫେରସ୍ତ କରିବା ସହ କ୍ଷମା ମାଗିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ସାଧୁ ହୋଇଗଲେ, ସେ ଯେଉଁ ଭ୍ରମରେ ରହୁଛନ୍ତି ତାହା ଅନୁଭବ କଲେ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ ।

କାହାଣୀଟି ସଠିକ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସଠିକ୍ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ଦର୍ଶାଏ, ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୀବନରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସୁଯୋଗ ମିଳିବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଏ ।

AP SCERT

LET'S EXPLORE

Observe the above panel (from a Jain temple in New Delhi).
What is striking about it? What messages does it carry?

THINK ABOUT IT

In both Buddhism and Jainism, ahimsa means much more than refraining from physical violence against a person or an animal. It also means refraining from violence in thought, such as having ill feelings towards anyone. If we observe ourselves carefully, we may notice such negative thoughts and learn to turn them into positive ones. Sometimes such negative thoughts are even directed at ourselves!

In both Buddhism and Jainism, monks, and sometimes nuns too, began travelling across the land to spread their respective teachings far and wide. Some of them created new **monasteries** in faraway places, while others led ascetic lives in caves cut in the rock. Archaeological findings have revealed many traces of those monasteries, sometimes even the names of the monks who lived in the **rock-cut caves** and slept on the stone beds!

AP SCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ରକୁ (ନୂଆଦିଲ୍ଲୀର ଏକ ଜୈନ ମନ୍ଦିର) ନିରୀକ୍ଷଣ କର । ଏଥିରେ କଣ ବିଶେଷଣ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି ? ଏହା କେଉଁ ବାର୍ତ୍ତା ବହନ କରୁଛି ?

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର

ଉଭୟ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଧର୍ମରେ ଅହିଂସା ହେଉଛି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ପଶୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଶାରୀରିକ ହିଂସା ନ କରିବା ଠାରୁ ଅଧିକ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଚିନ୍ତାରେ ହିଂସାରୁ ସଂଯମ ରହିବା, ଯେପରିକି କାହା ପ୍ରତି ଖରାପ ଭାବନା ନ ରଖିବା । ଯଦି ଆମେ ନିଜକୁ ଧ୍ୟାନର ସହ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିଥାଉ, ତେବେ ଆମେ ଏଭଳି ନକାରାତ୍ମକ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରିବା ଏବଂ ଏହାକୁ ସକାରାତ୍ମକ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଶିଖିପାରିବା । ବେଳେବେଳେ ଏଭଳି ନକାରାତ୍ମକ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟ ନିଜ ପ୍ରତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଉଭୟ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଧର୍ମରେ ସାଧୁ ଓ ବେଳେବେଳେ ସାଧ୍ୱୀମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ଶିକ୍ଷାକୁ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରେ ପ୍ରସାର କରିବା ପାଇଁ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଭ୍ରମଣ କରିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଦୂର ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ମଠ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବାବେଳେ ଆଉ କେତେକ ପଥରରେ କଟା ଯାଇଥିବା ଗୁମ୍ଫାରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଜୀବନ ବିତାଉଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ସେହି ମଠଗୁଡିକର ଅନେକ ଚିହ୍ନ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିଛି, ବେଳେବେଳେ ପଥର କଟା ଗୁମ୍ଫାରେ ରହୁଥିବା ଏବଂ ପଥର ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଥିବା ସାଧୁମାନଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିଛି ।

AP SCERT

Caves cut into the rock at Ellora (Maharashtra) between the 6th and the 10th centuries CE. Some of the caves are Hindu, others are Buddhist and Jain.

APSCERT

THINK ABOUT IT

In English, Hinduism, Buddhism, Jainism and Sikhism are often labelled **'religions'**. You may notice that we have avoided this term, preferring 'schools of thought' and (later in this chapter) **'belief systems'**. This is because there are many aspects to those schools and systems, which we will explore gradually - a philosophical aspect, a spiritual aspect, a religious aspect, an ethical aspect, a social aspect, to name a few. Many scholars agree that the word 'religion' is too limiting in the context of the Indian civilisation.

There were yet other schools of thought at the time. For example, one of them, known as the **'Charvaka'** school (sometimes also **'Lokayata'**), believed that this material world is the only thing that exists, and therefore there can be no life after death. This school does not seem to have gained much popularity and it disappeared with time. We mention it to show that there was a wide diversity of intellectual or spiritual belief systems; people were free to choose what suited them.

Although the Vedic, Buddhist and Jain schools had important differences, they also shared some common concepts, such as dharma, karma, rebirth, the search for an end to suffering and ignorance, and many important values. This is the **'trunk'** of the tree we started this chapter with.

ଏଠାରେ ଏଲୋରା(ମହାରାଷ୍ଟ୍ର)ରେ ଥିବା ଗୁମ୍ଫାଗୁଡିକ ଷଷ୍ଠ ଏବଂ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ପଥରକୁ କାଟି ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଗୁମ୍ଫାଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ହିନ୍ଦୁ, ଅନ୍ୟଗୁଡିକ ବୌଦ୍ଧ ଏବଂ ଜୈନ ଗୁରୁଙ୍କ ନିର୍ମିତ ।

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର

ଇଂରାଜୀରେ ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ, ଜୈନ ଓ ଶିଖ୍ ଧର୍ମକୁ 'ଧର୍ମ' ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତୁମେ ଦେଖିଥିବ ଯେ ଆମେ ଏହି ଶବ୍ଦକୁ ଏଡାଇ ଯାଇଛୁ, ଚିନ୍ତାଧାରା ଏବଂ (ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ) 'ସମ୍ପ୍ରଦାୟ'କୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛୁ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ସେହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଏବଂ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନେକ ଦିଗ ଅଛି, ଯାହାକୁ ଆମେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ– ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଦିଗ, ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦିଗ, ଏକ ଧାର୍ମିକ ଦିଗ, ଏକ ନୈତିକ ଦିଗ ଏବଂ ଏକ ସାମାଜିକ ଦିଗ । ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଧର୍ମ ଶବ୍ଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ ବୋଲି ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ଏକମତ ହୁଅନ୍ତି ।

ସେହି ସମୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ, ଯାହାକୁ 'ଚାର୍ବାକ' ସମ୍ପ୍ରଦାୟ (ବେଳେବେଳେ 'ଲୋକାୟତ 'ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ) ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ଏହି ଭୌତିକ ଜଗତ ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ଜିନିଷ ଯାହା ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି, ଏବଂ ତେଣୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କୌଣସି ଜୀବନ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷ ଲୋକପ୍ରିୟତା ହାସଲ କରିପାରି ନାହିଁ ଏବଂ ସମୟ କ୍ରମେ ଏହା ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ବୌଦ୍ଧିକ କିମ୍ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଣାଳୀର ବ୍ୟାପକ ବିବିଧତା ଥିବା ଦର୍ଶାଇବା ପାଇଁ ଆମେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛୁ । ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜିନିଷ ଚୟନ କରିବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଯଦିଓ ବୈଦିକ , ବୌଦ୍ଧ ଏବଂ ଜୈନ ଧର୍ମରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲା, ତଥାପି ସେମାନେ ଧର୍ମ, କର୍ମ, ପୁନର୍ଜନ୍ମ,ଦୁଃଖ ଓ ଅଜ୍ଞାନ ବିନାଶର ସନ୍ଧାନ ଏବଂ ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭଳି କିଛି ସାଧାରଣ ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଆମେ ଯେଉଁ ଗଛ ସହିତ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲୁ ତାହାର ଏହା ହେଉଛି 'ଗଣ୍ଡି '।

APSCERT

Folk and Tribal Roots

The cultural roots we have seen so far are well documented in many texts. India has also had rich 'oral traditions', that is, teachings or practices transmitted through everyday practice, without written texts (this is the case of the Vedas). Among them are numerous folk traditions, that is, transmitted by common people, and tribal traditions, transmitted by tribes.

What is a tribe?

There are many definitions for this social entity. Today, anthropologists usually consider a tribe to be a group of families or clans sharing a tradition of common descent, a culture and a language, living as a close-knit community under a chief and holding no private property. Interestingly, ancient India did not have a word for 'tribe' - tribes were just different janas that lived in a specific environment, such as forests or mountains. The Constitution of India uses the terms 'tribes' and **'tribal communities'** in English, and **janajati** in Hindi. According to official figures, in 2011 India had 705 tribes spread over most States, amounting to a population of about 104 million people - more than the populations of Australia and the United Kingdom together! In the 19th century, anthropologists studying tribes often described them as 'primitive' or 'inferior' to civilised people. With deeper studies of tribal communities and their rich and complex cultures, such biased judgments have been mostly abandoned.

AP SCERT

There has been a constant interaction between folk and tribal traditions, and the leading schools of thought such as those we mentioned in this chapter. Deities, concepts, legends and rituals have been freely exchanged in both directions. For instance, according to tradition, Jagannath, worshipped at Puri (Odisha), was originally a tribal deity; this is also the case with various forms of the mother-goddess worshipped across India. Some tribes, on the other hand, adopted Hindu deities long ago, and possess their own versions of the Mahabharata and the Ramayana - this has been well documented from India's northeastern States, all the way to Tamil Nadu.

ଜନଜାତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ପରମ୍ପରା

ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଚେର ଦେଖିଛୁ ତାହା ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଭଲ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ହେବା ସହ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଲିଖିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିନା ସମୃଦ୍ଧ ମୌଖିକ ପରମ୍ପରା ଅର୍ଥାତ୍ ଦୈନନ୍ଦିନ ଅଭ୍ୟାସ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରସାରିତ ଶିକ୍ଷା ବା ଅଭ୍ୟାସ ରହିଛି(ଏହା ବେଦରେ ଦେଖାଯାଏ) । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଲୋକ ପରମ୍ପରା ରହିଛି, ଯାହା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ ଏବଂ ଆଦିବାସୀ ପରମ୍ପରା, ଆଦିବାସୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଜନଜାତି କ'ଣ ?

ଏହି ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ପାଇଁ ଅନେକ ସଂଜ୍ଞା ରହିଛି । ଆଜିକାଲି ମାନବବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଜନଜାତିକୁ ସାଧାରଣ ବଂଶୋଦ୍ଭବ, ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ଭାଷାର ପରମ୍ପରା, ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଏକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭାବରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଏବଂ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପତ୍ତି ନ ଥିବା ପରିବାର ବା ବଂଶର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ହେଉଛି, ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ଜନଜାତି ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ନ ଥିଲା । ଜନଜାତିମାନେ କେବଳ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବେଶରେ ଯେପରିକି ଜଙ୍ଗଲ କିମ୍ବା ପର୍ବତରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜନ ଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନରେ ଇଂରାଜୀରେ ଟ୍ରାଇବ୍ ଓ **ଟ୍ରାଇବଲ୍ କମ୍ୟୁନିଟି** ଏବଂ ହିନ୍ଦୀରେ **ଜନଜାତି** ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି । ସରକାରୀ ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ, 2011 ରେ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ରାଜ୍ୟରେ 705 ଟି ଜନଜାତି ଥିଲେ, ଯାହାର ଜନସଂଖ୍ୟା, ପ୍ରାୟ 104 ମିଲିୟନ ଥିଲା, ଯାହା କି ଆଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଏବଂ ବ୍ରିଟେନ ଜନସଂଖ୍ୟା ଠାରୁ ଅଧିକ । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜନଜାତି ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ମାନବବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଭ୍ୟ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଆଦିମ ବା ନିମ୍ନ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥିଲେ । ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରାଦାୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସମୃଦ୍ଧ ଏବଂ ଜଟିଳ ସଂସ୍କୃତି ଉପରେ ଗଭୀର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପରେ, ଏଭଳି ପକ୍ଷପାତ ବିଚାରକୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରାଯାଇଛି ।

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ଯେ, ଲୋକ ଏବଂ ଜନଜାତି ପରମ୍ପରା ତଥା ପ୍ରମୁଖ ବିଚାରଧାରା ମଧ୍ୟରେ ନିରନ୍ତର ସମ୍ପର୍କ ବଳବତ୍ତର ରହିଛି । ଉଭୟ ଦିଗରେ ଦେବଦେବୀ, ଧାରଣା, କିମ୍ବଦନନ୍ତୀ ଓ ରୀତିନୀତିର ମଧ୍ୟରେ ଅବାଧ ଭାବ ବିନିମୟ ହୋଇଆସିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ପରମ୍ପରା ଅନୁଯାୟୀ ପୁରୀ (ଓଡିଶା)ରେ ପୂଜା ପାଉଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ ମୂଳତଃ ଜଣେ ଆଦିବାସୀ ଦେବତା ଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ମାତୃ-ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ହୋଇଆସୁଛି । ଅପର ପକ୍ଷରେ କେତେକ ଜନଜାତି ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ହିନ୍ଦୁ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ଏବଂ ମହାଭାରତ ଏବଂ ରାମାୟଣରେ ଭାରତର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତାମିଲନାଡି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ।

APSCERT

How have such interactions taken place for so long and so naturally? It is, in the end, because folk, tribal and Hindu belief systems have many similar concepts. For instance, in all three, elements of nature such as mountains, rivers, trees, plants and animals, and some stones too, are regarded as sacred, because there is consciousness behind all of them. Indeed, tribes generally worship many deities associated with those natural elements. For the Toda tribals of the Nilgiris of Tamil Nadu, for instance (one of them is pictured in the image on the right), over thirty peaks of this mountain range are residences of a god or a goddess; those peaks are so sacred that the Todas avoid pointing to them with a finger.

But despite this multiplicity of deities, as with Hinduism, many tribal groups have a concept of a higher divinity or supreme being. For example, in Telangana Sammakka Sarakka are worshipped as the tribal folk dieities: Modakondamma Jathara in Paderu region of Andhra Pradesh: several tribes of Arunachal Pradesh worship Donyipolo, a combined form of the Sun and the Moon who later rose to the higher status of a supreme god. This is also the case of the god Khandoba in parts of central India. In eastern India, the Munda and Santhal tribals, among others, worship Singbonga, a supreme deity who created this whole world. There are many more such examples.

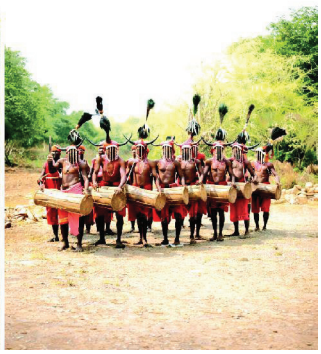
The Indian sociologist **André Béteille** summed up this situation in these words: "The thousands of castes and tribes on the Indian subcontinent have influenced each other in their religious beliefs and practices since the beginning of history and before. That the tribal religions have been influenced by Hinduism is widely accepted, but it is equally true that Hinduism, not only in its formative phase but throughout its evolution, has been influenced by tribal religions."

Clearly, the result of this long interaction has been mutual enrichment. In this manner, folk and tribal beliefs and practices also count among India's cultural roots. We will further develop this point in the next chapter.

AP SCERT

ଏତେ ଦିନ ଧରି ଏବଂ ଏତେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଏଭଳି ବିନିମୟ କେମିତି ହୋଇଛି ? କାରଣ ଲୋକ, ଆଦିବାସୀ ଓ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନେକ ସମାନ ଧାରଣା ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରକୃତିର ଉପାଦାନ ଯଥା ପର୍ବତ, ନଦୀ, ଗଛ, ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଏବଂ କିଛି ପଥରକୁ ମଧ୍ୟ ପବିତ୍ର ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ, କାରଣ ସେସବୁ ମଧ୍ୟରେ ଚେତନା ରହିଛି । ବାସ୍ତବରେ ଜନଜାତିମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସେହି ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାଦାନ ସହିତ ଜଡିତ ଅନେକ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ତାମିଲନାଡୁର ନୀଳଗିରିର ତୋଡା ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ(ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଡାହାଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଚିତ୍ରରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି), ଏହି ପର୍ବତମାଳାର ତିରିଶିରୁ ଅଧିକ ଶିଖର ଦେବତା କିମ୍ବା ଦେବୀଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ, ସେହି ଶିଖରଗୁଡିକ ଏତେ ପବିତ୍ର ଯେ ତୋଡା ଜନଜାତିମାନେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କ ଆଡକୁ ଇଙ୍ଗିତ କରିବାରୁ ଦୂରେଇ ରୁହନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଭଳି ଦେବଦେବୀଙ୍କ ଏହି ବିବିଧତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଅନେକ ଜନଜାତି ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ଏକ ଉଚ୍ଚ ଦେବତା ବା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସତ୍ତାର ଧାରଣା ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ତେଲେଙ୍ଗାଣାର ସମ୍ମାକ୍କା ସାରାକ୍କା ଆଦିବାସୀ ଦେବତା ଏବଂ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ପାଡେରୁ ଅଞ୍ଚଳର ମୋଦାକଣ୍ଡାମ୍ମା ମେଳା । ଅରୁଣାଚଳ ପ୍ରଦେଶର ଅନେକ ଜନଜାତି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଏକ ମିଳିତ ରୂପ ଡୋନିପୋଲୋଙ୍କୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଯିଏ କି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଭଗବାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚ ମାନ୍ୟତା ହାସଲ କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଭାରତର କିଛି ଅଂଶରେ ଖଣ୍ଡୋବା ଦେବତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଏ । ପୂର୍ବ ଭାରତର ମୁଣ୍ଡା ଏବଂ ସାନ୍ତାଳ ଆଦିବାସୀମାନେ ଏହି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦେବତା ସିଙ୍ଗବଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏମିତି ଆହୁରି ଅନେକ ଉଦାହରଣ ରହିଛି ।

ଭାରତର ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ **ଆଣ୍ଡ୍ରେ ବେଟେଲି** ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଛନ୍ତି, ଭାରତୀୟ ମହାଦେଶର ହଜାର ହଜାର ଜାତି ଓ ଜନଜାତି ଇତିହାସର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଏବଂ ପୂର୍ବରୁ ପରସ୍ପରକୁ ସେମାନଙ୍କ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରଥାରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ଜନଜାତି ଧର୍ମ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ସତ ଯେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ କେବଳ ଏହାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ନୁହେଁ ବରଂ ଏହାର ସମଗ୍ର ବିକାଶ ସମୟରେ ଜନଜାତି ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛି ।

ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ, ଏହି ଦୀର୍ଘ ସମ୍ପର୍କର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ପାରସ୍ପରିକ ଧାର୍ମିକ ବିଚାରର ସମୃଦ୍ଧି ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରକାରର ଲୋକ ଓ ଜନଜାତି ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅଭ୍ୟାସ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ସାଂସ୍କୃତିକ ମୂଳ ମଧ୍ୟରେ ଗଣାଯାଏ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଅଧିକ ବିକଶିତ କରାଯାଇଛି ।

AP SCERT

Before we move on ...

- → The Vedas, India's earliest texts, gave rise to several schools of thought. Vedanta and Yoga are among the best known.
- → Buddhism and Jainism departed from the authority of the Vedas and laid emphasis on some specific values and practices.
- → Although these schools had different principles and methods, they also shared some important concepts; they were all looking for the cause of suffering and the means of removing ignorance.
- → Tribal belief systems and art have interacted for millenniums with Hinduism. There was free borrowing and giving from every side. Tribal belief systems generally regard the land and its features as sacred; they often have, at the same time, a higher concept of divinity.

The banyan tree is an apt illustration for the themes in Chapters 7 and 8, and a fine symbol for Indian civilisation. With its deep root system, massive trunk and branches spreading in all directions, it can extend to a vast area and last for many centuries. It shelters a variety of flora and fauna and encourages its branches, though united at the trunk, to throw fresh roots of their own. Indeed, Hinduism, Buddhism and Jainism regard the banyan tree as sacred.

© NCERT

ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ...

→ ଭାରତର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବେଦ ଅନେକ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ବେଦାନ୍ତ ଏବଂ ଯୋଗ ସବୁଠାରୁ ଜଣାଶୁଣା ।

→ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଧର୍ମ ବେଦର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇ କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ପ୍ରଥା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିଥିଲେ ।

→ ଯଦିଓ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟଗୁଡିକର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନୀତି ଏବଂ ପଦ୍ଧତି ଥିଲା, ତଥାପି ସେମାନେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା ବିନିମୟ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖର କାରଣ ଏବଂ ଅଜ୍ଞତା ଦୂର କରିବାର ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ଖୋଜୁଥିଲେ ।

→ ଜନଜାତି କଳା ବା ପ୍ରଥା ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଣାଳୀ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ସହ ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ସମ୍ପର୍କ ରଖିଛି । ଆଦିବାସୀ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଣାଳୀ ସାଧାରଣତଃ ଭୂମି ଏବଂ ଏହାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ପବିତ୍ର ଭାବରେ ବିବେଚନା କରେ , ଏହା ସହ ଭୂମିରେ, ସେମାନେ ଦେବତ୍ୱର ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଧାରଣାରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

7ମ ଏବଂ 8ମ ଅଧ୍ୟାୟର ବିଷୟବସ୍ତୁ ପାଇଁ ବରଗଛ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଉଦାହରଣ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଏକ ଉତ୍ତମ ପ୍ରତୀକ । ଏହାର ଗଭୀର ମୂଳ ପ୍ରଣାଳୀ, ବିଶାଳ ଗଣ୍ଡି ଏବଂ ଶାଖା ସବୁ ଦିଗରେ ବିସ୍ତାରିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଏହା ଏକ ବିଶାଳ ଅଞ୍ଚଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିପାରେ । ଏହା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଉଦ୍ଭିଦକୁଳ ଓ ପ୍ରାଣୀକୁଳଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ଶାଖାଗୁଡିକ, ଯଦିଓ ଗଣ୍ଡିରେ ଏକାଠି ହୁଏ, ସେମାନଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ ନୂତନ ଚେର ତଳକୁ ବଢାଇଥାଏ । ବାସ୍ତବରେ ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଧର୍ମ ବରଗଛକୁ ପବିତ୍ର ବୋଲି ବିବେଚନା କରନ୍ତି ।

© NCERT

Questions, activities and projects

1. A student observes that many people today practice Yoga for inner peace and self-realisation. Which explanation connects this modern practice to ancient traditions?
   A. Yoga is a modern fitness method.
   B. Yoga has Vedic spiritual roots.
   C. Yoga was meant only for warriors.
   D. Yoga was not connected to spirituality.
2. True or false
   a) The Vedic hymns were written on palm-leaf manuscripts.
   b) The Vedas are India's oldest texts.
   c) The Vedic statement ekam sat viprâ bahudhâ vadanti reflects a belief in the unity of cosmic powers.
   d) Buddhism is older than the Vedas.
   e) Jainism emerged as a branch of Buddhism.
   f) Both Buddhism and Jainism advocated for peaceful coexistence and the avoidance of harm to all living beings.
   g) Tribal belief systems are limited to belief in spirits and minor deities.
3. Explain a few central ideas of Buddhism. Briefly comment upon them.
4. Discuss in class the quotation of the Buddha which begins with "Not by water is one made pure, though many people may bathe here [in sacred rivers]" to make sure that its meaning has been understood by all.
5. Explain a few central ideas of Jainism. Briefly comment upon them.
6. Make a list of popular gods and goddesses in your region and the festivals they are associated with.
7. If you were Nachiketa, what questions would you like to ask Yama? Write them down in 100-150 words.
8. Consider and discuss in class André Béteille's thought.
9. As a class activity, list two or three tribal groups from your region or State. Document some of their art and belief systems.
10. Stage a small play with Yama, god of death, surrounded by several Nachiketas asking him questions about life.

AP SCERT

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଅଭ୍ୟାସକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରକଳ୍ପ

1. ଜଣେ ଛାତ୍ର ନିରକ୍ଷଣ କଲେ ଯେ, ଆଜିକାଲି ଅନେକ ଲୋକ ଆନ୍ତରିକ ଶାନ୍ତି ଏବଂ ଆତ୍ମା–ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି । ଏହି ଆଧୁନିକ ଅଭ୍ୟାସକୁ କେଉଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା ସହିତ ସଂଯୋଗ କରେ ?
   - **A)** ଯୋଗ ଏକ ଆଧୁନିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଆରୋଗ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ।
   - **B)** ଯୋଗ ବୈଦିକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ମୂଳ ଅଟେ ।
   - **C)** ଯୋଗ କେବଳ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା ।
   - **D)** ଯୋଗ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ସହିତ ଜଡିତ ନଥିଲା ।
2. ଭୂଲ କିମ୍ବା ଠିକ ଲେଖ ।
   - **a)** ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା ।
   - **b)** ବେଦ ହେଉଛି ଭାରତର ସର୍ବ ପୁରାତନ ଗ୍ରନ୍ଥ ।
   - **c)** ବୈଦିକ ବକ୍ତବ୍ୟ ଏକଂ ସଦ୍ ବିପ୍ରା ବହୁଧା ବଦନ୍ତି ମହାଜାଗତିକ ଶକ୍ତିର ଏକତା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ ।
   - **d)** ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ବେଦ ଠାରୁ ପୁରାତନ ।
   - **e)** ଜୈନ ଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଏକ ଶାଖା ଭାବରେ ଉଭା ହୋଇଥିଲା ।
   - **f)** ଉଭୟ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଧର୍ମ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ କ୍ଷତିରୁ ଦୂରେଇ ରହିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ।
   - **g)** ଆଦିବାସୀ ମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ପରମ୍ପରା ଆତ୍ମା ଏବଂ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ ।
3. ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର କିଛି ମୁଖ୍ୟ ଧାରଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କର । ସେଗୁଡିକ ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅ ।
4. ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଭକ୍ତି " ଜଳ ଦ୍ୱାରା ଜଣେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇନଥାଏ, ଯଦିଓ ଅନେକ ଲୋକ ଏଠାରେ(ପବିତ୍ର ନଦୀରେ) ସ୍ନାନ କରିପାରନ୍ତି " ଏହାର ଅର୍ଥକୁ ସମସ୍ତେ ବୁଝିପାରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଲୋଚନା କର ।
5. ଜୈନ ଧର୍ମର କିଛି ମୁଖ୍ୟ ଧାରଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କର । ସେଗୁଡିକ ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅ ।
6. ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକପ୍ରିୟ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଏବଂ ସେମାନେ ଯେଉଁ ପର୍ବାପର୍ବାଣୀ ସହିତ ଜଡିତ ଅଛନ୍ତି ତାହାର ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।
7. ଯଦି ତୁମେ ନଚିକେତା ହୋଇଥାନ୍ତ, ତେବେ ଯମଙ୍କୁ କେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥାନ୍ତ ? ସେଗୁଡିକୁ **100-150** ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ ।
8. ଆନ୍ଦ୍ରେ ବେଟେଲଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ବିଚାର କର ଏବଂ ଆଲୋଚନା କର ।
9. ଏକ ଶ୍ରେଣୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଭାବରେ, ତୁମ ଅଞ୍ଚଳ କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟର ଦୁଇ କିମ୍ବା ତିନୋଟି ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର । ସେମାନଙ୍କର କିଛି ପରମ୍ପରା ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କର ।
10. ମୃତ୍ୟୁର ଦେବତା ଯମଙ୍କ ସହ ଏକ ଛୋଟ ଛୋଟ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କର, ଯେଉଁଠି ଅନେକ ନଚିକେତା ଯମଙ୍କୁ ଘେରି ଜୀବନ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ ।

APSCERT

CHAPTER

6

FAMILY AND COMMUNITY

F3A6I4

Learning Outcomes

The student will be able to-

- Explain the concept of a community and how families collectively form a community. CG - 6
- Explain the role of the family as the foundation of human society and how family members support each other. CG -1
- Analyse how different communities are interdependent. CG -1

"Love and dharma are the flower and fruit of family life." - *Tiruvalluvar*

The Big Questions ?

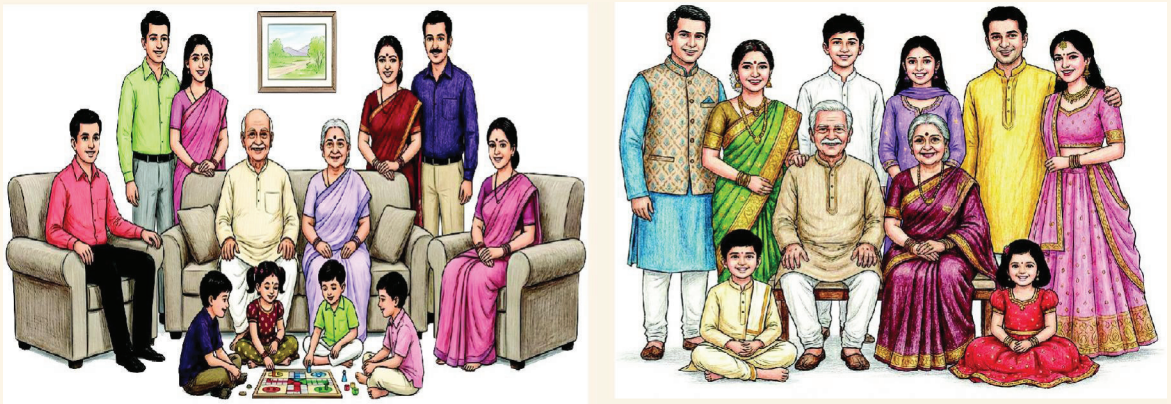
1. Why is the family unit important?

2. What is a community and what is its

AP SCERT

Family

Almost all of us live in a family. The family is the fundamental and most ancient unit of any society. In Indian society today, there are several types of families - from joint families to nuclear families. A joint family has several generations living together - grandparents, parents, uncles and aunts, brothers, sisters and cousins.

Examples of joint families

ଅଧ୍ୟାୟ
6

ପରିବାର ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ

Y6K5G2

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

- ଗୋଷ୍ଠୀର ଧାରଣା ଏବଂ ପରିବାର ସମିଷ୍ଟିରେ ଗୋଷ୍ଠୀ କିପରି ଗଠନ ହୋଇପାରୁଛି କହିପାରିବେ । CG - 6
- ମାନବ ସମାଜର ମୂଳଦୁଆ ଭାବରେ ପରିବାରର ଭୂମିକା ଏବଂ ପରିବାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ପରସ୍ପରକୁ କିପରି ସହଯୋଗ କରିଥାଆନ୍ତି କହିପାରିବେ । CG -1
- ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ କିପରି ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରିବେ । CG -1

''ପ୍ରେମ ଓ ଧର୍ମ ହେଉଛି ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ଫୁଲ ଓ ଫଳ ।'' – ତିରୁବଲ୍ଲୁଭର

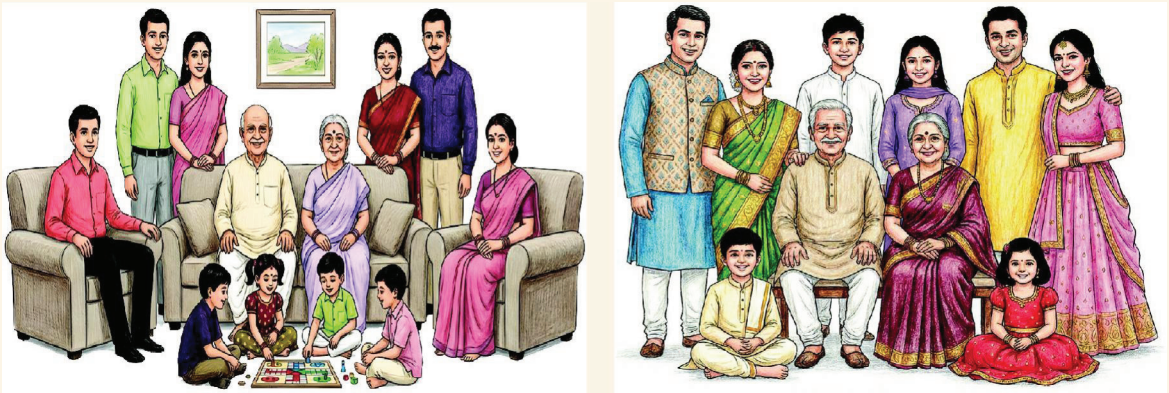
ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ?

1. ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଏକତା କାହିଁକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ?
2. ଗୋଷ୍ଠୀ କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝ ଏବଂ ଏହାର ଭୂମିକା କ'ଣ ?

AP SCERT

ପରିବାର

ଆମେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ପରିବାରରେ ରହିଥାଉ । ପରିବାର ହେଉଛି ସବୁଠାରୁ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ମୌଳିକ ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଆଜି ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ଯୌଥ ପରିବାରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏକକ ପରିବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପରିବାର ରହିଛି । ଏକ ଯୌଥ ପରିବାରରେ ଅନେକ ପିଢ଼ି ଏକାଠି ରହିଥାନ୍ତି – ଜେଜେବାପା, ଜେଜେମା, ବାପା, ମାଆ, କାକା, ଖୁଡ଼ି, ବଡ଼ବାପା, ବଡ଼ମା, ଭାଇ, ଭଉଣୀ ଏବଂ ପିଉସୀ ଓ ବାପାପୁଅ ଓ ଦାଦାଝିଅ ।

ଯୌଥ ପରିବାରର ଉଦାହରଣ

Examples of Nuclear families

A nuclear family, on the other hand, is limited to a couple and their children, and sometimes one parent and children.

LET'S EXPLORE

→ What types of families do you see in your neighbourhood? List the type with the number of households for each type.

→ What types are more frequent? Why do you think this is so?

→ As a class activity, compare with your classmates' findings and discuss.

In English, there are not many terms to describe family relationships; we saw some of them in the first paragraph. Indian languages have many more terms. For example, "in Telugu there is Attha, Pinni, Mama, Peddamma, Pedananna, Babai, Thatha, Ammamma and many more... Some languages, such as Tamil, also have different terms for elder brother / sister or younger brother / sister. But what is the word for **'cousin'** in an Indian language? In most Indian languages, you will find that there is no such word! That is because cousins are only 'brothers' and 'sisters'. This emphasises the deep bonds among all the children in the family.

LET'S EXPLORE

→ Make a list of all the members of your family you can think of, including a few distant relatives. List their terms in your mother tongue or regional language and try to find the equivalent in English. Two examples are below for Hindi:

Name	Term in Hindi	Description / term in English
Rani	बहन	mother's sisters's daughter (cousin) (among other possible meanings)
Sameer	चाचा	father's younger brother (uncle)

APSCERT

ଏକକ ପରିବାରର ଉଦାହରଣ

ଅପର ପକ୍ଷରେ ଏକକ ପରିବାର କେବଳ ପିତାମାତା ଓ ସେମାନଙ୍କ ସନ୍ତାନ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ପିତାମାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଓ ସନ୍ତାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରହିଥାଏ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ତୁମ ସାହି ପଡ଼ିଶାରେ ତୁମେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ପରିବାର ଦେଖୁଛ ?
ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ପରିବାର ଓ ଏହାର ସଂଖ୍ୟାକୁ ନେଇ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

→ ତୁମ ସାହି ପଡ଼ିଶାରେ କେଉଁ ପ୍ରକାର ପରିବାର ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ ? ତୁମ ମତରେ ଏପରି କାହିଁକି ହୋଇଛି ବୋଲି ଭାବୁଛ ?

→ ଏକ ଶ୍ରେଣୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଭାବରେ, ତୁମେ ସହପାଠୀ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ତୁଳନା କରି ଆଲୋଚନା କର ।

ଓଡ଼ିଆରେ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ କେତେକ ଶବ୍ଦକୁ ପ୍ରଥମ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ଆମେ ଦେଖିଲେ । ଇଂରାଜୀରେ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ତେଲୁଗୁରେ **ଆଉ, ପିନ୍ନି, ମାମା, ପେଦ୍ଦାନ୍ନା, ପେଦ୍ଦାନାନ୍ନା, ବାବାଇ, ତାତା, ଆନ୍ନାମା** ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ କିଛି । ତାମିଲ ଭଳି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଭାଷାରେ ବଡ଼ଭାଇ/ବଡ଼ଭଉଣୀ କିମ୍ବା ସାନ ଭାଇ/ସାନ ଭଉଣୀ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ '**କଜିନ୍**' ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଟି କ'ଣ? ଅଧିକାଂଶ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ତୁମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ ଯେ ଏଭଳି କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ! ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ କଜିନ୍ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସମ୍ପର୍କୀୟ 'ଭାଇ' ଓ 'ଭଉଣୀ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ପରିବାରର ସମସ୍ତ ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ଓ ଗଭୀର ସ୍ନେହକୁ ଦର୍ଶାଇଥାଏ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ କିଛି ଦୂର ସମ୍ପର୍କୀୟଙ୍କ ସମେତ ତୁମ ପରିବାରର ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର । ତୁମ ମାତୃଭାଷା କିମ୍ବା ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବୋଧନ ତାଲିକା କର ଏବଂ ଓଡ଼ିଆରେ ସମକକ୍ଷ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । ଦୁଇଟି ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଛି ।

ନାମ	ଓଡ଼ିଆରେ ଶବ୍ଦ	ଓଡ଼ିଆରେ ବର୍ଣ୍ଣନା/ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ
ରାଣୀ	ଭଉଣୀ	ଇଂରାଜୀରେ କଜିନ୍ ଯେପରିକି ଓଡ଼ିଆରେ ମାମୁଁ ଝିଅ–ଭଉଣୀ, ଦାଦା ଝିଅ–ଭଉଣୀ, ପିଉସୀ ଝିଅ –ଭଉଣୀ, ଇତ୍ୟାଦି
ସମୀର	ଦାଦା	ବାପାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ (ଦାଦା ବା କକା)(ଅଙ୍କଲ୍)

AP SCERT

→ Notice how, quite often, a single word in your mother tongue or regional language requires several words in English to give a precise definition.

Roles and Responsibilities

Relationships among family members are based on love, care, cooperation and interdependence. **'Cooperation'** means **'working together'**. Each member of the family has a role and responsibility towards other members. For instance, parents are responsible for raising their children to become happy individuals and responsible members of the society. But also, as children grow up, they take on more responsibilities in the home to help other family members— whether parents or a sister or a brother, etc. Through daily practice, children learn to participate in the life of the household. In many homes, children also learn some of the traditions and practices their family has been following for generations.

LET'S EXPLORE

Answer these questions and compare your answers with a few classmates:

→ Who in your family decides what is to be bought from the market?

→ Who cooks food in your home?

→ Who is the oldest person in your family?

→ Who cleans the floor in your home?

→ Who washes utensils in your home?

→ Who helps you to do your homework?

Following our dharma, or doing our duty, has been an important principle of Indian culture. The family is also a **'school'**, where children learn important values such as ahimsa, dana (giving), seva (service) and tyaga (sacrifice). Individuals in the family often give up their own needs to take care of the family's needs.

AP SCERT

→ ଧ୍ୟାନ ଦିଅ ଯେ, କିପରି ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ତୁମେ ମାତୃଭାଷା କିମ୍ବା ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦକୁ ଠିକ୍ ସଂଜ୍ଞା ଦେବା ପାଇଁ ଇଂରାଜୀରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।

ଭୂମିକା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ

ପରିବାର ସଦସ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରେମ, ଯତ୍ନ, ସହଯୋଗ ଏବଂ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଉପରେ ଆଧାରିତ । 'ସହଯୋଗ'ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି 'ଏକାଠି କାମ କରିବା' । ପରିବାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦସ୍ୟଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତି ଭୂମିକା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପିତାମାତାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସୁଖୀ ଏବଂ ସମାଜର ଦାୟିତ୍ୱବାନ ସଦସ୍ୟ କରି ଗଢ଼ିତୋଳିବା ପାଇଁ ଦାୟୀ ଅଟନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପିଲାମାନେ ବଢ଼ ହେବା ସହିତ ପରିବାରର ଅନ୍ୟ ସଦସ୍ୟ ଯଥା ପିତାମାତା କିମ୍ବା ଭାଇଭଉଣୀମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଦୈନନ୍ଦିନ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ମାଧ୍ୟମରେ ପିଲାମାନେ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବା ଶିଖନ୍ତି । ଅନେକ ଘରେ ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପରିବାରରେ ପିଢ଼ି ପିଢ଼ି ଧରି ଅନୁସରଣ ହୋଇ ଆସୁଥିବା କିଛି ଅଭ୍ୟାସ ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ଶିଖନ୍ତି ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦିଅ ଏବଂ ତୁମ ଉତ୍ତରକୁ କିଛି ସହପାଠୀଙ୍କ ଉତ୍ତର ସହିତ ତୁଳନା କର:

→ ବଜାରରୁ କ'ଣ କିଣାଯିବ, ସେ ବିଷୟରେ ତୁମ ପରିବାରରେ କିଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି ?

→ ତୁମ ଘରେ କିଏ ରୋଷେଇ କରନ୍ତି ?

→ ତୁମ ପରିବାରରେ ସବୁଠାରୁ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ ?

→ ତୁମ ଘରର ଚଟାଣ କିଏ ସଫା କରନ୍ତି ?

→ ତୁମ ଘରେ ବାସନ କୁସନ କିଏ ଧୁଅନ୍ତି ?

→ ତୁମକୁ 'ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ' କରିବାରେ କିଏ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ?

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଆମ ଧର୍ମ ପାଳନ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୀତି ବା ସଂସ୍କାର ଅଟେ । ପରିବାର ମଧ୍ୟ ଏକ 'ବିଦ୍ୟାଳୟ', ଯେଉଁଠାରେ ପିଲାମାନେ ଅହିଂସା, ଦାନ, ସେବା ଏବଂ ତ୍ୟାଗ ଭଳି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଶିଖନ୍ତି । ପରିବାରର ସଦସ୍ୟମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ପରିବାରର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଦିଅନ୍ତି ।

AP SCERT

Geethika lives with her family in a town in Andhra Pradesh. Her father runs a small business and her mother is a teacher in a nearby school. Geethika has a younger brother. Her grandmother, Nanamma.

(father's mother), Babai (father's brother or paternal uncle) and her Pinni (aunt or uncle's wife) live with them. They have a daughter, Geethika's cousin, who she calls Chinni. Geethika's uncle has just lost his job and her aunt is a homemaker. The whole family was preparing for the festival of Sankranthi. Nanamma told Geethika's father that his brother was having financial difficulties, so they were not able to buy new clothes for the festival. When Geethika's parents took her and her brother shopping, they bought new clothes not only for themselves, but also for Babai (Chinnanna), Pinni and Chinni. As a result, Geethika did not get the silk dress she had expected; she had to settle for a simple cotton one. Nanamma explained to Geethika that this is how families support each other and share what they have. Geethika did not mind her simpler dress. She was happy that everyone could get some new clothes.

AP SCERT

LET'S EXPLORE

→ Draw a simple tree of this family of seven members.

→ Why do you think Geethika's parents bought clothes for everyone?

→ What would you have done if you were in Geethika's place?

That story was set in Andhra Pradesh. Let us now travel northeast, to a village in Meghalaya.

My name is Tenzing. I love the mountains we live in, though life is sometimes hard. My father runs a small grocery store. After my mother became busy in a local handicraft cooperative, making our beautiful traditional fabrics, wood carvings and other items for sale to tourists, my father joined in cleaning the house, taking care of our small vegetable garden and other household chores. Often, he helps my grandmother prepare food for us all.

Grandmother always has all sorts of interesting stories to tell me, with humour and wisdom; no one seems to understand people better than her! Grandfather helps me with my homework and takes me to the school bus stop. He is also actively involved in social work in our colony and is always offering his help to others. For example, when there is a power failure in our area, he goes and registers a complaint at the nearby office.

ଆସ ଏମିତି ଏକ କାହାଣୀ ଶୁଣିବା । ଗୀତିକା ତାଙ୍କ ପରିବାର ସହ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ଏକ ସହରରେ ରହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବାପା ଏକ ଛୋଟ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ମା' ନିକଟସ୍ଥ ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଅଟନ୍ତି । ଗୀତିକାଙ୍କର ଜଣେ ସାନ ଭାଇ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜେଜେମା (ବାପାଙ୍କ ମା), ଦାଦା ବା କକା (ବାପାଙ୍କ ଭାଇ) ଏବଂ ତାଙ୍କର ଖୁଡ଼ୀ(ଦାଦାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ) ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ରହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଏକ ଝିଅ ଅଛି । ସେ ଗୀତିକାର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭଉଣୀ ଅଟେ ଓ ତାକୁ ସେ 'ଚିନ୍ନି' ବୋଲି ଡାକେ । ଗୀତିକାର ଦାଦା ନିକଟରେ ଚାକିରି ହରାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଖୁଡ଼ୀ ଜଣେ ଗୃହିଣୀ ଅଟନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ପୂରା ପରିବାର ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପର୍ବ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗୀତିକାଙ୍କ ଜେଜେମା ବାପାଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ ଭାଇ ଆର୍ଥିକ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସେମାନେ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପର୍ବ ପାଇଁ ନୂଆ ପୋଷାକ କିଣିପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏଣୁ ଗୀତିକାଙ୍କ ପିତାମାତା, ଗୀତିକା ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ସପିଂ ବା କିଣାକିଣି କରିବାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଲେ । ସେମାନେ କେବଳ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ବରଂ ଦାଦା, ଖୁଡ଼ୀ ଏବଂ ଚିନ୍ନି ପାଇଁ ନୂଆ ପୋଷାକ କିଣିଲେ । ଫଳରେ ଗୀତିକା ଆଶା କରିଥିବା ରେଶମ ପୋଷାକ ପରିବର୍ତ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଏକ ସୂତା ପୋଷାକ କିଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଜେଜେମା ଗୀତିକାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିଲେ ଯେ ପରିବାରଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରକୁ ଏହିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଯାହା ଅଛି ତାହା ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିଥାନ୍ତି । ଗୀତିକା ନିଜର ପୋଷାକକୁ ନେଇ ମନଦୁଃଖ କରିନଥିଲା, ପରନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କିଛି ନୂଆ ପୋଷାକ ମିଳିଥିବାରୁ ସେ ଖୁସି ହୋଇଥିଲା ।

APSCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ସାତ ଜଣିଆ ଏହି ପରିବାରର ଏକ ସରଳ ପରିବାର ବୃକ୍ଷ ତିଆରି କର ।

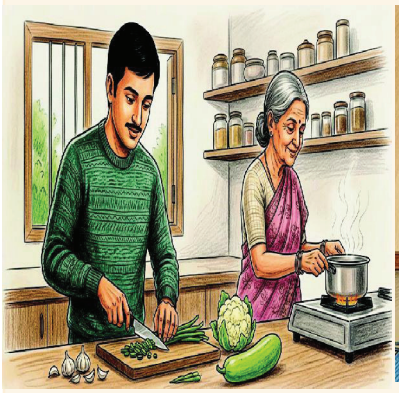
→ ଗୀତିକାଙ୍କ ପିତାମାତା କାହିଁକି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପୋଷାକ କିଣିଲେ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ ?

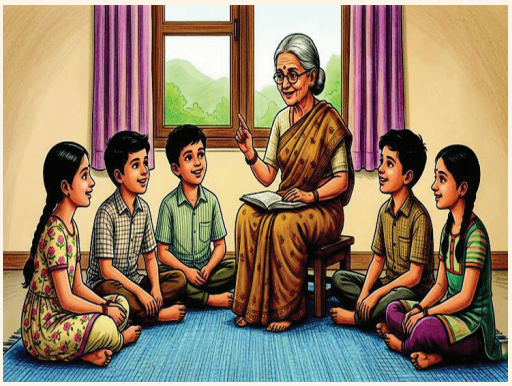
→ ଯଦି ତୁମେ ଗୀତିକାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଥାଆନ୍ତ ତେବେ ତୁମେ କ'ଣ କରିଥାଆନ୍ତ ?

ସେହି କାହାଣୀଟି ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା। ଏବେ ଆସ ଆମେ ଐଶାନ୍ୟରେ ଥିବା ମେଘାଳୟର ଏକ ଗାଁକୁ ଯିବା ।

ମୋ ନାଁ ଟେନ୍‌ଜିଙ୍ଗ୍ । ଆମେ ରହୁଥିବା ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମୁଁ ବହୁତ ଭଲ ପାଏ, ଯଦିଓ ଏ ଜୀବନ ବେଳେବେଳେ କଷ୍ଟକର ହୋଇଥାଏ । ମୋ ବାପା ଏକ ଛୋଟ ତେଜରାତି ଦୋକାନ ଚଳାନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନୀୟ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ସମବାୟରେ ମୋ ମା' ଆମର ପାରମ୍ପରିକ ବୁଣାଲୁଗା, କାଠ ଖୋଦେଇ ଜିନିଷ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ତିଆରି କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଥିବାରୁ ମୋ ବାପା ଘର ସଫା କରିବା, ଛୋଟ ପନିପରିବା ବଗିଚାର ଯତ୍ନ ନେବା ଏବଂ ଘରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି । ପ୍ରାୟତଃ, ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ମୋ ଜେଜେମାଆଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଜେଜେମାଆଙ୍କ ପାଖରେ ମୋତେ ଶୁଣାଇବା ପାଇଁ ସବୁବେଳେ ହାସ୍ୟରସ ଓ ଜ୍ଞାନରେ ଭରା ଅନେକ ପ୍ରକାରର ମଜାଦାର କାହାଣୀ ଥାଏ । ଲୋକଙ୍କୁ ଭଲଭାବେ ବୁଝିବାରେ ତା'ଙ୍କ ଭଳି ଆଉ କେହି ନାହାଁନ୍ତି ବୋଲି ମନେହୁଏ! ଜେଜେବାପା ମୋତେ ମୋର ଘର ପାଠପଢ଼ା(ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)ରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ମୋତେ ସ୍କୁଲ ବସ୍ ଷ୍ଟପ୍‌ରେ ଛାଡ଼ିଆସନ୍ତି । ସେ ଆମ କଲୋନୀରେ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ରହନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସବୁବେଳେ ଆଗେଇ ଆସନ୍ତି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯେତେବେଳେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ କାଟ ହୁଏ, ସେ ଯାଇ ନିକଟସ୍ଥ ଅଫିସରେ ଅଭିଯୋଗ ପଞ୍ଜିକରଣ କରନ୍ତି ।

When our neighbours' house got damaged in a storm, he collected some money from the whole neighbourhood to help with repairs. We are lucky that my parents can take care of our basic necessities like food and clothing. When any special expenses come up, I have often seen that they discuss them together. Mother says that we should always try to save some money for any unexpected needs that may arise in the future.

THINK ABOUT IT

→ Why does Tenzing's father consult his wife for special expense?

→ How do you feel about his participation in household chores?

→ What role do the grandparents fulfil?

LET'S EXPLORE

→ Create a story of a family somewhere in India, where we see some family values practised. Share it with your class either through writing or drawing.

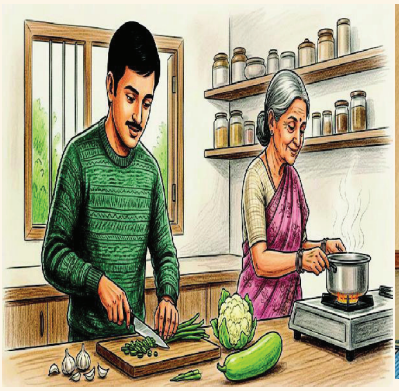
→ Stage a small drama with all your classmates around two or three families. The play you write could include some challenging situations that the families faced, and show how they are resolved.

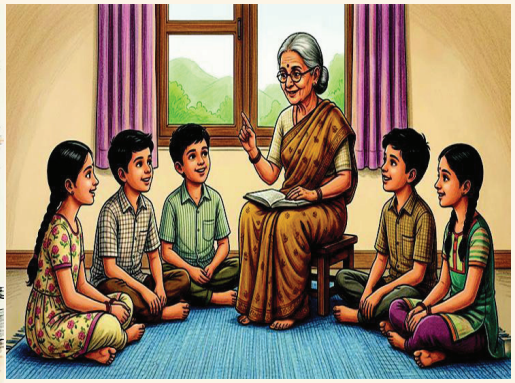
→ In the stories of Geethika and Tenzing, we see examples of joint families. What do you think are the aspects of modern living that make some couples opt for a nuclear family (i.e., living apart from older generations or other relatives) What could be some advantages as well as disadvantages of the two kinds of families?

Community

Families are connected not only within themselves, but also with other families and the people around them. Such a group of connected people may be called **'community'** (there are other meanings for 'community', depending on the context). Members of a community come together for various reasons, like celebrating festivals and organising feasts, weddings and other events. In some villages, people come together to support each other with agricultural practices like land preparation, sowing and harvesting.

AP SCERT

ଯେତେବେଳେ ବାତ୍ୟାରେ ଆମ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କ ଘର କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ସେ ମରାମତିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କଠାରୁ କିଛି ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଆମେ ଭାଗ୍ୟବାନ ଯେ ପିତାମାତା ଆମର ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଯଥା ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ପୋଷାକର ଯତ୍ନ ନେଇଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଆସେ, ମୁଁ ପ୍ରାୟତଃ ଦେଖୁଛି ଯେ ସେମାନେ ଏକାଠି ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ମା' କୁହନ୍ତି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେକୌଣସି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ଆମେ ସର୍ବଦା କିଛି ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ୍ ।

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକର

→ ଟେନ୍‌ଜିଙ୍ଗ୍‌ଙ୍କ ବାପା କାହିଁକି ବିଶେଷ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ କରନ୍ତି ?

→ ଘର କାମରେ ବାପାଙ୍କର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ବିଷୟରେ ତୁମର ମତ କ'ଣ ?

→ ଜେଜେବାପା କେଉଁ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି ?

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ଭାରତର ଯେକୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ପରିବାରର କାହାଣୀ ତିଆରି କର ଯେଉଁଠାରେ ଆମେ କିଛି ପାରିବାରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପାଳନ ହେଉଥିବା ଦେଖିପାରିବା । ଲିଖନ ବା ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହାକୁ ତୁମେ ତୁମ ଶ୍ରେଣୀରେ ସାଙ୍ଗସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ବିନିମୟ କର ।

→ ଦୁଇ ତିନୋଟି ପରିବାରକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇ ସମଗ୍ର ସହପାଠୀ ସହ ଏକ ଛୋଟ ନାଟକ ପରିବେଷଣ କର । ତୁମେ ଲେଖିଥିବା ନାଟକରେ କିଛି ଆହ୍ୱାନମୂଳକ ପରିସ୍ଥିତି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ, ଯାହା ପରିବାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ସମସ୍ୟା ଓ ଏହାର ସମାଧାନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିବ ।

→ ଗୀତିକା ଏବଂ ଟେନ୍‌ଜିଙ୍ଗ୍‌ଙ୍କ କାହାଣୀରେ ଆମେ ଯୌଥ ପରିବାରର ଉଦାହରଣ ଦେଖିଲେ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନଶୈଳୀରେ କେଉଁ ଦିଗଗୁଡ଼ିକ କିଛି ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଏକକ ପରିବାର (ଅର୍ଥାତ୍, ବୟସ୍କ ପିଢ଼ି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା ରହିବା) ପସନ୍ଦ କରିବାକୁ ବାଧ କରାଏ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ? ଦୁଇ ପ୍ରକାର ପରିବାରର କିଛି ଭଲ ବା ଖରାପ ଦିଗ ଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ଭାବୁଛ?

ଗୋଷ୍ଠୀ

ଗୋଟିଏ ପରିବାର କେବଳ ନିଜ ଭିତରେ ସୀମିତ ନରହି ଅନ୍ୟ ପରିବାର ଓ ଆଖପାଖ ଲୋକଙ୍କ ସହ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଥାଏ । ସ୍ଥାୟୀ ସୂତ୍ରରେ ବନ୍ଧା ଲୋକମାନଙ୍କର ଏଭଳି ଏକ ଅବସ୍ଥାକୁ **ଗୋଷ୍ଠୀ** କୁହାଯାଏ । (ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅନୁସାରେ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଅଛି) । ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ପାଳନ, ଭୋଜି, ବିବାହ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆୟୋଜନ କରିବା ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀର ସଦସ୍ୟମାନେ ଏକାଠି ହୁଅନ୍ତି । କେତେକ ଗାଁରେ ଲୋକମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ ଜମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ବିହନ ବୁଣିବା ଓ ଫସଲ ଅମଳ ଭଳି କୃଷି ପଦ୍ଧତିରେ ପରସ୍ପରକୁ ସହଯୋଗ କରିଥାନ୍ତି ।

AP SCERT

Over time, communities often agreed upon some practices on the use of shared natural wealth and resources such as water, grazing lands and forest produce. This is the case with many tribal communities. To some extent, this remains the case in village communities in rural India today. Such practices we may call them 'rules' though they were rarely written down have provided communities a secure access to resources. But it also means that all families and individuals within the community have specific duties to perform. Otherwise, the community will not function smoothly.

DON'T MISS OUT

- Year after year, the region around the town of Jhabua, in Madhya Pradesh, suffered from an acute water crisis. Following their halma tradition of coming together to support any individual or family in times of crisis, the Bhil community decided to plant thousands of trees in hundreds of villages. The Bhils also dug many trenches to conserve rainwater and created other water harvesting structures. They did not get paid for this work but did it as their duty towards their community and the environment. In the halma tradition, the objective is to serve Mother Earth. In 2019, Shri Mahesh Sharma of the Shivganga movement was honoured with the Padma Shri award for his transformational work with the Bhil communities.
- During the floods of vijayawada in 2024, roads turned to rivers and people could no longer move around. Almost all shops were closed and services interrupted. Many private groups, in particular spiritual and religious organisations, cooked large quantities of food and distributed it to people who needed it.
- There are many more such examples of people coming together to do something for the benefit of the community without expecting anything in return. Have you heard of any?

AP SCERT

The real-life stories above illustrate community in a rural context. Community is also present in an urban context, although it may function a little differently. Let us see an example from another real-life story.

ସମୟକ୍ରମେ, ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରାୟତଃ ଜଳ, ଚାରଣ ଭୂମି ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରି ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ସମ୍ବଳର ମିଳିତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ରାଜି ହୋଇଥାନ୍ତି । ଅନେକ ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଭଳି ସ୍ଥିତି ରହିଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମୀଣ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା କେତେକାଂଶରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି । ଏପରି ଅଭ୍ୟାସ ବା ପରମ୍ପରାକୁ ଆମେ 'ନିୟମ' କହିପାରିବା, ଯଦିଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ କମ୍ ଲିଖିତ ଆକାରରେ ଅଛି । ଏହା ସମଗ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବଳର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ସମାନ ସୁଯୋଗ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସମସ୍ତ ପରିବାର ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ଅଛି, ନଚେତ୍ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲିପାରିବେ ନାହିଁ ।

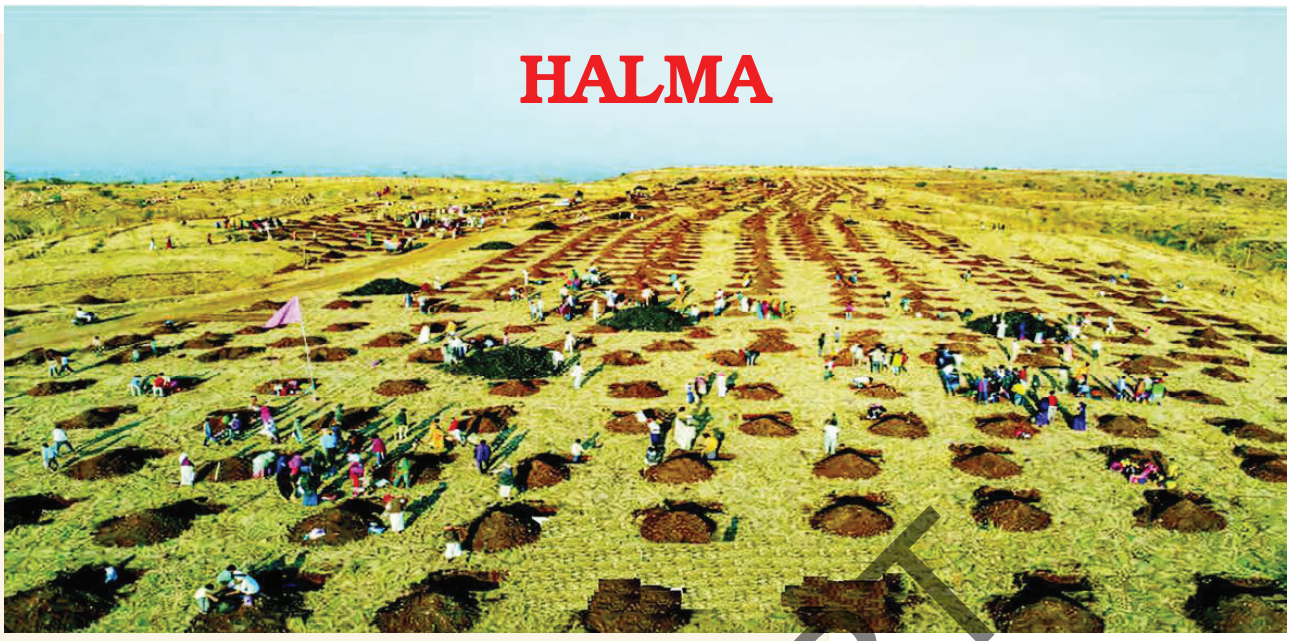
ମନେ ରଖ

- ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଜାବୁଆ ସହର ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ଘୋର ଜଳ ସଙ୍କଟ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ଏହି ସଙ୍କଟ ସମୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ପରିବାରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଏକାଠି ହେବାର ହାଲ୍‌ମା(ପର ପୃଷ୍ଠା ଦେଖ) ପରମ୍ପରା ଅନୁସରଣ କରି, ଭିଲ୍ ଗୋଷ୍ଠୀ ଶହ ଶହ ଗ୍ରାମରେ ହଜାର ହଜାର ଗଛ ଲଗାଇବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ । ବର୍ଷା ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଭିଲ୍‌ମାନେ ଅନେକ ଖାଲ ଖୋଳିଥିଲେ ଏବଂ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଢାଞ୍ଚା ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଏହି କାମ ପାଇଁ କୌଣସି ପାରିଶ୍ରମିକ ପାଉନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ନିଜ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏବଂ ପରିବେଶ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବରେ ଏହା କରିଥିଲେ । ହାଲ୍‌ମା ପରମ୍ପରାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ପୃଥିବୀ ମାତାଙ୍କ ସେବା କରିବା । 2019 ରେ ଶିବଗଙ୍ଗା ଆନ୍ଦୋଳନର ଶ୍ରୀ ମହେଶ ଶର୍ମାଙ୍କୁ ଭିଲ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସହିତ ତାଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ପୁରସ୍କାରରେ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଇଥିଲା ।
- 2024 ର ବିଜୟୱାଡ଼ା ବନ୍ୟା ସମୟରେ ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ନଦୀର ଭ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା ଏବଂ ଲୋକମାନେ ଯାତାୟାତ କରିପାରୁନଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦୋକାନ ବଜାର ବନ୍ଦ ରହିବା ସହ ଅଧିକାଂଶ ସେବା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ବିଶେଷ କରି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନେ ବିପୁଳ ପରିମାଣରେ ଖାଦ୍ୟ ରୋଷେଇ କରି ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ବଣ୍ଟନ କରିଥିଲେ ।
- ପ୍ରତିବଦଳରେ କିଛି ଆଶା ନକରି ସମାଜର ହିତ ଲାଗି କିଛି କରିବା ପାଇଁ ଲୋକମାନେ ଏକାଠି ହେବାର ଆହୁରି ଅନେକ ଉଦାହରଣ ରହିଛି । ତୁମେମାନେ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ଶୁଣିଛ କି ?

ଉପରୋକ୍ତ ବାସ୍ତବ ଜୀବନ କାହାଣୀଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାବରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ସହରାଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକର କାର୍ଯ୍ୟଧାରା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳଠାରୁ ଟିକିଏ ଭିନ୍ନ । ଆସ ଦେଖିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ବାସ୍ତବ ଜୀବନ କାହାଣୀର ଉଦାହରଣ ।

AP SCERT

HALMA

© NCERT

ହାଲମା।

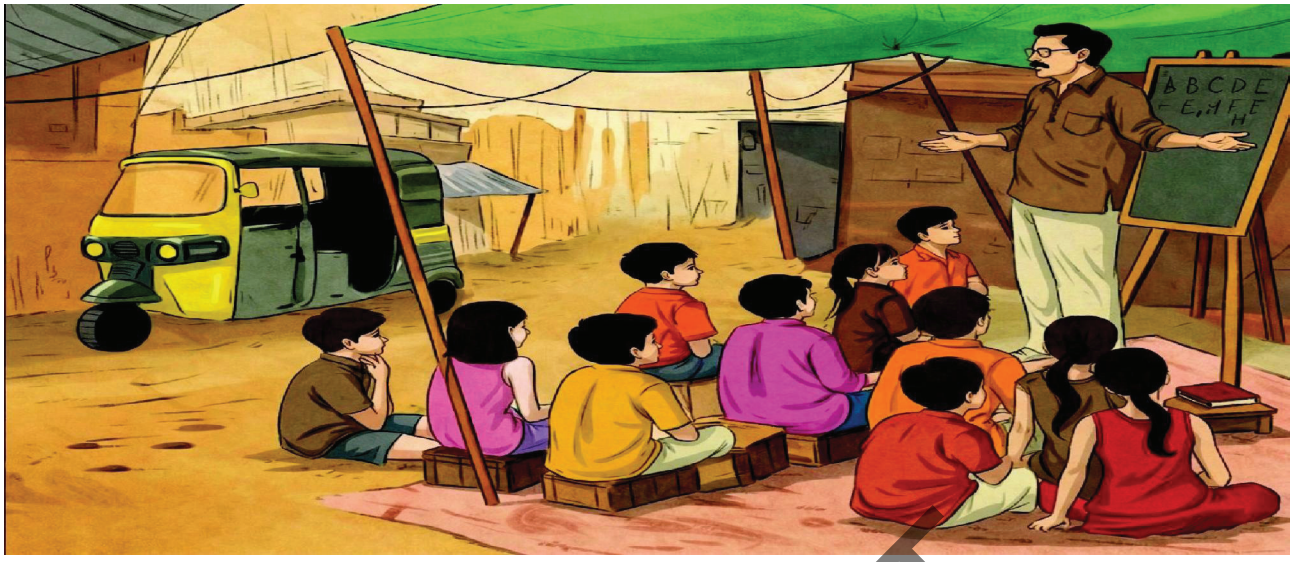

DO NOT COPY

More than 20 years ago, in an area of Ahmedabad (Gujarat), **Kamal Parmar**, owner of a small auto-fabrication workshop, noticed a group of underprivileged children on the street. Some had dropped out of school, while others had never been to school. Kamal started giving them tuition from 5:30 to 9:30 pm every day, after his regular work hours. He also provided the kids with a free dinner. Soon, 150 children were attending those classes regularly and were deeply interested in the lessons!

A few teachers from a local school noticed the classes and joined the teaching for a while. One of them observed, "These children don't get proper benches to sit on, have no **'silence zone'** classrooms and the vehicles passing by make lots of noise, yet they pay all their attention to what the teachers tell them. This touched my heart. The love and affection I got from them was unbelievable. "Some older children who were attending regular schools also joined as volunteers to teach in Kamal's classes. One of them remarked, "We went there to teach, instead we learnt a lot from them."

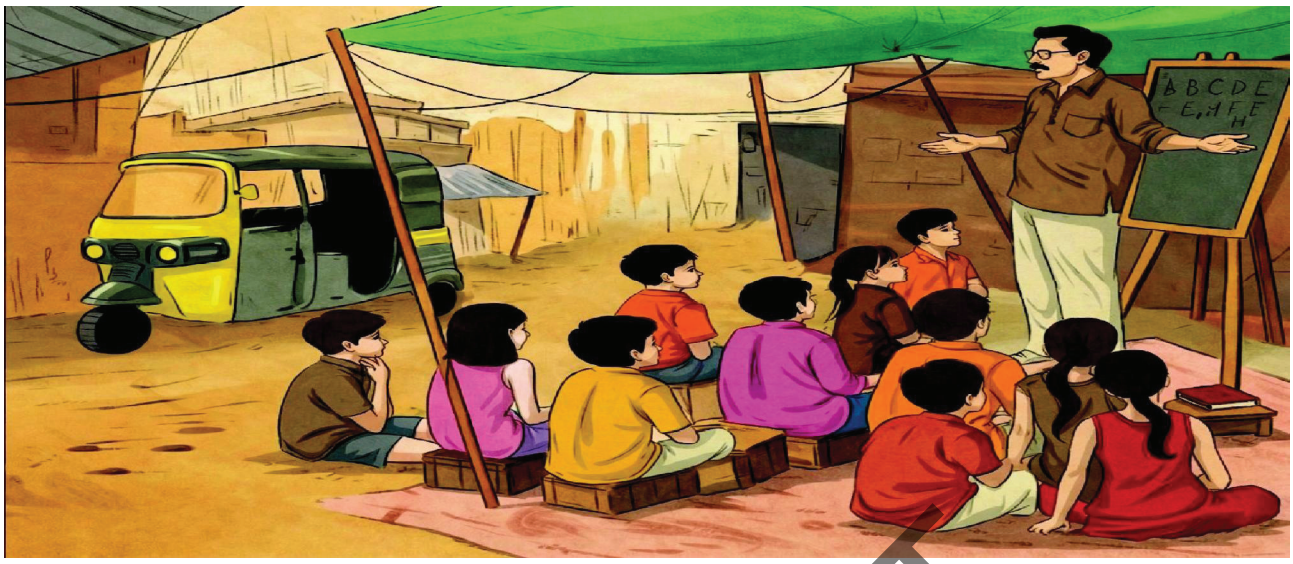
→ Discuss this story in your class. What kind of attitude towards the community does it reveal?

→ What values get reflected in Kamal Parmar's initiative?

→ Think about those underprivileged children. Do you think society has been unfair to them?

→ What should society do to make sure that all children get access to education?

APSCERT

କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ତଳେ ଅହମ୍ମଦାବାଦ (ଗୁଜରାଟ)ର ଏକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ଛୋଟ ଅଟୋ ମରାମତି ଗ୍ୟାରେଜର ମାଲିକ, **କମଲ ପରମାର** ରାସ୍ତାରେ କିଛି ଗରିବ ଓ ଅସହାୟ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଅଧାରୁ ପାଠ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟ କେତେକ କେବେବି ସ୍କୁଲ ଯାଇନଥିଲେ । ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସମାପ୍ତି ପରେ କମଲ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାଢ଼େ 5ଟା ରୁ ସାଢ଼େ 9ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜେ ଅବୈତନିକ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମାଗଣା ରାତ୍ରି ଭୋଜନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର 150 ଜଣ ପିଲା ନିୟମିତ ଭାବରେ ତାଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହୀ ହେଲେ!

ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟର କିଛି ଶିକ୍ଷକ ଏହା ଦେଖି କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଏହି ପିଲାମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ କହିଛନ୍ତି, ''ଏହି ପିଲାମାନଙ୍କର ବସିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବେଞ୍ଚ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ '**ସାଇଲେନ୍ସ ଜୋନ୍**' ବା ନିଃଶବ୍ଦ ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି ବାଟଦେଇ ଯାଉଥିବା ଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ବହୁତ ଶବ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି, ତଥାପି ପିଲାମାନେ ଶିକ୍ଷକମାନେ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ସେଥିପ୍ରତି ସମସ୍ତ ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ମୋ ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ସ୍ନେହ ଓ ସମ୍ମାନ ମିଳିଥିଲା ତାହା ଅବିଶ୍ୱସନୀୟ ଥିଲା ।'' ନିୟମିତ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢୁଥିବା କିଛି ବଡ଼ ପିଲା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଭାବରେ କମଲଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଠ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କହିଲେ, 'ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମେ ବହୁତ କିଛି ଶିଖିଲୁ ।'

→ ତୁମେ ଶ୍ରେଣୀରେ ଏହି କାହାଣୀ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର । ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଏହା କି ପ୍ରକାର ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରେ ?

→ କମଲ ପରମାରଙ୍କ ପଦକ୍ଷେପରେ କେଉଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ?

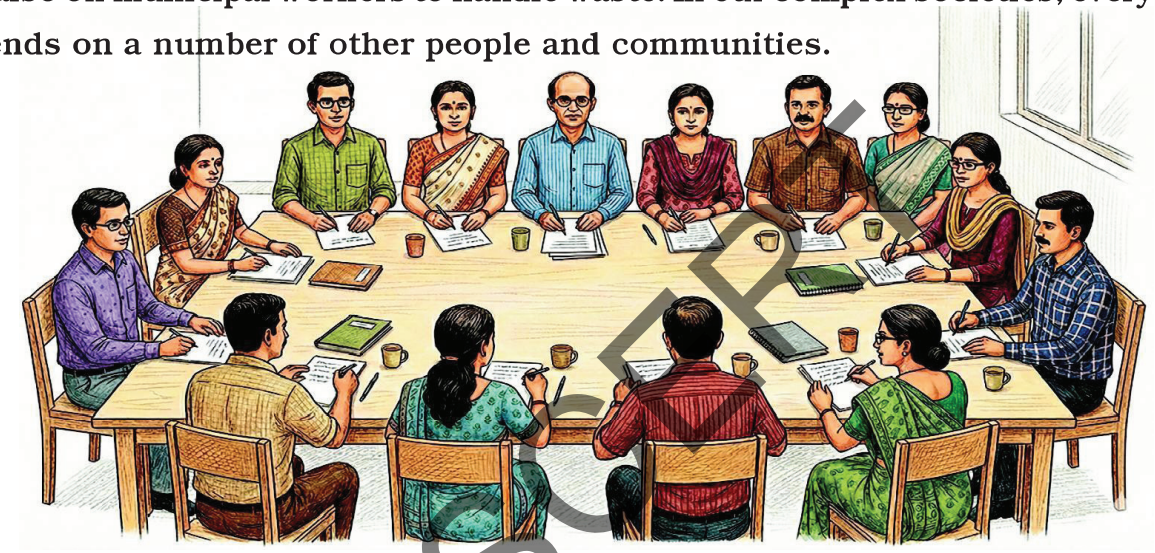
→ ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ ସେହି ଗରିବ ପିଲାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର । ସମାଜ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ କି ?

→ ସମସ୍ତ ପିଲାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସମାଜ କ'ଣ କରିବା ଉଚିତ୍ ?

AP SCERT

New types of communities have also emerged in the last 30 or 40 years. Residents' Welfare Associations in many urban areas are examples of communities that make their own rules and regulations. Those could be rules about waste management, cleanliness of common areas, taking care of pets, and so on. People living in the community participate in making such rules and regulations.

Communities are ultimately interdependent. The same Residents' Welfare Associations, for instance, will depend on the trading community for supplies and also on municipal workers to handle waste. In our complex societies, everyone depends on a number of other people and communities.

APSCERT

LET'S EXPLORE

❖ Make a list of all people outside your family that are supporting you through their work in one way or another.

We now understand that **'community'** is a flexible concept.

A few more examples.

❖ A Jati or subdivision of it is also often called a community.

❖ A group of people of a particular religion, region, com-mon work or interest, especially a smaller group, may also be called a community; for instance, 'Mumbai's Parsi community', 'Chennai's Sikh community', 'America's Indian community', 'Kerala's scientific community', 'our school's art community', 'the village's farming community', and so on' The list is endless!

ବିଗତ 30 କିମ୍ବା 40 ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ପ୍ରକାରର ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଉଭା ହୋଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ସହରାଞ୍ଚଳରେ ''ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦା କଲ୍ୟାଣ ସଂଘ'' ହେଉଛି ଏହାର ଉଦାହରଣ । ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ନିୟମାବଳୀ ନିଜେ ପ୍ରଣୟନ କରନ୍ତି । ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ପରିଚାଳନା, ସାଧାରଣ ଅଞ୍ଚଳର ସ୍ୱଚ୍ଛତା, ଗୃହପାଳିତ ପଶୁଙ୍କ ଯତ୍ନ ନେବା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ନିୟମ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଗୋଷ୍ଠୀରେ ରହୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଏଭଳି ନିୟମାବଳୀ ତିଆରି କରିବାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ପରିଶେଷରେ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବାସିନ୍ଦା କଲ୍ୟାଣ ସଂଘ, ଯୋଗାଣ ପାଇଁ ବ୍ୟବସାୟୀ ସମୁଦାୟ ଏବଂ ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ପୌର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ଆମେ ବାସ କରୁଥିବା ଏକ ଜଟିଳ ସମାଜରେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ।

ARSCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

❖ ତୁମ ପରିବାର ବାହାରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଯେଉଁମାନେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ତୁମକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ବୁଝିପାରୁଛି ଯେ ''ଗୋଷ୍ଠୀ'' ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଓ ନମନୀୟ ଧାରଣା ।

ଆଉ କିଛି ଉଦାହରଣ:

❖ ଏକ ଜାତି ବା ଏହାର ଏକ ଉପଭାଗକୁ ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ କୁହାଯାଏ ।

❖ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ, ଅଞ୍ଚଳ, ସମାନ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଆଗ୍ରହର ଏକ ସମଭାବାପନ୍ନ ଦଳ, ବିଶେଷ କରି ଏକ ଛୋଟ ଦଳର ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ କୁହାଯାଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ 'ମୁମ୍ବାଇର ପାର୍ସୀ ସମୁଦାୟ', 'ଚେନ୍ନାଇର ଶିଖ୍ ସମୁଦାୟ', 'ଆମେରିକାର ଭାରତୀୟ ସମୁଦାୟ', 'କେରଳର ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମୁଦାୟ', 'ଆମ ସ୍କୁଲର କଳା ସମୁଦାୟ', 'ଗାଁର କୃଷକ ସମୁଦାୟ' ଇତ୍ୟାଦି ତାଲିକା ଅସୀମ!

❖ In your school, you may be part of different communities" your class, of course, but also the sports community, the **National Service Scheme**, the **National Cadet Corps**, a science or drama club, etc.

LET'S EXPLORE

→ What type of communities are you part of?

→ Is there a club that you are a part of in schoo? How does it function?

Before we move on ...

→ Family is the foundation of human society. Ideally, members of a family support each other in their many duties and tasks.

→ Community, a bigger unit, also implies that people do their best to support each other. Community can be defined in several ways and there are many kinds of community.

→ Ultimately, communities are interdependent.

AP SCERT

Questions, activities and projects

1. What are some of the rules you follow in your family and neighbourhood? Why are they important?
2. A village is experiencing a shift from joint families to nuclear families. Apply social, economic, and educational factors to explain this change. Explain briefly.
3. Do you think some rules are unfair to a few people in the family or community? Why?
4. Describe several situations that you have observed where community support makes a difference. You can draw or write about these.

❖ ତୁମ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ, ତୁମେ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅଂଶ ହୋଇପାର – ଯେପରିକି ତୁମେ ତୁମ ଶ୍ରେଣୀର ଏକ ସଦସ୍ୟ ଓ ତତ୍‌ସହିତ 'କ୍ରୀଡ଼ା ସମୁଦାୟ', 'ଜାତୀୟ ସେବା ଯୋଜନା', ଜାତୀୟ ସମର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବାହିନୀ ଓ 'ବିଜ୍ଞାନ କିମ୍ବା ଡ୍ରାମା କ୍ଲବ୍' ଇତ୍ୟାଦିର ତୁମେ ମଧ୍ୟ ସଦସ୍ୟ ଅଟ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ତୁମେ କେଉଁ ପ୍ରକାର ଗୋଷ୍ଠୀର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଛ ?

→ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏପରି କୌଣସି କ୍ଲବ୍ ଅଛି କି ଯାହାର ତୁମେ ସଦସ୍ୟ ଅଟ ? ଏହା କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ?

ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ...

→ ପରିବାର ହିଁ ମାନବ ସମାଜର ମୂଳଦୁଆ । ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରସ୍ପରକୁ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି ।

→ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏକ ବଡ଼ ଏକକ, ଏଥିରେ ଲୋକମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ସମର୍ଥନ ଓ ସହଯୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଗୋଷ୍ଠୀ ରହିଛି ।

→ ଶେଷରେ ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ

1. ତୁମ ପରିବାର ଏବଂ ପଡ଼ୋଶୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ତୁମେ କେଉଁ ନିୟମ ପାଳନ କର ? ସେଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ?
2. ଏକ ଗ୍ରାମର ଯୌଥ ପରିବାରରୁ ଏକକ ପରିବାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛନ୍ତି । ଏହାର ସାମାଜିକ, ଆର୍ଥିକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଗତ କାରଣ ଦର୍ଶାଇ ଆଲୋଚନା କର ।
3. ତୁମେ ଭାବୁଛ କି କିଛି ନିୟମ ପରିବାର କିମ୍ବା ଗୋଷ୍ଠୀର କିଛି ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ? କାହିଁକି ?
4. ତୁମେ ଦେଖିଥିବା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପରିସ୍ଥିତି ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ସହଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରିଛି । ତୁମେ ଏଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କିଛି ଲେଖ କିମ୍ବା ଚିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ପରିପ୍ରକାଶ କର ।

AP SCERT

CHAPTER

7

THE VALUE OF WORK

H8F7T1

Learning Outcomes

The student will be able to-

- Differentiate between economic and non-economic activities. CG - 9
- Recognise the importance of seva or selfless service as a part of non-economic activities. CG -1
- Understand how non-economic activities contribute to the welfare of the society. CG -1

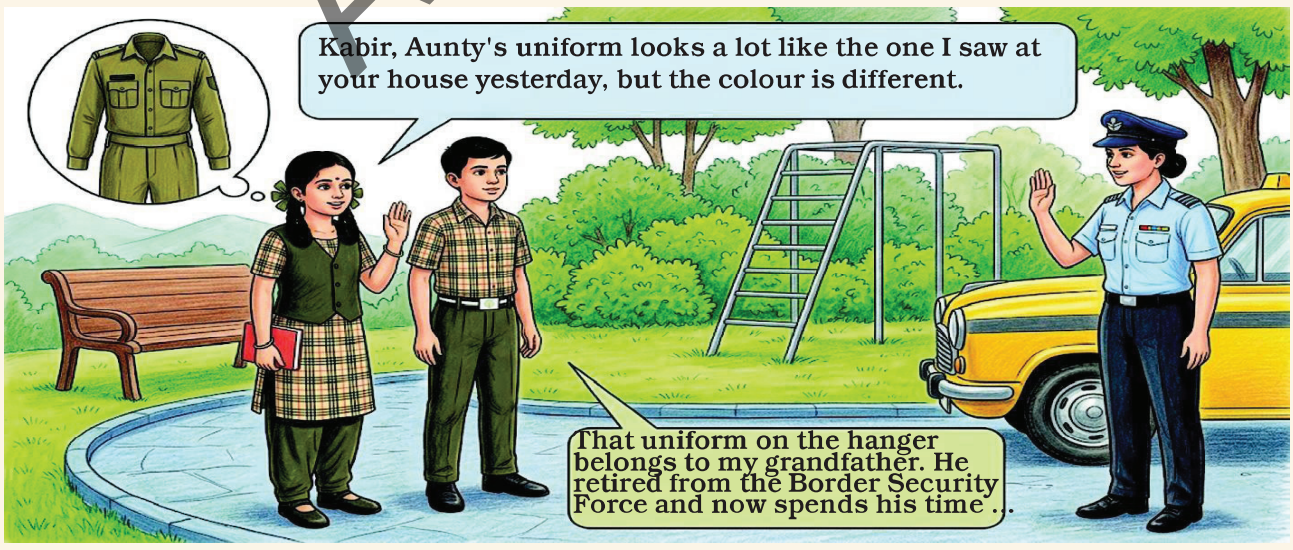
"When you are doing any work, do not think of anything beyond. Do it as worship, as the highest worship, and devote your whole life to it for the time being."

— Swami Vivekananda

The Big Questions ?

1. *What are the different types of activities that people engage in?*
2. *What is their contribution to our everyday lives?*

Anu and Kabir were playing in the park when they saw their neighbour, Geeta Aunty, getting out of a taxi. She was returning home from work and was in her uniform. A pilot in the Indian Air Force, she is the pride of the whole town.

AP SCERT

ଅଧ୍ୟାୟ
7

କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ

K1Y1X3

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

- ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ଅଣ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୁଝାଇପାରିବେ । CG - 9
- ଅଣ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସେବା କିମ୍ବା ନିଃସ୍ୱାର୍ଥସେବାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୁଝିପାରିବେ । CG -1
- ଅଣ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣରେ କିପରି ସହାୟକ ହୋଇପାରୁଛି ତାହା ବୁଝିବେ । CG -1

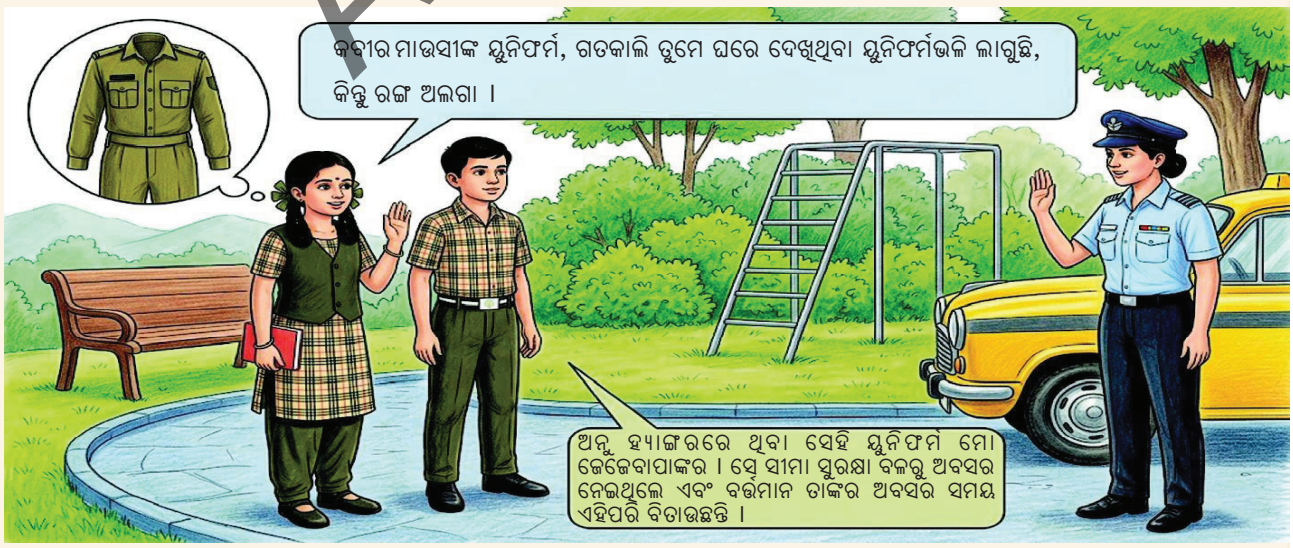
" ଯେତେବେଳେ ତୁମେ କୌଣସି କାମ କରୁଛ, ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ଏହାକୁ ବ୍ରତ ଭାବରେ ଏପରିକି, ସର୍ବୋତ୍ତମ ବ୍ରତ ଭାବରେ ନିଜର ପୁରା ଜୀବନ ନିୟୋଜିତ କର"

- ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ

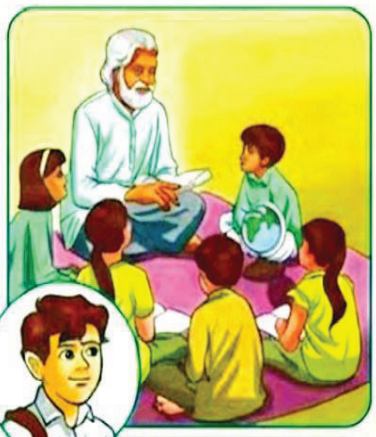
ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ?

1. *ଲୋକମାନେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନିୟୋଜିତ ହୁଅନ୍ତି ?*
2. *ଆମର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ କ'ଣ ?*

ଅନୁ ଓ କବୀର ପାର୍କରେ ଖେଳୁଥିବା ବେଳେ ପଡୋଶୀ ଗୀତା ମାଉସୀଙ୍କୁ ଟ୍ୟାକ୍ସିରୁ ଓହ୍ଲାଉଥିବା ଦେଖିଲେ । ସେ ୟୁନିଫର୍ମ ପିନ୍ଧିଥିଲେ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ସାରି ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲେ । ବାୟୁସେନାର ଜଣେ ପାଇଲଟ୍ ଭାବରେ ସମଗ୍ର ସହର ପାଇଁ ସେ ଗୌରବ ଥିଲେ ।

AP SCERT

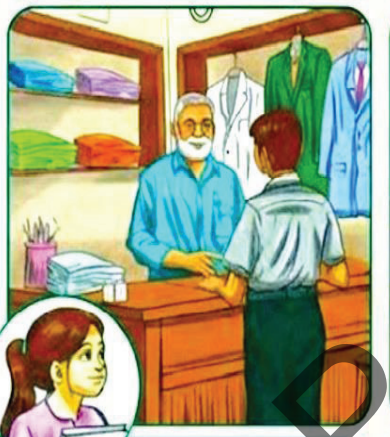
... providing free Geography classes to the neighbourhood kids ...

... tending to our vegetable garden, and ...

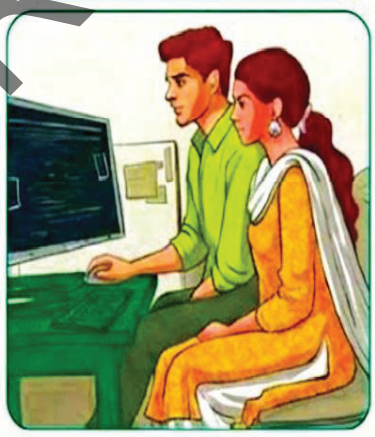
... running errands for the home.

My parents run a shop that sells uniforms and other ready-made garments. Appa leaves early in the morning and Maa joins him in the shop after we leave for school.

Maa is usually back by the time we return home from school. She also contributes to a voluntary group that teaches knitting to the women in the community.

Do you remember my elder brother Rohan? You met him when he came to pick me up from school.
He is a software engineer and works in a company that makes computer applications. On the weekends he volunteers to teach computer skills to those who have joined the youth development programme of the nearby college.

Wow, Anu, everyone around us does so many things every day!

APSCERT

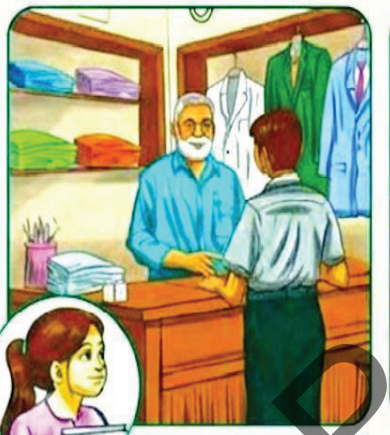
ଆଖପାଖ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମାଗଣାରେ ଭୂଗୋଳ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରୁଛନ୍ତି....

....ଆମ ପନିପରିବା ବଗିଚାର ଯତ୍ନ ନେଉଛନ୍ତି, ଏବଂ....

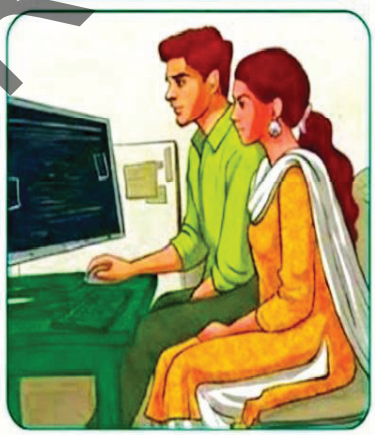
...ଘରପାଇଁ ଜିନିଷପତ୍ର କିଣାକିଣିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି

ମୋର ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକ ଡ୍ରେସ୍ ଦୋକାନ ଅଛି ଯେଉଁଠାରେ ୟୁନିଫର୍ମ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୋଷାକ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ବାପା ସକାଳୁ ଶୀଘ୍ର ଦୋକାନକୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ଆମେ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା ପରେ ମା ଦୋକାନକୁ ଯାଇ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ସାଧାରଣତଃ ଆମେ ସ୍କୁଲରୁ ଘରକୁ ଫେରିବା ବେଳକୁ ମା ଫେରି ଆସନ୍ତି । ସେ ଏକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂଗଠନରେ ଯୋଗଦାନ କରି ଗୋଷ୍ଠୀର ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ସିଲେଇ ଓ ହାତବୁଣା କାମ ଶିଖାନ୍ତି ।

ତୁମେ ମୋର ବଡଭାଇ ରୋହନକୁ ମନେ ରଖିଛ କି ? ଯେତେବେଳେ ସେ ମୋତେ ସ୍କୁଲରୁ ନେବାକୁ ଆସିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲ । ସେ ଜଣେ ସଫ୍ଟୱେର ଇଞ୍ଜିନିୟର ଏବଂ କମ୍ପୁଟର ଆପ୍ଲିକେଶନ୍ ତିଆରି କରୁଥିବା ଏକ କମ୍ପାନୀରେ କାମ କରନ୍ତି । ସପ୍ତାହ ଶେଷରେ ସେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଭାବେ ନିକଟ କଲେଜର ଯୁବ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କମ୍ପୁଟର କୌଶଳ ଶିଖାନ୍ତି ।

ବାଃ, ଅନୁ, ଆମ ଆଖପାଖରେ ଥିବା ସମସ୍ତେ ପ୍ରତିଦିନ ଅନେକ କାମ କରନ୍ତି !

APSCERT

LET'S EXPLORE

What activities did the people in Anu's and Kabir's story engage in? Mention them in the table given below:

Character in the story	Activities they are engaged in	

Money's worth: The monetary value that a person places on an object based on the benefit that they derive from it.

Different types of activities, like the ones discussed above, are divided into two groups or categories: *economic activities and non-economic activities*. **Economic activities** are those that involve money or are performed in exchange for money or **money's worth** for the parties involved. For example, a business person selling school bags in the **market**, a farmer selling produce in the market, a lawyer arguing a case and earning a **fee**, a truck driver transporting goods from one place to another, workers employed in a car manufacturing factory, etc.

Non-economic activities are those that do not generate income or wealth but are done out of feelings like gratitude. love can and respect

APSCERT

Left to right, top to bottom: *A business person selling school bags in the market Farmers selling their harvest in the market. A lawyer arguing a case A truck driver transporting goods from one place to anotherWorkers employed in a car manufacturing factory*

Market: A place where people engage in the exchange of goods and services. People may exchange goods and services for other goods but in most markets these are exchanged for money.

Fee: A payment made to aperson or organisation in exchange for professional advice or services. For example, a fee paid to a doctor and a lawyer.

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଅନୁ ଏବଂ କବୀରଙ୍କ କାହାଣୀରେ ଲୋକମାନେ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନିୟୋଜିତ ଥିଲେ ? ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ସାରଣୀରେ ସେଗୁଡିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

କାହଣୀର ଚରିତ୍ର	ନିୟୋଜିତ ହୋଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ	

ପଇସାର ମୂଲ୍ୟ: ଜଣେବ୍ୟକ୍ତି, ଏକବସ୍ତୁ ଉପରେଁ ଯେଉଁ ଆର୍ଥୀକ ମୂଲ୍ୟ ରଖିଥାଏ ଏଥିରୁ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଲାଭ ପାଆନ୍ତି ତାହାଉପରେ ଏହା ଆଧାରିତ

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଭଳି, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି ଯଥା– ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ଅଣ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗୁଡିକ ହେଉଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଟଙ୍କା କିମ୍ବା ଟଙ୍କା ବଦଳରେ ଅନ୍ୟ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରାଯାଏ । ସମ୍ପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ବା **ଟଙ୍କାର ମୂଲ୍ୟ** ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, **ବଜାର**ରେ ସ୍କୁଲ ବ୍ୟାଗ୍ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀ, ବଜାରରେ ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ଜଣେ କୃଷକ, ମାମଲା ରୁଜୁ କରି **ଶୁଳ୍କ** ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ଜଣେ ଓକିଲ, ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ମାଲ ପରିବହନ କରୁଥିବା ଟ୍ରକ ଡ୍ରାଇଭର, କାର୍ ନିର୍ମାଣ କାରଖାନାରେ ନିୟୋଜିତ ଶ୍ରମିକ ଇତ୍ୟାଦି ଟଙ୍କା ବଦଳରେ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକ୍ରି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ।

ଅଣ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ହେଉଛି ଏମିତି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଯାହା ସମ୍ପତ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରେ ନାହିଁ ବରଂ କୃତଜ୍ଞତା, ପ୍ରେମ, ଯତ୍ନ ଏବଂ ସମ୍ମାନ ଭଳି ଭାବନାକୁ ବୁଝାଏ ।

ବାମରୁ ଡାହାଣ ଓ ଉପରରୁ ତଳକୁ

ବିକ୍ରୟ କରୁଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀ ବଜାରରେ ସ୍କୁଲ ବ୍ୟାଗ ବିକ୍ରି କରୁଛନ୍ତି, ଚାଷୀ ବଜାରରେ ନିଜର ଅମଳକୁ ବିକ୍ରି କରୁଛନ୍ତି,ମାମଲା କରୁଥିବା ଜଣେ ଓକିଲ,ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ମାଲ ପରିବହନ କରଥିବା ଜଣେ ଟ୍ରକ ଡ୍ରାଇଭର ଓ କାର ନିର୍ମାଣ କାରାଖାନରେ କାମ କରୁଥିବା ଶ୍ରମିକ ।

ବଜାର : ଏପରି ଏକ ସ୍ଥାନ ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକମାନେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବାର ବିନିମୟରେ ଏକାଠି ହୁଅନ୍ତି । ଲୋକମାନେ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଜିନିଷ ଏବଂ ସେବା ବିନିମୟ କରିପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ବଜାରରେ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଏଗୁଡିକ ବିନିମୟ କରାଯାଏ ।

ଶୁଳ୍କ: ବୃତ୍ତିଗତ ପରାମର୍ଶ କିମ୍ବା ସେବା ବଦଳରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ସଂସ୍ଥାକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଦେୟ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜଣେ ଡାକ୍ତର ଏବଂ ଜଣେ ଓକିଲଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଏକ ପାଉଣା ।

AP SCERT

For instance, parents cooking food for the family or helping their children with schoolwork, youth taking care of the grandparents, family members helping in the renovation of the house, etc.

Left to right: Parents cooking food for the family Mother helping her children with schoolwork

Left to right: Youth taking care of the grandparents Family members helping in the renovation of the house

AP SCERT

LET'S EXPLORE

In the table given on page 182, did you notice the third empty column? Label this column 'economic / non-economic activity'. Now classify them according to the nature of activity.

Salary: A fixed regular payment generally paid monthly by an employer to an employee.

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପିତାମାତା, ପରିବାର ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ରୋଷେଇ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କ ସ୍କୁଲ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ଯୁବକମାନେ ଜେଜେବାପା ଜେଜେମାଙ୍କ ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି, ଘର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣରେ ପରିବାର ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ।

ବାମରୁ ଡାହାଣ: *ପରିବାର ପାଇଁ ପିତାମାତା ଖାଦ୍ୟ ରୋଷେଇ କରୁଛନ୍ତି ଓ ମା ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାଳୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।*

ଡାହାଣରୁ ବାମକୁ : ନାତୁଣୀ ଜେଜେମାଙ୍କ ଯତ୍ନ ନେଉଛି ତ ପରିବାରର ଲୋକେ ଘରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣରେ ସହଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି ।

APSCERT

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

183 ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ସାରଣୀରେ ତୃତୀୟ ସ୍ତମ୍ଭଟି ଖାଲି ରହିଥିବା ତୁମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲ କି ? ଏହି ସ୍ତମ୍ଭକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ଅଣ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଭାବେ ନାମକରଣ କର । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସ୍ୱଭାବ ଅନୁଯାୟୀ ବର୍ଗୀକରଣ କର ।

ଦରମା : ଏକ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନିୟମିତ ଦେୟ ସାଧାରଣତଃ ଜଣେ ନିଯୁକ୍ତିଦାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜଣେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ମାସିକ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ ।

In Anu's and Kabir's story, Geeta Aunty, the Air Force pilot, receives a salary. She serves the country and performs an economic activity too. Anu's brother, Rohan, works for a software company and is given a **salary** for it. Over the weekend, he also volunteers at the youth development programme of the nearby college, where he teaches computer skills to young adults. This is a non-economic activity.

THINK ABOUT IT

- When Kabir's grandfather voluntarily teaches the neighbourhood kids for free, is that an economic activity or a non-economic activity? How is it different from your teachers teaching you at school? Discuss with your classmates.
- What are some non-economic activities that are important to you and your family? Why are they valuable?

© NCERT

Types of Economic Activities

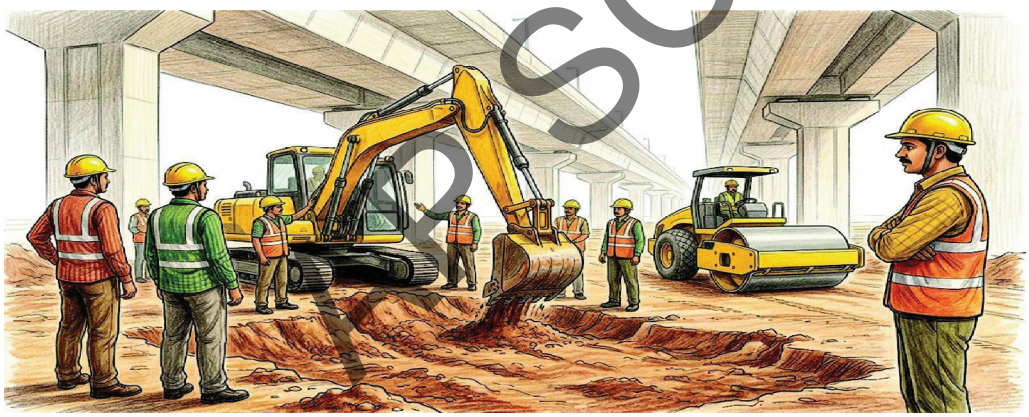
Kavya was excited to go to her aunt's house in the village of Kamlapur. On the way, she saw that a high-way was being built near the village, and the construction site was abuzz with activity. Large machines, such as excavators and bulldozers, were being operated by dedicated technicians. This new highway promised to reduce the travel time to the nearest town from five hours to just two hours. Kavya thought that she would be able to visit her aunt more often once the highway was ready, since it would take less time to travel there.

ଅନୁ ଏବଂ କବୀରଙ୍କ କାହାଣୀରେ ଗୀତା ମାଉସୀ ବାୟୁସେନାର ଜଣେ ଦରମା ପ୍ରାପ୍ତ ପାଇଲଟ୍ । ସେ ଦେଶର ସେବା କରିବା ସହ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ମଧ୍ୟ ସାମିଲ ଅଛନ୍ତି । ଅନୁଙ୍କ ଭାଇ ରୋହନ ଏକ ସଫ୍ଟୱେର କମ୍ପାନୀରେ କାମ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଦରମା ମିଳିଥାଏ । ସପ୍ତାହ ଶେଷରେ, ସେ ନିକଟସ୍ଥ କଲେଜରେ ଯୁବ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି, ଯେଉଁଠାରେ ସେ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ କମ୍ପୁଟର କୌଶଳ ଶିଖାନ୍ତି, ଯାହାକି ଏକ ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅଟେ ।

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର

- କବୀରଙ୍କ ଜେଜେବାପା ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ପଡୋଶୀ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମାଗଣାରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ନା ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ? ତୁମକୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିବା ତୁମ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଏହା କିପରି ଭିନ୍ନ ? ସହପାଠୀଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କର ।
- କିଛି ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ନାମ କୁହ ଯାହା ତୁମ ଏବଂ ତୁମ ପରିବାର ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ? ସେଗୁଡିକ କାହିଁକି ମୂଲ୍ୟବାନ ?

ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପ୍ରକାର ଭେଦ

କାବ୍ୟା କମଳାପୁର ଗାଁରେ ଥିବା ମାଉସୀ ଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ ଥିଲା । ଯିବା ବାଟରେ ସେ ଦେଖିଲା ଯେ ଗାଁ ନିକଟରେ ଏକ ରାଜପଥ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଉଛି ଏବଂ ନିର୍ମାଣ ସ୍ଥଳରେ ଭିଡ ଜମିଛି । ଏକସାଭେଟର ଓ ବୁଲଡୋଜର ଭଳି ବଡ ବଡ ମେସିନ୍ ଗୁଡିକ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଚେକ୍ସିଆନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଛି । ଏହି ନୂତନ ରାଜପଥ ନିର୍ମାଣ ଦ୍ୱାରା ନିକଟସ୍ଥ ସହରକୁ ଯାତ୍ରା ସମୟ ପାଞ୍ଚ ଘଣ୍ଟାରୁ ମାତ୍ର ଦୁଇ ଘଣ୍ଟାକୁ ହ୍ରାସ ହୋଇଯିବ । କାବ୍ୟା ଭାବିଲା ଯେ ରାଜପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ପରେ ସେ ତାଙ୍କ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଅଧିକ ଥର ଦେଖା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବ, କାରଣ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ କମ୍ ସମୟ ଲାଗିବ ।

© SCERT

Happy with this thought, Kavya ran to greet her aunt and to eat the delicious jalebis that she had made. They were joined by Kavya's uncle, who had just returned home from work. He is a technician in a construction company and operates a bulldozer. He receives a monthly salary for his services. The next day, Kavya's aunt woke up early to finish her share of the household chores and left for work.

She is employed at the village post office and is paid a monthly salary. In the evening, after her office work, she also conducts online classes to help students prepare for school exams. She charges a weekly fee for these classes.

On the weekend, Kavya visited a local mango orchard with her aunt to have some delicious mangoes. There she saw Rama krishna, a farm labourer who was using a tractor to till a farmer's land nearby. He earns a **daily wage** for his efforts. He gets some payment for his work in cash, and the remaining part of the payment in the form of mangoes of equal value. The mangoes that he receives as a part of his work are called **payment in kind.**

Wage: A payment made by the employer to the worker for a specific period of time.

THINK ABOUT IT

On your way from home to school today, can you recall the various economic activities that people are engaged in? In what ways do you think those people are paid?

Payment in kind: A non-cash payment that is received for the work performed.

© NCERT

ଏହି ଭାବନାରେ ଖୁସି ହୋଇ କାବ୍ୟା ନିଜ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇବାକୁ ଏବଂ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଜିଲାପି ଖାଇବାକୁ ଦୌଡି ଆସିଲା, ଯାହା ତାଙ୍କ ମାଉସୀ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହ କାବ୍ୟାଙ୍କ ମାମୁଁ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ , ଯିଏ କି କାମ ସାରି ଘରକୁ ଫେରିଥିଲେ । ସେ ଏକ ନିର୍ମାଣ କମ୍ପାନୀରେ ଟେକ୍ନିସିଆନ୍ ଏବଂ ବୁଲଡୋଜର ଚାଳକ ଥିଲେ ଓ ସେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ମାସିକ ଦରମା ମିଳୁଥିଲା । ପରଦିନ କାବ୍ୟାଙ୍କ ମାଉସୀ ସକାଳୁ ଉଠି ଘରକାମ ଶେଷ କରି କାମକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେ ଗାଁ ଡାକଘରେ ଚାକିରି କରନ୍ତି ଏବଂ ମାସିକ ଦରମା ପାଆନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅଫିସ କାମ ସାରି ସେ ଅନ୍‌ଲାଇନ ବା ଆଭାସୀ ଶିକ୍ଷଣ ଆୟୋଜନ କରନ୍ତି ଓ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସ୍କୁଲ୍ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ସେ ଏହି କ୍ଲାସ ବା ଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ସାପ୍ତାହିକ 'ଫି' ବା ଦେୟ ଆଦାୟ କରନ୍ତି ।

ସପ୍ତାହ ଶେଷରେ କାବ୍ୟା ତାଙ୍କ ମାଉସୀଙ୍କ ସହ କିଛି ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଆମ୍ବ ଖାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଆମ୍ବ ବଜାରକୁ ଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ସେ ରାମକୃଷ୍ଣ ନାମକ ଜଣେ କୃଷି ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ଦେଖିଲା, ଯିଏ କି ନିକଟସ୍ଥ ଜଣେ କୃଷକଙ୍କ ଜମି ଚାଷ କରିବା ପାଇଁ ଟ୍ରାକ୍ଟର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ କାମ ପାଇଁ **ଦୈନିକ ରୋଜଗାର** ରୂପରେ ମଜୁରୀ ପାଇଥାନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ନଗଦରେ କିଛି ଦରମା ମିଳେ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ସମାନ ମୂଲ୍ୟର ଆମ୍ବ ଆକାରରେ ମିଳେ । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ଏକ ଅଂଶ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ମିଳୁଥିବା ଆମ୍ବକୁ ଏକ **ପ୍ରକାରର ଦେୟ** କୁହାଯାଏ ।

ମଜୁରୀ(Wage) : ନିଯୁକ୍ତିଦାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପାଇଁ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା ଦେୟ ।

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର

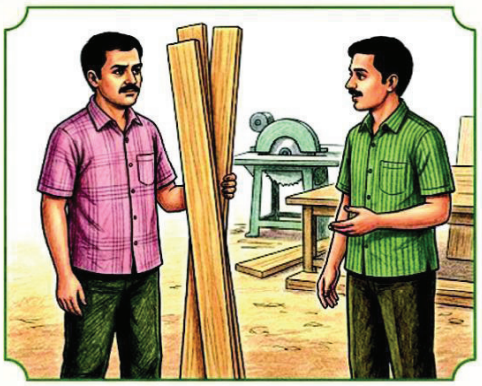
ଆଜି ତୁମ ଘରୁ ସ୍କୁଲ ଯିବା ବାଟରେ ଲୋକମାନେ କେଉଁ ସବୁ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ ଅଛନ୍ତି , ତାହା ମନେ ପକାଇପାରିବ କି ? ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେଉଁ ଉପାୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ ?

ଦ୍ରବ୍ୟ ଆକାରରେ ଦେୟ : ସମ୍ପାଦିତ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ତ ଏକ ଅଣ-ନଗଦ ଦେୟ ।

SCERT

As we now understand, economic activities are those that have value in terms of money. Economic activities also add value at each stage of the process of transforming something into another form. This is called **value addition**.

Let us take the example of Kavya's father, Rajesh, to understand this.

Rajesh is a carpenter who buys wood from a nearby market for ₹600 to make furniture.

He uses special tools and other materials for building the furniture.

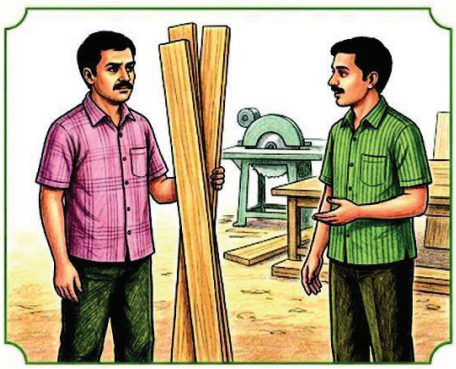
Rajesh sells a chair for ₹1,000 each in the market.

© SCERT

The wood for the chair costs ₹600. So, what is the remaining ₹400 (₹1,000 - ₹600) for? It is the monetary value of Rajesh's skill, time and effort, which went into making that chair. Rajesh has added value to the wood by turning it into furniture. From buying the wood to selling the chair, these activities involve payment. They are, therefore, a part of economic activities.

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ବୁଝିପାରୁଛୁ ଯେ, ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ହେଉଛି ସେହିକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ମୁଦ୍ରାମୂଲ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି । ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟ କିଛି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମୂଲ୍ୟ ଯୋଡିଥାଏ । ଏହାକୁ **ମୂଲ୍ୟ ସଂଯୋଜନ**(**value addition**) କୁହାଯାଏ ।

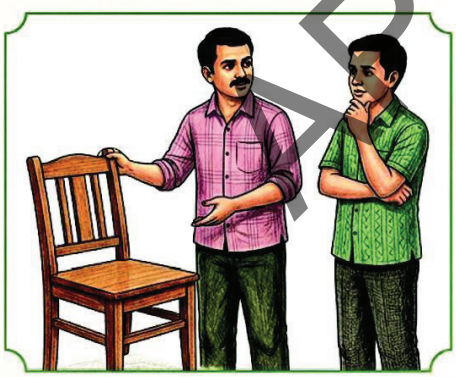
ଏହାକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଆସ କାବ୍ୟାଙ୍କ ବାପା ରାଜେଶଙ୍କ ଉଦାହରଣ ନେବା ।

ରାଜେଶ ଜଣେ ବଢେଇ, ଯିଏ ଆସବାବପତ୍ର ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ନିକଟସ୍ଥ ବଜାରରୁ 600 ଟଙ୍କାରେ କାଠ କିଣୁଛନ୍ତି ।

ଆସବାବପତ୍ର ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉପକରଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ବଜାରରେ ରାଜେଶ ଗୋଟିଏ ଚେୟାର 1000 ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରି କରୁଛନ୍ତି ।

ଚେୟାର ପାଇଁ କାଠର ମୂଲ୍ୟ 600 ଟଙ୍କା ରହିଛି । ତେବେ ଅବଶିଷ୍ଟ 400 ଟଙ୍କା (ଟଙ୍କା 1000– ଟଙ୍କା 600) କଣ ପାଇଁ ? ରାଜେଶଙ୍କ ଦକ୍ଷତା, ସମୟ ଏବଂ ପରିଶ୍ରମର ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ହିଁ ଚେୟାର ତିଆରିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଛି । ରାଜେଶ କାଠକୁ ଆସବାବପତ୍ରରେ ପରିଣତ କରି ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ବଢାଇଛନ୍ତି । କାଠ କିଣିବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଚେୟାର ବିକ୍ରି କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେୟ ଦେବାକୁ ପଡିଥାଏ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଏକ ଅଂଶ ଅଟନ୍ତି ।

© SCERT

LET'S EXPLORE

Put a ☑ against those activities/professions that you think create monetary value. Can you add two activities and examples of money related value creation to the empty rows at the end?

Activity / Profession	Example of money - realated value creation
1. Baker	
2. Tailor	
3. Farmers repairing their tractor	
4. Doctor	
5. Parents cooking dinner for their family	
6. Scientist	
7. Person taking care of a sick grandparent	
8.	
9.	

AP SCERT

The Importance of Non-Economic Activities

While non-economic activities may not involve money, the value they generate is important in our lives.

Seva: selfless service

We see seva in many places such as temples, gurudwaras, mosques and churches. For instance, langars or community kitchens at gurudwaras or temples serve food to every visitor for free. These practices foster a sense of satisfaction and gratitude for what we have, and they are also a way of contributing to society without expecting anything in return.

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବା ବୃତ୍ତି ଯାହାକୁ ତୁମେ ଭାବୁଛଯେ ଏହା ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିକରେ ସେଠାରେ ଏକ ✓ ଠିକ୍ ଚିହ୍ନ ଦିଅ । ଶେଷରେ ଦୁଇଟି ଖାଲି ଧାଡିରେ ତୁମେ ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଉଦାହରଣ ଦିଅ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ / ବୃତ୍ତି	ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଉଦାହରଣ
1. ବେକର	
2. ଦର୍ଜି	
3. ଜଣେ ଚାଷି ତାଙ୍କ ଟ୍ରାକ୍ଟର ମରାମତି କରୁଛନ୍ତି	
4. ଡାକ୍ତର	
5. ନିଜ ପରିବାର ପାଇଁ ରାତ୍ରିଭୋଜନ ରୋଷେଇ କରୁଥିବା ପିତାମାତା	
6. ବୈଜ୍ଞାନିକ	
7. ଅସୁସ୍ଥ ଜେଜେଙ୍କ ଯତ୍ନ ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି	
8.	
9.	

AP SCERT

ଅଣ–ଆର୍ଥିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଗୁରୁତ୍ୱ

ଯଦିଓ ଅଣ–ଆର୍ଥିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଟଙ୍କା ବା ମୁଦ୍ରା ସାମିଲ ହୋଇ ନ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ମୂଲ୍ୟ ଆମ ଜୀବନରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସେବା : ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର

ମନ୍ଦିର, ଗୁରୁଦ୍ୱାର, ମସଜିଦ୍ ଏବଂ ଚର୍ଚ୍ଚ ପରି ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ମାଗଣାରେ ସେବା ମିଳୁଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଗୁରୁଦ୍ୱାରରେ ଥିବା ଲଙ୍ଗର ବା ସମୁହ ରୋଷେଇଶାଳା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ମାଗଣାରେ ଖାଦ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ସନ୍ତୋଷ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତା ଭାବନାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରେ ଏବଂ ପ୍ରତିବଦଳରେ କିଛି ଆଶା ନ କରି ସମାଜ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ କରିବାରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ଉପାୟ ବା ମାର୍ଗ ବୋଲି ଧାରଯାଏ ।

Temple : Distributing prasad to devotees

Langar at the Golden Temple

Swachh Bharat Abhiyan

Van Mahotsav

APSCERT

The strength of community participation

The **Swachh Bharat Abhiyan** is based on the collective efforts of all Indian citizens to keep our surroundings clean. Individually, we keep our homes and surroundings clean. People have also come together to clean up streets, roads, parks and other public places or community areas. Together, these efforts lead to a clean home, neighbourhood, society and nation. Another example of collective community participation is the celebration of Van Mahotsav (the festival of forests) in India to promote awareness about the value of trees and the conservation of forests. The initiative brings together members of the community for tree plantation drives.

ମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁଙ୍କୁ ପ୍ରସାଦ ବଣ୍ଟନ କରାଯାଉଛି

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦିରରେ ଲଙ୍ଗର ବା ସମୂହ ରୋଷେଇଶାଳା

ସ୍ୱଚ୍ଛ ଭାରତ ଅଭିଯାନ

ବନ ମହୋତ୍ସବ

APSCERT

ଗୋଷ୍ଠୀ ସହଭାଗିତାର ମହତ୍ତ୍ୱ

ସ୍ୱଚ୍ଛ ଭାରତ ଅଭିଯାନ ଆମ ଆଖପାଖକୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ ରଖିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟ ନାଗରିକଙ୍କ ସାମୂହିକ ପ୍ରୟାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ, ଆମେ ଆମ ଘର ଏବଂ ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସଫା ରଖିଥାଉ । ରାସ୍ତାଘାଟ, ଗଳି, ପାର୍କ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ଥାନ କିମ୍ବା କମ୍ୟୁନିଟି ଅଞ୍ଚଳକୁ ସଫା କରିବା ପାଇଁ ଲୋକମାନେ ଏକାଠି ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏହି ସାମୂହିକ ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା ଘର, ପଡୋଶୀ, ସମାଜ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛ ରହିଥାଏ । ଭାରତରେ ବୃକ୍ଷର ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ସଂରକ୍ଷଣ ସଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ବନମହୋତ୍ସବ (ଜଙ୍ଗଲର ପର୍ବ) ପାଳନରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମୂହର ଅଂଶଗ୍ରହଣ ହେଉଛି ଆଉ ଏକ ଉଦାହରଣ । ଏହି ପଦକ୍ଷେପ ଦ୍ୱାରା ଗୋଷ୍ଠୀର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏକାଠୀ କରି ବୃକ୍ଷରୋପଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରାଯାଇ ପାରୁଛି ।

THINK ABOUT IT

- ❖ Many communities in India have similar practices that involve community participation. Can you identify a few from your area?
- ❖ We celebrate many festivals in India. During these festivals, people gather to organise all the various activities. They decorate the place together and share the food that they cook. Are these non-economic activities? Why do you think they still hold value?
- ❖ Can you identify community programmes that have been undertaken by your school or in your locality? What did you observe during these programmes?

Before we move on ...

→ In this chapter, we learnt about economic and non- economic activities.

→ We also learnt about the value addition that economic activities create.

→ We understood how non-economic activities contribute to social welfare, personal wellbeing and enhance the overall quality of life.

Questions, activities and projects

1. What kind of economic activities do people engage in? Illustrate with examples.
2. How are economic activities different from non-economic activities?
3. What are the various ways in which people are compensated for various economic activities? Give some examples
4. you are a teacher in a school on weekdays and volunteer teacher at an NGO on weekends. Classify both activities as economic or non-economic. What is the importance of volunteering and non-volunteering activity in this situation?
5. There is great value attached to people who are engaged in community service activities. Comment on this statement.

AP SCERT

ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କର

- ଭାରତରେ ଅନେକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ସହ ଭାଗିତାର ପରମ୍ପରା ସମାନ ଅଟେ । ତୁମେ ତୁମ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏହି ପ୍ରକାର ପରମ୍ପରା ବିଷୟରେ କିଛି କହି ପାରିବ କି ?
- ଆମେ ଭାରତରେ ଅନେକ ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ପାଳନ କରିଥାଉ । ଏହି ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ସମୟରେ, ଲୋକମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆୟୋଜନ କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ଥାନକୁ ଏକାଠି ସଜାଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ରୋଷେଇ ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟକୁ ବାଣ୍ଟିଥାନ୍ତି । ଏହା ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କି ? ତୁମେ ଭାବୁନାହଁ କି ଏହାର ମଧ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି?
- ତୁମ ବିଦ୍ୟାଳୟ କିମ୍ବା ତୁମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକ ତୁମେ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବ କି ? ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକରେ ତୁମେ କଣ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲ ?

ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ....

→ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆମେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ ଶିଖିଲେ।

→ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଶିଖିଲେ ।

→ ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କିପରି ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ସାମଗ୍ରିକ ଜୀବନର ଗୁଣବତ୍ତା ବୃଦ୍ଧିରେ ଯୋଗଦାନ କରେ ତାହା ଆମେ ବୁଝିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ

1. ଲୋକମାନେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନିୟୋଜିତ ହୁଅନ୍ତି ? ଉଦାହରଣ ସହ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
2. ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଠାରୁ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କିପରି ଭିନ୍ନ ?
3. ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ପାରିଶ୍ରମିକ ଦେବାର ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟଗୁଡିକ କଣ ? କିଛି ଉଦାହରଣ ଦିଅ ।
4. ତୁମେ ସପ୍ତାହର କାର୍ଯ୍ୟଦିବସରେ ଏକ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ସପ୍ତାହାନ୍ତରେ ଏକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂସ୍ଥାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଛ ? ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ , ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ବର୍ଗୀକରଣ କର । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଏବଂ ଅଣ-ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗୁଡିକର ଗୁରୁତ୍ୱ କଣ ?
5. ଯେଉଁମାନେ ସମାଜସେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ବହୁତ ମୂଲ୍ୟ ଓ ସମ୍ମାନ ରହିଛି । ଏହି ବିବୃତ୍ତି ଉପରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅ ।

AP SCERT

Integrating Artificial Intelligence(AI)

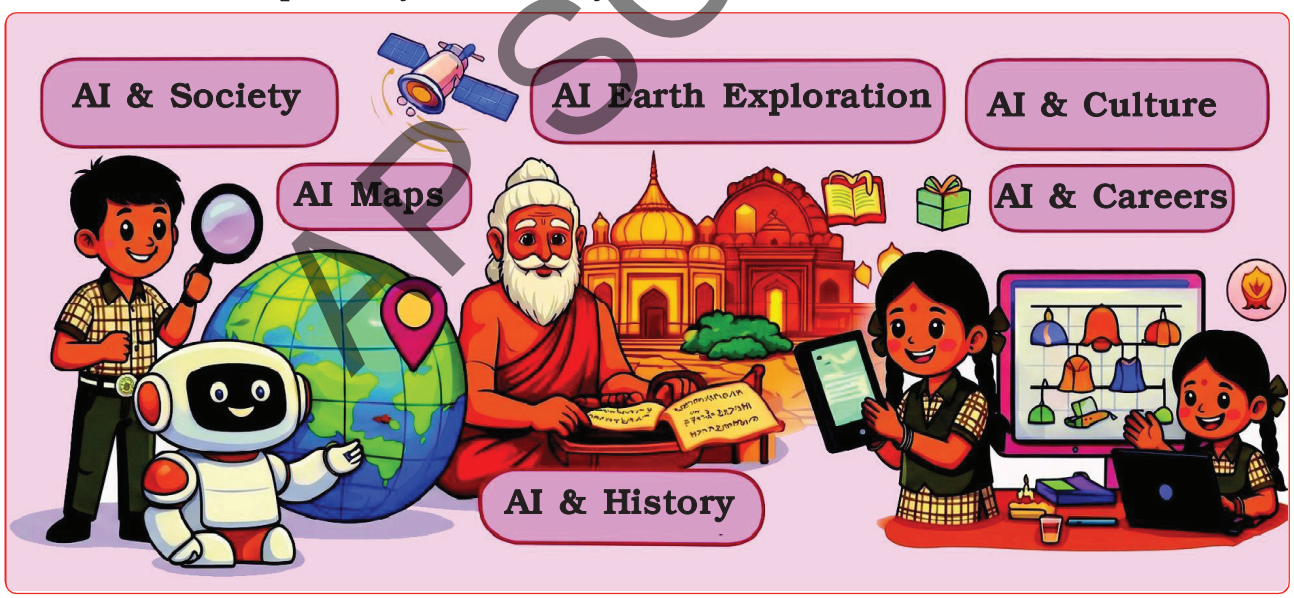
P7Q5S2

Learning Outcomes : The student will be able to:

1. Understands digital mapping and GPS systems
2. Ask AI to explain climate, ocean life, or hemispheres in simple words.
3. Ask AI to explain the difference between archaeologist and historian.
4. Reflect on responsibilities and discuss social topics using AI safely.
5. Compare past and present India using AI-generated summaries.
6. Use AI to create family tree diagrams.
7. Ask AI about different professions and skills needed.

Introduction:

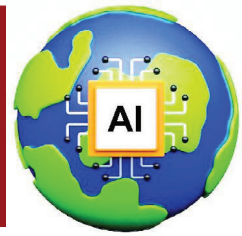
Social Science develops important skills such as locating places, arranging events in timelines, understanding cultures, recognising family roles, and analysing different types of work. These skills help students understand society, history, geography, and human relationships in a systematic way.

Artificial Intelligence (AI) also works using similar processes. AI systems collect information, organise data, recognise patterns, and produce useful outputs. Digital maps, timelines, smart assistants, and data platforms function using structured information and analysis.

Disclaimer : "The use of AI tools by students must be strictly under the direct guidance and supervision of teachers and parents / guardians".

© NCERT

କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା ସହ ସମନ୍ୱୟ

T3U7A2

ଶିକ୍ଷଣ ଫଳାଫଳ : ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ :

1. ଡିଜିଟାଲ୍ ମ୍ୟାପିଂ ଏବଂ **GPS** ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ବୁଝିପାରିବେ ।
2. ଜଳବାୟୁ, ମହାସାଗର ଜୀବଜନ୍ତୁ ଏବଂ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧକୁ ସରଳ ଭାଷାରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ **AI** କୁ ପଚାରିପାରିବେ ।
3. ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଏବଂ ଐତିହାସିକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ **AI** କୁ ପଚାରିପାରିବେ ।
4. ଦାୟିତ୍ୱ ଉପରେ ଆଲୋଚନା ଏବଂ **AI** କୁ ନିରାପଦରେ ବ୍ୟବହାର କରି ସାମାଜିକ ବିଷୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିପାରିବେ ।
5. **AI** ସୃଷ୍ଟିକରିଥିବା ସାରାଂଶ ବ୍ୟବହାର କରି ଅତୀତ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଭାରତକୁ ତୁଳନା କରିପାରିବେ।
6. ବଂଶବୃକ୍ଷ ରେଖାଚିତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ **AI** ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବେ ।
7. ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ଦକ୍ଷତା ବିଷୟରେ **AI** କୁ ପଚାରିପାରିବେ ।

ପରିଚୟ:-

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନରେ ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା, ସମୟରେଖାରେ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଡିବା, ସଂସ୍କୃତିକୁ ବୁଝିବା, ପରିବାରର ଭୂମିକାକୁ ଚିହ୍ନିବା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଭଳି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦକ୍ଷତା ବିକଶିତ କରେ । ଏହି ଦକ୍ଷତାଗୁଡ଼ିକ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସମାଜ, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ ଏବଂ ମାନବ ସମ୍ପର୍କକୁ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଉପାୟରେ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା (**AI**) ମଧ୍ୟ ଠିକ ସେହିଭଳି ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟବହାର କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । **AI** ସିଷ୍ଟମ୍ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ କରି, ତଥ୍ୟ ଆୟୋଜନ କରି, ଶୈଳୀ ଚିହ୍ନଟ କରି ଏବଂ ବ୍ୟବହାର ଯୋଗ୍ୟ ଆଉଟପୁଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର, ସମୟସାରୀଣୀ, ସ୍ମାର୍ଟ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଏବଂ ଡାଟା ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଗଠନମୂଳକ ସୂଚନା ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣ ବ୍ୟବହାର କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା : " ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା **AI** ଉପକରଣର ବ୍ୟବହାର କଡ଼ାକଡ଼ି ଭାବରେ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ପିତାମାତା / ଅଭିଭାବକଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ".

© SCERT

The chapters in this semester strengthen foundational social science skills. These same skills help students understand how intelligent systems collect, classify, organise, and analyse information. AI serves only as a supportive learning tool and does not replace textbooks, teachers, or classroom discussions.

Foundations of AI in Social Science Learning

The chapters of this semester develop important social science skills such as understanding maps, identifying places, arranging events in timelines, studying cultures, recognising communities, and understanding human activities. These skills are also applied in Artificial Intelligence (AI). Artificial Intelligence (AI) enables machines to collect information, recognise patterns, organise data, and make simple decisions. AI systems use satellite signals, sensors, and digital databases to collect information about locations, people, and activities. This information is converted into digital data that computers can understand and process. By studying these lessons, simple AI terminology can also be understood, and the connection between Social Science and modern technology becomes clear.

Social Science is not limited to studying maps, history, culture, family, and work. It also develops skills such as careful observation, identifying locations, arranging events in timelines, classifying cultures, and understanding social relationships. Locating places using latitude and longitude builds the skill of location identification. Arranging historical events in chronological order develops sequencing skills. Studying cultures, families, communities, and occupations helps us understand comparison, classification, and social organisation.

In all these situations, observation, organisation, classification, and interpretation help in understanding society more clearly. Machines can also perform similar tasks. A mobile phone shows location using GPS and satellite data. Digital maps help in finding places and directions. Online museum applications organise historical information and show timelines. Digital platforms store information about people, culture, and provide useful outputs.

These functions are possible because of Artificial Intelligence (AI). Artificial Intelligence (AI) is the ability of machines to perform tasks that involve data collection, organisation, analysis, and decision-making. The collected information is converted into digital data, analysed through data processing, and used to produce meaningful outputs.

Guidance: This section should be introduced through guided discussion, encouraging students to answer reflective questions using examples from maps, timelines, culture, family, and daily life. Help them recognise key Social Science skills such as locating places, understanding timelines, identifying cultural roots, recognising family roles, and valuing different types of work.

AP SCERT

ଏହି ସେମିଷ୍ଟାରର ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନର ମୌଳିକ ଦକ୍ଷତାକୁ ଦୃଢ଼ କରିବ । ଏହି ସମାନ ଦକ୍ଷତା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଏହି ବୁଦ୍ଧିମାନ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକ କିପରି ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ, ବର୍ଗୀକରଣ, ସଂଗଠିତ ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । **AI** କେବଳ ଏକ ସହାୟକ ଶିକ୍ଷଣ ଉପକରଣ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ, ଶିକ୍ଷକ କିମ୍ବା ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଆଲୋଚନାକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାରେ AI ର ମୂଳଦୁଆ

ଏହି ସେମିଷ୍ଟରର ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ମାନଚିତ୍ର ବୁଝିବା, ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା, ସମୟରେଖାରେ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଇବା , ସଂସ୍କୃତି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା, ସମ୍ପ୍ରଦାୟଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏବଂ ମାନବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ବୁଝିବା ଭଳି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଦକ୍ଷତା ବିକଶିତ କରିବ । ଏହି ଦକ୍ଷତାଗୁଡ଼ିକ କୃତ୍ରିମ ମେଧା (**AI**) ରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା (**AI**) ମେସିନଗୁଡ଼ିକୁ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ, ଢାଞ୍ଚା ଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିବା, ତଥ୍ୟ ସଂଗଠିତ କରିବା ଏବଂ ସରଳ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସକ୍ଷମ କରିଥାଏ । **AI** ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନ, ଲୋକ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଉପଗ୍ରହ ସିଗନାଲ, ସେନ୍ସର ଏବଂ ଡିଜିଟାଲ୍ ଡାଟାବେସ୍ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହି ସୂଚନାକୁ ଡିଜିଟାଲ୍ ତଥ୍ୟରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରାଯାଏ ଯାହାକୁ କମ୍ପ୍ୟୁଟରଗୁଡିକ ବୁଝିପାରିବେ ଏବଂ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ କରିପାରିବେ। ଏହି ପାଠଗୁଡ଼ିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରି, ସରଳ **AI** ଶବ୍ଦାବଳୀ ମଧ୍ୟ ବୁଝିହେବ, ଏବଂ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇପାରିବ ।

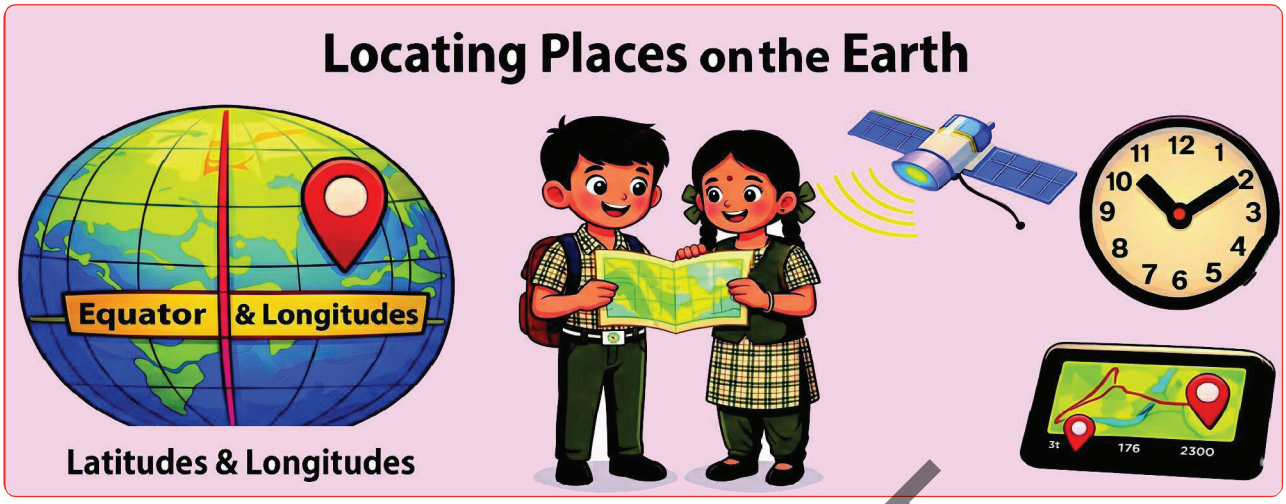
ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ କେବଳ ମାନଚିତ୍ର, ଇତିହାସ, ସଂସ୍କୃତି, ପରିବାର ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାରେ ସୀମିତ ନୁହେଁ । ଏହା ସତର୍କତାର ସହ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ, ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ, ସମୟରେଖାରେ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଆୟୋଜନ କରିବା, ସଂସ୍କୃତିକୁ ବର୍ଗୀକରଣ କରିବା ଏବଂ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କକୁ ବୁଝିବା ଭଳି ଦକ୍ଷତା ମଧ୍ୟ ବିକଶିତ କରେ । ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା ବ୍ୟବହାର କରି ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଅବସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟକରଣର ଦକ୍ଷତା ବିକଶିତ ହୁଏ। ଐତିହାସିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ କାଳକ୍ରମରେ ସଜଜାଡିବା କ୍ରମିକ ଦକ୍ଷତା ବିକଶିତ ହୁଏ । ସଂସ୍କୃତି, ପରିବାର, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଏବଂ ବୃତ୍ତି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଆମକୁ ତୁଳନା, ବର୍ଗୀକରଣ ଏବଂ ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ ହୁଏ ।

ଏହି ସମସ୍ତ ପରିସ୍ଥିତିରେ, ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ, ସଂଗଠନ, ବର୍ଗୀକରଣ ଏବଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସମାଜକୁ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ମେସିନ୍ ମଧ୍ୟ ସମାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବ । **GPS** ଏବଂ ସାଟେଲାଇଟ୍ ଡାଟା ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ମୋବାଇଲ୍ ଫୋନ୍ ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖାଏ । ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଦିଗନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଖୋଜିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଅନଲାଇନ୍ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ପ୍ରୟୋଗ ଗୁଡ଼ିକ ଐତିହାସିକ ସୂଚନାକୁ ସଂଗଠିତ କରେ ଏବଂ ସମୟସୀମା ଦେଖାଏ । ଡିଜିଟାଲ୍ ପ୍ଲାଟଫର୍ମଗୁଡିକ ଲୋକ, ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ସୂଚନା ସଂରକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଉପଯୋଗୀ ଫଳାଫଳ (**output**)ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।

କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା (**AI**) ଯୋଗୁଁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ଭବ । କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା (**AI**) ହେଉଛି ମେସିନର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ଯାହା ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ, ସଂଗଠନ, ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ସହିତ ଜଡିତ । ସଂଗୃହିତ ସୂଚନାକୁ ଡିଜିଟାଲ୍ ଡାଟାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରାଯାଏ, ତଥ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ (ଡାଟା ପ୍ରୋସେସିଂ) ମାଧ୍ୟମରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ ଏବଂ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଉଟପୁଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ମାର୍ଗଦର୍ଶନ: ମାନଚିତ୍ର, ସମୟସାରଣୀ, ସଂସ୍କୃତି, ପରିବାର ଏବଂ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ଉଦାହରଣ ବ୍ୟବହାର କରି ପ୍ରତିଫଳନଶୀଳ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରି ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଆଲୋଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ବିଭାଗ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବା ଉଚିତ । ସ୍ଥାନଚିହ୍ନଟ କରିବା, ସମୟରେଖାକୁ ବୁଝିବା, ସାଂସ୍କୃତିକ ମୂଳଚିହ୍ନଟ କରିବା, ପାରିବାରିକ ଭୂମିକାକୁ ଚିହ୍ନିବା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ଭଳି ପ୍ରମୁଖ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଦକ୍ଷତାଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

APSCERT

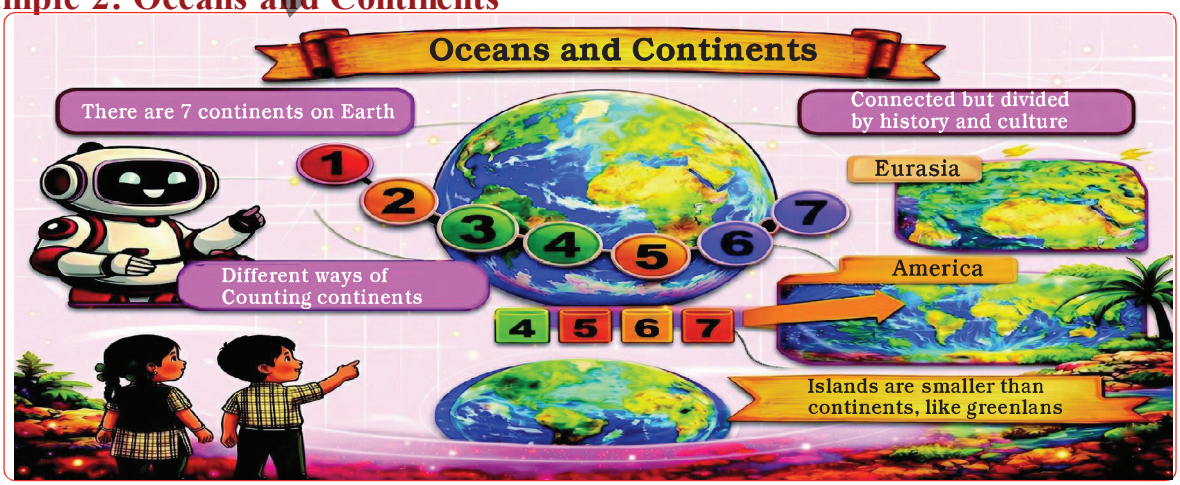

Maps and globes help us locate places using directions, latitudes, and longitudes. These imaginary lines help in identifying the exact position of any place on Earth. Latitudes measure distance from the Equator, and longitudes measure distance from the Prime Meridian. This helps people travel and understand the world better. Similarly, **AI-based navigation** systems use satellites and **digital maps** to locate places. The satellite sends signals to the device. The device receives the signals and calculates the location. This location is shown on the screen as **digital output**.

Thinking with AI :	When you use Google Maps, how does the mobile find your exact location? Explain how satellite signals are received and displayed.
Key Words:	**GPS** – System that detects location using satellites **Satellite** – Object that sends signals from space **Digital Map** – Map shown by computer **Output:** The result or answer we get after doing a process, activity, or work.

AP SCERT

Example 2: Oceans and Continents

ଉଦାହରଣ 1: ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା

ମାନଚିତ୍ର ଏବଂ ଗ୍ଲୋବ ଆମକୁ ଦିଗ, ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା ବ୍ୟବହାର କରି ସ୍ଥାନଗୁଡିକ ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହି କାଳ୍ପନିକ ରେଖାଗୁଡ଼ିକ ପୃଥିବୀର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନର ସଠିକ୍ ସ୍ଥିତି ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଅକ୍ଷାଂଶ ବିଷୁବ ରେଖାରୁ ଦୂରତା ମାପ କରେ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା ମୁଖ୍ୟ ମଧ୍ୟନ୍ଦିନରେଖା ଠାରୁ ଦୂରତା ମାପ କରେ । ଏହା ଲୋକଙ୍କୁ ଭ୍ରମଣ ଏବଂ ପୃଥିବୀକୁ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ସେହିଭଳି, **AI –ଆଧାରିତ ନାଭିଗେସନ୍** ସିଷ୍ଟମ୍ ସ୍ଥାନ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଉପଗ୍ରହ ଏବଂ **ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର** ବ୍ୟବହାର କରେ । ଉପଗ୍ରହ ଯନ୍ତ୍ରକୁ (ଡିଭାଇସକୁ) ସିଗନାଲ୍ ପ୍ରେରଣ କରେ । ଯନ୍ତ୍ର ସିଗନାଲ୍ ଗ୍ରହଣ କରେ ଏବଂ ଅବସ୍ଥାନ ଗଣନା କରେ ଏହି ଅବସ୍ଥାନ **ଡିଜିଟାଲ୍ ଆଉଟପୁଟ୍** ଭାବେ ସ୍କ୍ରିନରେ ଦେଖାଯାଏ ।

AI ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚନା :	ତୁମେ ଗୁଗଲ୍ ମ୍ୟାପ୍ ବ୍ୟବହାର କଲାବେଳେ, ତୁମ ମୋବାଇଲ୍ ତୁମର ସଠିକ୍ ଅବସ୍ଥାନ କିପରି ସନ୍ଧାନ କରେ ? ଉପଗ୍ରହ ସିଗନାଲ୍ କିପରି ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ :	**GPS** – ଉପଗ୍ରହ ବ୍ୟବହାର କରି ଅବସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପଗ୍ରହ – ମହାକାଶରୁ ସଙ୍କେତ ପ୍ରେରଣ କରୁଥିବା ଏକ ବସ୍ତୁ ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର – କମ୍ପ୍ୟୁଟର୍ ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଇଥିବା ମାନଚିତ୍ର ଫଳାଫଳ – ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପରେ ଆମେ ଯେଉଁ ଫଳାଫଳ କିମ୍ବା ଉତ୍ତର ପାଇଥାଉ ।

ଉଦାହରଣ 2: ମହାସାଗର ଏବଂ ମହାଦେଶ ଗୁଡିକ

APSCERT

Earth has vast oceans and large continents that shape climate and support life. Oceans bring rainfall, produce oxygen, and connect different regions of the world. Human activities like pollution and overfishing are harming marine life.AI helps by analysing digital maps and environmental data to study oceans, predict weather, and support better planning and protection.

Thinking with AI :	How does AI study geographical features using digital maps?
Key Words:	**Digital Map:** A digital map is a map shown on a computer or mobile to find places and directions. **Input:** Input is the information given to a computer to work on. **Data Analysis:** Data analysis is the process of studying information to understand and use it.

© NCERT not to be republished

Example 3: Timeline and Sources of History

Historians study the past using timelines and sources. A timeline arranges events in chronological order. This helps students understand which event happened first and which happened later. Sources like coins, tools, and inscriptions help us know about history. Similarly, AI organises digital information into timelines. It stores large amounts of historical data. It arranges events in correct order. Digital museums use AI to show historical events clearly.

ପୃଥିବୀରେ ବିଶାଳ ମହାସାଗର ଏବଂ ବୃହତ ମହାଦେଶ ରହିଛି ଯାହା ଜଳବାୟୁକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରେ ଏବଂ ଜୀବନକୁ ସହାୟକ ହୁଏ । ମହାସାଗର ବୃଷ୍ଟିପାତ ଆଣିଥାଏ, ଅମ୍ଳଜାନ ଉତ୍ପାଦନ କରିଥାଏ ଏବଂ ବିଶ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସଂଯୋଗ କରେ । ପ୍ରଦୂଷଣ ଏବଂ ଅତ୍ୟଧିକ ମାଛ ଧରିବା ପରି ମାନବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବନକୁ କ୍ଷତି ପହଞ୍ଚାଉଛି । ସମୁଦ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା, ପାଣିପାଗର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ଏବଂ ଉନ୍ନତ ଯୋଜନା ଏବଂ ସୁରକ୍ଷାକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର ଏବଂ ପରିବେଶ ତଥ୍ୟକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାରେ **AI** ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

AI ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚନା :	ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି **AI** କିପରି ଭୌଗୋଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡିକର ଅଧ୍ୟୟନ କରେ ?
ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ :	**ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର :** ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର ହେଉଛି ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଦିଗନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଖୋଜିବା ପାଇଁ କମ୍ପ୍ୟୁଟର କିମ୍ବା ମୋବାଇଲରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଏକ ମାନଚିତ୍ର **ଇନପୁଟ୍ :** ଇନପୁଟ୍ ହେଉଛି କମ୍ପ୍ୟୁଟରକୁ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଏକ ସୂଚନା **ତଥ୍ୟବିଶ୍ଳେଷଣ :** ତଥ୍ୟବିଶ୍ଳେଷଣ ହେଉଛି ସୂଚନାକୁ ବୁଝିବା ଏବଂ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା

ଉଦାହରଣ ୩: ଇତିହାସର ସମୟରେଖା ଏବଂ ଉତ୍ସ

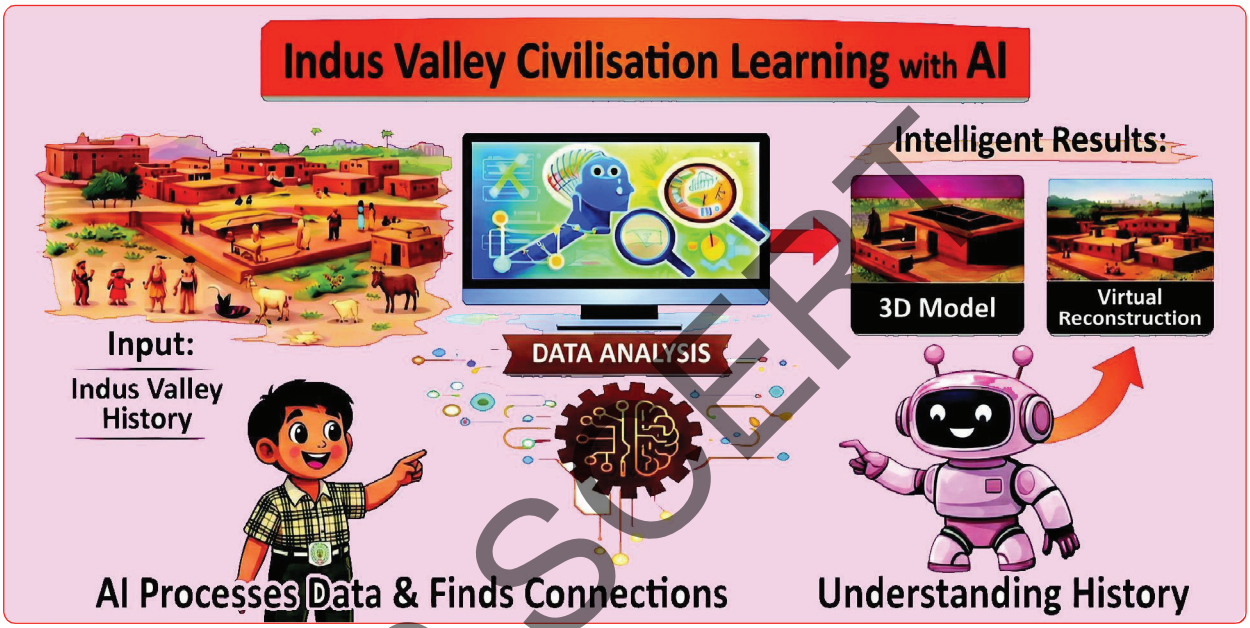

ଐତିହାସିକମାନେ ସମୟରେଖା ଏବଂ ଉତ୍ସ ବ୍ୟବହାର କରି ଅତୀତକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି । ଏକ ସମୟରେଖା ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ରମାନୁକ୍ରମିକ କ୍ରମରେ ସଜାଇଥାଏ । ଏହା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଯେ କେଉଁ ଘଟଣାଟି ପ୍ରଥମେ ଘଟିଥିଲା ଏବଂ କେଉଁଟି ପରେ ଘଟିଲା । ମୁଦ୍ରା, ଉପକରଣ ଏବଂ ଶିଳାଲେଖ ପରି ଉତ୍ସ ଆମକୁ ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ସେହିଭଳି, **AI** ଡିଜିଟାଲ୍ ସୂଚନାକୁ ସମୟସାରଣୀରେ ସଂଗଠିତ କରେ । ଏହା ବହୁ ପରିମାଣର ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସଂରକ୍ଷଣ କରେ । ଏହା ଘଟଣା ଗୁଡିକୁ ସଠିକ୍ କ୍ରମରେ ସଜାଏ । ଡିଜିଟାଲ୍ ସଂଗ୍ରହାଳୟଗୁଡ଼ିକ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ **AI** କୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

© SCERT

Thinking with AI :	How does AI organise thousands of historical events into proper order?
Key Words:	**Timeline** – Arrangement of events **Data** – Information collected **Digital Storage** – Saving information in computer

Example 4: India that is Bharat

APSCERT

Archaeologists study the remains of old cities . They find tools, houses, and seals. This helps us understand ancient civilisation. Similarly, AI studies images of old objects. It analyses patterns. It reconstructs ancient cities digitally. It helps historians understand history.

Thinking with AI :	How does AI reconstruct ancient cities from ruins?
Key Words:	**Archaeology:** The study of old objects and remains to learn about the past. **Pattern Recognition:** Finding repeated designs or similarities in information. **Digital Reconstruction:** Creating a computer-based model of ancient objects or places.

AI ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚନା :	AI ହଜାର ହଜାର ଐତିହାସିକ ଘଟଣାବଳୀକୁ କିପରି ସଠିକ୍ କ୍ରମରେ ସଂଗଠିତ କରେ?
ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ :	**ସମୟରେଖା** – କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୁଡିକର ବ୍ୟବସ୍ଥା **ତଥ୍ୟ** – ସୂଚନା ସଂଗୃହୀତ **ଡିଜିଟାଲ୍ ଷ୍ଟୋରେଜ୍** – କମ୍ପ୍ୟୁଟରରେ ସୂଚନା ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା

ଉଦାହରଣ 4: ଇଣ୍ଡିଆ ଅର୍ଥାତ ଭାରତ

ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତମାନେ ପୁରୁଣା ସହରର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ଗୁଡିକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଉପକରଣ, ଘର ଏବଂ ମୋହର ପାଇଥାନ୍ତି । ଏହା ଆମକୁ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ସେହିଭଳି, AI ପୁରୁଣା ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିଛବି ଅଧ୍ୟୟନ କରେ । ଏହା ଢାଞ୍ଚାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରେ । ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ସହରଗୁଡ଼ିକୁ ଡିଜିଟାଲ ମାଧ୍ୟମରେ ପୁନଃନିର୍ମାଣ କରିଥାଏ । ଏହା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କୁ ଇତିହାସ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

AI ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚନା :	AI କିପରି ପ୍ରାଚୀନ ସହରଗୁଡ଼ିକୁ ଧ୍ୱଂସାବଶେଷରୁ ପୁନଃନିର୍ମାଣ କରେ?
ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ :	**ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ:** ପୁରୁଣା ବସ୍ତୁ ଏବଂ ଅତୀତ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଅବଶିଷ୍ଟାଜିନିଷ ଗୁଡିକର ଅଧ୍ୟୟନ **ଢାଞ୍ଚା ଚିହ୍ନଟ:** ସୂଚନାରେ ବାରମ୍ବାର ଡିଜାଇନ୍ କିମ୍ବା ସମାନତା ଖୋଜିବା । **ଡିଜିଟାଲ୍ ପୁନଃନିର୍ମାଣ:** ପ୍ରାଚୀନ ବସ୍ତୁ କିମ୍ବା ସ୍ଥାନଗୁଡିକର ଏକ କମ୍ପ୍ୟୁଟର–ଆଧାରିତ ମଡେଲ୍ ସୃଷ୍ଟି କରିବା

APSCERT

Example 5: India's Cultural Roots

The Vedas are ancient texts of India. They contain knowledge and teachings. They were passed orally. Today, AI stores such knowledge digitally. It organises information. It helps students learn easily. It explains concepts clearly.

Thinking with AI :	How does AI store and explain cultural knowledge?
Key Words :	**Digital Library:** A digital library is a collection of books and information stored on a computer or internet. **Database:** A database is an organized collection of information stored in a computer. **Input:** Input is the information given to a computer to process.

AP SCERT

ଉଦାହରଣ ୫ : ଭାରତର ସାଂସ୍କୃତିକ ମୂଳ

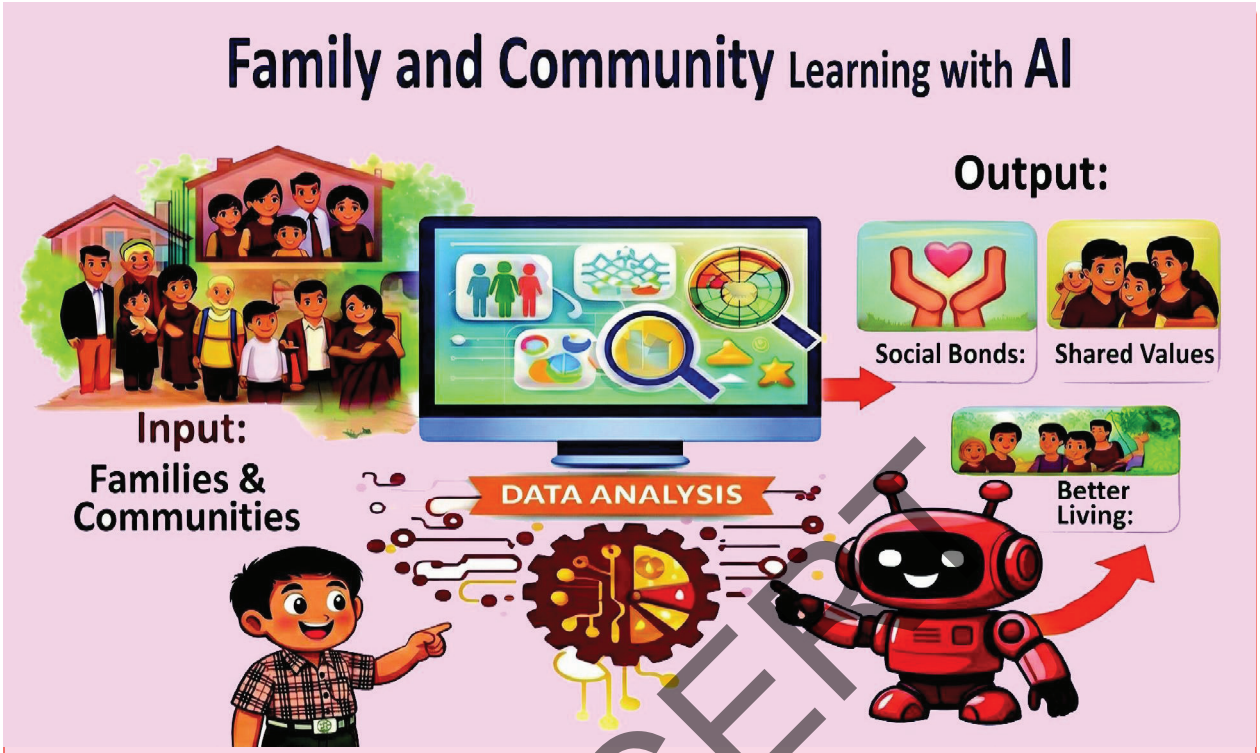

ବେଦଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ । ସେଗୁଡ଼ିକରେ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ରହିଛି । ସେଗୁଡିକ ମୌଖିକ ଭାବରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ଆଜି, **AI** ଏହିପରି ଜ୍ଞାନକୁ ଡିଜିଟାଲ୍ ଭାବରେ ସଂରକ୍ଷଣ କରୁଛି । ଏହା ସୂଚନା ସଂଗଠିତ କରେ । ଏହା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ଶିଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହା ଧାରଣାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ ।

AI ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚନା :	**AI** ସାଂସ୍କୃତିକ ଜ୍ଞାନକୁ କିପରି ସଂରକ୍ଷଣ ଏବଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ?
ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ :	**ଡିଜିଟାଲ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ:** ଏକ ଡିଜିଟାଲ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ ହେଉଛି କମ୍ପ୍ୟୁଟର କିମ୍ବା ଇଣ୍ଟରନେଟ୍‌ରେ ସଂରକ୍ଷିତ ପୁସ୍ତକ ଏବଂ ସୂଚନାର ଏକ ସଂଗ୍ରହ **ଡାଟାବେସ୍ :** ଡାଟାବେସ୍ ହେଉଛି କମ୍ପ୍ୟୁଟରରେ ସଂରକ୍ଷିତ ସୂଚନାର ଏକ ସଂଗଠିତ ସଂଗ୍ରହ. **ଇନପୁଟ୍:** ଇନପୁଟ୍ ହେଉଛି କମ୍ପ୍ୟୁଟରକୁ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ସୂଚନା

AP SCERT

Example 6: Family and Community

Family members help and support each other. Each member has roles and responsibilities. Similarly, AI helps people in daily life. Smart assistants help families. They give reminders. They help manage work. They support people.

Thinking with AI :	How does AI help families in daily life?
Key Words:	**Smart Assistant:** A smart assistant is an AI program that helps users by answering questions and doing tasks. **Input:** Input is the information given to a computer or AI system. **Processing:** Processing is the work done by a computer or AI to understand the input.

AP SCERT

ଉଦାହରଣ ୫: ପରିବାର ଏବଂ ଗୋଷ୍ଠୀ

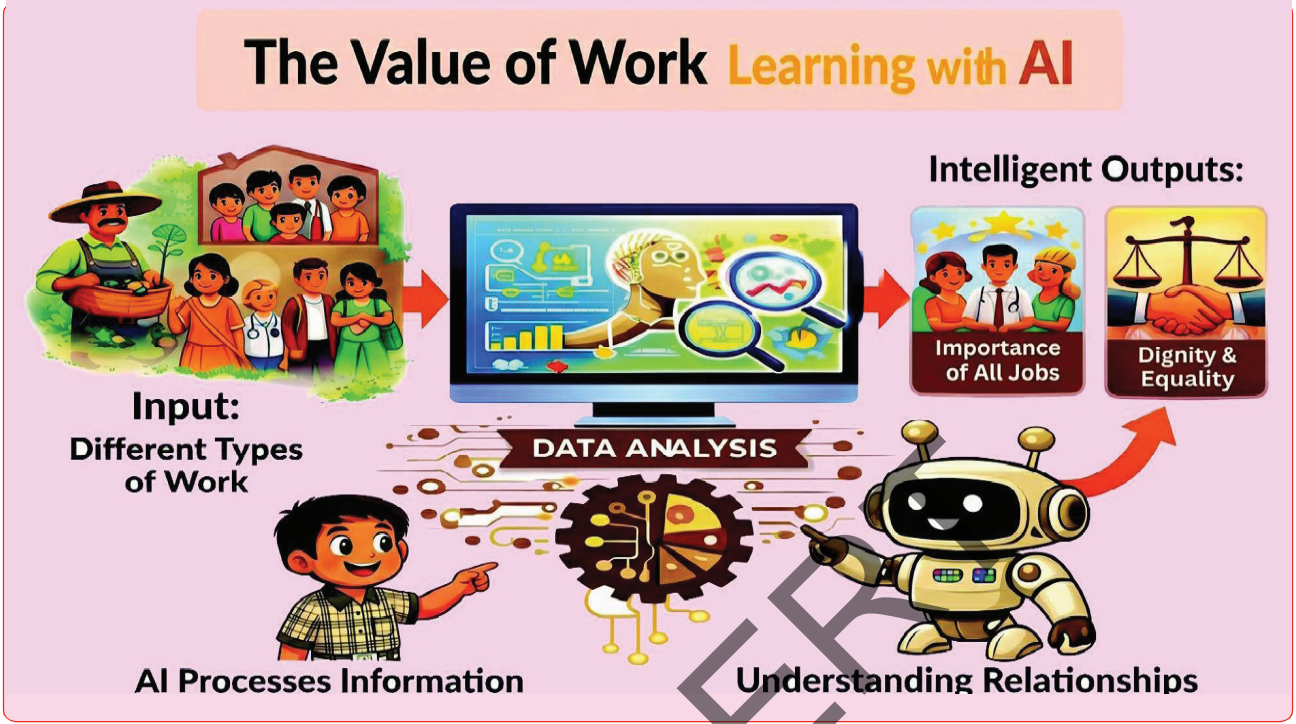

ପରିବାର ସଦସ୍ୟମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ସହାୟକ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦସ୍ୟଙ୍କର ଭୂମିକା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି । ସେହିଭଳି, **AI** ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ସ୍ମାର୍ଟ୍ ସହାୟକମାନେ ପରିବାରକୁ ସହାୟତା କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ମରଣ କରାନ୍ତି । ସେମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ସହାୟକ ହୁଅନ୍ତି ।

AI ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚନା :	ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ **AI** ପରିବାରକୁ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରେ ?
ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ :	**ସ୍ମାର୍ଟ୍ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍:** ସ୍ମାର୍ଟ୍ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ହେଉଛି ଏକ **AI** ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍ ଯାହା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ କରି ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । **ଇନପୁଟ୍:** ଇନପୁଟ୍ ହେଉଛି କମ୍ପ୍ୟୁଟର କିମ୍ବା **AI** ସିଷ୍ଟମକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ସୂଚନା । **ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ:** ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ହେଉଛି ଇନପୁଟ୍‌କୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ କମ୍ପ୍ୟୁଟର କିମ୍ବା **AI** ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ।

AP SCERT

Example 7: The Value of Work

People do different types of work. Some work earns money. Some work helps others. Similarly, AI helps people in work. It helps doctors, engineers, and teachers. It improves efficiency. It supports human work.

Thinking with AI :	How does AI help people in their jobs?
Key Words:	**Automation:** Automation means machines do work automatically without human help. **Data:** Data means information collected in the form of numbers, words, or measurements. **Processing:** Processing means changing data into useful information.

Guidance: Before using AI, first teach the related Social Science concepts through activities like using maps and globes, identifying India's physical features,arranging timelines, discussing cultural traditions, and understanding family roles and types of work. Ensure students clearly understand ideas such as location, timeline, culture, social organisation, and economic activities before connecting them to AI. Use classroom tools like atlases, charts, family trees, and timelines before introducing digital maps or AI tools.

AP SCERT

ଉଦାହରଣ 7 : କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ

ଲୋକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କାମ କରନ୍ତି । କିଛି କାମ ଦ୍ୱାରା ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର ହୋଇଥାଏ । କିଛି କାମ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ସେହିଭଳି, AI ଲୋକଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହା ଡାକ୍ତର, ଇଞ୍ଜିନିୟର ଏବଂ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହା ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି କରେ । ଏହା ମାନବ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ ।

AI ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚନା :	AI ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରେ?
ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ:	**ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ :** ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମାନବ ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ମେସିନ୍ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । **ତଥ୍ୟ:** ତଥ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସଂଖ୍ୟା, ଶବ୍ଦ କିମ୍ବା ମାପ ଆକାରରେ ସଂଗୃହିତ ସୂଚନା **ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ:** ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ତଥ୍ୟକୁ ଉପଯୋଗୀ ସୂଚନାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା

ମାର୍ଗଦର୍ଶନ : AI ବ୍ୟବହାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ, ମାନଚିତ୍ର ଏବଂ ଗ୍ଲୋବ ବ୍ୟବହାର କରିବା, ଭାରତର ଭୌତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଚିହ୍ନଟ କରିବା, ସମୟରେଖା କ୍ରମଭାବରେ ସଜାଡ଼ିବା, ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ଏବଂ ପାରିବାରିକ ଭୂମିକା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକାରକୁ ବୁଝିବା ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଧାରଣାଗୁଡିକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତୁ । ନିଶ୍ଚିତ କରନ୍ତୁ ଯେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ AI ସହିତ ସଂଯୋଗ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅବସ୍ଥାନ, ସମୟରେଖା, ସଂସ୍କୃତି, ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଭଳି ଧାରଣା ଗୁଡିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିଛନ୍ତି । ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର କିମ୍ବା AI ଉପକରଣ ପ୍ରରିଚିତ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଉପକରଣ ଯେପରିକି ଆଟଲାସ୍,ଚାର୍ଟ, ବଂଶବୃକ୍ଷ, ଏବଂ ସମୟରେଖା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ ।

AP SCERT

Encourage students to explain how human skills like locating places, organising information, and decision-making are similar to machine systems such as GPS, digital timelines, and smart assistants. The link to AI should be brief, concept-based, and strictly aligned with the syllabus.

Exploring with AI

Understanding AI in Social Science Learning

Artificial Intelligence enables computers to analyse information, recognise patterns, organise data, and provide explanations in simple language. In Social Science learning, AI can help students understand maps, timelines, cultural traditions, family structures, and economic activities related to the first seven chapters.

However, **AI** does not replace teachers, classroom discussions, textbooks, or real-life bservation. The Social Science textbook remains the primary and reliable source of knowledge. **AI** serves only as a supportive learning assistant to improve understanding.

Accessing AI for Social Science Learning

AI tools may be accessed through school computer laboratories under teacher guidance or through digital devices at home under parental supervision. Students may use AI tools to understand maps and geographical locations and to learn timelines and historical events.

They can also explore Indian culture and traditions with the help of AI. AI may support learning about family and community relationships. It can help students understand economic and non-economic activities in daily life. All use of AI should focus only on improving learning and knowledge.

Safe and Responsible Use of AI Students must

While using AI tools, personal information such as name, address, school name, phone number, or passwords must never be shared. AI responses must not be copied directly without proper understanding. All information generated by AI must be carefully verified with the Social Science textbook. AI must not be used during examinations under any circumstances. Responsible use of AI strengthens discipline, honesty, and social awareness among students.

AP SCERT

ସ୍ଥାନଚିହ୍ନଟ କରିବା, ସୂଚନା ସଂଗଠିତ କରିବା ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଭଳି ମାନବ ଦକ୍ଷତା କିପରି ମେସିନ୍ ସିଷ୍ଟମ୍ ଯେପରିକି **GPS**, ଡିଜିଟାଲ୍ ସମୟରେଖା ଏବଂ ସ୍ମାର୍ଟ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ସହିତ ସମାନ ତାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରନ୍ତୁ । **AI** ସହିତ ଲିଙ୍କ୍ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ, ଧାରଣା-ଆଧାରିତ ଏବଂ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ସହିତ କଡାକଡି ଭାବରେ ସମନ୍ୱିତ ହେବା ଉଚିତ ।

AI ଦ୍ୱାରା ଅନୁସନ୍ଧାନ

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷଣରେ AI କୁ ବୁଝିବା

କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା (AI) କମ୍ପ୍ୟୁଟର ସୂଚନାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା, ସ୍ୱରୂପ ଚିହ୍ନଟ କରିବା, ତଥ୍ୟ ସଂଗଠିତ କରିବା ଏବଂ ସରଳ ଭାଷାରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ କରିଥାଏ । ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାରେ, **AI** ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ମାନଚିତ୍ର, ସମୟରେଖା, ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା, ପାରିବାରିକ ଗଠନ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ସାତୋଟି ଅଧ୍ୟାୟ ସହିତ ଜଡିତ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ ।

ତଥାପି, **AI** ଶିକ୍ଷକ, ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଆଲୋଚନା, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କିମ୍ବା ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ସଂରକ୍ଷଣକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରାଥମିକ ଏବଂ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ସ ହୋଇ ରହିଛି ବୁଝାମଣାରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ **AI** କେବଳ ଏକ ସହାୟକ ଶିକ୍ଷଣ ସହାୟକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ AI ର ବ୍ୟବହାର କରିବା

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମାର୍ଗଦର୍ଶନରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ଗବେଷଣାଗାର ମାଧ୍ୟମରେ କିମ୍ବା ପିତାମାତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଘରେ ଡିଜିଟାଲ୍ ଉପକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ **AI** ଉପକରଣଗୁଡିକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ମାନଚିତ୍ର ଏବଂ ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥାନ ବୁଝିବା ଏବଂ ସମୟସାରଣୀ ଏବଂ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା ଶିଖିବା ପାଇଁ **AI** ଉପକରଣ ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି ।

ସେମାନେ **AI** ସାହାଯ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ପରମ୍ପରାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିପାରିବେ । **AI** ପରିବାର ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ ଶିଖିବାକୁ ସହାୟତା କରିପାରେ । ଏହା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ । **AI** ର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାର କେବଳ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ ।

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ AI ର ନିରାପଦ ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ :

AI ଉପକରଣର ବ୍ୟବହାର କରିବା ସମୟରେ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୂଚନା ଯେପରିକି ନାମ, ଠିକଣା, ସ୍କୁଲ୍ ନାମ, ଫୋନ୍‌ନମ୍ବର କିମ୍ବା ପାସୱାର୍ଡଗୁଡିକ କଦାପି ସେୟାର୍ କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ। ସଠିକ୍ ବୁଝାମଣା ବିନା **AI** ଉତ୍ତରଗୁଡିକୁ ସିଧାସଳଖ କପି କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । **AI** ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ସମସ୍ତ ସୂଚନା ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସହିତ ଯତ୍ନର ସହ ଯାଞ୍ଚ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପରୀକ୍ଷା ସମୟରେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ **AI** ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ **AI** ର ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୃଙ୍ଖଳା, ସଚ୍ଚୋଟତା ଏବଂ ସାମାଜିକ ସଚେତନତାକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିଥାଏ ।

AP SCERT

AI-Based Learning Tasks in Social Science

The tasks given below are designed to strengthen social and analytical thinking through the guided use of Artificial Intelligence tools. These tasks must be performed only under the supervision of a teacher in school or with the guidance of parents at home. AI tools are to be used strictly for educational purposes. Students should use AI carefully to support their learning and understanding. The results generated by AI may be used in Tool-1 and Tool-3 of the assessment book. However, AI outputs should not be accepted blindly. All responses generated by AI must be checked carefully.

Writing Effective Prompts in Social Science

A prompt is the instruction or question given to an AI tool. A good Social Science prompt should clearly mention the class level, such as Class 6, and the chapter name. It should also include a clear topic or concept from the lesson. The prompt must request an explanation or example to get a proper response.

Example Prompt: Note:-

"I am a Class 6 student. Please explain how latitude and longitude help in locating places on Earth in simple language with one example."

Clear prompts lead to clear explanations.

Types of Prompts in Social Science Learning

To obtain clear and meaningful responses from AI tools, prompts should be written based on the purpose of learning.

1. **Concept Understanding Prompt :** This type of prompt is used to understand Social Science concepts clearly. **Example:**"I am a Class 6 student. What is the value of work and why should we respect all kinds of work?"
2. **Comparison or Analytical Prompt :** This type of prompt is used to compare ideas or analyse differences. **Example:**"I am a Class 6 student. What is the difference between Vedic culture and present-day culture?"
3. **Application or Activity-Based Prompt :** This type of prompt is used to apply knowledge in real-life situations. **Example:**"I am a Class 6 student. Help me identify different occupations in my neighbourhood and explain why they are important."

AP SCERT

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନରେ AI–ଆଧାରିତ ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ

ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା (**AI**) ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶୀତ ବ୍ୟବହାର ମାଧ୍ୟମରେ ସାମାଜିକ ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ମଜବୁତ କରିବା ପାଇଁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ କେବଳ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ କିମ୍ବା ଘରେ ପିତାମାତାଙ୍କ ମାର୍ଗଦର୍ଶନରେ କରାଯିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷାଗତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ **AI** ଉପକରଣଗୁଡିକ କଡାକଡି ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଉଚିତ । ।ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷଣ ଏବଂ ବୁଝାମଣାକୁ ସହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ **AI** କୁ ସତର୍କତାର ସହିତ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ । **AI** ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଫଳାଫଳ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପୁସ୍ତକର ଟୁଲ୍–1 ଏବଂ ଟୁଲ୍–3 ରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ। ତଥାପି, **AI** ଆଉଟପୁଟକୁ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ । ଉଚିତ ନୁହେଁ । **AI** ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ଉତ୍ତରକୁ ସାବଧାନତାର ସହ ଯାଞ୍ଚ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ଲେଖିବା

ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ହେଉଛି ଏକ **AI** ଉପକରଣକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କିମ୍ବା ପ୍ରଶ୍ନ । ଏକ ଭଲ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ରେ ଶ୍ରେଣୀ ସ୍ତର, ଯେପରିକି ଶ୍ରେଣୀ 6, ଏବଂ ଅଧ୍ୟାୟ ନାମ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଉଚିତ । ଏଥିରେ ପାଠ୍ୟରୁ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ବିଷୟ କିମ୍ବା ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ । ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର ପାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କିମ୍ବା ଉଦାହରଣ ଅନୁରୋଧ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଉଦାହରଣ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ: (ଟିପ୍ପଣୀ) : "ମୁଁ ଜଣେ ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ଦୟାକରି ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ସହିତ ସରଳ ଭାଷାରେ ପୃଥିବୀର ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ଅକ୍ଷାଂଶ ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରେ ତାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତୁ " ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥାଏ ।

ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାରେ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟର ପ୍ରକାରଭେଦ :

AI ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଏବଂ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତର ପାଇବା ପାଇଁ, ଶିକ୍ଷଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାର କରି ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ଲେଖାଯିବା ଉଚିତ ।

1. **ଧାରଣା ବୁଝାମଣା ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ :** ଏହି ପ୍ରକାରର ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । **ଉଦାହରଣ:** ମୁଁ ଜଣେ ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀ ଛାତ୍ର । କାମର ମୂଲ୍ୟ କଣ ଏବଂ ଆମେ କାହିଁକି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର କାମକୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା ଉଚିତ ।
2. **ତୁଳନା କିମ୍ବା ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ :** ଏହି ପ୍ରକାରର ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ଧାରଣା ତୁଳନା କରିବା କିମ୍ବା ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । **ଉଦାହରଣ:** ମୁଁ ଜଣେ ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କଣ ?
3. **ପ୍ରୟୋଗ କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଆଧାରିତ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ :** ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ପ୍ରକାରର ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । **ଉଦାହରଣ:** ମୁଁ ଜଣେ ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ମୋ ପଡ଼ୋଶୀରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ବୁଝାଇବାରେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କର ।

AP SCERT

Can AI Make Mistakes?

AI systems are powerful, but they are not always perfect. AI cannot think or feel like humans and depends completely on the data available to it. If the data is incomplete or incorrect, AI may produce wrong information. Sometimes AI may give answers that sound correct but are actually inaccurate. Therefore, AI-generated responses must always be checked and verified with the Social Science textbook. AI can support students in learning and understanding topics better. However, it should be used carefully and thoughtfully. It cannot replace teachers, textbooks, or classroom learning.

Myth	Fact
AI can think and feel like humans.	AI does not have feelings or real thinking; it works using patterns and instructions created by humans.
AI can complete all my Social Science homework without me learning anything.	AI can help me understand lessons better, but I must learn and write in my own think, words.

AP SCERT

Do You Know?

Sometimes an Artificial Intelligence system gives incorrect or imaginary information as if it were true. This behaviour is called AI hallucination. For more information ask AI about hallucination

Guidance: Before using any AI tools, students should first read the textbook lesson carefully. Teachers should show them how to write clear prompts by mentioning the class level, chapter name, and topic. Student use of AI must be monitored regularly. They should always verify AI answers with the textbook content. Copying from AI without understanding should not be allowed. AI must be used responsibly and honestly only to improve understanding, not to complete work mechanically.

AI ଭୁଲ କରେ କି ?

AI ସିଷ୍ଟମ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ, କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବଦା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ନୁହେଁ । **AI** ମଣିଷ ପରି ଚିନ୍ତା କିମ୍ବା ଅନୁଭବ କରିପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହା ଉପଲବ୍ଧ ତଥ୍ୟ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ । ଯଦି ତଥ୍ୟ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ଭୁଲ୍, ତେବେ **AI** ଭୁଲ୍ ସୂଚନା ଉତ୍ପନ୍ନ କରିପାରେ । ବେଳେବେଳେ **AI** ଉତ୍ତର ଦେଇପାରେ ଯାହା ସଠିକ୍ ଲାଗେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଭୁଲ୍ । ତେଣୁ, **AI**ରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଉତ୍ତରଗୁଡିକ ସର୍ବଦା ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସହିତ ଯାଞ୍ଚ ଏବଂ ସତ୍ୟପ୍ରମାଣ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । **AI** ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବିଷୟଗୁଡିକ ଶିଖିବା ଏବଂ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ ତଥାପି, ଏହାକୁ ଯତ୍ନର ସହ ଏବଂ ସୁଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଉଚିତ । ଏହା ଶିକ୍ଷକ, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କିମ୍ବା ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଶିକ୍ଷାକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

କଥାକଳ୍ପ	ବାସ୍ତବିକତା
AI ମଣିଷ ପରି ଚିନ୍ତା ଏବଂ ଅନୁଭବ କରିପାରେ	**AI**ର କୌଣସି ଭାବନା କିମ୍ବା ପ୍ରକୃତ ଚିନ୍ତାଧାରା ନାହିଁ ଏହା ମଣିଷ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ନମୁନା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବ୍ୟବହାର କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।
ମୁ କିଛି ନ ଶିଖି **AI** ମୋର ସମସ୍ତ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ହୋମୱାର୍କ ସମାପ୍ତ କରିପାରିବ	**AI** ମୋତେ ପାଠଗୁଡିକ ସହଜରେ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ମୋର ନିଜ ଚିନ୍ତାଧାରା, ଶବ୍ଦରେ ଶିଖିବାକୁ ଏବଂ ଲେଖିବାକୁ ପଡିବ ।

ତୁମେ ଜାଣ କି ?

ବେଳେବେଳେ ଏକ କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା ସିଷ୍ଟମ ଭୁଲ କିମ୍ବା କାଳ୍ପନିକ ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ । ଯେପରି ଏହା ସତ ଅଟେ । ଏହି ଆଚରଣକୁ **AI** ମତିଭ୍ରମ କିମ୍ବା ଭ୍ରାନ୍ତିସୃଷ୍ଟି (**hallucination**) କୁହାଯାଏ । ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ, ହାଲୁସିନେସନ୍ ବିଷୟରେ **AI** କୁ ପଚାରନ୍ତୁ ।

ମାର୍ଗଦର୍ଶନ: କୌଣସି **AI** ଉପକରଣ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ, ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପାଠକୁ ଧ୍ୟାନର ସହ ପଢ଼ିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ସ୍ତର, ଅଧ୍ୟାୟର ନାମ ଏବଂ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମ୍ପ୍ଟ କିପରି ଲେଖିବେ ତାହା ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା **AI** ର ବ୍ୟବହାରକୁ ନିୟମିତ ଭାବରେ ତଦାରଖ କରିବା ଉଚିତ । ସେମାନେ ସର୍ବଦା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସହିତ **AI** ଉତ୍ତର ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଉଚିତ୍ ବୁଝି ନପାରି **AI** ରୁ କପି କରିବା ଅନୁମତି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । **AI** କୁ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ସଚ୍ଚୋଟତାର ସହିତ କେବଳ ବୁଝାମଣାରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ ।

AP SCERT

Chapter-wise AI-Supported Exploration

Tasks for Students to Explore with AI (Social Science – Semester 1)

Chapter Level	Foundational Level	Analytical Level	Creative
Chapter 1: Locating Places on Earth	• Define globe, latitude, and longitude • Identify directions on a map.	• Compare globe and map. • Explain how coordinates help locate places.	• Compare map reading with GPS navigation. • Design a simple map using AI digital tools.
Chapter 2 : Oceans and Continents	• List the continents and oceans. • Identify land and Earth water on Earth.	• Compare different continents. • Explain the importance of oceans.	• Compare human observation of Earth and satellite images. • Create a digital model using AI tools. weather detection.
Chapter 3 : Timeline and Sources of History	• Define history and timeline. • List sources of history.	• Arrange historical events in order • Compare archaeo -logical and literary sources.	• Compare timeline charts and AI digital timelines. • Create a digital timeline using AI tools.
Chapter 4 : India, That is Bharat	• Identify India on a map. • List physical features of India.	• Explain India's geographical diversity. • Compare different regions of India.	• Compare physical maps and digital maps. • Create a digital presentation on India using AI.
Chapter 5 : India's Cultural Roots	• Define culture. (Mauryan Empire). • List important cultural traditions.	• Compare different cultural practices. • Explain importance of Vedas and teachings.	• Compare traditional learning and digital learning. • Create a digital cultural heritage project using AI

AP SCERT

ଅଧ୍ୟାୟ ଅନୁଯାୟୀ **AI** ସହାୟକ ଅନୁସନ୍ଧାନ

AI ସହିତ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ (ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ–ସେମିଷ୍ଟର–1)

ଅଧ୍ୟାୟ	ମୂଳ ସ୍ତର (Foundational)	ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ସ୍ତର (Analytical)	ସୃଜନଶୀଳ ସ୍ତର (Creative)
ପାଠ 1: ପୃଥିବୀରେ ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବା	• ଗ୍ଲୋବ, ଆକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମାର ସଂଜ୍ଞା ଲେଖ • ମାନଚିତ୍ରରେ ଦିଗଗୁଡିକ ଚିହ୍ନଟ . କର	• ଗ୍ଲୋବ ଓ ମାନଚିତ୍ରକୁ ତୁଳନା କର • ସ୍ଥାନ ଖୋଜିବାରେ କିପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କର .	• ମାନଚିତ୍ର ପଠନକୁ GPS ନେଭିଗେସନ ସହ ତୁଳନା କର • **AI** ଡିଜିଟାଲ୍ ଉପକରଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ସରଳ ମାନଚିତ୍ର ଡିଜାଇନ୍ କର
ପାଠ 2 : ମହାସାଗର ଏବଂ ମହାଦେଶ	• ମହାଦେଶ ଏବଂ ମହାସାଗର ଗୁଡିକର ତାଲିକା ଲେଖ. • ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ଜମି ଏବଂ ଜଳ ଚିହ୍ନଟ କର	• ବିଭିନ୍ନ ମହାଦେଶ ତୁଳନା କର • ମହାସାଗର ଗୁଡିକର ଗୁରୁତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନା କର	• ପୃଥିବୀର ମାନବ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଏବଂ ଉପ–ଗ୍ରହ ଚିତ୍ରର ତୁଳନା କର • **AI** ବ୍ୟବହାର କରି ପାଣି –ପାଗ ପାଇଁ ଏକ ଡିଜିଟାଲ୍ ମଡେଲ୍ ସୃଷ୍ଟି କର
ପାଠ 3 : ଇତିହାସର ସମୟସୀମା ଏବଂ ଉତ୍ସ	• ଇତିହାସ ଏବଂ ସମୟରେଖାର ସଂଜ୍ଞା ଲେଖ • ଇତିହାସର ଉତ୍ସ ଗୁଡିକର ତାଲିକା ଲେଖ	• ଐତିହାସିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ରମରେ ସଜାଅ • ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ ଉତ୍ସ ଗୁଡିକ ତୁଳନା କର	• ସମୟରେଖା ଚାର୍ଟ ଏବଂ **AI** ଡିଜି –ଟାଲ୍ ସମୟରେଖା ତୁଳନା କର • **AI** ଟୁଲ ବ୍ୟବହାର କରି ଡିଜିଟାଲ୍ ସମୟରେଖା ସୃଷ୍ଟି କର
ପାଠ 4 : ଇଣ୍ଡିଆ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତ	• ଏକ ମାନଚିତ୍ରରେ ଭାରତଦେଶ ଚିହ୍ନଟ କର • ଭାରତର ଭୌତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଗୁଡିକର ତାଲିକା ଲେଖ	• ଭାରତର ଭୌଗୋଳିକ ବିବିଧତା ବର୍ଣ୍ଣନା କର • ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ତୁଳନା କର	• ଭୌତିକ ମାନଚିତ୍ର ଏବଂ ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର ତୁଳନାକର • **AI** ବ୍ୟବହାର କରି ଭାରତ ଉପରେ ଏକ ଡିଜିଟାଲ୍ ଉପସ୍ଥାପନା ସୃଷ୍ଟି କର
ପାଠ 5 : ଭାରତର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଧାର	• ସଂସ୍କୃତିର ସଂଜ୍ଞା ଲେଖ (ମୌର୍ଯ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ) • ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରଥା ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର	• ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଭ୍ୟାସ ତୁଳନା କର • ବେଦ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଦାନର ମହତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନା କର	•ପାରମ୍ପାରିକ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଡିଜିଟାଲ୍ ଶିକ୍ଷା ତୁଳନା କର • **AI**ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ଡିଜିଟାଲ୍ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କର

APSCERT

Chapter 6 : Family and Community	• Define family and community. • List types of families.	• Compare joint and nuclear families • Explain roles of family members	• Compare family communication and digital communication. • Create a digital family tree using AI tools.
Chapter 7: The Value of Work	• Define economic and non-economic activities • List different occupations.	• Compare different types of work • Explain importance of work in society.	• Compare human work and AI-based work. • Create a digital chart showing different occupations using AI.

Students may undertake small community-based projects such as creating digital maps. They can prepare digital timelines to understand events in order. They may also develop digital family trees to learn about relationships. Students can study different occupations using AI.

These activities help students understand Social Science and Artificial Intelligence together.

Conclusion: The first semester chapters of Social Science develop important skills such as location, classification, sequencing, comparison, and social understanding. Location skills help students identify places on maps and understand positions on Earth. Classification helps students group continents, cultures, and activities based on their features. Sequencing helps students arrange historical events in correct chronological order using timelines. Comparison helps students identify similarities and differences between places, cultures, and social systems. Social understanding helps students learn about family, community, and governance. Social Science learning helps students understand how intelligent systems collect, organise, and use information to provide useful outputs and support human activities in daily life.

AP SCERT

ପାଠ 6 : **ପରିବାର ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ**	• ପରିବାର ଏବଂ ଗୋଷ୍ଠୀର ସଂଜ୍ଞା ଲେଖ • ପରିବାରର ପ୍ରକାରଗୁଡିକ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର	• ଯୌଥ ଏବଂ ଏକକ ପରିବାର ତୁଳନା କର • ପରିବାର ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଭୂମିକା ବର୍ଣ୍ଣନା କର	• ପାରିବାରିକ ଯୋଗାଯୋଗ ଏବଂ ଡିଜିଟାଲ୍ ଯୋଗା-ଯୋଗ ତୁଳନା କର • **AI** ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ଡିଜିଟାଲ୍ ବଂଶବୃକ୍ଷ ସୃଷ୍ଟି କର
ପାଠ 7 : **କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ**	• ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ଅଣ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସଂଜ୍ଞା ଲେଖ • ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତରି ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର	• ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଳନା କର • ସମାଜରେ କାର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନା କର	• ମାନବ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ**AI** ଆଧାରିତ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଳନା କର • **AI** ବ୍ୟବହାର କରି ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି ଦେଖାଉଥିବା ଏକ ଡିଜିଟାଲ୍ ଚାର୍ଟ ସୃଷ୍ଟି କର

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଡିଜିଟାଲ୍ ମାନଚିତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପରି ଛୋଟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରକଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି । ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ରମରେ ବୁଝିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଡିଜିଟାଲ୍ ସମୟରେଖା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିବେ । ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଡିଜିଟାଲ୍ ବଂଶବୃକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ବିକାଶ କରିପାରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ **AI** ବ୍ୟବହାର କରି ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି ଅଧ୍ୟୟନ କରିପାରିବେ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିମତା (**AI**) ଏକତ୍ର ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ସାରାଂଶ : ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରଥମ ସେମିଷ୍ଟାର ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନ, ବର୍ଗୀକରଣ, କ୍ରମ, ତୁଳନା ଏବଂ ସାମାଜିକ ବୁଝାମଣା ଭଳି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ କରେ । ଅବସ୍ଥାନ ଦକ୍ଷତା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ମାନଚିତ୍ରରେ ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ଏବଂ ପୃଥିବୀରେ ସ୍ଥିତି ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ବର୍ଗୀକରଣ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାର କରି ମହାଦେଶ, ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । କ୍ରମ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସମୟରେଖା ବ୍ୟବହାର କରି ଐତିହାସିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସଠିକ୍ କ୍ରମରେ ସଜାଡ଼ିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ତୁଳନା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ, ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ସମାନତା ଏବଂ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ସାମାଜିକ ବୁଝାମଣା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପରିବାର, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଏବଂ ଶାସନ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଯେ , ବୁଦ୍ଧିମାନ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକ କିପରି ଉପଯୋଗୀ ଫଳାଫଳ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଏବଂ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ମାନବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ, ସଂଗଠିତ ଏବଂ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

AP SCERT

GLOSSERY

1. **Cardinal direction** - One of the four main directions: north, south, east and west
2. **Equator** - An imaginary line at 0° latitude dividing the Earth into Northern and Southern Hemispheres
3. **Parallels of latitude** - Imaginary east-west lines used to measure distance north or south of the Equator
4. **Meridian of longitude** - Imaginary lines running from the North Pole to the South Pole
5. **Prime Meridian** - The meridian at 0° longitude passing through Greenwich
6. **Greenwich Mean Time (GMT)** - Mean solar time at Greenwich, used as a world time reference
7. **Indian Standard Time (IST)** - Official time of India, 5 hours 30 minutes ahead of GMT
8. **Standard Time Zone** - A zone of longitude that follows the same standard time
9. **International Date Line** - Imaginary line near 180° longitude where the date changes
10. **North Pole** - Point at 90°N where the Earth's axis meets the surface
11. **South Pole** - Point at 90°S where the Earth's axis meets the surface
12. **Continent** - A large continuous landmass (used to classify Earth's land areas)
13. **Ocean** - A very large body of salty water covering most of the Earth
14. **Sea** - A large body of salty water smaller than an ocean and partly or completely surrounded by land
15. **Bay** - A broad inlet of the sea where the land curves inward
16. **Gulf** - A part of the sea deeply surrounded by land
17. **Marine** - Related to or found in oceans and seas
18. **Subcontinent** - A large, distinct part of a continent
19. **Terrestrial** - On or relating to the Earth (land areas)
20. **Expanse** - A wide, continuous stretch of land or water
21. **Landscape** - All visible natural features of an area of land
22. **Sea level** - The average level of the ocean's surface
23. **Inhabitants** - People or living beings living in a particular place
24. **Widespread** - Found or spread over a large area
25. **Immense** - Extremely large in size or extent
26. **History** - The study of the human past
27. **Historian** - A person who studies and writes about the past
28. **Ancient** - Of or from a very long time ago
29. **Era** - A distinct period of time in history
30. **Context** - The background or circumstances of an event
31. **Timeline** - A visual representation of events arranged in chronological order
32. **Source of history** - A place, person, text or object from which we get information about the past
33. **Manuscript** - A handwritten document on paper, palm leaf, cloth, etc.
34. **Inscriptions** - Words or texts written or carved on stone, metal or other materials
35. **Archaeologist** - A person who studies the past through excavation and material remains
36. **Excavate** - To dig out remains from the ground
37. **Excavator** - A person or machine used in excavation
38. **Testimony** - Evidence or proof of something from the past
39. **Exploration** - The act of searching for and discovering information
40. **Heritage** - Cultural traditions and historic objects passed down from earlier generations
41. **Subcontinent** - A large, distinct part of a continent
42. **Heritage** - Cultural traditions, monuments and values passed down from the past
43. **Diverse** - Showing a great variety

AP SCERT

ପରିଭାଷା

1. ମୁଖ୍ୟ ଦିଗ – ଚାରୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଦିଗ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ: ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ପୂର୍ବ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମ
2. ବିଷୁବ ରେଖା – 0° ଅକ୍ଷାଂଶରେ ପୃଥିବୀକୁ ଉତ୍ତର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ବିଭକ୍ତ କରୁଥିବା ଏକ କାଳ୍ପନିକ ରେଖା
3. ଅକ୍ଷାଂଶର ସମାନ୍ତରାଳ – ବିଷୁବ ରେଖାର ଉତ୍ତର କିମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣ ଦୂରତା ମାପିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଳ୍ପନିକ ପୂର୍ବ–ପଶ୍ଚିମ ରେଖା
4. ଦ୍ରାଘିମାର ମଧ୍ୟାହ୍ନ ରେଖା – ଉତ୍ତର ମେରୁରୁ ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲୁଥିବା କାଳ୍ପନିକ ରେଖା
5. ପ୍ରଧାନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ରେଖା– ଗ୍ରୀନୱିଚ ଦେଇ ଯାଉଥିବା 0° ଦ୍ରାଘିମାରେ ଥିବା ମଧ୍ୟାହ୍ନ ରେଖା
6. ଗ୍ରୀନୱିଚ ମିନ୍ ଟାଇମ୍ (GMT) – ଗ୍ରୀନୱିଚରେ ହାରାହାରି ସୌର ସମୟ, ଏହା ବିଶ୍ୱ ସମୟ ସନ୍ଦର୍ଭ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ
7. ଭାରତୀୟ ପ୍ରାମାଣିକ ସମୟ (IST) – ଭାରତର ସରକାରୀ ସମୟ, GMT ଠାରୁ 5 ଘଣ୍ଟା 30ମିନିଟ୍ ଆଗୁଆ
8. ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ ଟାଇମ୍ ଜୋନ୍(ମାନକ ସମୟ କ୍ଷେତ୍ର) – ଦ୍ରାଘିମାର ଏକ ଜୋନ୍ ଯାହା ସମାନ ମାନକ ସମୟ ଅନୁସରଣ କରେ
9. ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ତାରିଖ ରେଖା – 180° ଦ୍ରାଘିମା ନିକଟରେ ଥିବା କାଳ୍ପନିକ ରେଖା ଯେଉଁଠାରେ ତାରିଖ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ
10. ଉତ୍ତର ମେରୁ –90° ଉତ୍ତର ବିନ୍ଦୁ ଯେଉଁଠାରେ ପୃଥିବୀର ଅକ୍ଷ ଭୂପୃଷ୍ଠ ସହ ମିଶିଥାଏ
11. ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ – 90° ଦକ୍ଷିଣ ବିନ୍ଦୁ ଯେଉଁଠାରେ ପୃଥିବୀର ଅକ୍ଷ ଭୂପୃଷ୍ଠ ସହ ମିଶିଥାଏ
12. ମହାଦେଶ – ଏକ ବୃହତ ନିରନ୍ତର ଭୂଭାଗ (ପୃଥିବୀର ସ୍ଥଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)
13. ମହାସାଗର – ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ଅଂଶକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରୁଥିବା ଲୁଣିଆ ଜଳର ଏକ ବହୁତ ବଡ଼ ଅଂଶ
14. ସମୁଦ୍ର – ମହାସାଗର ଠାରୁ ଛୋଟ ଏବଂ ଆଂଶିକ କିମ୍ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଘେରି ରହିଥିବା ଲୁଣିଆ ଜଳର ଏକ ବଡ଼ ଅଂଶ
15. ସାଗର – ସମୁଦ୍ରର ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ ପ୍ରବେଶ ପଥ ଯେଉଁଠାରେ ଭୂମି ଭିତରକୁ ବଙ୍କା ହୋଇଥାଏ
16. ଉପସାଗର (ଗଲ୍ଫ)– ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ଘେରି ରହିଥିବା ସମୁଦ୍ରର ଏକ ଅଂଶ
17. ସାମୁଦ୍ରିକ – ମହାସାଗର ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କିମ୍ବା ଏଥିରୁ ମିଳୁଥିବା
18. ଉପମହାଦେଶ – ଏକ ମହାଦେଶର ଏକ ବୃହତ୍, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଂଶ
19. ଭୂପୃଷ୍ଠ – ପୃଥିବୀ ଉପରେ କିମ୍ବାଏହା ସହିତ ଜଡିତ (ସ୍ଥଳ ଅଞ୍ଚଳ)
20. ବିସ୍ତାର – ଜମି କିମ୍ବା ଜଳର ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ, ନିରନ୍ତର ଷ୍ଟ୍ରେଚ୍
21. ଭୂଦୃଶ୍ୟ – ଜମିର ଏକ ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟମାନ ପ୍ରାକୃତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ
22. ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ – ସମୁଦ୍ର ପୃଷ୍ଠର ହାରାହାରି ଉଚ୍ଚତା ସ୍ତର
23. ବାସିନ୍ଦା – ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକ କିମ୍ବା ଜୀବଜନ୍ତୁ
24. ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ – ଏକ ବୃହତ୍ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯିବା କିମ୍ବା ବିସ୍ତାରିତ
25. ପ୍ରକାଣ୍ଡ – ଆକାର କିମ୍ବା ପରିମାଣରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼
26. ଇତିହାସ – ମାନବ ଅତୀତର ଅଧ୍ୟୟନ
27. ଐତିହାସିକ – ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଅତୀତ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଲେଖନ୍ତି
28. ପ୍ରାଚୀନ – ବହୁତ ଦିନ ତଳର କିମ୍ବା ବହୁତ ସମୟ ପୂର୍ବର
29. ଯୁଗ – ଇତିହାସର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଅବଧି
30. ପ୍ରସଙ୍ଗ – ଏକ ଘଟଣାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି କିମ୍ବା ପରିସ୍ଥିତି
31. ସମୟରେଖା – କ୍ରମାନୁକ୍ରମିକ କ୍ରମରେ ଆୟୋଜିତ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ଏକ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ
32. ଇତିହାସର ଉତ୍ସ – ଏକ ସ୍ଥାନ, ବ୍ୟକ୍ତି, ପାଠ୍ୟ କିମ୍ବା ବସ୍ତୁ ଯେଉଁଠାରୁ ଆମେ ଅତୀତ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପାଇଥାନ୍ତି
33. ପାଣ୍ଡୁଲିପି – କାଗଜ, ତାଳପତ୍ର, କପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏକ ହସ୍ତଲିଖନ ଦସ୍ତାବିଜ ବା ଦଲିଲ
34. ଶିଳାଲେଖ – ପଥର, ଧାତୁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଉପରେ ଲିଖିତ କିମ୍ବା ଖୋଦିତ ଶବ୍ଦ କିମ୍ବା ପାଠ୍ୟ
35. ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ – ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଖନନ ଏବଂ ସାମଗ୍ରୀ ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ମାଧ୍ୟମରେ ଅତୀତକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି
36. ଖନନ – ଭୂମିରୁ ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ଖୋଳିବା
37. ଉତ୍ ଖନନକ(ଭୂଖୋଦକ) – ଖନନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ମେସିନ୍
38. ସାକ୍ଷ୍ୟ – ଅତୀତର କିଛି ସ୍ପଷ୍ଟତା କିମ୍ବା ପ୍ରମାଣ
39. ଅନୁସନ୍ଧାନ – ସୂଚନା ଖୋଜିବା ଏବଂ ଆବିଷ୍କାର କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ
40. ଐତିହ୍ୟ – ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ଏବଂ ଐତିହାସିକ ବସ୍ତୁ ପୂର୍ବ ପିଢ଼ିରୁ ହସ୍ତାନ୍ତରିତ
41. ଉପମହାଦେଶ – ଏକ ମହାଦେଶର ଏକ ବୃହତ୍, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଂଶ
42. ଐତିହ୍ୟ – ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା, ସ୍ମାରକୀ ଏବଂ ଅତୀତରୁ ଚାଲି ଆସିଥିବା ମୂଲ୍ୟବୋଧ
43. ବିବିଧ – ଏକ ବଡ଼ ବିଭିନ୍ନତା ଦେଖାଉଛି

AP SCERT

44. **Commonality** - Shared features or characteristics
45. **Harmony** - A state of peaceful coexistence and agreement
46. **Worldview** - A particular way of understanding the world
47. **Inhabitants** - People who live in a particular place
48. **Terrain** - Physical features of land
49. **Valley** - A low area between hills or mountains
50. **Settlement** - A place where people establish a community
51. **Urbanisation** - The growth of towns and cities
52. **Widespread** - Found over a large area
53. **UNESCO** - An organisation that works to protect world heritage sites
54. **Culture (conceptual use)** - The way of life, beliefs, customs, and traditions of people
55. **Related to a Sanyasi** - Performing strict spiritual practices in order to attain higher spiritual states.
56. **Spiritual** - Related to the spirit or soul, beyond material life
57. **Spirituality** - The search for or attainment of a higher or deeper meaning of life
58. **Deity** - A god or goddess
59. **Invocation** - Calling upon a divine or higher power
60. **Chant** - To sing or recite rhythmically, often as part of worship
61. **Epic** - A long poem narrating heroic deeds and events of the past
62. **Afterlife** - Life believed to begin after death
63. Monk - A man who leaves worldly life to follow a spiritual path
64. **Nun** - A woman who leaves worldly life to follow a spiritual path
65. **Seeker** - A person who seeks truth or higher knowledge
66. **Shrine** - A sacred or holy place
67. **Pilgrim** - A person who travels to a sacred place for religious reasons
68. **Bhakti** - Deep respect or devotion towards sacred or important things
69. **Folklore** - Traditional beliefs, stories, and customs that are passed down orally
70. **Family (conceptual use)** - A group of people related by blood, marriage, or adoption
71. **Nuclear family** - A family consisting of parents and their children only
72. **Community (conceptual use)** - A group of people living together or sharing common interests
73. **Bonds** - Connections between people
74. **Attachment** - An emotional bond with someone or something
75. **Homemaker** - A person who manages the household
76. **Chore** - A routine household task
77. **Cooperate / Cooperative** - Working together for mutual benefit
78. **Voluntary** - Done by one's own free will
79. **Welfare** - Health, well-being, and prosperity of people
80. **Work (conceptual use)** - Any physical or mental activity done to produce goods or services
81. **Livelihood (conceptual use)** - A means of earning a living
82. **Wage** - Payment made by an employer to a worker for a specific period of work
83. **Salary** - A fixed regular payment, usually paid monthly
84. **Payment in kind** - Non-cash payment received for work performed
85. **Market** - A place where goods and services are exchanged
86. **Occupation (conceptual use)** - A type of work done to earn a living
87. **Wealth** - An abundance of valuable possessions or resources
88. **Underprivileged** - People not enjoying the same standard of living or opportunities

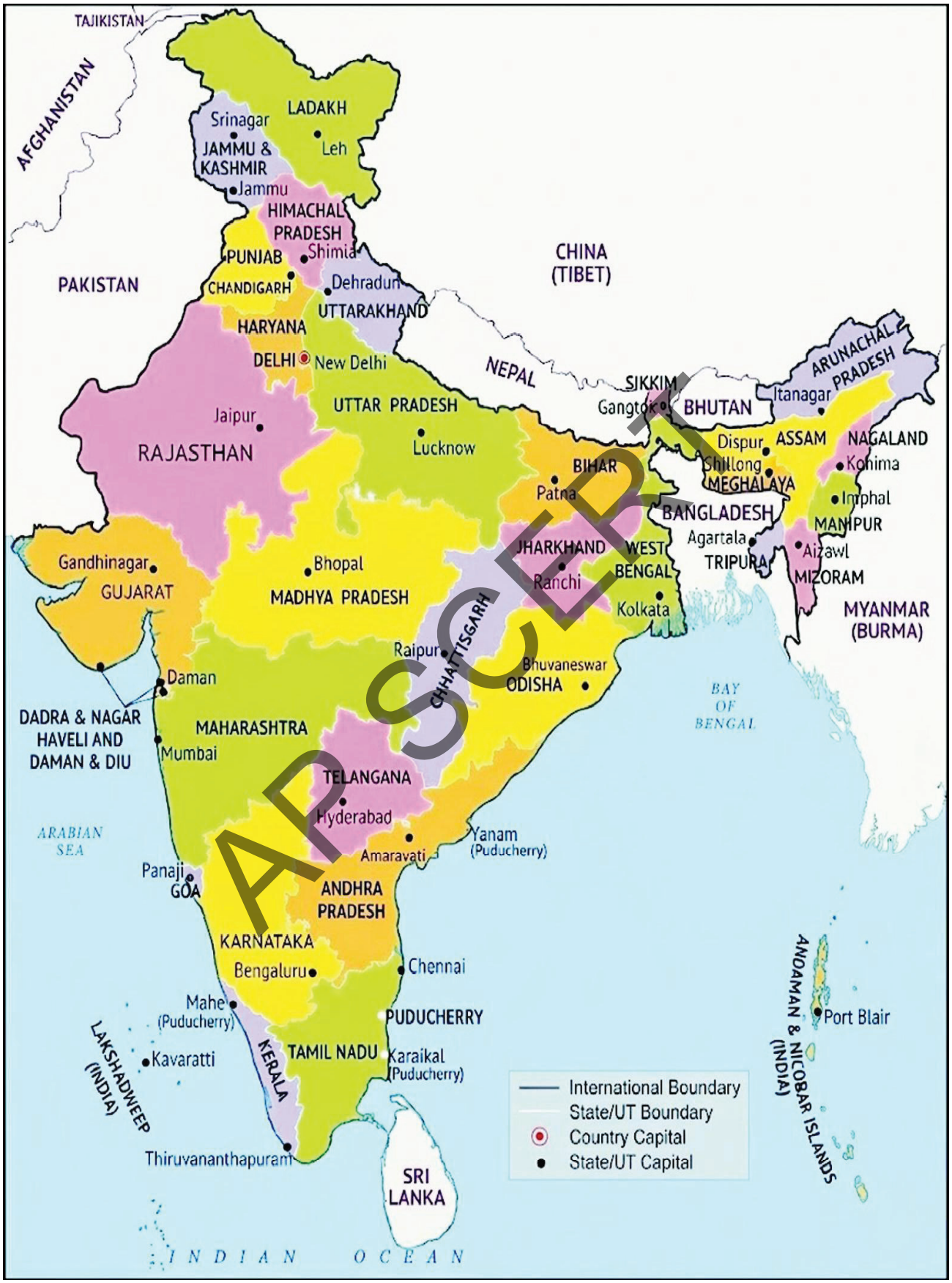
AP SCERT

44. ଜନସାଧାରଣ – ସହଭାଗୀ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କିମ୍ବା ଲକ୍ଷଣ
45. ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ – ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ଏବଂ ବୁଝାମଣାର ଏକ ଅବସ୍ଥା
46. ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟିକୋଣ – ବିଶ୍ୱକୁ ବୁଝିବାର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉପାୟ
47. ବାସିନ୍ଦା – ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି
48. ଭୂଖଣ୍ଡ – ଭୂମିର ଭୌତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ
49. ଉପତ୍ୟକା – ପାହାଡ଼ କିମ୍ବା ପର୍ବତ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ନିମ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ
50. ବସତି – ଏକ ସ୍ଥାନ ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକମାନେ ଏକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରନ୍ତି
51. ସହରୀକରଣ – ସହର ଏବଂ ସହରଗୁଡିକର ଅଭିବୃଦ୍ଧି
52. ବିସ୍ତୃତ – ଏକ ବିଶାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାଏ
53. ୟୁନେସ୍କୋ – ବିଶ୍ୱ ଐତିହ୍ୟ ସ୍ଥଳର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଏକ ସଂଗଠନ
54. ସଂସ୍କୃତି (ଧାରଣାଗତ ବ୍ୟବହାର) – ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନଶୈଳୀ, ବିଶ୍ୱାସ, ରୀତିନୀତି ଏବଂ ପରମ୍ପରା
55. ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସହିତ ଜଡିତ – ଉଚ୍ଚ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅବସ୍ଥା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ କଠୋର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ।
56. ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ – ଭୌତିକ ଜୀବନ ବାହାରେ ଆତ୍ମା କିମ୍ବା ଆତ୍ମା ସହିତ ଜଡିତ
57. ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା – ଜୀବନର ଏକ ଉଚ୍ଚ କିମ୍ବା ଗଭୀର ଅର୍ଥର ସନ୍ଧାନ କିମ୍ବା ପ୍ରାପ୍ତି
58. ଦେବତା – ଏକ ଦେବତା କିମ୍ବା ଦେବୀ
59. ପ୍ରାର୍ଥନା – ଏକ ଈଶ୍ୱରୀୟ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଚ ଶକ୍ତିକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବା
60. ଜପ – ପ୍ରାୟତଃ ଉପାସନାର ଅଂଶ ଭାବରେ ତାଳ ସହ ଗାଇବା କିମ୍ବା ପାଠ କରିବା
61. ମହାକାବ୍ୟ – ବୀରତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅତୀତର ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥିବା ଏକ ଦୀର୍ଘ କବିତା
62. ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ – ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ
63. ଭିକ୍ଷୁକ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ– ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପଥ ଅନୁସରଣ କରିବା ପାଇଁ ସାଂସାରିକ ଜୀବନ ଛାଡିଥାଏ
64. ସନ୍ନ୍ୟାସୀନୀ– ଜଣେ ମହିଳା ଯିଏ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପଥ ଅନୁସରଣ କରିବା ପାଇଁ ସାଂସାରିକ ଜୀବନ ଛାଡିଥାଏ
65. ସାଧକ – ସତ୍ୟ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଚ ଜ୍ଞାନ ଖୋଜୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି
66. ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ – ଏକ ପବିତ୍ର କିମ୍ବା ପୂଜ୍ୟବାନ ସ୍ଥାନ
67. ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ – ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଧାର୍ମିକ କାରଣରୁ ଏକ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି
68. ଭକ୍ତି – ପବିତ୍ର କିମ୍ବା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଗଭୀର ସମ୍ମାନ କିମ୍ବା ଭକ୍ତି
69. ଲୋକକଥା– ପାରମ୍ପାରିକ ବିଶ୍ୱାସ, କାହାଣୀ ଏବଂ ମୌଖିକ ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ ପ୍ରଥା
70. ପାରିବାରିକ (ଧାରଣାଗତ ବ୍ୟବହାର) – ରକ୍ତ, ବିବାହ, କିମ୍ବା ପୋଷ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଗ୍ରହଣ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ
71. ଏକକ ପରିବାର – କେବଳ ପିତାମାତା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ଏକ ପରିବାର
72. ଗୋଷ୍ଠୀ (ଧାରଣାଗତ ବ୍ୟବହାର) – ଏକତ୍ର ବାସ କରୁଥିବା କିମ୍ବା ସାଧାରଣ ସ୍ୱାର୍ଥ ବାଣ୍ଟିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ
73. ବନ୍ଧନ – ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ
74. ଆସକ୍ତି – କୌଣସି ଜିନିଷ କିମ୍ବା କାହା ସହିତ ଏକ ଭାବପ୍ରବଣ ବନ୍ଧନ
75. ଗୃହିଣୀ – ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ପରିବାର ପରିଚାଳନା କରନ୍ତି
76. କାମ – ଏକ ନିୟମିତ ଘରୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ
77. ସହଯୋଗ / ସହଯୋଗ– ପାରସ୍ପରିକ ଲାଭ ପାଇଁ ମିଳିତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା
78. ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ – ନିଜସ୍ୱ ଇଚ୍ଛାରେ କରାଯାଇଥାଏ
79. କଲ୍ୟାଣ – ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ସମୃଦ୍ଧତା
80. କାର୍ଯ୍ୟ (ଧାରଣାଗତ ବ୍ୟବହାର) – ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ କରାଯାଇଥିବା କୌଣସି ଶାରୀରିକ କିମ୍ବା ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ
81. ଜୀବିକା (ଧାରଣାଗତ ବ୍ୟବହାର) – ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାର ଏକ ମାଧ୍ୟମ
82. ମଜୁରୀ – ଜଣେ ନିଯୁକ୍ତିଦାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜଣେ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ପାଇଁ ଦେୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ
83. ଦରମା – ଏକ ସ୍ଥିର ନିୟମିତ ଦେୟ, ସାଧାରଣତଃ ମାସିକ ଦେୟ
84. ସାମଗ୍ରୀ ରୂପେ ଦେୟ – କରାଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିବା ଅଣ–ନଗଦ ଦେୟ
85. ବଜାର – ଏକ ସ୍ଥାନ ଯେଉଁଠାରେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବାଗୁଡ଼ିକ ବିନିମୟ କରାଯାଏ
86. ବୃତ୍ତି (ଧାରଣାଗତ ବ୍ୟବହାର) – ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ କରାଯାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ
87. ଧନ – ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ପତ୍ତି କିମ୍ବା ସମ୍ବଳର ପ୍ରଚୁରତା
88. ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ – ସମାନ ଜୀବନଧାରଣ ମାନ କିମ୍ବା ସୁଯୋଗର ଆନନ୍ଦ ନେଉନଥିବା ଲୋକମାନେ

AP SCERT

A R C T I C O C E A N
Greenland (Denmark)
Prime Meridian
Sratland (Norway)
Chers Jamf Iland
Lapoter Revolation
Korwyu Zenina
Kara Sea
Lapter Sea
Ressiey
East Siberian Sea
Wrangel
Beaufort Sea
Baffin Bay
Ian Muzen (Norway)
Norwagian Sea
Barents Sea
Arctic Circle
Alaska (USA)
Canada
Hudron Bay
Labrador Sea
Gulf of Alaska
Island
Farze Islands (Newwavy)
Norden
Finland
Norway
Russia
Berio Sea
Gul of Okkend
United Kingdom
Ireland
Denmark
Poland
Germany
Kytonia
Larvia
Belarna
Ukraina
Black Sea
Caspian Sea
Aral Sea
Kazakhstan
Mongolia
Uzbekistan
Kyrgyzstan
Tajikistaa
Bulgaria
Turkey
Iran
Iraq
Pakistan
China
North Korea
South Korea
Japan
NORTH PACIFIC OCEAN
NORTH ATLANTIC OCEAN
PACIFIC OCEAN
United States of America
Bermuda (U.K.)
Haiti
Dominican Reg.
The Bahamas
Pourto Rica (U.K)
Antigua & Anica
Antigua and Berbuda
Mexico
Casba
Jamaica
French Islands (U.S.)
Tropic of Cancer
Canary Islands (Spotu)
Algeria
Libya
Egypt
Saudi Arabia
U.A.E
Oman
Yenten
India
Bangladeas
Myiannar
Rhytan
Tahvan
Philippine Sea
Northern Mariana Islands (U.S.)
Ginana (U.S.)
Federated States of Micconaina
Kinchetl Islands
Mali
Niger
Chad
Sudan
Senagna
Cabe Varde
The Gambia
Sierra Leone
Liberia
Nigeria
Oyesoni
Maldibes
Laiska
Brunei
Meleysyù
Vlalixam
Indonesia
Singapore
Timor-Lorce
Pepua
Lorte
Golume
Naure
Calenum Islands
Tovalo
Wallis and Putana (To.)
Yanuatu
New Caledonia (Uy.)
Kirbati
Equator
Galapagos (Ecuador)
Ecuador
Colombia
Guyana
Brazil
Peru
Bolivia
Turuguay
Chila
Uruguay
Argentina
Franch Polynesia
Easter (Chile)
Tropic of Capricorn
Arscinian (U.K.)
Soo Yiena and Principe
Angeia
Zambia
Zambalbwe
Nawrtha
Madagazar
Mauritius
Borundi
Keyeholies
Tanzania
Camenea
Maasnatagat
Essethi
Sesotho
South Africa
St Holsua (U.K.)
Zimslada (Brand)
Falkland Islands (U.K.)
South Georgia (U.K.)
South Georgia (U.K.)
Weddell Sea
SOUTH PACIFIC OCEAN
SOUTH ATLANTIC OCEAN
INDIAN OCEAN
Australia
Great Australian Blant
Tasmania
New Zealand
South Island
South Island
Tasman Sea
Great Sea
Fog
Cocos Is (Auc.)
Christmas (Aux.)
Andaman & Nicobar Sa (Isdas)
Bay of Bengal
Arabian Sea
Laiska
Maiala (Sa.)
Autarctic Circle
S O U T H C A N O C E A N
A N T A R C T I C A
0 2,000 4,000 Miles
0 3,000 4,000 6,000 8,000 Kilometers
1. Netherlands
2. Belgium
3. Luxembourg
4. Switzerland
5. Cwaania
6. Croatia
7. Bosnia and Herzagovina
8. Czechia
9. Slovakia
10. Austria
11. Dungary
12. Serbia
13. Narsinea
14. North Mecedonia
15. Albania
16. Cyprus
17. Labanon
18. Uniited Blatan
19. Guinea
20. Ghana
21. Togo
22. Benin
23. Cameroon
24. Equatorial Guinea
25. Bownda
26. Cambodia
27. Panama
28. Malawi
20. Liechtenshits
30. Montenegre
31. Kezovo
32. Palestinian Territories
33. St. Vincent & the Grenadines

APSCERT

TAJIKISTAN
AFGHANISTAN
PAKISTAN
CHINA (TIBET)
NEPAL
BHUTAN
BANGLADESH
MYANMAR (BURMA)
SRI LANKA
INDIAN OCEAN
ARABIAN SEA
BAY OF BENGAL
LADAKH
Srinagar
Leh
JAMMU & KASHMIR
Jammu
HIMACHAL PRADESH
Shimla
PUNJAB
CHANDIGARH
Dehradun
UTTARAKHAND
HARYANA
DELHI
New Delhi
Jaipur
RAJASTHAN
UTTAR PRADESH
Lucknow
SIKKIM
Gangtok
Itanagar
ARUNACHAL PRADESH
Dispur
ASSAM
NAGALAND
Kohima
Shillong
MEGHALAYA
BIHAR
Patna
Imphal
MANIPUR
Agartala
TRIPURA
Aizawl
MIZORAM
JHARKHAND
Ranchi
WEST BENGAL
Kolkata
Gandhinagar
GUJARAT
Bhopal
MADHYA PRADESH
CHHATTISGARH
Raipur
Bhuvaneswar
ODISHA
Daman
DADRA & NAGAR HAVELI AND DAMAN & DIU
MAHARASHTRA
Mumbai
TELANGANA
Hyderabad
Yanam (Puducherry)
Amaravati
Panaji
GOA
ANDHRA PRADESH
KARNATAKA
Bengaluru
Chennai
Mahe (Puducherry)
PUDUCHERRY
LAKSHADWEEP (INDIA)
Kavaratti
KERALA
TAMIL NADU
Karaikal (Puducherry)
Thiruvananthapuram
ANDAMAN & NICOBAR ISLANDS (INDIA)
Port Blair
International Boundary
State/UT Boundary
Country Capital
State/UT Capital

APSCERT

MIND MAP

Exploring Society, India and Beyond for Class 6 Helps students understand human life and historical developments, the rise and expansion of empires, interactions between **geography,** society, and governance, colonial transformations and **modern India,** natural resources and economic systems, cultural diversity and democratic institutions, and historical continuity and change.

SEM - 1

Class 6 – Social Science

ABACUS

Curricular Goals

Learning Outcomes

CG-1: Understanding Human Life

- Explain maps, globe and directions
- Understand latitudes and longitudes
- Calculate and compare time zones
- Interpret maps, pictures and historical infographics

CG-2: Continuity and Change in History

- Define history and timeline
- Differentiate BCE and CE
- Identify archaeological sources
- Explain aspects of early human life

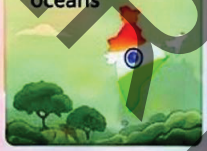
CG-3: Social and Historical Changes

- Explain rise of Marathas and Shivaji
- Understand colonial expansion and treaties

CG-4: India's Place in Geography and Cultures

- Explain meaning of Bharat
- Describe features of Indus Civilization
- Understand importance of oceans

CG-5: Analysing Geography and Society

- Explain unity in diversity
- Identify cultural differences in India
- Respect diversity and traditions

CG-6: Resources and Livelihoods

- Explain role of family
- Describe types of occupations

CG-9: Society and Livelihoods

- Differentiate society and community
- Explain importance of work

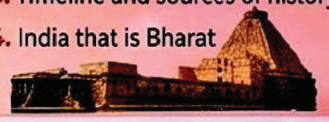
Theme A: India and the World

1. Locating places on the Earth
2. Oceans and Continents

Theme B: Tapestry of the Past

3. Timeline and sources of history
4. India that is Bharat

Theme C: Our Cultural Heritage and Knowledge Traditions

5. Unity in diversity

Theme D: Governance and Democracy

6. Family and Community

Theme E: Economic Life Around Us

7. Value of work

